๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

สํยุตฺตนิกาโย

สคาถาวโคฺค

๑. เทวตาสํยุตฺตํ

๑. นฬวโคฺค

๑. โอฆตรณสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม๚ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ๚ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘‘กถํ นุ ตฺวํ, มาริส, โอฆมตรี’ติ? ‘อปฺปติฏฺฐํ ขฺวาหํ, อาวุโส, อนายูหํ โอฆมตริ’นฺติ๚ ‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, มาริส, อปฺปติฏฺฐํ อนายูหํ โอฆมตรี’ติ? ‘ยทาขฺวาหํ, อาวุโส, สนฺติฏฺฐามิ ตทาสฺสุ สํสีทามิ ; ยทาขฺวาหํ, อาวุโส, อายูหามิ ตทาสฺสุ นิพฺพุยฺหามิ [นิวุยฺหามิ (สฺยา. กํ. ก.)]๚ เอวํ ขฺวาหํ, อาวุโส, อปฺปติฏฺฐํ อนายูหํ โอฆมตริ’’’นฺติ๚

‘‘จิรสฺสํ วต ปสฺสามิ, พฺราหฺมณํ ปรินิพฺพุตํ;
อปฺปติฏฺฐํ อนายูหํ, ติณฺณํ โลเก วิสตฺติก’’นฺติ๚ –

อิทมโวจ สา เทวตา๚ สมนุโญฺญ สตฺถา อโหสิ๚ อถ โข สา เทวตา – ‘‘สมนุโญฺญ เม สตฺถา’’ติ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายีติ๚

๒. นิโมกฺขสุตฺตํ

๒. สาวตฺถินิทานํ ๚ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ๚ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ชานาสิ โน ตฺวํ, มาริส, สตฺตานํ นิโมกฺขํ ปโมกฺขํ วิเวก’’นฺติ?

‘‘ชานามิ ขฺวาหํ, อาวุโส, สตฺตานํ นิโมกฺขํ ปโมกฺขํ วิเวก’’นฺติ๚

‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, มาริส, ชานาสิ สตฺตานํ นิโมกฺขํ ปโมกฺขํ วิเวก’’นฺติ?

‘‘นนฺทีภวปริกฺขยา [นนฺทิภวปริกฺขยา (สฺยา. กํ.)], สญฺญาวิญฺญาณสงฺขยา, เวทนานํ นิโรธา อุปสมา – เอวํ ขฺวาหํ, อาวุโส, ชานามิ สตฺตานํ นิโมกฺขํ ปโมกฺขํ วิเวก’’นฺติ๚

๓. อุปนียสุตฺตํ

๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุ,
ชรูปนีตสฺส น สนฺติ ตาณา;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
ปุญฺญานิ กยิราถ สุขาวหานี”ติฯ

“อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุ,
ชรูปนีตสฺส น สนฺติ ตาณา;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
โลกามิสํ ปชเห สนฺติเปกฺโข”ติฯ

๔. อเจฺจนฺติสุตฺตํ

๔. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“อเจฺจนฺติ กาลา ตรยนฺติ รตฺติโย,
วโยคุณา อนุปุพฺพํ ชหนฺติ;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
ปุญฺญานิ กยิราถ สุขาวหานี”ติฯ

“อเจฺจนฺติ กาลา ตรยนฺติ รตฺติโย,
วโยคุณา อนุปุพฺพํ ชหนฺติ;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
โลกามิสํ ปชเห สนฺติเปกฺโข”ติฯ

๕. กติฉินฺทสุตฺตํ

๕. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“กติ ฉินฺเท กติ ชเห, กติ จุตฺตริ ภาวเย;
กติ สงฺคาติโค ภิกฺขุ, โอฆติโณฺณติ วุจฺจตี”ติฯ

“ปญฺจ ฉินฺเท ปญฺจ ชเห, ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย;
ปญฺจ สงฺคาติโค ภิกฺขุ, โอฆติโณฺณติ วุจฺจตี”ติฯ

๖. ชาครสุตฺตํ

๖. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“กติ ชาครตํ สุตฺตา, กติ สุเตฺตสุ ชาครา;
กติภิ [กตีหิ (สี.)] รชมาเทติ, กติภิ [กตีหิ (สี.)] ปริสุชฺฌตี”ติฯ

“ปญฺจ ชาครตํ สุตฺตา, ปญฺจ สุเตฺตสุ ชาครา;
ปญฺจภิ [ปญฺจหิ (สี.)] รชมาเทติ, ปญฺจภิ [ปญฺจหิ (สี.)] ปริสุชฺฌตี”ติฯ

๗. อปฺปฏิวิทิตสุตฺตํ

๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“เยสํ ธมฺมา อปฺปฏิวิทิตา, ปรวาเทสุ นียเร [นิยฺยเร (ก.)];
สุตฺตา เต นปฺปพุชฺฌนฺติ, กาโล เตสํ ปพุชฺฌิตุ’’นฺติฯ

“เยสํ ธมฺมา สุปฺปฏิวิทิตา, ปรวาเทสุ น นียเร;
เต สมฺพุทฺธา สมฺมทญฺญา, จรนฺติ วิสเม สม’’นฺติฯ

๘. สุสมฺมุฏฺฐสุตฺตํ

๘. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“เยสํ ธมฺมา สุสมฺมุฏฺฐา, ปรวาเทสุ นียเร;
สุตฺตา เต นปฺปพุชฺฌนฺติ, กาโล เตสํ ปพุชฺฌิตุ’’นฺติฯ

“เยสํ ธมฺมา อสมฺมุฏฺฐา, ปรวาเทสุ น นียเร;
เต สมฺพุทฺธา สมฺมทญฺญา, จรนฺติ วิสเม สม’’นฺติฯ

๙. มานกามสุตฺตํ

๙. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“น มานกามสฺส ทโม อิธตฺถิ,
น โมนมตฺถิ อสมาหิตสฺส;
เอโก อรญฺเญ วิหรํ ปมตฺโต,
น มจฺจุเธยฺยสฺส ตเรยฺย ปาร’’นฺติฯ

“มานํ ปหาย สุสมาหิตตฺโต,
สุเจตโส สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต;
เอโก อรญฺเญ วิหรํ อปฺปมตฺโต,
ส มจฺจุเธยฺยสฺส ตเรยฺย ปาร’’นฺติฯ

๑๐. อรญฺญสุตฺตํ

๑๐. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“อรญฺเญ วิหรนฺตานํ, สนฺตานํ พฺรหฺมจารินํ;
เอกภตฺตํ ภุญฺชมานานํ, เกน วณฺโณ ปสีทตี’’ติฯ

“อตีตํ นานุโสจนฺติ, นปฺปชปฺปนฺติ นาคตํ;
ปจฺจุปฺปเนฺนน ยาเปนฺติ, เตน วณฺโณ ปสีทติ’’ฯ

“อนาคตปฺปชปฺปาย, อตีตสฺสานุโสจนา;
เอเตน พาลา สุสฺสนฺติ, นโฬว หริโต ลุโต’’ติฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โอฆํ นิโมกฺขํ อุปเนยฺยํ, อเจฺจนฺติ กติฉินฺทิ จ;
ชาครํ อปฺปฏิวิทิตา, สุสมฺมุฏฺฐา มานกามินา;
อรเญฺญ ทสโม วุโตฺต, วโคฺค เตน ปวุจฺจติฯ

๒. นนฺทนวโคฺค

๑. นนฺทนสุตฺตํ

๑๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อญฺญตรา ตาวตึสกายิกา เทวตา นนฺทเน วเน อจฺฉราสงฺฆปริวุตา ทิเพฺพหิ ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตา สมงฺคีภูตา ปริจาริยมานา [ปริจาริยมานา (สฺยา. กํ. ก.)] ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘น เต สุขํ ปชานนฺติ, เย น ปสฺสนฺติ นนฺทนํ;
อาวาสํ นรเทวานํ, ติทสานํ ยสสฺสิน’’นฺติฯ

‘‘เอวํ วุเตฺต, ภิกฺขเว, อญฺญตรา เทวตา ตํ เทวตํ คาถาย ปจฺจภาสิ –

‘‘น ตฺวํ พาเล ปชานาสิ, ยถา อรหตํ วโจ;
อนิจฺจา สพฺพสงฺขารา [สเพฺพ สงฺขารา (สี. สฺยา. กํ.)], อุปฺปาทวยธมฺมิโน;
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ, เตสํ วูปสโม สุโข’’ติฯ

๒. นนฺทติสุตฺตํ

๑๒. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘นนฺทติ ปุเตฺตหิ ปุตฺติมา,
โคมา [โคมิโก (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โคหิ ตเถว นนฺทติ;
อุปธีหิ นรสฺส นนฺทนา,
น หิ โส นนฺทติ โย นิรูปธี’’ติฯ

‘‘โสจติ ปุเตฺตหิ ปุตฺติมา,
โคมา โคหิ ตเถว โสจติ;
อุปธีหิ นรสฺส โสจนา,
น หิ โส โสจติ โย นิรูปธี’’ติฯ

๓. นตฺถิปุตฺตสมสุตฺตํ

๑๓. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“นตฺถิ ปุตฺตสมํ เปมํ, นตฺถิ โคสมิตํ ธนํ;
นตฺถิ สูริยสมา [สุริยสมา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อาภา, สมุทฺทปรมา สรา”ติฯ

“นตฺถิ อตฺตสมํ เปมํ, นตฺถิ ธญฺญสมํ ธนํ;
นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา, วุฏฺฐิ เว ปรมา สรา”ติฯ

๔. ขตฺติยสุตฺตํ

๑๔. “ขตฺติโย ทฺวิปทํ เสฏฺโฐ, พลีพทฺโท [พลิวทฺโท (สี. ปี.), พลิพทฺโท (สฺยา. กํ. ก.)] จตุปฺปทํฯ

โกมารี เสฏฺฐา ภริยานํ, โย จ ปุตฺตาน ปุพฺพโช”ติฯ

“สมฺพุทฺโธ ทฺวิปทํ เสฏฺโฐ, อาชานีโย จตุปฺปทํ;
สุสฺสูสา เสฏฺฐา ภริยานํ, โย จ ปุตฺตานมสฺสโว”ติฯ

๕. สณมานสุตฺตํ

๑๕. “ฐิเต มชฺฌนฺหิเก [มชฺฌนฺติเก (สพฺพตฺถ)] กาเล, สนฺนิสีเวสุ ปกฺขิสุฯ

สณเตว พฺรหารญฺญํ [มหารญฺญํ (ก. สี. สฺยา. กํ. ก.)], ตํ ภยํ ปฏิภาติ ม”นฺติฯ

“ฐิเต มชฺฌนฺหิเก กาเล, สนฺนิสีเวสุ ปกฺขิสุ;
สณเตว พฺรหารญฺญํ, สา รติ ปฏิภาติ ม”นฺติฯ

๖. นิทฺทาตนฺทีสุตฺตํ

๑๖. “นิทฺทา ตนฺที วิชมฺภิตา [ตนฺทิ วิชมฺภิกา (สี. ปี.)], อรตี ภตฺตสมฺมโทฯ

เอเตน นปฺปกาสติ, อริยมคฺโค อิธ ปาณิน”นฺติฯ

“นิทฺทํ ตนฺทึ วิชมฺภิตํ, อรตึ ภตฺตสมฺมทํ;
วีริเยน [วิริเยน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] นํ ปณาเมตฺวา, อริยมคฺโค วิสุชฺฌตี”ติฯ

๗. ทุกฺกรสุตฺตํ

๑๗. “ทุกฺกรํ ทุตฺติติกฺขญฺจ, อพฺยตฺเตน จ สามญฺญํฯ

พหูหิ ตตฺถ สมฺพาธา, ยตฺถ พาโล วิสีทตี”ติฯ

“กติหํ จเรยฺย สามญฺญํ, จิตฺตํ เจ น นิวารเย;
ปเท ปเท วิสีเทยฺย, สงฺกปฺปานํ วสานุโค”ติฯ

“กุมฺโมว องฺคานิ สเก กปาเล,

สโมทหํ ภิกฺขุ มโนวิตเกฺก;
อนิสฺสิโต อญฺญมเหฐยาโน,
ปรินิพฺพุโต นูปวเทยฺย กญฺจี’’ติฯ

๘. หิรีสุตฺตํ

๑๘. ‘‘หิรีนิเสโธ ปุริโส, โกจิ โลกสฺมิํ วิชฺชติฯ

โย นินฺทํ อปโพธติ [อปโพเธติ (สฺยา. กํ. ก.)], อโสฺส ภโทฺร กสามิวา’’ติฯ

‘‘หิรีนิเสธา ตนุยา, เย จรนฺติ สทา สตา;
อนฺตํ ทุกฺขสฺส ปปฺปุยฺย, จรนฺติ วิสเม สม’’นฺติฯ

๙. กุฏิกาสุตฺตํ

๑๙. ‘‘กจฺจิ เต กุฏิกา นตฺถิ, กจฺจิ นตฺถิ กุลาวกา;
กจฺจิ สนฺตานกา นตฺถิ, กจฺจิ มุโตฺตสิ พนฺธนา’’ติฯ

‘‘ตคฺฆ เม กุฏิกา นตฺถิ, ตคฺฆ นตฺถิ กุลาวกา;
ตคฺฆ สนฺตานกา นตฺถิ, ตคฺฆ มุโตฺตมฺหิ พนฺธนา’’ติฯ

‘‘กินฺตาหํ กุฏิกํ พฺรูมิ, กิํ เต พฺรูมิ กุลาวกํ;
กิํ เต สนฺตานกํ พฺรูมิ, กินฺตาหํ พฺรูมิ พนฺธน’’นฺติฯ

‘‘มาตรํ กุฏิกํ พฺรูสิ, ภริยํ พฺรูสิ กุลาวกํ;
ปุเตฺต สนฺตานเก พฺรูสิ, ตณฺหํ เม พฺรูสิ พนฺธน’’นฺติฯ

‘‘สาหุ เต กุฏิกา นตฺถิ, สาหุ นตฺถิ กุลาวกา;
สาหุ สนฺตานกา นตฺถิ, สาหุ มุโตฺตสิ พนฺธนา’’ติฯ

๑๐. สมิทฺธิสุตฺตํ

๒๐. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ ตโปทาราเมฯ อถ โข อายสฺมา สมิทฺธิ รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย เยน ตโปทา เตนุปสงฺกมิ คตฺตานิ ปริสิญฺจิตุํฯ ตโปเท คตฺตานิ ปริสิญฺจิตฺวา ปจฺจุตฺตริตฺวา เอกจีวโร อฏฺฐาสิ คตฺตานิ ปุพฺพาปยมาโนฯ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ ตโปทํ โอภาเสตฺวา เยน อายสฺมา สมิทฺธิ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เวหาสํ ฐิตา อายสฺมนฺตํ สมิทฺธิํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘อภุตฺวา ภิกฺขสิ ภิกฺขุ, น หิ ภุตฺวาน ภิกฺขสิ;
ภุตฺวาน ภิกฺขุ ภิกฺขสฺสุ, มา ตํ กาโล อุปจฺจคา’’ติฯ

‘‘กาลํ โวหํ น ชานามิ, ฉโนฺน กาโล น ทิสฺสติ;
ตสฺมา อภุตฺวา ภิกฺขามิ, มา มํ กาโล อุปจฺจคา’’ติฯ

อถ โข สา เทวตา ปถวิยํ [ปฐวิยํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปติฏฺฐหิตฺวา อายสฺมนฺตํ สมิทฺธึ เอตทโวจ – ‘‘ทหโร ตฺวํ ภิกฺขุ, ปพฺพชิโต สุสุ กาฬเกโส, ภเทฺรน โยพฺพเนน สมนฺนาคโต, ปฐเมน วยสา, อนิกฺกีฬิตาวี กาเมสุฯ ภุญฺช, ภิกฺขุ, มานุสเก กาเม; มา สนฺทิฏฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวี’’ติฯ

‘‘น ขฺวาหํ, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวามิฯ กาลิกญฺจ ขฺวาหํ, อาวุโส, หิตฺวา สนฺทิฏฺฐิกํ อนุธาวามิฯ กาลิกา หิ, อาวุโส, กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา; อาทีนโว เอตฺถ ภิโยฺยฯ สนฺทิฏฺฐิโก อยํ ธโมฺม อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี’’ติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขุ, กาลิกา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา, อาทีนโว เอตฺถ ภิโยฺย? กถํ สนฺทิฏฺฐิโก อยํ ธโมฺม อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี’’ติ?

‘‘อหํ โข, อาวุโส, นโว อจิรปพฺพชิโต อธุนาคโต อิมํ ธมฺมวินยํฯ น ตาหํ [น ขฺวาหํ (สี. ปี.)] สโกฺกมิ วิตฺถาเรน อาจิกฺขิตุํฯ อยํ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ ราชคเห วิหรติ ตโปทาราเมฯ ตํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺฉฯ ยถา เต ภควา พฺยากโรติ ตถา นํ ธาเรยฺยาสี’’ติฯ

‘‘น โข, ภิกฺขุ, สุกโร โส ภควา อเมฺหหิ อุปสงฺกมิตุํ , อญฺญาหิ มเหสกฺขาหิ เทวตาหิ ปริวุโตฯ สเจ โข ตฺวํ, ภิกฺขุ, ตํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุเจฺฉยฺยาสิ, มยมฺปิ อาคเจฺฉยฺยาม ธมฺมสฺสวนายา’’ติฯ ‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข อายสฺมา สมิทฺธิ ตสฺสา เทวตาย ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา สมิทฺธิ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธาหํ , ภเนฺต, รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย เยน ตโปทา เตนุปสงฺกมึ คตฺตานิ ปริสิญฺจิตุํฯ ตโปเท คตฺตานิ ปริสิญฺจิตฺวา ปจฺจุตฺตริตฺวา เอกจีวโร อฏฺฐาสึ คตฺตานิ ปุพฺพาปยมาโนฯ อถ โข, ภเนฺต, อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ ตโปทํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เวหาสํ ฐิตา อิมาย คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘อภุตฺวา ภิกฺขสิ ภิกฺขุ, น หิ ภุตฺวาน ภิกฺขสิ;
ภุตฺวาน ภิกฺขุ ภิกฺขสฺสุ, มา ตํ กาโล อุปจฺจคา’’ติฯ

‘‘เอวํ วุเตฺต อหํ, ภเนฺต, ตํ เทวตํ คาถาย ปจฺจภาสึ –

‘‘กาลํ โวหํ น ชานามิ, ฉโนฺน กาโล น ทิสฺสติ;
ตสฺมา อภุตฺวา ภิกฺขามิ, มา มํ กาโล อุปจฺจคา’’ติฯ

‘‘อถ โข, ภเนฺต, สา เทวตา ปถวิยํ ปติฏฺฐหิตฺวา มํ เอตทโวจ – ‘ทหโร ตฺวํ, ภิกฺขุ, ปพฺพชิโต สุสุ กาฬเกโส, ภเทฺรน โยพฺพเนน สมนฺนาคโต, ปฐเมน วยสา, อนิกฺกีฬิตาวี กาเมสุฯ ภุญฺช, ภิกฺขุ, มานุสเก กาเม; มา สนฺทิฏฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวี’’’ติฯ

‘‘เอวํ วุตฺตาหํ, ภนฺเต, ตํ เทวตํ เอตทโวจํ – ‘น ขฺวาหํ, อาวุโส, สนฺทิฏฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวามิ; กาลิกญฺจ ขฺวาหํ, อาวุโส, หิตฺวา สนฺทิฏฺฐิกํ อนุธาวามิฯ กาลิกา หิ, อาวุโส, กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา; อาทีนโว เอตฺถ ภิยฺโยฯ สนฺทิฏฺฐิโก อยํ ธมฺโม อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหี’’’ติฯ

‘‘เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต, สา เทวตา มํ เอตทโวจ – ‘กถญฺจ, ภิกฺขุ, กาลิกา กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา; อาทีนโว เอตฺถ ภิยฺโย? กถํ สนฺทิฏฺฐิโก อยํ ธมฺโม อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหี’ติ? เอวํ วุตฺตาหํ, ภนฺเต , ตํ เทวตํ เอตทโวจํ – ‘อหํ โข, อาวุโส, นโว อจิรปพฺพชิโต อธุนาคโต อิมํ ธมฺมวินยํ, น ตาหํ สกฺโกมิ วิตฺถาเรน อาจิกฺขิตุํฯ อยํ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ราชคเห วิหรติ ตโปทาราเมฯ ตํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺฉฯ ยถา เต ภควา พฺยากโรติ ตถา นํ ธาเรยฺยาสี’’’ติฯ

‘‘เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต, สา เทวตา มํ เอตทโวจ – ‘น โข, ภิกฺขุ, สุกโร โส ภควา อเมฺหหิ อุปสงฺกมิตุํ, อญฺญาหิ มเหสกฺขาหิ เทวตาหิ ปริวุโตฯ สเจ โข, ตฺวํ ภิกฺขุ, ตํ ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุเจฺฉยฺยาสิ, มยมฺปิ อาคเจฺฉยฺยาม ธมฺมสฺสวนายา’ติฯ สเจ, ภนฺเต, ตสฺสา เทวตาย สจฺจํ วจนํ, อิเธว สา เทวตา อวิทูเร’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, สา เทวตา อายสฺมนฺตํ สมิทฺธิํ เอตทโวจ – ‘‘ปุจฺฉ, ภิกฺขุ, ปุจฺฉ, ภิกฺขุ, ยมหํ อนุปฺปตฺตา’’ติฯ

อถ โข ภควา ตํ เทวตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

‘‘อกฺขเยฺยสญฺญิโน สตฺตา, อกฺขเยฺยสฺมิํ ปติฏฺฐิตา;
อกฺขเยฺยํ อปริญฺญาย, โยคมายนฺติ มจฺจุโนฯ

‘‘อกฺขเยฺยญฺจ ปริญฺญาย, อกฺขาตารํ น มญฺญติ;
ตญฺหิ ตสฺส น โหตีติ, เยน นํ วชฺชา น ตสฺส อตฺถิ;
สเจ วิชานาสิ วเทหิ ยกฺขา’’ติ [ยกฺขีติ (ปี. ก.)]ฯ

‘‘น ขฺวาหํ, ภนฺเต, อิมสฺส ภควตา สงฺขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา ตถา ภาสตุ ยถาหํ อิมสฺส ภควตา สงฺขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ ชาเนยฺย’’นฺติฯ

‘‘สโม วิเสสี อุท วา [อถวา (สี. ปี.)] นิหีโน,
โย มญฺญตี โส วิวเทถ [โสปิ วเทถ (ก.)] เตน;
ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน,
สโม วิเสสีติ น ตสฺส โหติ;
สเจ วิชานาสิ วเทหิ ยกฺขา’’ติฯ

‘‘อิมสฺสาปิ ขฺวาหํ, ภนฺเต, ภควตา สงฺขิเตฺตน ภาสิตสฺส น วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ สาธุ เม, ภนฺเต, ภควา ตถา ภาสตุ ยถาหํ อิมสฺส ภควตา สงฺขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ ชาเนยฺย’’นฺติฯ

“ปหาสิ สงฺขํ น วิมานมชฺฌคา, อเจฺฉจฺฉิ [อเจฺฉชฺชิ (สฺยา. กํ. ก.)] ตณฺหํ อิธ นามรูเป;
ตํ ฉินฺนคนฺถํ อนิฆํ นิราสํ, ปริเยสมานา นาชฺฌคมุํ;
เทวา มนุสฺสา อิธ วา หุรํ วา, สเคฺคสุ วา สพฺพนิเวสเนสุ;
สเจ วิชานาสิ วเทหิ ยกฺขา”ติฯ

“อิมสฺส ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภควตา สงฺขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิ –

“ปาปํ น กยิรา วจสา มนสา,
กาเยน วา กิญฺจน สพฺพโลเก;
กาเม ปหาย สติมา สมฺปชาโน,
ทุกฺขํ น เสเวถ อนตฺถสํหิต”นฺติฯ

นนฺทนวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นนฺทนา นนฺทติ เจว, นตฺถิปุตฺตสเมน จ;
ขตฺติโย สณมาโน จ, นิทฺทาตนฺที จ ทุกฺกรํ;
หิรี กุฏิกา นวโม, ทสโม วุโตฺต สมิทฺธินาติฯ

๓. สตฺติวโคฺค

๑. สตฺติสุตฺตํ

๒๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“สตฺติยา วิย โอมโฏฺฐ, ฑยฺหมาโนว [ฑยฺหมาเนว (สพฺพตฺถ)] มตฺถเก;
กามราคปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช”ติฯ

“สตฺติยา วิย โอมโฏฺฐ, ฑยฺหมาโนว มตฺถเก;
สกฺกายทิฏฺฐิปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช”ติฯ

๒. ผุสติสุตฺตํ

๒๒. “นาผุสนฺตํ ผุสติ จ, ผุสนฺตญฺจ ตโต ผุเส;
ตสฺมา ผุสนฺตํ ผุสติ, อปฺปทุฏฺฐปโทสิน”นฺติฯ

“โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ,
สุทฺธสฺส โปสสฺส อนงฺคณสฺส;
ตเมว พาลํ ปเจฺจติ ปาปํ,
สุขุโม รโช ปฏิวาตํว ขิโตฺต”ติฯ

๓. ชฏาสุตฺตํ

๒๓. ‘‘อโนฺต ชฏา พหิ ชฏา, ชฏาย ชฏิตา ปชา;
ตํ ตํ โคตม ปุจฺฉามิ, โก อิมํ วิชฏเย ชฏ’’นฺติฯ

‘‘สีเล ปติฏฺฐาย นโร สปโญฺญ, จิตฺตํ ปญฺญญฺจ ภาวยํ;
อาตาปี นิปโก ภิกฺขุ, โส อิมํ วิชฏเย ชฏํฯ

‘‘เยสํ ราโค จ โทโส จ, อวิชฺชา จ วิราชิตา;
ขีณาสวา อรหโนฺต, เตสํ วิชฏิตา ชฏาฯ

‘‘ยตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ, อเสสํ อุปรุชฺฌติ;
ปฏิฆํ รูปสญฺญา จ, เอเตฺถสา ฉิชฺชเต [วิชเฏ (ก.)] ชฏา’’ติฯ

๔. มโนนิวารณสุตฺตํ

๒๔. ‘‘ยโต ยโต มโน นิวารเย,

น ทุกฺขเมติ นํ ตโต ตโต;
ส สพฺพโต มโน นิวารเย,
ส สพฺพโต ทุกฺขา ปมุจฺจตี’’ฯ

‘‘น สพฺพโต มโน นิวารเย,
น มโน สํยตตฺตมาคตํ;
ยโต ยโต จ ปาปกํ,
ตโต ตโต มโน นิวารเย’’ติฯ

๕. อรหนฺตสุตฺตํ

๒๕. ‘‘โย โหติ ภิกฺขุ อรหํ กตาวี,
ขีณาสโว อนฺติมเทหธารี;
อหํ วทามีติปิ โส วเทยฺย,
มมํ วทนฺตีติปิ โส วเทยฺยา’’ติฯ

‘‘โย โหติ ภิกฺขุ อรหํ กตาวี,
ขีณาสโว อนฺติมเทหธารี;
อหํ วทามีติปิ โส วเทยฺย,
มมํ วทนฺตีติปิ โส วเทยฺย;
โลเก สมญฺญํ กุสโล วิทิตฺวา,
โวหารมเตฺตน โส [ส (?)] โวหเรยฺยา’’ติฯ

‘‘โย โหติ ภิกฺขุ อรหํ กตาวี,
ขีณาสโว อนฺติมเทหธารี;
มานํ นุ โข โส อุปคมฺม ภิกฺขุ,
อหํ วทามีติปิ โส วเทยฺย;
มมํ วทนฺตีติปิ โส วเทยฺยา’’ติฯ

“ปหีนมานสฺส น สนฺติ คนฺถา,
วิธูปิตา มานคนฺถสฺส สเพฺพ;
ส วีติวโตฺต มญฺญตํ [มานนํ (สี.), มญฺญิตํ (?)] สุเมโธ,
อหํ วทามีติปิ โส วเทยฺยฯ

“มมํ วทนฺตีติปิ โส วเทยฺย;
โลเก สมญฺญํ กุสโล วิทิตฺวา;
โวหารมเตฺตน โส โวหเรยฺยา”ติฯ

๖. ปโชฺชตสุตฺตํ

๒๖. “กติ โลกสฺมิํ ปโชฺชตา, เยหิ โลโก ปกาสติ [ปภาสติ (ก. สี.)];
ภควนฺตํ [ภวนฺตํ (ก.)] ปุฎฺฐุมาคมฺม, กถํ ชาเนมุ ตํ มย”นฺติฯ

“จตฺตาโร โลเก ปโชฺชตา, ปญฺจเมตฺถ น วิชฺชติ;
ทิวา ตปติ อาทิโจฺจ, รตฺติมาภาติ จนฺทิมาฯ

“อถ อคฺคิ ทิวารตฺติํ, ตตฺถ ตตฺถ ปกาสติ;
สมฺพุโทฺธ ตปตํ เสโฎฺฐ, เอสา อาภา อนุตฺตรา”ติฯ

๗. สรสุตฺตํ

๒๗. “กุโต สรา นิวตฺตนฺติ, กตฺถ วฎฺฎํ น วตฺตติ;
กตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ, อเสสํ อุปรุชฺฌตี”ติฯ

“ยตฺถ อาโป จ ปถวี, เตโช วาโย น คาธติ;
อโต สรา นิวตฺตนฺติ, เอตฺถ วฎฺฎํ น วตฺตติ;
เอตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ, อเสสํ อุปรุชฺฌตี”ติฯ

๘. มหทฺธนสุตฺตํ

๒๘. “มหทฺธนา มหาโภคา, รฎฺฐวโนฺตปิ ขตฺติยา;
อญฺญมญฺญาภิคิชฺฌนฺติ, กาเมสุ อนลงฺกตาฯ

“เตสุ อุสฺสุกฺกชาเตสุ, ภวโสตานุสาริสุ;
เกธ ตณฺหํ [โรธตณฺหํ (สฺยา. กํ.), เคธตณฺหํ (ก.)] ปชหิํสุ [ปวาหิํสุ (สฺยา. กํ. ก.)],
เก โลกสฺมิํ อนุสฺสุกา”ติฯ

“หิตฺวา อคารํ ปพฺพชิตา, หิตฺวา ปุตฺตํ ปสุํ วิยํ;
หิตฺวา ราคญฺจ โทสญฺจ, อวิชฺชญฺจ วิราชิย;
ขีณาสวา อรหโนฺต, เต โลกสฺมิํ อนุสฺสุกา”ติฯ

๙. จตุจกฺกสุตฺตํ

๒๙. “จตุจกฺกํ นวทฺวารํ, ปุณฺณํ โลเภน สํยุตํ;

ปงฺกชาตํ มหาวีร, กถํ ยาตฺรา ภวิสฺสตี''ติฯ

''เฉตฺวา นทฺธึ วรตฺตญฺจ, อิจฺฉา โลภญฺจ ปาปกํ;
สมูลํ ตณฺหมพฺพุยฺห, เอวํ ยาตฺรา ภวิสฺสตี''ติฯ

๑๐. เอณิชงฺฆสุตฺตํ

๓๐. ''เอณิชงฺฆํ กิสํ วีรํ, อปฺปาหารํ อโลลุปํ;
สีหํ เวกจรํ นาคํ, กาเมสุ อนเปกฺขินํ;
อุปสงฺกมฺม ปุจฺฉาม, กถํ ทุกฺขา ปมุจฺจตี''ติฯ

''ปญฺจ กามคุณา โลเก, มโนฉฏฺฐา ปเวทิตา;
เอตฺถ ฉนฺทํ วิราเชตฺวา, เอวํ ทุกฺขา ปมุจฺจตี''ติฯ

สตฺติวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สตฺติยา ผุสติ เจว, ชฏา มโนนิวารณา;
อรหเนฺตน ปโชฺชโต, สรา มหทฺธเนน จ;
จตุจเกฺกน นวมํ, เอณิชเงฺฆน เต ทสาติฯ

๔. สตุลฺลปกายิกวโคฺค

๑. สพฺภิสุตฺตํ

๓๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข สมฺพหุลา สตุลฺลปกายิกา เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุเพฺพถ [กฺรุเพฺพถ (ก.)] สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, เสโยฺย โหติ น ปาปิโย''ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุเพฺพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, ปญฺญา ลพฺภติ [ปญฺญํ ลภติ (สฺยา. กํ.)] นาญฺญโต''ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุเพฺพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, โสกมเชฺฌ น โสจตี''ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุเพฺพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, ญาติมชฺเฌ วิโรจตี’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุเพฺพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, สตฺตา คจฺฉนฺติ สุคฺคติ’’นฺติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุเพฺพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, สตฺตา ติฏฺฐนฺติ สาตต’’นฺติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กสฺส นุ โข, ภควา, สุภาสิต’’นฺติ? สพฺพาสํ โว สุภาสิตํ ปริยาเยน, อปิ จ มมปิ สุณาถ –

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุเพฺพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตี’’ติฯ

อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา ตา เทวตาโย ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายิํสูติฯ

๒. มจฺฉริสุตฺตํ

๓๒. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามเฯ อถ โข สมฺพหุลา สตุลฺลปกายิกา เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“มเจฺฉรา จ ปมาทา จ, เอวํ ทานํ น ทียติ [ทิยฺยติ (ก.)];
ปุญฺญํ อากงฺขมาเนน, เทยฺยํ โหติ วิชานตา’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“ยเสฺสว ภีโต น ททาติ มจฺฉรี, ตเทวาททโต ภยํ;
ชิฆจฺฉา จ ปิปาสา จ, ยสฺส ภายติ มจฺฉรี;
ตเมว พาลํ ผุสติ, อสฺมิํ โลเก ปรมฺหิ จฯ

“ตสฺมา วิเนยฺย มเจฺฉรํ, ทชฺชา ทานํ มลาภิภู;
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมิํ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณิน’’นฺติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“เต มเตสุ น มียนฺติ, ปนฺถานํว สหพฺพชํ;
อปฺปสฺมิํ เย ปเวจฺฉนฺติ, เอส ธโมฺม สนนฺตโนฯ

“อปฺปเสฺมเก ปเวจฺฉนฺติ, พหุเนเก น ทิจฺฉเร;
อปฺปสฺมา ทกฺขิณา ทินฺนา, สหเสฺสน สมํ มิตา”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“ทุทฺททํ ททมานานํ, ทุกฺกรํ กมฺม กุพฺพตํ;
อสนฺโต นานุกุพฺพนฺติ, สตํ ธมฺโม ทุรนฺวโย [ทุรนฺนโย (สี.)]ฯ

“ตสฺมา สตญฺจ อสตํ [อสตญฺจ (สี. สฺยา. กํ.)], นานา โหติ อิโต คติ;
อสนฺโต นิรยํ ยนฺติ, สนฺโต สคฺคปรายนา”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก เอตทโวจ – “กสฺส นุ โข, ภควา, สุภาสิต”นฺติ?

“สพฺพาสํ โว สุภาสิตํ ปริยาเยน; อปิ จ มมปิ สุณาถ –

“ธมฺมํ จเร โยปิ สมุญฺชกํ จเร,
ทารญฺจ โปสํ ททมปฺปกสฺมึ;
สตํ สหสฺสานํ สหสฺสยาคินํ,
กลมฺปิ นาคฺฆนฺติ ตถาวิธสฺส เต”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“เกเนส ยญฺโญ วิปุโล มหคฺคโต,
สเมน ทินฺนสฺส น อคฺฆเมติ;
กถํ [อิทํ ปทํ กตฺถจิ สีหฬโปตฺถเก นตฺถิ] สตํ สหสฺสานํ สหสฺสยาคินํ,
กลมฺปิ นาคฺฆนฺติ ตถาวิธสฺส เต”ติฯ

“ททนฺติ เหเก วิสเม นิวิฏฺฐา,
เฉตฺวา วธิตฺวา อถ โสจยิตฺวา;
สา ทกฺขิณา อสฺสุมุขา สทณฺฑา,
สเมน ทินฺนสฺส น อคฺฆเมติฯ

“เอวํ สตํ สหสฺสานํ สหสฺสยาคินํ;
กลมฺปิ นาคฺฆนฺติ ตถาวิธสฺส เต”ติฯ

๓. สาธุสุตฺตํ

๓๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข สมฺพหุลา สตุลฺลปกายิกา เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

“สาธุ โข, มาริส, ทานํ;
มเจฺฉรา จ ปมาทา จ, เอวํ ทานํ น ทียติ;
ปุญฺญํ อากงฺขมาเนน, เทยฺยํ โหติ วิชานตา”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

“สาธุ โข, มาริส, ทานํ;
อปิ จ อปฺปกสฺมิมฺปิ สาหุ ทานํ”ฯ

“อปฺปเสฺมเก ปเวจฺฉนฺติ, พหุเนเก น ทิจฺฉเร;
อปฺปสฺมา ทกฺขิณา ทินฺนา, สหเสฺสน สมํ มิตา”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

“สาธุ โข, มาริส, ทานํ; อปฺปกสฺมิมฺปิ สาหุ ทานํ;
อปิ จ สทฺธายปิ สาหุ ทานํ”ฯ

“ทานญฺจ ยุทฺธญฺจ สมานมาหุ,
อปฺปาปิ สนฺตา พหุเก ชินนฺติ;
อปฺปมฺปิ เจ สทฺทหาโน ททาติ,
เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถา”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

“สาธุ โข, มาริส, ทานํ; อปฺปกสฺมิมฺปิ สาหุ ทานํ;
สทฺธายปิ สาหุ ทานํ; อปิ จ ธมฺมลทฺธสฺสาปิ สาหุ ทานํ”ฯ

“โย ธมฺมลทฺธสฺส ททาติ ทานํ,
อุฏฺฐานวีริยาธิคตสฺส ชนฺตุ;
อติกฺกมฺม โส เวตรณึ ยมสฺส,
ทิพฺพานิ ฐานานิ อุเปติ มโจฺจ”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

“สาธุ โข, มาริส, ทานํ; อปฺปกสฺมิมฺปิ สาหุ ทานํ;
สทฺธายปิ สาหุ ทานํ; ธมฺมลทฺธสฺสาปิ สาหุ ทานํ;
อปิ จ วิเจยฺย ทานมฺปิ สาหุ ทานํ”ฯ

“วิเจยฺย ทานํ สุคตปฺปสตฺถํ,
เย ทกฺขิเณยฺยา อิธ ชีวโลเก;
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ,
พีชานิ วุตฺตานิ ยถา สุเขเตฺต”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

“สาธุ โข, มาริส, ทานํ; อปฺปกสฺมิมฺปิ สาหุ ทานํ;
สทฺธายปิ สาหุ ทานํ; ธมฺมลทฺธสฺสาปิ สาหุ ทานํ;
วิเจยฺย ทานมฺปิ สาหุ ทานํ; อปิ จ ปาเณสุปิ สาธุ สํยโม”ฯ

“โย ปาณภูตานิ [ปาณภูเตสุ (สี. ปี.)] อเหฐยํ จรํ,
ปรูปวาทา น กโรนฺติ ปาปํ;
ภีรุํ ปสํสนฺติ น หิ ตตฺถ สูรํ,
ภยา หิ สโนฺต น กโรนฺติ ปาป”นฺติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กสฺส นุ โข, ภควา, สุภาสิต”นฺติ?

“สพฺพาสํ โว สุภาสิตํ ปริยาเยน, อปิ จ มมปิ สุณาถ –

“สทฺธา หิ ทานํ พหุธา ปสตฺถํ,
ทานา จ โข ธมฺมปทํว เสโยฺย;
ปุเพฺพ จ หิ ปุพฺพตเร จ สโนฺต,
นิพฺพานเมวชฺฌคมุํ สปญฺญา”ติฯ

๔. นสนฺติสุตฺตํ

๓๔. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข สมฺพหุลา สตุลฺลปกายิกา เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“น สนฺติ กามา มนุเชสุ นิจฺจา,
สนฺตีธ กมนียานิ เยสุ [กาเมสุ (ก.)] พโทฺธ;
เยสุ ปมโตฺต อปุนาคมนํ,
อนาคนฺตา ปุริโส มจฺจุเธยฺยา”ติฯ

“ฉนฺทชํ อฆํ ฉนฺทชํ ทุกฺขํ;
ฉนฺทวินยา อฆวินโย;
อฆวินยา ทุกฺขวินโย”ติฯ

“น เต กามา ยานิ จิตฺรานิ โลเก,
สงฺกปฺปราโค ปุริสสฺส กาโม;
ติฎฺฐนฺติ จิตฺรานิ ตเถว โลเก,
อเถตฺถ ธีรา วินยนฺติ ฉนฺทํฯ

“โกธํ ชเห วิปฺปชเหยฺย มานํ,
สํโยชนํ สพฺพมติกฺกเมยฺย;
ตํ นามรูปสฺมิมสชฺชมานํ,
อกิญฺจนํ นานุปตนฺติ ทุกฺขาฯ

“ปหาสิ สงฺขํ น วิมานมชฺฌคา [น จ มานมชฺฌคา (ก. สี.), น วิมานมาคา (สฺยา. กํ.)],
อเจฺฉจฺฉิ ตณฺหํ อิธ นามรูเป;
ตํ ฉินฺนคนฺถํ อนิฆํ นิราสํ,

ปริเยสมานา นาชฺฌคมุํ;
เทวา มนุสฺสา อิธ วา หุรํ วา,
สเคฺคสุ วา สพฺพนิเวสเนสู’’ติฯ

‘‘ตํ เจ หิ นาทฺทกฺขุํ ตถาวิมุตฺตํ (อิจฺจายสฺมา โมฆราชา),
เทวา มนุสฺสา อิธ วา หุรํ วา;
นรุตฺตมํ อตฺถจรํ นรานํ,
เย ตํ นมสฺสนฺติ ปสํสิยา เต’’ติฯ

‘‘ปสํสิยา เตปิ ภวนฺติ ภิกฺขู (โมฆราชาติ ภควา),
เย ตํ นมสฺสนฺติ ตถาวิมุตฺตํ;
อญฺญาย ธมฺมํ วิจิกิจฺฉํ ปหาย,
สงฺคาติคา เตปิ ภวนฺติ ภิกฺขู’’ติฯ

๕. อุชฺฌานสญฺญิสุตฺตํ

๓๕. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข สมฺพหุลา อุชฺฌานสญฺญิกา เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เวหาสํ อฏฺฐํสุฯ เวหาสํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘อญฺญถา สนฺตมตฺตานํ, อญฺญถา โย ปเวทเย;
นิกจฺจ กิตวเสฺสว, ภุตฺตํ เถเยฺยน ตสฺส ตํฯ

‘‘ยญฺหิ กยิรา ตญฺหิ วเท, ยํ น กยิรา น ตํ วเท;
อกโรนฺตํ ภาสมานานํ, ปริชานนฺติ ปณฺฑิตา’’ติฯ

‘‘น ยิทํ ภาสิตมเตฺตน, เอกนฺตสวเนน วา;
อนุกฺกมิตเว สกฺกา, ยายํ ปฏิปทา ทฬฺหา;
ยาย ธีรา ปมุจฺจนฺติ, ฌายิโน มารพนฺธนาฯ

‘‘น เว ธีรา ปกุพฺพนฺติ, วิทิตฺวา โลกปริยายํ;
อญฺญาย นิพฺพุตา ธีรา, ติณฺณา โลเก วิสตฺติก’’นฺติฯ

อถ โข ตา เทวตาโย ปถวิยํ ปติฏฺฐหิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อจฺจโย โน, ภเนฺต, อจฺจคมา ยถาพาลํ ยถามูฬฺหํ ยถาอกุสลํ [ยถาพาลา ยถามูฬฺหา ยถาอกุสลา (สพฺพตฺถ)], ยา มยํ ภควนฺตํ อาสาเทตพฺพํ อมญฺญิมฺหาฯ ตาสํ โน, ภเนฺต, ภควา อจฺจยํ อจฺจยโต ปฏิคฺคณฺหาตุ อายติํ สํวรายา’’ติฯ อถ โข ภควา สิตํ ปาตฺวากาสิฯ อถ โข ตา เทวตาโย ภิโยฺยโสมตฺตาย อุชฺฌายนฺติโย เวหาสํ อพฺภุคฺคญฺฉุํฯ เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘อจฺจยํ เทสยนฺตีนํ, โย เจ น ปฏิคณฺหติ;
โกปนฺตโร โทสครุ, ส เวรํ ปฏิมุญฺจตี’’ติฯ

“อจฺจโย เจ น วิชฺชติ, โนจิธาปคตํ [โนจีธ อปหตํ (สฺยา. กํ.), โนจิธาปกตํ (?)] สิยา;
เวรานิ น จ สเมฺมยฺยุํ, เกนีธ [เวรานิ จ สเมฺมยฺยุํ, เตนิธ (สี.)] กุสโล สิยา”ติฯ

“กสฺสจฺจยา น วิชฺชนฺติ, กสฺส นตฺถิ อปาคตํ;
โก น สโมฺมหมาปาทิ, โก จ ธีโร [โกธ ธีโร (สฺยา. กํ.)] สทา สโต”ติฯ

“ตถาคตสฺส พุทฺธสฺส, สพฺพภูตานุกมฺปิโน;
ตสฺสจฺจยา น วิชฺชนฺติ, ตสฺส นตฺถิ อปาคตํ;
โส น สโมฺมหมาปาทิ, โสว [โสธ (สฺยา. กํ.)] ธีโร สทา สโต”ติฯ

“อจฺจยํ เทสยนฺตีนํ, โย เจ น ปฏิคณฺหติ;
โกปนฺตโร โทสครุ, ส เวรํ ปฏิมุญฺจติ;
ตํ เวรํ นาภินนฺทามิ, ปฏิคฺคณฺหามิ โวจฺจย”นฺติฯ

๖. สทฺธาสุตฺตํ

๓๖. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข สมฺพหุลา สตุลฺลปกายิกา เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“สทฺธา ทุติยา ปุริสสฺส โหติ,
โน เจ อสฺสทฺธิยํ อวติฏฺฐติ;
ยโส จ กิตฺตี จ ตตฺวสฺส โหติ,
สคฺคญฺจ โส คจฺฉติ สรีรํ วิหายา”ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“โกธํ ชเห วิปฺปชเหยฺย มานํ,
สํโยชนํ สพฺพมติกฺกเมยฺย;
ตํ นามรูปสฺมิมสชฺชมานํ,
อกิญฺจนํ นานุปตนฺติ สงฺคา”ติฯ

“ปมาทมนุยุญฺชนฺติ , พาลา ทุเมฺมธิโน ชนา;
อปฺปมาทญฺจ เมธาวี, ธนํ เสฏฺฐํว รกฺขติฯ

“มา ปมาทมนุยุเญฺชถ, มา กามรติ สนฺถวํ;
อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต, ปโปฺปติ ปรมํ สุข”นฺตนฺติฯ

๗. สมยสุตฺตํ

๓๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมิํ มหาวเน มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ สเพฺพเหว อรหนฺเตหิ; ทสหิ จ โลกธาตูหิ เทวตา

เยภุเยฺยน สนฺนิปติตา โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อถ โข จตุนฺนํ สุทฺธาวาสกายิกานํ เทวตานํ เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมิํ มหาวเน มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํ ปญฺจมเตฺตหิ ภิกฺขุสเตหิ สเพฺพเหว อรหเนฺตหิ; ทสหิ จ โลกธาตูหิ เทวตา เยภุเยฺยน สนฺนิปติตา โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ ยํนูน มยมฺปิ เยน ภควา เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนฺติเก ปเจฺจกํ คาถํ [ปเจฺจกคาถํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ภาเสยฺยามา’’ติฯ

อถ โข ตา เทวตา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺยฯ เอวเมว – สุทฺธาวาเสสุ เทเวสุ อนฺตรหิตา ภควโต ปุรโต ปาตุรเหสุํฯ อถ โข ตา เทวตา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘มหาสมโย ปวนสฺมิํ, เทวกายา สมาคตา;
อาคตมฺห อิมํ ธมฺมสมยํ, ทกฺขิตาเย อปราชิตสงฺฆ’’นฺติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘ตตฺร ภิกฺขโว สมาทหํสุ, จิตฺตมตฺตโน อุชุกํ อกํสุ [อุชุกมกํสุ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)];
สารถีว เนตฺตานิ คเหตฺวา, อินฺทฺริยานิ รกฺขนฺติ ปณฺฑิตา’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘เฉตฺวา ขีลํ เฉตฺวา ปลิฆํ, อินฺทขีลํ อูหจฺจ มเนชา;
เต จรนฺติ สุทฺธา วิมลา, จกฺขุมตา สุทนฺตา สุสุนาคา’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘เย เกจิ พุทฺธํ สรณํ คตาเส, น เต คมิสฺสนฺติ อปายภูมิํ;
ปหาย มานุสํ เทหํ, เทวกายํ ปริปูเรสฺสนฺตี’’ติฯ

๘. สกลิกสุตฺตํ

๓๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ มทฺทกุจฺฉิสฺมิํ มิคทาเยฯ เตน โข ปน สมเยน ภควโต ปาโท สกลิกาย [สกฺขลิกาย (ก.)] ขโต โหติฯ ภุสา สุทํ ภควโต เวทนา วตฺตนฺติ สารีริกา เวทนา ทุกฺขา ติพฺพา [ติปฺปา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ขรา กฎุกา อสาตา อมนาปา; ตา สุทํ ภควา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโนฯ อถ โข ภควา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฎิํ ปญฺญาเปตฺวา ทกฺขิเณน ปเสฺสน สีหเสยฺยํ กเปฺปติ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโนฯ

อถ โข สตฺตสตา สตุลฺลปกายิกา เทวตาโย อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ มทฺทกุจฺฉิํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข เอกา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘นาโค วต, โภ, สมโณ โคตโม; นาควตา จ สมุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฎุกา อสาตา อมนาปา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโน’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘สีโห วต, โภ, สมโณ โคตโม; สีหวตา จ สมุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา อสาตา อมนาปา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโน’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘อาชานีโย วต, โภ, สมโณ โคตโม; อาชานียวตา จ สมุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา อสาตา อมนาปา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโน’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘นิสโภ วต, โภ, สมโณ โคตโม; นิสภวตา จ สมุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา อสาตา อมนาปา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโน’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘โธรโยฺห วต, โภ, สมโณ โคตโม; โธรยฺหวตา จ สมุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา อสาตา อมนาปา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโน’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘ทโนฺต วต, โภ, สมโณ โคตโม; ทนฺตวตา จ สมุปฺปนฺนา สารีริกา เวทนา ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา อสาตา อมนาปา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโน’’ติฯ

อถ โข อปรา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘ปสฺส สมาธึ สุภาวิตํ จิตฺตญฺจ สุวิมุตฺตํ, น จาภินตํ น จาปนตํ น จ สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตคตํ [สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริตวตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.), สสงฺขารนิคฺคยฺหวาริวาวตํ (ก.)]ฯ โย เอวรูปํ ปุริสนาคํ ปุริสสีหํ ปุริสอาชานียํ ปุริสนิสภํ ปุริสโธรยฺหํ ปุริสทนฺตํ อติกฺกมิตพฺพํ มเญฺญยฺย กิมญฺญตฺร อทสฺสนา’’ติฯ

‘‘ปญฺจเวทา สตํ สมํ, ตปสฺสี พฺราหฺมณา จรํ;
จิตฺตญฺจ เนสํ น สมฺมา วิมุตฺตํ, หีนตฺถรูปา น ปารงฺคมา เตฯ

‘‘ตณฺหาธิปนฺนา วตสีลพทฺธา, ลูขํ ตปํ วสฺสสตํ จรนฺตา;
จิตฺตญฺจ เนสํ น สมฺมา วิมุตฺตํ, หีนตฺถรูปา น ปารงฺคมา เตฯ

‘‘น มานกามสฺส ทโม อิธตฺถิ, น โมนมตฺถิ อสมาหิตสฺส;
เอโก อรเญฺญ วิหรํ ปมโตฺต, น มจฺจุเธยฺยสฺส ตเรยฺย ปาร’’นฺติฯ

‘‘มานํ ปหาย สุสมาหิตโตฺต, สุเจตโส สพฺพธิ วิปฺปมุโตฺต;
เอโก อรเญฺญ วิหรมปฺปมโตฺต, ส มจฺจุเธยฺยสฺส ตเรยฺย ปาร’’นฺตนฺติฯ

๙. ปฐมปชฺชุนฺนธีตุสุตฺตํ

๓๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข โกกนทา ปชฺชุนฺนสฺส ธีตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ มหาวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา โกกนทา ปชฺชุนฺนสฺส ธีตา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“เวสาลิยํ วเน วิหรนฺตํ, อคฺคํ สตฺตสฺส สมฺพุทฺธํ;
โกกนทาหมสฺมิ อภิวนฺท, โกกนทา ปชฺชุนฺนสฺส ธีตาฯ

“สุตเมว ปุเร อาสิ, ธมฺโม จกฺขุมตานุพุทฺโธ;
สาหํ ทานิ สกฺขิ ชานามิ, มุนิโน เทสยโต สุคตสฺสฯ

“เย เกจิ อริยํ ธมฺมํ, วิครหนฺตา จรนฺติ ทุมฺเมธา;
อุเปนฺติ โรรุวํ โฆรํ, จิรรตฺตํ ทุกฺขํ อนุภวนฺติฯ

“เย จ โข อริเย ธมฺเม, ขนฺติยา อุปสเมน อุเปตา;
ปหาย มานุสํ เทหํ, เทวกาย ปริปูเรสฺสนฺตี”ติฯ

๑๐. ทุติยปชฺชุนฺนธีตุสุตฺตํ

๔๐. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข จูฬโกกนทา [จุลฺลโกกนทา (สี. สฺยา. กํ.)] ปชฺชุนฺนสฺส ธีตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ มหาวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา จูฬโกกนทา ปชฺชุนฺนสฺส ธีตา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“อิธาคมา วิชฺชุปภาสวณฺณา, โกกนทา ปชฺชุนฺนสฺส ธีตา;
พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ นมสฺสมานา, คาถาจิมา อตฺถวตี อภาสิฯ

“พหุนาปิ โข ตํ วิภเชยฺยํ, ปริยาเยน ตาทิโส ธมฺโม;
สํขิตฺตมตฺถํ [สํขิตฺตมตฺตํ (ก.)] ลปยิสฺสามิ, ยาวตา เม มนสา ปริยตฺตํฯ

“ปาปํ น กยิรา วจสา มนสา,
กาเยน วา กิญฺจน สพฺพโลเก;
กาเม ปหาย สติมา สมฺปชาโน,
ทุกฺขํ น เสเวถ อนตฺถสํหิต”นฺติฯ

สตุลฺลปกายิกวคฺโค จตุตฺโถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สพฺภิมจฺฉรินา สาธุ, น สนฺตุชฺฌานสญฺญิโน;
สทฺธา สมโย สกลิกํ, อุโภ ปชฺชุนฺนธีตโรติฯ

๕. อาทิตฺตวคฺโค

๑. อาทิตฺตสุตฺตํ

๔๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺ

วา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘อาทิตฺตสฺมึ อคารสฺมึ, ยํ นีหรติ ภาชนํ;
ตํ ตสฺส โหติ อตฺถาย, โน จ ยํ ตตฺถ ฑยฺหติฯ

‘‘เอวํ อาทิตฺตโก โลโก, ชราย มรเณน จ;
นีหเรเถว ทาเนน, ทินฺนํ โหติ สุนีหตํฯ

‘‘ทินฺนํ สุขผลํ โหติ, นาทินฺนํ โหติ ตํ ตถา;
โจรา หรนฺติ ราชาโน, อคฺคิ ฑหติ นสฺสติฯ

‘‘อถ อเนฺตน ชหติ, สรีรํ สปริคฺคหํ;
เอตทญฺญาย เมธาวี, ภุเญฺชถ จ ทเทถ จ;
ทตฺวา จ ภุตฺวา จ ยถานุภาวํ;
อนินฺทิโต สคฺคมุเปติ ฐาน’’นฺติฯ

๒. กึททสุตฺตํ

๔๒. ‘‘กึทโท พลโท โหติ, กึทโท โหติ วณฺณโท;
กึทโท สุขโท โหติ, กึทโท โหติ จกฺขุโท;
โก จ สพฺพทโท โหติ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต’’ติฯ

‘‘อนฺนโท พลโท โหติ, วตฺถโท โหติ วณฺณโท;
ยานโท สุขโท โหติ, ทีปโท โหติ จกฺขุโทฯ

‘‘โส จ สพฺพทโท โหติ, โย ททาติ อุปสฺสยํ;
อมตํ ทโท จ โส โหติ, โย ธมฺมมนุสาสตี’’ติฯ

๓. อนฺนสุตฺตํ

๔๓. ‘‘อนฺนเมวาภินนฺทนฺติ, อุภเย เทวมานุสา;
อถ โก นาม โส ยโกฺข, ยํ อนฺนํ นาภินนฺทตี’’ติฯ

‘‘เย นํ ททนฺติ สทฺธาย, วิปฺปสเนฺนน เจตสา;
ตเมว อนฺนํ ภชติ, อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จฯ

‘‘ตสฺมา วิเนยฺย มเจฺฉรํ, ทชฺชา ทานํ มลาภิภู;
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณิน’’นฺติฯ

๔. เอกมูลสุตฺตํ

๔๔. ‘‘เอกมูลํ ทฺวิราวฏฺฏํ, ติมลํ ปญฺจปตฺถรํ;
สมุทฺทํ ทฺวาทสาวฏฺฏํ, ปาตาลํ อตรี อิสี’’ติฯ

๕. อโนมสุตฺตํ

๔๕. “อโนมนามํ นิปุณตฺถทสฺสิํ, ปญฺญาททํ กามาลเย อสตฺตํ;
ตํ ปสฺสถ สพฺพวิทุํ สุเมธํ, อริเย ปเถ กมมานํ มเหสิ”นฺติฯ

๖. อจฺฉราสุตฺตํ

๔๖. “อจฺฉราคณสงฺฆุฏฺฐํ, ปิสาจคณเสวิตํ;
วนนฺตํ โมหนํ นาม, กถํ ยาตฺรา ภวิสฺสตี”ติฯ

“อุชุโก นาม โส มคฺโค, อภยา นาม สา ทิสา;
รโถ อกูชโน นาม, ธมฺมจกฺเกหิ สํยุโตฯ

“หิรี ตสฺส อปาลมฺโพ, สตฺยสฺส ปริวารณํ;
ธมฺมาหํ สารถิํ พฺรูมิ, สมฺมาทิฏฺฐิปุเรชวํฯ

“ยสฺส เอตาทิสํ ยานํ, อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา;
ส เว เอเตน ยาเนน, นิพฺพานสฺเสว สนฺติเก”ติฯ

๗. วนโรปสุตฺตํ

๔๗. “เกสํ ทิวา จ รตฺโต จ, สทา ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ;
ธมฺมฏฺฐา สีลสมฺปนฺนา, เก ชนา สคฺคคามิโน”ติฯ

“อารามโรปา วนโรปา, เย ชนา เสตุการกา;
ปปญฺจ อุทปานญฺจ, เย ททนฺติ อุปสฺสยํฯ

“เตสํ ทิวา จ รตฺโต จ, สทา ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ;
ธมฺมฏฺฐา สีลสมฺปนฺนา, เต ชนา สคฺคคามิโน”ติฯ

๘. เชตวนสุตฺตํ

๔๘. “อิทญฺหิ ตํ เชตวนํ, อิสิสงฺฆนิเสวิตํ;
อาวุตฺถํ [อาวุฏฺฐํ (ก.)] ธมฺมราเชน, ปีติสญฺชนนํ มมฯ

“กมฺมํ วิชฺชา จ ธมฺโม จ, สีลํ ชีวิตมุตฺตมํ;
เอเตน มจฺจา สุชฺฌนฺติ, น โคตฺเตน ธเนน วาฯ

“ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส, สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน;
โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ, เอวํ ตตฺถ วิสุชฺฌติฯ

“สาริปุตฺโตว ปญฺญาย, สีเลน อุปสเมน จ;
โยปิ ปารงฺคโต ภิกฺขุ, เอตาวปรโม สิยา”ติฯ

๙. มจฺฉริสุตฺตํ

๔๙. “เยธ มจฺฉริโน โลเก, กทริยา ปริภาสกา;
อเญฺญสํ ททมานานํ, อนฺตรายกรา นราฯ

“กีทิโส เตสํ วิปาโก, สมฺปราโย จ กีทิโส;
ภควนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม, กถํ ชาเนมุ ตํ มย”นฺติฯ

“เยธ มจฺฉริโน โลเก, กทริยา ปริภาสกา;
อเญฺญสํ ททมานานํ, อนฺตรายกรา นราฯ

“นิรยํ ติรจฺฉานโยนิํ, ยมโลกํ อุปปชฺชเร;
สเจ เอนฺติ มนุสฺสตฺตํ, ทลิเทฺท ชายเร กุเลฯ

“โจฬํ ปิโณฺฑ รตี ขิฑฺฑา, ยตฺถ กิเจฺฉน ลพฺภติ;
ปรโต อาสีสเร [อาสิํสเร (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] พาลา, ตมฺปิ เตสํ น ลพฺภติ;
ทิฏฺฐ ธเมฺมส วิปาโก, สมฺปราเย [สมฺปราโย (สฺยา. กํ. ปี.)] จ ทุคฺคตี”ติฯ

“อิติเหตํ วิชานาม, อญฺญํ ปุจฺฉาม โคตม;
เยธ ลทฺธา มนุสฺสตฺตํ, วทญฺญู วีตมจฺฉราฯ

“พุเทฺธ ปสนฺนา ธเมฺม จ, สเงฺฆ จ ติพฺพคารวา;
กีทิโส เตสํ วิปาโก, สมฺปราโย จ กีทิโส;
ภควนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม, กถํ ชาเนมุ ตํ มย”นฺติฯ

“เยธ ลทฺธา มนุสฺสตฺตํ, วทญฺญู วีตมจฺฉรา;
พุเทฺธ ปสนฺนา ธเมฺม จ, สเงฺฆ จ ติพฺพคารวา;
เอเต สคฺคา [สเคฺค (สี. สฺยา. กํ.)] ปกาสนฺติ, ยตฺถ เต อุปปชฺชเรฯ

“สเจ เอนฺติ มนุสฺสตฺตํ, อเฑฺฒ อาชายเร กุเล;
โจฬํ ปิโณฺฑ รตี ขิฑฺฑา, ยตฺถากิเจฺฉน ลพฺภติฯ

“ปรสมฺภเตสุ โภเคสุ, วสวตฺตีว โมทเร;
ทิฏฺฐ ธเมฺมส วิปาโก, สมฺปราเย จ สุคฺคตี”ติฯ

๑๐. ฆฏีการสุตฺตํ

๕๐. “อวิหํ อุปปนฺนาเส, วิมุตฺตา สตฺต ภิกฺขโว;
ราคโทสปริกฺขีณา, ติณฺณา โลเก วิสตฺติก”นฺติฯ

“เก จ เต อตรุํ ปงฺกํ [สงฺคํ (สี. สฺยา.)], มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ;
เก หิตฺวา มานุสํ เทหํ, ทิพฺพโยคํ อุปจฺจคุ”นฺติฯ

“อุปโก ปลคโณฺฑ จ, ปุกฺกุสาติ จ เต ตโย;
ภทฺทิโย ขณฺฑเทโว จ, พาหุรคฺคิ จ สิงฺคิโย [พหุทนฺตี จ ปิงฺคโย (สี.)];
เต หิตฺวา มานุสํ เทหํ, ทิพฺพโยคํ อุปจฺจคุ”นฺติฯ

“กุสลี ภาสสี เตสํ, มารปาสปฺปหายินํ;
กสฺส เต ธมฺมมญฺญาย, อจฺฉิทุํ ภวพนฺธน”นฺติฯ

“น อญฺญตฺร ภควตา, นาญฺญตฺร ตว สาสนา;
ยสฺส เต ธมฺมมญฺญาย, อจฺฉิทุํ ภวพนฺธนํฯ

“ยตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ, อเสสํ อุปรุชฺฌติ;
ตํ เต ธมฺมํ อิธญฺญาย, อจฺฉิทุํ ภวพนฺธน”นฺติฯ

“คมฺภีรํ ภาสสี วาจํ, ทุพฺพิชานํ สุทุพฺพุธํ;
กสฺส ตฺวํ ธมฺมมญฺญาย, วาจํ ภาสสิ อีทิส”นฺติฯ

“กุมฺภกาโร ปุเร อาสิํ, เวกฬิงฺค [เวหฬิงฺค (สี.), เวภฬิงฺค (สฺยา. กํ.)] ฆฏีกโร;
มาตาเปตฺติภโร อาสิํ, กสฺสปสฺส อุปาสโกฯ

“วิรโต เมถุนา ธมฺมา, พฺรหฺมจารี นิรามิโส;
อหุวา เต สคาเมยฺโย, อหุวา เต ปุเร สขาฯ

“โสหเมเต ปชานามิ, วิมุตฺเต สตฺต ภิกฺขโว;
ราคโทสปริกฺขีเณ, ติณฺณ โลเก วิสตฺติก”นฺติฯ

“เอวเมตํ ตทา อาสิ, ยถา ภาสสิ ภคฺคว;
กุมฺภกาโร ปุเร อาสิ, เวกฬิงฺค ฆฏีกโร;
มาตาเปตฺติภโร อาสิ, กสฺสปสฺส อุปาสโกฯ

“วิรโต เมถุนา ธมฺมา, พฺรหฺมจารี นิรามิโส;
อหุวา เม สคาเมยฺโย, อหุวา เม ปุเร สขา”ติฯ

“เอวเมตํ ปุราณานํ, สหายานํ อหุ สงฺคโม;
อุภินฺนํ ภาวิตตฺตานํ, สรีรนฺติมธาริน”นฺติฯ

อาทิตฺตวคฺโค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อาทิตฺตํ กิํททํ อนฺนํ, เอกมูลอโนมิยํ;
อจฺฉราวนโรปเชตํ, มจฺฉเรน ฆฏีกโรติฯ

๖. ชราวคฺโค

๑. ชราสุตฺตํ

๕๑. “กิํสุ ยาว ชรา สาธุ, กิํสุ สาธุ ปติฏฺฐิตํ;
กิํสุ นรานํ รตนํ, กิํสุ โจเรหิ ทูหร”นฺติฯ

“สีลํ ยาว ชรา สาธุ, สทฺธา สาธุ ปติฏฺฐิตา;
ปญฺญา นรานํ รตนํ, ปุญฺญํ โจเรหิ ทูหร”นฺติฯ

๒. อชรสาสุตฺตํ

๕๒. “กิํสุ อชรสา สาธุ, กิํสุ สาธุ อธิฏฺฐิตํ;
กิํสุ นรานํ รตนํ, กิํสุ โจเรหฺยหาริย”นฺติฯ

“สีลํ อชรสา สาธุ, สทฺธา สาธุ อธิฏฺฐิตา;
ปญฺญา นรานํ รตนํ, ปุญฺญํ โจเรหฺยหาริย”นฺติฯ

๓. มิตฺตสุตฺตํ

๕๓. “กิํสุ ปวสโต [ปถวโต (ปี. ก.)] มิตฺตํ, กิํสุ มิตฺตํ สเก ฆเร;
กิํ มิตฺตํ อตฺถชาตสฺส, กิํ มิตฺตํ สมฺปรายิก”นฺติฯ

“สตฺโถ ปวสโต มิตฺตํ, มาตา มิตฺตํ สเก ฆเร;
สหาโย อตฺถชาตสฺส, โหติ มิตฺตํ ปุนปฺปุนํ;
สยํกตานิ ปุญฺญานิ, ตํ มิตฺตํ สมฺปรายิก”นฺติฯ

๔. วตฺถุสุตฺตํ

๕๔. “กิํสุ วตฺถุ มนุสฺสานํ, กิํสูธ ปรโม สขา;
กิํสุ ภูตา อุปชีวนฺติ, เย ปาณา ปถวิสฺสิตา”ติ [ปถวิํ สิตาติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

“ปุตฺตา วตฺถุ มนุสฺสานํ, ภริยา จ [ภริยาว (สี.), ภริยา (สฺยา. กํ.)] ปรโม สขา;
วุฏฺฐิํ ภูตา อุปชีวนฺติ, เย ปาณา ปถวิสฺสิตา”ติฯ

๕. ปฐมชนสุตฺตํ

๕๕. “กิํสุ ชเนติ ปุริสํ, กิํสุ ตสฺส วิธาวติ;
กิํสุ สํสารมาปาทิ, กิํสุ ตสฺส มหพฺภย”นฺติฯ

“ตณฺหา ชเนติ ปุริสํ, จิตฺตมสฺส วิธาวติ;
สตฺโต สํสารมาปาทิ, ทุกฺขมสฺส มหพฺภย”นฺติฯ

๖. ทุติยชนสุตฺตํ

๕๖. “กิํสุ ชเนติ ปุริสํ, กิํสุ ตสฺส วิธาวติ;
กิํสุ สํสารมาปาทิ, กิสฺมา น ปริมุจฺจตี”ติฯ

“ตณฺหา ชเนติ ปุริสํ, จิตฺตมสฺส วิธาวติ;
สตฺโต สํสารมาปาทิ, ทุกฺขา น ปริมุจฺจตี”ติฯ

๗. ตติยชนสุตฺตํ

๕๗. “กึสุ ชเนติ ปุริสํ, กึสุ ตสฺส วิธาวติ;
กึสุ สํสารมาปาทิ, กึสุ ตสฺส ปรายน”นฺติฯ

“ตณฺหา ชเนติ ปุริสํ, จิตฺตมสฺส วิธาวติ;
สตฺโต สํสารมาปาทิ, กมฺมํ ตสฺส ปรายน”นฺติฯ

๘. อุปฺปถสุตฺตํ

๕๘. “กึสุ อุปฺปโถ อกฺขาโต, กึสุ รตฺตินฺทิวกฺขโย;
กึ มลํ พฺรหฺมจริยสฺส, กึ สินานมโนทก”นฺติฯ

“ราโค อุปฺปโถ อกฺขาโต, วโย รตฺตินฺทิวกฺขโย;
อิตฺถี มลํ พฺรหฺมจริยสฺส, เอตฺถายํ สชฺชเต ปชา;
ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ, ตํ สินานมโนทก”นฺตฺนฺติฯ

๙. ทุติยสุตฺตํ

๕๙. “กึสุ ทุติยา [ทุติยํ (สฺยา. กํ. ปี.)] ปุริสสฺส โหติ, กึสุ เจนํ ปสาสติ;
กิสฺส จาภิรโต มจฺโจ, สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตี”ติฯ

“สทฺธา ทุติยา ปุริสสฺส โหติ, ปญฺญา เจนํ ปสาสติ;
นิพฺพานาภิรโต มจฺโจ, สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตี”ติฯ

๑๐. กวิสุตฺตํ

๖๐. “กึสุ นิทานํ คาถานํ, กึสุ ตาสํ วิยญฺชนํ;
กึสุ สนฺนิสฺสิตา คาถา, กึสุ คาถานมาสโย”ติฯ

“ฉนฺโท นิทานํ คาถานํ, อกฺขรา ตาสํ วิยญฺชนํ;
นามสนฺนิสฺสิตา คาถา, กวิ คาถานมาสโย”ติฯ

ชราวคฺโค ฉฏฺโฐฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ชรา อชรสา มิตฺตํ, วตฺถุ ตีณิ ชนานิ จ;
อุปฺปโถ จ ทุติโย จ, กวินา ปูริโต วคฺโคติฯ

๗. อทฺธวคฺโค

๑. นามสุตฺตํ

๖๑. “กึสุ สพฺพํ อทฺธภวิ [อนฺวภวิ (สี.)], กิสฺมา ภิโยฺย น วิชฺชติ;
กิสฺสสฺสุ เอกธมฺมสฺส, สเพฺพว วสมนฺวคู”ติ [วสมทฺธคู (ก.)]ฯ

“นามํ สพฺพํ อทฺธภวิ, นามา ภิโยฺย น วิชฺชติ;

นามสฺส เอกธมฺมสฺส, สเพฺพว วสมนฺวคู’’ติฯ

๒. จิตฺตสุตฺตํ

๖๒. ‘‘เกนสฺสุ นียติ โลโก, เกนสฺสุ ปริกสฺสติ;
กิสฺสสฺสุ เอกธมฺมสฺส, สเพฺพว วสมนฺวคู’’ติฯ

‘‘จิเตฺตน นียติ โลโก, จิเตฺตน ปริกสฺสติ;
จิตฺตสฺส เอกธมฺมสฺส, สเพฺพว วสมนฺวคู’’ติฯ

๓. ตณฺหาสุตฺตํ

๖๓. ‘‘เกนสฺสุ นียติ โลโก, เกนสฺสุ ปริกสฺสติ;
กิสฺสสฺสุ เอกธมฺมสฺส, สเพฺพว วสมนฺวคู’’ติฯ

‘‘ตณฺหาย นียติ โลโก, ตณฺหาย ปริกสฺสติ;
ตณฺหาย เอกธมฺมสฺส, สเพฺพว วสมนฺวคู’’ติฯ

๔. สํโยชนสุตฺตํ

๖๔. ‘‘กึสุ สํโยชโน โลโก, กึสุ ตสฺส วิจารณํ;
กิสฺสสฺสุ วิปฺปหาเนน, นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตี’’ติฯ

‘‘นนฺทีสํโยชโน [นนฺทิสํโยชโน (สี. สฺยา. กํ.)] โลโก, วิตกฺกสฺส วิจารณํ;
ตณฺหาย วิปฺปหาเนน, นิพฺพานํ อิติ วุจฺจตี’’ติฯ

๕. พนฺธนสุตฺตํ

๖๕. ‘‘กึสุ สมฺพนฺธโน โลโก, กึสุ ตสฺส วิจารณํ;
กิสฺสสฺสุ วิปฺปหาเนน, สพฺพํ ฉินฺทติ พนฺธน’’นฺติฯ

‘‘นนฺทีสมฺพนฺธโน โลโก, วิตกฺกสฺส วิจารณํ;
ตณฺหาย วิปฺปหาเนน, สพฺพํ ฉินฺทติ พนฺธน’’นฺติฯ

๖. อตฺตหตสุตฺตํ

๖๖. ‘‘เกนสฺสุพฺภาหโต โลโก, เกนสฺสุ ปริวาริโต;
เกน สเลฺลน โอติโณฺณ, กิสฺส ธูปายิโต สทา’’ติฯ

‘‘มจฺจุนาพฺภาหโต โลโก, ชราย ปริวาริโต;
ตณฺหาสเลฺลน โอติโณฺณ, อิจฺฉาธูปายิโต สทา’’ติฯ

๗. อุฑฺฑิตสุตฺตํ

๖๗. ‘‘เกนสฺสุ อุฑฺฑิโต โลโก, เกนสฺสุ ปริวาริโต;
เกนสฺสุ ปิหิโต โลโก, กิสฺมึ โลโก ปติฎฺฐิโต’’ติฯ

“ตณฺหาย อุฑฺฑิโต โลโก, ชราย ปริวาริโต;
มจฺจุนา ปิหิโต โลโก, ทุเกฺข โลโก ปติฏฺฐิโต”ติฯ

๘. ปิหิตสุตฺตํ

๖๘. “เกนสฺสุ ปิหิโต โลโก, กิสฺมึ โลโก ปติฏฺฐิโต;
เกนสฺสุ อุฑฺฑิโต โลโก, เกนสฺสุ ปริวาริโต”ติฯ

“มจฺจุนา ปิหิโต โลโก, ทุเกฺข โลโก ปติฏฺฐิโต;
ตณฺหาย อุฑฺฑิโต โลโก, ชราย ปริวาริโต”ติฯ

๙. อิจฺฉาสุตฺตํ

๖๙. “เกนสฺสุ พชฺฌตี โลโก, กิสฺส วินยาย มุจฺจติ;
กิสฺสสฺสุ วิปฺปหาเนน, สพฺพํ ฉินฺทติ พนฺธน”นฺติฯ

“อิจฺฉาย พชฺฌตี โลโก, อิจฺฉาวินยาย มุจฺจติ;
อิจฺฉาย วิปฺปหาเนน, สพฺพํ ฉินฺทติ พนฺธน”นฺติฯ

๑๐. โลกสุตฺตํ

๗๐. “กิสฺมึ โลโก สมุปฺปนฺโน, กิสฺมึ กุพฺพติ สนฺถวํ;
กิสฺส โลโก อุปาทาย, กิสฺมึ โลโก วิหญฺญตี”ติฯ

“ฉสุ โลโก สมุปฺปนฺโน, ฉสุ กุพฺพติ สนฺถวํ;
ฉนฺนเมว อุปาทาย, ฉสุ โลโก วิหญฺญตี”ติฯ

อทฺธวโคฺค [อนฺววโคฺค (สี.)] สตฺตโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นามํ จิตฺตญฺจ ตณฺหา จ, สํโยชนญฺจ พนฺธนา;
อพฺภาหตฺฑฺฑิโต ปิหิโต, อิจฺฉา โลเกน เต ทสาติฯ

๘. เฉตฺวาวโคฺค

๑. เฉตฺวาสุตฺตํ

๗๑. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กึสุ เฉตฺวา [ฌตฺวา (สี.), ฆตฺวา (สฺยา. กํ.) เอวมุปริปิ] สุขํ เสติ, กึสุ เฉตฺวา น โสจ
ติ;
กิสฺสสฺสุ เอกธมฺมสฺส, วธํ โรเจสิ โคตมา”ติฯ

“โกธํ เฉตฺวา สุขํ เสติ, โกธํ เฉตฺวา น โสจติ;
โกธสฺส วิสมูลสฺส, มธุรคฺคสฺส เทวเต;

วธํ อริยา ปสํสนฺติ, ตณฺหิ เฉตฺวา น โสจตี’’ติฯ

๒. รถสุตฺตํ

๗๒. ‘‘กึสุ รถสฺส ปญฺญาณํ, กึสุ ปญฺญาณมคฺคิโน;
กึสุ รฏฺฐสฺส ปญฺญาณํ, กึสุ ปญฺญาณมิตฺถิยา’’ติฯ

‘‘ธโช รถสฺส ปญฺญาณํ, ธูโม ปญฺญาณมคฺคิโน;
ราชา รฏฺฐสฺส ปญฺญาณํ, ภตฺตา ปญฺญาณมิตฺถิยา’’ติฯ

๓. วิตฺตสุตฺตํ

๗๓. ‘‘กึสูธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ, กึสุ สุจิโณฺณ สุขมาวหติ;
กึสุ หเว สาทุตรํ [สาธุตรํ (ก.)] รสานํ, กถํชีวึ [กึสุชีวึ (ก.)] ชีวิตมาหุ เสฏฺฐ’’นฺติฯ

‘‘สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ, ธโมฺม สุจิโณฺณ สุขมาวหติ;
สจฺจํ หเว สาทุตรํ รสานํ, ปญฺญาชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐ’’นฺติฯ

๔. วุฏฺฐิสุตฺตํ

๗๔. ‘‘กึสุ อุปฺปตตํ เสฏฺฐํ, กึสุ นิปตตํ วรํ;
กึสุ ปวชมานานํ, กึสุ ปวทตํ วร’’นฺติฯ

‘‘พีชํ อุปฺปตตํ เสฏฺฐํ, วุฏฺฐิ นิปตตํ วรา;
คาโว ปวชมานานํ, ปุโตฺต ปวทตํ วโรติฯ

‘‘วิชฺชา อุปฺปตตํ เสฏฺฐา, อวิชฺชา นิปตตํ วรา;
สโงฺฆ ปวชมานานํ, พุโทฺธ ปวทตํ วโร’’ติฯ

๕. ภีตาสุตฺตํ

๗๕. ‘‘กึสูธ ภีตา ชนตา อเนกา,
มโคฺค จเนกายตนปฺปวุโตฺต;
ปุจฺฉามิ ตํ โคตม ภูริปญฺญ,
กิสฺมึ ฐิโต ปรโลกํ น ภาเย’’ติฯ

‘‘วาจํ มนญฺจ ปณิธาย สมฺมา,
กาเยน ปาปานิ อกุพฺพมาโน;
พวฺหนฺนปานํ ฆรมาวสโนฺต,
สโทฺธ มุทู สํวิภาคี วทญฺญู;
เอเตสุ ธเมฺมสุ ฐิโต จตูสุ,
ธเมฺม ฐิโต ปรโลกํ น ภาเย’’ติฯ

๖. นชีรติสุตฺตํ

๗๖. ‘‘กึ ชีรติ กึ น ชีรติ, กึสุ อุปฺปโถติ วุจฺจติ;

กึสุ ธมฺมานํ ปริปนฺถ, กึสุ รตฺตินฺทิวกฺขโย;
กึ มลํ พฺรหฺมจริยสฺส, กึ สินานมโนทกํฯ

“กติ โลกสฺมึ ฉิทฺทานิ, ยตฺถ วิตฺตํ [จิตฺตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] น ติฏฺฐติ;
ภควนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม, กถํ ชาเนมุ ตํ มย”นฺติฯ

“รูปํ ชีรติ มจฺจานํ, นามโคตฺตํ น ชีรติ;
ราโค อุปฺปโถติ วุจฺจติฯ

“โลโภ ธมฺมานํ ปริปนฺถ, วโย รตฺตินฺทิวกฺขโย;
อิตฺถี มลํ พฺรหฺมจริยสฺส, เอตฺถายํ สชฺชเต ปชา;
ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ, ตํ สินานมโนทกํฯ

“ฉ โลกสฺมึ ฉิทฺทานิ, ยตฺถ วิตฺตํ น ติฏฺฐติ;
อาลสฺยญฺจ [อาลสฺสญฺจ (สี. ปี.)] ปมาโท จ, อนุฏฺฐานํ อสํยโม;
นิทฺทา ตนฺที [ตนฺทิ (สี.)] จ เต ฉิทฺเท, สพฺพโส ตํ วิวชฺชเย”ติฯ

๗. อิสฺสริยสุตฺตํ

๗๗. “กึสุ อิสฺสริยํ โลเก, กึสุ ภณฺฑานมุตฺตมํ;
กึสุ สตฺถมลํ โลเก, กึสุ โลกสฺมิมพฺพุทํฯ

“กึสุ หรนฺตํ วาเรนฺติ, หรนฺโต ปน โก ปิโย;
กึสุ ปุนปฺปุนายนฺตํ, อภินนฺทนฺติ ปณฺฑิตา”ติฯ

“วโส อิสฺสริยํ โลเก, อิตฺถี ภณฺฑานมุตฺตมํ;
โกโธ สตฺถมลํ โลเก, โจรา โลกสฺมิมพฺพุทาฯ

“โจรํ หรนฺตํ วาเรนฺติ, หรนฺโต สมโณ ปิโย;
สมณํ ปุนปฺปุนายนฺตํ, อภินนฺทนฺติ ปณฺฑิตา”ติฯ

๘. กามสุตฺตํ

๗๘. “กิมตฺถกาโม น ทเท, กึ มจฺโจ น ปริจฺจเช;
กึสุ มุเญฺจยฺย กลฺยาณํ, ปาปิกํ น จ โมจเย”ติฯ

“อตฺตานํ น ทเท โปโส, อตฺตานํ น ปริจฺจเช;
วาจํ มุเญฺจยฺย กลฺยาณํ, ปาปิกญฺจ น โมจเย”ติฯ

๙. ปาเถยฺยสุตฺตํ

๗๙. “กึสุ พนฺธติ ปาเถยฺยํ, กึสุ โภคานมาสโย;
กึสุ นรํ ปริกสฺสติ, กึสุ โลกสฺมิ ทุชฺชหํ;
กิสฺมึ พทฺธา ปุถู สตฺตา, ปาเสน สกุณี ยถา”ติฯ

‘‘สทฺธา พนฺธติ ปาเถยฺยํ, สิรี โภคานมาสโย;
อิจฺฉา นรํ ปริกสฺสติ, อิจฺฉา โลกสฺมิ ทุชฺชหา;
อิจฺฉาพทฺธา ปุถู สตฺตา, ปาเสน สกุณี ยถา’’ติฯ

๑๐. ปโชฺชตสุตฺตํ

๘๐. ‘‘กึสุ โลกสฺมิ ปโชฺชโต, กึสุ โลกสฺมิ ชาคโร;
กึสุ กมฺเม สชีวานํ, กิมสฺส อิริยาปโถฯ

‘‘กึสุ อลสํ อนลสญฺจ [กึ อาลสฺยานาลสฺยญฺจ (ก.)], มาตา ปุตฺตํว โปสติ;
กึ ภูตา อุปชีวนฺติ, เย ปาณา ปถวิสฺสิตา’’ติฯ

‘‘ปญฺญา โลกสฺมิ ปโชฺชโต, สติ โลกสฺมิ ชาคโร;
คาโว กมฺเม สชีวานํ, สีตสฺส อิริยาปโถฯ

‘‘วุฏฺฐิ อลสํ อนลสญฺจ, มาตา ปุตฺตํว โปสติ;
วุฏฺฐึ ภูตา อุปชีวนฺติ, เย ปาณา ปถวิสฺสิตา’’ติฯ

๑๑. อรณสุตฺตํ

๘๑. ‘‘เกสูธ อรณา โลเก, เกสํ วุสิตํ น นสฺสติ;
เกธ อิจฺฉํ ปริชานนฺติ, เกสํ โภชิสฺสิยํ สทาฯ

‘‘กึสุ มาตา ปิตา ภาตา, วนฺทนฺติ นํ ปติฏฺฐิตํ;
กึสุ อิธ ชาติหีนํ, อภิวาเทนฺติ ขตฺติยา’’ติฯ

‘‘สมณีธ อรณา โลเก, สมณานํ วุสิตํ น นสฺสติ;
สมณา อิจฺฉํ ปริชานนฺติ, สมณานํ โภชิสฺสิยํ สทาฯ

‘‘สมณํ มาตา ปิตา ภาตา, วนฺทนฺติ นํ ปติฏฺฐิตํ;
สมณีธ ชาติหีนํ, อภิวาเทนฺติ ขตฺติยา’’ติฯ

เฉตฺวาวโคฺค อฏฺฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เฉตฺวา รถญฺจ จิตฺตญฺจ, วุฏฺฐิ ภีตา นชีรติ;
อิสฺสรํ กามํ ปาเถยฺยํ, ปโชฺชโต อรเณน จาติฯ

เทวตาสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

๒. เทวปุตฺตสํยุตฺตํ

๑. ปฐมวคฺค

๑. ปฐมกสฺสปสุตฺตํ

๘๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข กสฺสโป เทวปุตฺโต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข กสฺสโป เทวปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''ภิกฺขุํ ภควา ปกาเสสิ, โน จ ภิกฺขุโน อนุสาส''นฺติฯ ''เตน หิ กสฺสป, ตเญฺญเวตฺถ ปฏิภาตู''ติฯ

''สุภาสิตสฺส สิเกฺขถ, สมณูปาสนสฺส จ;
เอกาสนสฺส จ รโห, จิตฺตวูปสมสฺส จา''ติฯ

อิทมโวจ กสฺสโป เทวปุตฺโต; สมนุโญฺญ สตฺถา อโหสิฯ อถ โข กสฺสโป เทวปุตฺโต ''สมนุโญฺญ เม สตฺถา''ติ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๒. ทุติยกสฺสปสุตฺตํ

๘๓. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข กสฺสโป เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''ภิกฺขุ สิยา ฌายี วิมุตฺตจิโตฺต,
อากเงฺข เจ หทยสฺสานุปตฺติํ;
โลกสฺส ญตฺวา อุทยพฺพยญฺจ,
สุเจตโส อนิสฺสิโต ตทานิสํโส''ติฯ

๓. มาฆสุตฺตํ

๘๔. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข มาโฆ เทวปุตฺโต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข มาโฆ เทวปุตฺโต ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''กิํสุ เฉตฺวา สุขํ เสติ, กิํสุ เฉตฺวา น โสจติ;
กิสฺสสฺสุ เอกธมฺมสฺส, วธํ โรเจสิ โคตมา''ติฯ

''โกธํ เฉตฺวา สุขํ เสติ, โกธํ เฉตฺวา น โสจติ;
โกธสฺส วิสมูลสฺส, มธุรคฺคสฺส วตฺรภู;
วธํ อริยา ปสํสนฺติ, ตญฺหิ เฉตฺวา น โสจตี''ติฯ

๔. มาคธสุตฺตํ

๘๕. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข มาคโธ เทวปุตฺโต ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กติ โลกสฺมึ ปโชฺชตา, เยหิ โลโก ปกาสติ;
ภวนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม, กถํ ชาเนมุ ตํ มย”นฺติฯ

“จตฺตาโร โลเก ปโชฺชตา, ปญฺจเมตฺถ น วิชฺชติ;
ทิวา ตปติ อาทิโจฺจ, รตฺติมาภาติ จนฺทิมาฯ

“อถ อคฺคิ ทิวารตฺติํ, ตตฺถ ตตฺถ ปกาสติ;
สมฺพุโทฺธ ตปตํ เสโฏฺฐ, เอสา อาภา อนุตฺตรา”ติฯ

๕. ทามลิสุตฺตํ

๘๖. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข ทามลิ เทวปุโตฺต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข ทามลิ เทวปุโตฺต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“กรณียเมตํ พฺราหฺมเณน, ปธานํ อกิลาสุนา;
กามานํ วิปฺปหาเนน, น เตนาสีสเต ภว”นฺติฯ

“นตฺถิ กิจฺจํ พฺราหฺมณสฺส (ทามลีติ ภควา),
กตกิโจฺจ หิ พฺราหฺมโณฯ

“ยาว น คาธํ ลภติ นทีสุ,
อายูหติ สพฺพคเตฺตภิ ชนฺตุ;
คาธญฺจ ลทฺธาน ถเล ฐิโต โย,
นายูหตี ปารคโต หิ โสว [โสติ (สี. ปี. ก.), โหติ (สฺยา. กํ.), โส (?)]ฯ

“เอสูปมา ทามลิ พฺราหฺมณสฺส,
ขีณาสวสฺส นิปกสฺส ฌายิโน;
ปปฺปุยฺย ชาติมรณสฺส อนฺตํ,
นายูหตี ปารคโต หิ โส”ติ [โหตีติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

๖. กามทสุตฺตํ

๘๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข กามโท เทวปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ทุกฺกรํ ภควา, สุทุกฺกรํ ภควา”ติฯ

“ทุกฺกรํ วาปิ กโรนฺติ (กามทาติ ภควา),
เสขา สีลสมาหิตา;
ฐิตตฺตา อนคาริยุเปตสฺส,
ตุฏฺฐิ โหติ สุขาวหา”ติฯ

“ทุลฺลภา ภควา ยทิทํ ตุฏฺฐี”ติฯ

“ทุลฺลภํ วาปิ ลภนฺตุนฺตฺติ (กามทาติ ภควา),
จิตฺตวูปสเม รตา;

เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ,
ภาวนาย รโต มโน’’ติฯ

‘‘ทุสฺสมาทหํ ภควา ยทิทํ จิตฺต’’นฺติฯ

‘‘ทุสฺสมาทหํ วาปิ สมาทหนฺตนฺตฺติ (กามทาติ ภควา),
อินฺทฺริยูปสเม รตา;
เต เฉตฺวา มจฺจุโน ชาลํ,
อริยา คจฺฉนฺติ กามทา’’ติฯ

‘‘ทุคฺคโม ภควา วิสโม มโคฺค’’ติฯ

‘‘ทุคฺคเม วิสเม วาปิ, อริยา คจฺฉนฺติ กามท;
อนริยา วิสเม มเคฺค, ปปตนฺติ อวํสิรา;
อริยานํ สโม มโคฺค, อริยา หิ วิสเม สมา’’ติฯ

๗. ปญฺจาลจณฺฑสุตฺตํ

๘๘. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข ปญฺจาลจโณฺฑ เทวปุโตฺต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘สมฺพาเธ วต โอกาสํ, อวินฺทิ ภูริเมธโส;
โย ฌานมพุชฺฌิ [ฌานมพุธา (ก. สี.), ฌานมพุทฺธิ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] พุโทฺธ, ปฎิลีนนิสโภ มุนี’’ติฯ

‘‘สมฺพาเธ วาปิ วินฺทนฺตนฺตฺติ (ปญฺจาลจณฺฑาติ ภควา),
ธมฺมํ นิพฺพานปตฺติยา;
เย สติํ ปจฺจลตฺถํสุ,
สมฺมา เต สุสมาหิตา’’ติฯ

๘. ตายนสุตฺตํ

๘๙. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข ตายโน เทวปุโตฺต ปุราณติตฺถกโร อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข ตายโน เทวปุโตฺต ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘ฉินฺท โสตํ ปรกฺกมฺม, กาเม ปนุท พฺราหฺมณ;
นปฺปหาย มุนี กาเม, เนกตฺตมุปปชฺชติฯ

‘‘กยิรา เจ กยิราเถนํ, ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม;
สิถิโล หิ ปริพฺพาโช, ภิโยฺย อากิรเต รชํฯ

‘‘อกตํ ทุกฺกฎํ [ทุกฺกตํ (สี. ปี.)] เสโยฺย, ปจฺฉา ตปติ ทุกฺกฎํ;
กตญฺจ สุกตํ เสโยฺย, ยํ กตฺวา นานุตปฺปติฯ

‘‘กุโส ยถา ทุคฺคหิโต, หตฺถเมวานุกนฺตติ;
สามญฺญํ ทุปฺปรามฏฺฐํ, นิรยายูปกฑฺฒติฯ

‘‘ยํ กิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ, สํกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ;
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ, น ตํ โหติ มหปฺผล’’นฺติฯ

อิทมโวจ ตายโน เทวปุตฺโต; อิทํ วตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายีติฯ

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺตึ ตายโน นาม เทวปุตฺโต ปุราณติตฺถกโร อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข, ภิกฺขเว, ตายโน เทวปุตฺโต มม สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘ฉินฺท โสตํ ปรกฺกมฺม, กาเม ปนุท พฺราหฺมณ;
นปฺปหาย มุนี กาเม, เนกตฺตมุปปชฺชติฯ

‘‘กยิรา เจ กยิราเถนํ, ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม;
สิถิโล หิ ปริพฺพาโช, ภิโยฺย อากิรเต รชํฯ

‘‘อกตํ ทุกฺกฏํ เสโยฺย, ปจฺฉา ตปติ ทุกฺกฏํ;
กตญฺจ สุกตํ เสโยฺย, ยํ กตฺวา นานุตปฺปติฯ

‘‘กุโส ยถา ทุคฺคหิโต, หตฺถเมวานุกนฺตติ;
สามญฺญํ ทุปฺปรามฏฺฐํ, นิรยายูปกฑฺฒติฯ

‘‘ยํ กิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ, สํกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ;
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ, น ตํ โหติ มหปฺผล’’นฺติฯ

‘‘อิทมโวจ, ภิกฺขเว, ตายโน เทวปุตฺโต, อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายิฯ อุคฺคณฺหาถ, ภิกฺขเว, ตายนคาถา; ปริยาปุณาถ, ภิกฺขเว, ตายนคาถา; ธาเรถ, ภิกฺขเว, ตายนคาถาฯ อตฺถสํหิตา, ภิกฺขเว, ตายนคาถา อาทิพฺรหฺมจริยิกา’’ติฯ

๙. จนฺทิมสุตฺตํ

๙๐. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน จนฺทิมา เทวปุตฺโต ราหุนา อสุรินฺเทน คหิโต โหติฯ อถ โข จนฺทิมา เทวปุตฺโต ภควนฺตํ อนุสฺสรมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘นโม เต พุทฺธ วีรตฺถุ, วิปฺปมุตฺโตสิ สพฺพธิ;
สมฺพาธปฏิปนฺโนสฺมิ, ตสฺส เม สรณํ ภวา’’ติฯ

อถ โข ภควา จนฺทิมํ เทวปุตฺตํ อารพฺภ ราหุํ อสุรินฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘ตถาคตํ อรหนฺตํ, จนฺทิมา สรณํ คโต;
ราหุ จนฺทํ ปมุญฺจสฺสุ, พุทฺธา โลกานุกมฺปกา’’ติฯ

อถ โข ราหุ อสุรินฺโท จนฺทิมํ เทวปุตฺตํ มุญฺจิตฺวา ตรมานรูโป เยน เวปจิตฺติ อสุรินฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สํวิคฺโค โลมหฏฺฐชาโต เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตํ โข ราหุํ อสุรินฺทํ เวปจิตฺติ อสุรินฺโท คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กึ นุ สนฺตรมาโนว, ราหุ จนฺทํ ปมุญฺจสิ;
สํวิคฺครูโป อาคมฺม, กึ นุ ภีโตว ติฏฺฐสี”ติฯ

“สตฺตธา เม ผเล มุทฺธา, ชีวนฺโต น สุขํ ลเภ;
พุทฺธคาถาภิคีโตมฺหิ, โน เจ มุเญฺจยฺย จนฺทิม”นฺติฯ

๑๐. สูริยสุตฺตํ

๙๑. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน สูริโย เทวปุตฺโต ราหุนา อสุรินฺเทน คหิโต โหติฯ อถ โข สูริโย เทวปุตฺโต ภควนฺตํ อนุสฺสรมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

“นโม เต พุทฺธ วีรตฺถุ, วิปฺปมุตฺโตสิ สพฺพธิ;
สมฺพาธปฏิปนฺนสฺมิ, ตสฺส เม สรณํ ภวา”ติฯ

อถ โข ภควา สูริยํ เทวปุตฺตํ อารพฺภ ราหุํ อสุรินฺทํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“ตถาคตํ อรหนฺตํ, สูริโย สรณํ คโต;
ราหุ สูริยํ [สุริยํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปมุญฺจสฺสุ, พุทฺธา โลกานุกมฺปกาฯ

“โย อนฺธกาเร ตมสิ ปภงฺกโร,
เวโรจโน มณฺฑลี อุคฺคเตโช;
มา ราหุ คิลี จรมนฺตลิกฺเข,
ปชํ มมํ ราหุ ปมุญฺจ สูริย”นฺติฯ

อถ โข ราหุ อสุรินฺโท สูริยํ เทวปุตฺตํ มุญฺจิตฺวา ตรมานรูโป เยน เวปจิตฺติ อสุรินฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สํวิคฺโค โลมหฏฺฐชาโต เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตํ โข ราหุํ อสุรินฺทํ เวปจิตฺติ อสุรินฺโท คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กึ นุ สนฺตรมาโนว, ราหุ สูริยํ ปมุญฺจสิ;
สํวิคฺครูโป อาคมฺม, กึ นุ ภีโตว ติฏฺฐสี”ติฯ

“สตฺตธา เม ผเล มุทฺธา, ชีวนฺโต น สุขํ ลเภ;
พุทฺธคาถาภิคีโตมฺหิ, โน เจ มุเญฺจยฺย สูริย”นฺติฯ

ปฐโม วคฺโคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว กสฺสปา จ มาโฆ จ, มาคโธ ทามลิ กามโท;
ปญฺจาลจณฺฑ ตายโน, จนฺทิมสูริเยน เต ทสาติฯ

๒. อนาถปิณฺฑิกวโคฺค

๑. จนฺทิมสสุตฺตํ

๙๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข จนฺทิมโส [จนฺทิมาโส (ก.)] เทวปุตฺโต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข จนฺทิมโส เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“เต หิ โสตฺถึ คมิสฺสนฺติ, กจฺฉ วามกเส มคา;
ฌานานิ อุปสมฺปชฺช, เอโกทิ นิปกา สตา”ติฯ

“เต หิ ปารํ คมิสฺสนฺติ, เฉตฺวา ชาลํว อมฺพุโช;
ฌานานิ อุปสมฺปชฺช, อปฺปมตฺตา รณญฺชหา”ติฯ

๒. เวณฺฑุสุตฺตํ

๙๓. เอกมนฺตํ ฐิโต โข เวณฺฑุ [เวณฺหุ (สี.)] เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“สุขิตาว เต [สุขิตา วต เต (สี. สฺยา. กํ.)] มนุชา, สุคตํ ปยิรุปาสิย;
ยุญฺชํ [ยุชฺช (สี.), ยุญฺช (สฺยา. กํ. ปี.)] โคตมสาสเน, อปฺปมตฺตา นุ สิกฺขเร”ติฯ

“เย เม ปวุตฺเต สิฏฺฐิปเท [สตฺถิปเท (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] (เวณฺฑูติ ภควา),
อนุสิกฺขนฺติ ฌายิโน;
กาเล เต อปฺปมชฺชนฺตา,
น มจฺจุวสคา สิยุ”นฺติฯ

๓. ทีฆลฏฺฐิสุตฺตํ

๙๔. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข ทีฆลฏฺฐิ เทวปุตฺโต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เวฬุวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข ทีฆลฏฺฐิ เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ภิกฺขุ สิยา ฌายี วิมุตฺตจิตฺโต,
อากงฺเข เจ หทยสฺสานุปตฺตึ;
โลกสฺส ญตฺวา อุทยพฺพยญฺจ,
สุเจตโส อนิสฺสิโต ตทานิสํโส”ติฯ

๔. นนฺทนสุตฺตํ

๙๕. เอกมนฺตํ ฐิโต โข นนฺทโน เทวปุตฺโต ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ปุจฺฉามิ ตํ โคตม ภูริปญฺญ,

อนาวฏํ ภควโต ญาณทสฺสนํ;
กถํวิธํ สีลวนฺตํ วทนฺติ,
กถํวิธํ ปญฺญวนฺตํ วทนฺติ;
กถํวิโธ ทุกฺขมติจฺจ อิริยติ,
กถํวิธํ เทวตา ปูชยนฺตี''ติฯ

''โย สีลวา ปญฺญวา ภาวิตตฺโต,
สมาหิโต ฌานรโต สตีมา;
สพฺพสฺส โสกา วิคตา ปหีนา,
ขีณาสโว อนฺติมเทหธารีฯ

''ตถาวิธํ สีลวนฺตํ วทนฺติ,
ตถาวิธํ ปญฺญวนฺตํ วทนฺติ;
ตถาวิโธ ทุกฺขมติจฺจ อิริยติ,
ตถาวิธํ เทวตา ปูชยนฺตี''ติฯ

๕. จนฺทนสุตฺตํ

๙๖. เอกมนฺตํ ฐิโต โข จนฺทโน เทวปุตฺโต ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''กถํสุ [โกสุธ (สี.)] ตรติ โอฆํ, รตฺตินฺทิวมตนฺทิโต;
อปฺปติฏฺเ อนาลมฺเพ, โก คมฺภีเร น สีทตี''ติฯ

''สพฺพทา สีลสมฺปนฺโน, ปญฺญวา สุสมาหิโต;
อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต, โอฆํ ตรติ ทุตฺตรํฯ

''วิรโต กามสญฺญาย, รูปสํโยชนาติโค;
นนฺทีราคปริกฺขีโณ, โส คมฺภีเร น สีทตี''ติฯ

๖. วาสุทตฺตสุตฺตํ

๙๗. เอกมนฺตํ ฐิโต โข วาสุทโตฺต เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''สตฺติยา วิย โอมฏฺโ, ฑยฺหมาโนว [ฑยฺหมาเนว (สพฺพตฺถ)] มตฺถเก;
กามราคปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช''ติฯ

''สตฺติยา วิย โอมฏฺโ, ฑยฺหมาโนว มตฺถเก;
สกฺกายทิฏฺิปฺปหานาย, สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช''ติฯ

๗. สุพฺรหฺมสุตฺตํ

๙๘. เอกมนฺตํ ฐิโต โข สุพฺรหฺมา เทวปุตฺโต ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''นิจฺจํ อุตฺรสฺตมิทํ จิตฺตํ, นิจฺจํ อุพฺพิคฺคมิทํ [อุพฺพิคฺคิทํ (มหาสติปฏฺฐานสุตฺตวณฺณนายํ)] มโน;

อนุปฺปเนนสฺ กิเจฺฉสุ [กิเจฺจสุ (พหูสุ)], อโถ อุปฺปติเตสุ จ;
สเจ อตฺถิ อนุตฺรสฺตํ, ตํ เม อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต''ติฯ

''นาญฺญตฺร โพชฺฌา ตปสา [โพชฺฌงฺคตปสา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], นาญฺญตฺรินฺทฺริยสํวรา;
นาญฺญตฺร สพฺพนิสฺสคฺคา, โสตฺถึ ปสฺสามิ ปาณินนฺ''ติฯ

''อิทมโวจ...เป.... ตเตฺถวนฺตรธายี''ติฯ

๘. กกุธสุตฺตํ

๙๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาเกเต วิหรติ อญฺชนวเน มิคทาเยฯ อถ โข กกุโธ เทวปุโตฺต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ อญฺชนวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข กกุโธ เทวปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''นนฺทสิ, สมณา''ติ? ''กึ ลทฺธา, อาวุโส''ติ? ''เตน หิ, สมณ, โสจสี''ติ? ''กึ ชียิตฺถ, อาวุโส''ติ? ''เตน หิ, สมณ, เนว นนฺทสิ น จ [เนว (สี. สฺยา. กํ.)] โสจสี''ติ? ''เอวมาวุโส''ติฯ

''กจฺจิ ตฺวํ อนโฆ [อนิโฆ (สพฺพตฺถ)] ภิกฺขุ, กจฺจิ นนฺที [นนฺทิ (สี. สฺยา. กํ.)] น วิชฺชติ;
กจฺจิ ตํ เอกมาสีนํ, อรตี นาภิกีรตี''ติฯ

''อนโฆ เว อหํ ยกฺข, อโถ นนฺที น วิชฺชติ;
อโถ มํ เอกมาสีนํ, อรตี นาภิกีรตี''ติฯ

''กถํ ตฺวํ อนโฆ ภิกฺขุ, กถํ นนฺที น วิชฺชติ;
กถํ ตํ เอกมาสีนํ, อรตี นาภิกีรตี''ติฯ

''อฆชาตสฺส เว นนฺที, นนฺทีชาตสฺส เว อฆํ;
อนนฺที อนโฆ ภิกฺขุ, เอวํ ชานาหิ อาวุโส''ติฯ

''จิรสฺสํ วต ปสฺสามิ, พฺราหฺมณํ ปรินิพฺพุตํ;
อนนฺทึ อนฆํ ภิกฺขุํ, ติณฺณํ โลเก วิสตฺติก''นฺตฺนฺตฺติฯ

๙. อุตฺตรสุตฺตํ

๑๐๐. ราชคหนิทานํ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข อุตฺตโร เทวปุโตฺต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุ,
ชรูปนีตสฺส น สนฺติ ตาณา;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
ปุญฺญานิ กยิราถ สุขาวหานี''ติฯ

''อุปนียติ ชีวิตมปฺปมายุ,

ชรูปนีตสฺส น สนฺติ ตาณา;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
โลกามิสํ ปชเห สนฺติเปโกฺข’’ติฯ

๑๐. อนาถปิณฺฑิกสุตฺตํ

๑๐๑. เอกมนฺตํ ฐิโต โข อนาถปิณฺฑิโก เทวปุโตฺต ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘อิทญฺหิ ตํ เชตวนํ, อิสิสงฺฆนิเสวิตํ;
อาวุตฺถํ ธมฺมราเชน, ปีติสญฺชนนํ มมฯ

‘‘กมฺมํ วิชฺชา จ ธโมฺม จ, สีลํ ชีวิตมุตฺตมํ;
เอเตน มจฺจา สุชฺฌนฺติ, น โคเตฺตน ธเนน วาฯ

‘‘ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส, สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน;
โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ, เอวํ ตตฺถ วิสุชฺฌติฯ

‘‘สาริปุโตฺตว ปญฺญาย, สีเลน อุปสเมน จ;
โยปิ ปารงฺคโต ภิกฺขุ, เอตาวปรโม สิยา’’ติฯ

อิทมโวจ อนาถปิณฺฑิโก เทวปุโตฺตฯ อิทํ วตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺติํ อญฺญตโร เทวปุโตฺต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข, ภิกฺขเว, โส เทวปุโตฺต มม สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘อิทญฺหิ ตํ เชตวนํ, อิสิสงฺฆนิเสวิตํ;
อาวุตฺถํ ธมฺมราเชน, ปีติสญฺชนนํ มมฯ

‘‘กมฺมํ วิชฺชา จ ธโมฺม จ, สีลํ ชีวิตมุตฺตมํ;
เอเตน มจฺจา สุชฺฌนฺติ, น โคเตฺตน ธเนน วาฯ

‘‘ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส, สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน;
โยนิโส วิจิเน ธมฺมํ, เอวํ ตตฺถ วิสุชฺฌติฯ

‘‘สาริปุโตฺตว ปญฺญาย, สีเลน อุปสเมน จ;
โยปิ ปารงฺคโต ภิกฺขุ, เอตาวปรโม สิยา’’ติฯ

‘‘อิทมโวจ, ภิกฺขเว, โส เทวปุโตฺตฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ – “โส หิ นูน, ภนฺเต, อนาถปิณฺฑิโก เทวปุตฺโต ภวิสฺสติฯ อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อายสฺมนฺเต สาริปุตฺเต อภิปฺปสนฺโน อโหสี”ติฯ “สาธุ สาธุ, อานนฺท, ยาวตกํ โข, อานนฺท, ตกฺกาย ปตฺตพฺพํ อนุปฺปตฺตํ ตํ ตยาฯ อนาถปิณฺฑิโก หิ โส, อานนฺท, เทวปุตฺโต”ติฯ

อนาถปิณฺฑิกวคฺโค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

จนฺทิมโส [จนฺทิมาโส (ปี. ก.)] จ เวณฺฑุ [เวณฺหุ (สี. ก.)] จ, ทีฆลฏฺฐิ จ นนฺทโน;
จนฺทโน วาสุทตฺโต จ, สุพฺรหฺมา กกุเธน จ;
อุตฺตโร นวโม วุตฺโต, ทสโม อนาถปิณฺฑิโกติฯ

๓. นานาติตฺถิยวคฺโค

๑. สิวสุตฺตํ

๑๐๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข สิโว เทวปุตฺโต อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข สิโว เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, เสโยฺย โหติ น ปาปิโยฯ

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, ปญฺญา ลพฺภติ นาญฺญโตฯ

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, โสกมชฺเฌ น โสจติฯ

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, ญาติมชฺเฌ วิโรจติฯ

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, สตฺตา คจฺฉนฺติ สุคฺคตึฯ

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, สตฺตา ติฏฺฐนฺติ สาตต”นฺติฯ

อถ โข ภควา สิวํ เทวปุตฺตํ คาถาย ปจฺจภาสิ –

“สพฺภิเรว สมาเสถ, สพฺภิ กุพฺเพถ สนฺถวํ;
สตํ สทฺธมฺมมญฺญาย, สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตี”ติฯ

๒. เขมสุตฺตํ

๑๐๓. เอกมนฺตํ ฐิโต โข เขโม เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“จรนฺติ พาลา ทุมฺเมธา, อมิเตฺตเนว อตฺตนา;
กโรนฺตา ปาปกํ กมฺมํ, ยํ โหติ กฏุกปฺผลํฯ

“น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ, ยํ กตฺวา อนุตปฺปติ;
ยสฺส อสฺสุมุโข โรทํ, วิปากํ ปฏิเสวติฯ

“ตญฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ, ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ;
ยสฺส ปตีโต สุมโน, วิปากํ ปฏิเสวติฯ

“ปฏิกเจฺจว [ปฏิคเจฺจว (สี.)] ตํ กยิรา, ยํ ชญฺญา หิตมตฺตโน;
น สากฏิกจินฺตาย, มนฺตา ธีโร ปรกฺกเมฯ

“ยถา สากฏิโก มฏฺฐํ [ปนฺถํ (สี.), ปสตฺถํ (สฺยา. กํ.)], สมํ หิตฺวา มหาปถํ;
วิสมํ มคฺคมารุยฺห, อกฺขจฺฉิโนฺนว ฌายติฯ

“เอวํ ธมฺมา อปกฺกมฺม, อธมฺมมนุวตฺติย;
มโนฺท มจฺจุมุขํ ปโตฺต, อกฺขจฺฉิโนฺนว ฌายตี”ติฯ

๓. เสรีสุตฺตํ

๑๐๔. เอกมนฺตํ ฐิโต โข เสรี เทวปุโตฺต ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“อนฺนเมวาภินนฺทนฺติ , อุภเย เทวมานุสา;
อถ โก นาม โส ยโกฺข, ยํ อนฺนํ นาภินนฺทตี”ติฯ

“เย นํ ททนฺติ สทฺธาย, วิปฺปสเนฺนน เจตสา;
ตเมว อนฺนํ ภชติ, อสฺมิํ โลเก ปรมฺหิ จฯ

“ตสฺมา วิเนยฺย มเจฺฉรํ, ทชฺชา ทานํ มลาภิภู;
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมิํ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณิน”นฺติฯ

“อจฺฉริยํ , ภเนฺต, อพฺภุตํ, ภเนฺต! ยาวสุภาสิตมิทํ, ภเนฺต, ภควตา –

“เย นํ ททนฺติ สทฺธาย, วิปฺปสเนฺนน เจตสา;
ตเมว อนฺนํ ภชติ, อสฺมิํ โลเก ปรมฺหิ จฯ

“ตสฺมา วิเนยฺย มเจฺฉรํ, ทชฺชา ทานํ มลาภิภู;
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมิํ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณิน”นฺติฯ

“ภูตปุพฺพาหํ, ภเนฺต, สิรี [เสรี (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] นาม ราชา อโหสิํ ทายโก ทานปติ ทานสฺส วณฺณวาทีฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, จตูสุ ทฺวาเรสุ ทานํ ทียิตฺถ สมณ-พฺราหฺมณ-กปณทฺธิก-

วนิพฺพกยาจกานํฯ อถ โข มํ, ภนฺเต, อิตฺถาคารํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ [อิตฺถาคารา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ (ก.)] – ‘เทวสฺส โข [เทวเสฺสว โข (ก. สี.)] ทานํ ทียติ; อมฺหากํ ทานํ น ทียติฯ สาธุ มยมฺปิ เทวํ นิสฺสาย ทานานิ ทเทยฺยาม, ปุญฺญานิ กเรยฺยามา’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘อหํ โขสฺมิ ทายโก ทานปติ ทานสฺส วณฺณวาทีฯ ทานํ ทสฺสามาติ วทเนฺต กินฺติ วเทยฺย’นฺติ? โส ขฺวาหํ, ภนฺเต, ปฐมํ ทฺวารํ อิตฺถาคารสฺส อทาสึฯ ตตฺถ อิตฺถาคารสฺส ทานํ ทียิตฺถ; มม ทานํ ปฏิกฺกมิฯ

“อถ โข มํ, ภนฺเต, ขตฺติยา อนุยนฺตา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ – ‘เทวสฺส โข ทานํ ทียติ; อิตฺถาคารสฺส ทานํ ทียติ; อมฺหากํ ทานํ น ทียติฯ สาธุ มยมฺปิ เทวํ นิสฺสาย ทานานิ ทเทยฺยาม, ปุญฺญานิ กเรยฺยามา’ติ ฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘อหํ โขสฺมิ ทายโก ทานปติ ทานสฺส วณฺณวาทีฯ ทานํ ทสฺสามาติ วทเนฺต กินฺติ วเทยฺย’นฺติ ? โส ขฺวาหํ, ภนฺเต, ทุติยํ ทฺวารํ ขตฺติยานํ อนุยนฺตานํ อทาสึฯ ตตฺถ ขตฺติยานํ อนุยนฺตานํ ทานํ ทียิตฺถ, มม ทานํ ปฏิกฺกมิฯ

“อถ โข มํ, ภนฺเต, พลกาโย อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ – ‘เทวสฺส โข ทานํ ทียติ; อิตฺถาคารสฺส ทานํ ทียติ; ขตฺติยานํ อนุยนฺตานํ ทานํ ทียติ; อมฺหากํ ทานํ น ทียติฯ สาธุ มยมฺปิ เทวํ นิสฺสาย ทานานิ ทเทยฺยาม, ปุญฺญานิ กเรยฺยามา’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘อหํ โขสฺมิ ทายโก ทานปติ ทานสฺส วณฺณวาทีฯ ทานํ ทสฺสามาติ วทเนฺต กินฺติ วเทยฺย’นฺติ? โส ขฺวาหํ ภนฺเต, ตติยํ ทฺวารํ พลกายสฺส อทาสึฯ ตตฺถ พลกายสฺส ทานํ ทียิตฺถ, มม ทานํ ปฏิกฺกมิฯ

“อถ โข มํ, ภนฺเต, พฺราหฺมณคหปติกา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ – ‘เทวสฺส โข ทานํ ทียติ; อิตฺถาคารสฺส ทานํ ทียติ; ขตฺติยานํ อนุยนฺตานํ ทานํ ทียติ; พลกายสฺส ทานํ ทียติ; อมฺหากํ ทานํ น ทียติฯ สาธุ มยมฺปิ เทวํ นิสฺสาย ทานานิ ทเทยฺยาม, ปุญฺญานิ กเรยฺยามา’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘อหํ โขสฺมิ ทายโก ทานปติ ทานสฺส วณฺณวาทีฯ ทานํ ทสฺสามาติ วทเนฺต กินฺติ วเทยฺย’นฺติ? โส ขฺวาหํ, ภนฺเต, จตุตฺถํ ทฺวารํ พฺราหฺมณคหปติกานํ อทาสึฯ ตตฺถ พฺราหฺมณคหปติกานํ ทานํ ทียิตฺถ, มม ทานํ ปฏิกฺกมิฯ

“อถ โข มํ, ภนฺเต, ปุริสา อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ – ‘น โข ทานิ เทวสฺส โกจิ ทานํ ทียตี’ติฯ เอวํ วุตฺตาหํ, ภนฺเต, เต ปุริเส เอตทโวจํ – ‘เตน หิ, ภเณ, โย พาหิเรสุ ชนปเทสุ อาโย สญฺชายติ ตโต อุปฑฺฒํ อเนฺตปุเร ปเวเสถ, อุปฑฺฒํ ตเตฺถว ทานํ เทถ สมณ-พฺราหฺมณ-กปณทฺธิก-วนิพฺพก-ยาจกาน’นฺติ ฯ โส ขฺวาหํ, ภนฺเต, เอวํ ทีฆรตฺตํ กตานํ ปุญฺญานํ เอวํ ทีฆรตฺตํ กตานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปริยนฺตํ นาธิคจฺฉามิ – เอตฺตกํ ปุญฺญนฺติ วา เอตฺตโก ปุญฺญวิปาโกติ วา เอตฺตกํ สเคฺค ฐาตพฺพนฺติ วาติฯ อจฺฉริยํ, ภนฺเต, อพฺภุตํ, ภนฺเต! ยาวสุภาสิตมิทํ, ภนฺเต, ภควตา –

> “เย นํ ททนฺติ สทฺธาย, วิปฺปสเนฺนน เจตสา;
> ตเมว อนฺนํ ภชติ, อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จฯ
>
> “ตสฺมา วิเนยฺย มเจฺฉรํ, ทชฺชา ทานํ มลาภิภู;
> ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ, ปติฎฺฐา โหนฺติ ปาณิน”นฺติฯ

๔. ฆฎีการสุตฺตํ

๑๐๕. เอกมนฺตํ ฐิโต โข ฆฏีกาโร เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“อวิหํ อุปปนฺนาเส, วิมุตฺตา สตฺต ภิกฺขโว;
ราคโทสปริกฺขีณา, ติณฺณา โลเก วิสตฺติก”นฺติฯ

“เก จ เต อตรุํ ปงฺกํ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ;
เก หิตฺวา มานุสํ เทหํ, ทิพฺพโยคํ อุปจฺจคุ”นฺติฯ

“อุปโก ปลคโณฺฑ [ผลคโณฺฑ (ก.)] จ, ปุกฺกุสาติ จ เต ตโย;
ภทฺทิโย ขณฺฑเทโว จ, พาหุรคฺคิ จ สงฺคิโย [พาหุทนฺตี จ ปิงฺคิโย (สี. สฺยา.)];
เต หิตฺวา มานุสํ เทหํ, ทิพฺพโยคํ อุปจฺจคุ”นฺติฯ

“กุสลี ภาสสี เตสํ, มารปาสปฺปหายินํ;
กสฺส เต ธมฺมมญฺญาย, อจฺฉิทุํ ภวพนฺธน”นฺติฯ

“น อญฺญตฺร ภควตา, นาญฺญตฺร ตว สาสนา;
ยสฺส เต ธมฺมมญฺญาย, อจฺฉิทุํ ภวพนฺธนํฯ

“ยตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ, อเสสํ อุปรุชฺฌติ;
ตํ เต ธมฺมํ อิธญฺญาย, อจฺฉิทุํ ภวพนฺธน”นฺติฯ

“คมฺภีรํ ภาสสี วาจํ, ทุพฺพิชานํ สุทุพฺพุธํ;
กสฺส ตฺวํ ธมฺมมญฺญาย, วาจํ ภาสสิ อีทิส”นฺติฯ

“กุมฺภกาโร ปุเร อาสึ, เวกฬิงฺเค ฆฏีกโร;
มาตาเปตฺติภโร อาสึ, กสฺสปสฺส อุปาสโกฯ

“วิรโต เมถุนา ธมฺมา, พฺรหฺมจารี นิรามิโส;
อหุวา เต สคาเมยฺโย, อหุวา เต ปุเร สขาฯ

“โสหเมเต ปชานามิ, วิมุตฺเต สตฺต ภิกฺขโว;
ราคโทสปริกฺขีเณ, ติณฺเณ โลเก วิสตฺติก”นฺติฯ

“เอวเมตํ ตทา อาสิ, ยถา ภาสสิ ภคฺคว;
กุมฺภกาโร ปุเร อาสิ, เวกฬิงฺเค ฆฏีกโรฯ

“มาตาเปตฺติภโร อาสิ, กสฺสปสฺส อุปาสโก;
วิรโต เมถุนา ธมฺมา, พฺรหฺมจารี นิรามิโส;
อหุวา เม สคาเมยฺโย, อหุวา เม ปุเร สขา”ติฯ

“เอวเมตํ ปุราณานํ, สหายานํ อหุ สงฺคโม;
อุภินฺนํ ภาวิตตฺตานํ, สรีรนฺติมธาริน”นฺติฯ

๕. ชนฺตุสุตฺตํ

๑๐๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ สมฺพหุลา ภิกฺขู, โกสเลสุ วิหรนฺติ หิมวนฺตปเสฺส อรญฺญกุฏิกาย อุทฺธตา อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยาฯ

อถ โข ชนฺตุ เทวปุตฺโต ตทหุโปสเถ ปนฺนรเส เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“สุขชีวิโน ปุเร อาสุํ, ภิกฺขู โคตมสาวกา;
อนิจฺฉา ปิณฺฑเมสนา [ปิณฺฑเมสานา (?)], อนิจฺฉา สยนาสนํ;
โลเก อนิจฺจตํ ญตฺวา, ทุกฺขสฺสนฺตํ อกํสุ เตฯ

“ทุปฺโปสํ กตฺวา อตฺตานํ, คาเม คามณิกา วิย;
ภุตฺวา ภุตฺวา นิปชฺชนฺติ, ปราคาเรสุ มุจฺฉิตาฯ

“สงฺฆสฺส อญฺชลึ กตฺวา, อิเธกเจฺจ วทามหํ [วนฺทามหํ (ก.)];
อปวิทฺธา อนาถา เต, ยถา เปตา ตเถว เต [ตเถว จ (สี.)]ฯ

“เย โข ปมตฺตา วิหรนฺติ, เต เม สนฺธาย ภาสิตํ;
เย อปฺปมตฺตา วิหรนฺติ, นโม เตสํ กโรมห”นฺติฯ

๖. โรหิตสฺสสุตฺตํ

๑๐๗. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข โรหิตสฺโส เทวปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ยตฺถ นุ โข, ภนฺเต, น ชายติ น ชียติ น มียติ [น ขิยฺยติ น มิยฺยติ (สฺยา. กํ. ก.)] น จวติ น อุปปชฺชติ, สกฺกา นุ โข โส, ภนฺเต, คมเนน โลกสฺส อนฺโต ญาตุํ วา ทฏฺฐุํ วา ปาปุณิตุํ วา”ติ? “ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี”ติฯ

“อจฺฉริยํ, ภนฺเต, อพฺภุตํ, ภนฺเต! ยาวสุภาสิตมิทํ, ภนฺเต, ภควตา – ‘ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี’ติฯ

“ภูตปุพฺพาหํ, ภนฺเต, โรหิตสฺโส นาม อิสิ อโหสึ โภชปุตฺโต อิทฺธิมา เวหาสงฺคโมฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอวรูโป ชโว อโหสิ; เสยฺยถาปิ นาม ทฬฺหธมฺมา [ทฬฺหธโมฺม (สพฺพตฺถ) ฏีกา จ โมคฺคลฺลานพฺยากรณํ จ โอโลเกตพฺพํ] ธนุคฺคโห สุสิกฺขิโต กตหโตฺถ กตโยคฺโค กตูปาสโน ลหุเกน อสเนน อปฺปกสิเรเนว ติริยํ ตาลจฺฉายํ อติปาเตยฺยฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอวรูโป ปทวีติหาโร อโหสิ; เสยฺยถาปิ นาม ปุรตฺถิมา สมุทฺทา ปจฺฉิโม สมุโทฺทฯ ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอวรูปํ อิจฺฉาคตํ อุปฺปชฺชิ – ‘อหํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ปาปุณิสฺสามี’ติฯ โส ขฺวาหํ, ภนฺเต, เอวรูเปน ชเวน สมนฺนาคโต เอวรูเปน จ ปทวีติหาเรน อญฺญเตฺรว อสิต-ปีต-ขายิต-สายิตา อญฺญตฺร อุจฺจาร-ปสฺสาวกมฺมา อญฺญตฺร นิทฺทากิลมถปฏิวิโนทนา วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี วสฺสสตํ คนฺตฺวา อปฺปตฺวาว โลกสฺส อนฺตํ อนฺตราว กาลงฺกโตฯ

“อจฺฉริยํ, ภนฺเต, อพฺภุตํ, ภนฺเต! ยาวสุภาสิตมิทํ, ภนฺเต, ภควตา – ‘ยตฺถ โข, อาวุโส, น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, นาหํ ตํ คมเนน โลกสฺส อนฺตํ ญาเตยฺยํ ทเฏฺฐยฺยํ

ปเตฺตยฺยนฺติ วทามี’’’ติฯ

‘‘น โข ปนาหํ, อาวุโส, อปฺปตฺวา โลกสฺส อนฺตํ ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยํ วทามิฯ อปิ จ ขฺวาหํ, อาวุโส, อิมสฺมิํเยว พฺยามมตฺเต กเฬวเร สสญฺญิมฺหิ สมนเก โลกญฺจ ปญฺญเปมิ โลกสมุทยญฺจ โลกนิโรธญฺจ โลกนิโรธคามินิญฺจ ปฏิปทนฺติฯ

‘‘คมเนน น ปตฺตพฺโพ, โลกสฺสนฺโต กุทาจนํ;
น จ อปฺปตฺวา โลกนฺตํ, ทุกฺขา อตฺถิ ปโมจนํฯ

‘‘ตสฺมา หเว โลกวิทู สุเมโธ,
โลกนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย;
โลกสฺส อนฺตํ สมิตาวิ ญตฺวา,
นาสีสติ โลกมิมํ ปรญฺจา’’ติฯ

๗. นนฺทสุตฺตํ

๑๐๘. เอกมนฺตํ ฐิโต โข นนฺโท เทวปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘อเจฺจนฺติ กาลา ตรยนฺติ รตฺติโย,
วโยคุณา อนุปุพฺพํ ชหนฺติ;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
ปุญฺญานิ กยิราถ สุขาวหานี’’ติฯ

‘‘อเจฺจนฺติ กาลา ตรยนฺติ รตฺติโย,
วโยคุณา อนุปุพฺพํ ชหนฺติ;
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน,
โลกามิสํ ปชเห สนฺติเปโกฺข’’ติฯ

๘. นนฺทิวิสาลสุตฺตํ

๑๐๙. เอกมนฺตํ ฐิโต โข นนฺทิวิสาโล เทวปุตฺโต ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘จตุจกฺกํ นวทฺวารํ, ปุณฺณํ โลเภน สํยุตํ;
ปงฺกชาตํ มหาวีร, กถํ ยาตฺรา ภวิสฺสตี’’ติฯ

‘‘เฉตฺวา นทฺธิํ วรตฺตญฺจ, อิจฺฉาโลภญฺจ ปาปกํ;
สมูลํ ตณฺหมพฺพุยฺห, เอวํ ยาตฺรา ภวิสฺสตี’’ติฯ

๙. สุสิมสุตฺตํ

๑๑๐. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘ตุยฺหมฺปิ โน, อานนฺท, สาริปุตฺโต รุจฺจตี’’ติ?

“กสฺส หิ นาม, ภนฺเต, อพาลสฺส อทุฏฺฐสฺส อมูฬฺหสฺส อวิปลฺลตฺถจิตฺตสฺส อายสฺมา สาริปุตฺโต น รุเจยฺย? ปณฺฑิโต, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโต ฯ มหาปญฺโญ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ ปุถุปญฺโญ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ หาสปญฺโญ [หาสุปญฺโญ (สี.)], ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ ชวนปญฺโญ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ ติกฺขปญฺโญ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ นิพฺเพธิกปญฺโญ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ อปฺปิจฺโฉ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ สนฺตุฏฺโฐ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ ปวิวิตฺโต, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ อสํสฏฺโฐ, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ อารทฺธวีริโย, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ วตฺตา, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ วจนกฺขโม, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ โจทโก, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ ปาปครหี, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ กสฺส หิ นาม, ภนฺเต, อพาลสฺส อทุฏฺฐสฺส อมูฬฺหสฺส อวิปลฺลตฺถจิตฺตสฺส อายสฺมา สาริปุตฺโต น รุเจยฺยา”ติ?

“เอวเมตํ , อานนฺท, เอวเมตํ, อานนฺท! กสฺส หิ นาม, อานนฺท, อพาลสฺส อทุฏฺฐสฺส อมูฬฺหสฺส อวิปลฺลตฺถจิตฺตสฺส สาริปุตฺโต น รุเจยฺย? ปณฺฑิโต, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ มหาปญฺโญ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ ปุถุปญฺโญ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ หาสปญฺโญ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ ชวนปญฺโญ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ ติกฺขปญฺโญ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ นิพฺเพธิกปญฺโญ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ อปฺปิจฺโฉ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ สนฺตุฏฺโฐ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ ปวิวิตฺโต, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ อสํสฏฺโฐ, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ อารทฺธวีริโย, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ วตฺตา, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ วจนกฺขโม, อานนฺท, สาริปุตฺโต ฯ โจทโก, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ ปาปครหี, อานนฺท, สาริปุตฺโตฯ กสฺส หิ นาม, อานนฺท, อพาลสฺส อทุฏฺฐสฺส อมูฬฺหสฺส อวิปลฺลตฺถจิตฺตสฺส สาริปุตฺโต น รุเจยฺยา”ติ?

อถ โข สุสิโม [สุสีโม (สี.)] เทวปุตฺโต อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส วณฺณํ ภญฺญมาเน มหติยา เทวปุตฺตปริสาย ปริวุโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข สุสิโม เทวปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“เอวเมตํ , ภควา, เอวเมตํ, สุคตฯ กสฺส หิ นาม, ภนฺเต, อพาลสฺส อทุฏฺฐสฺส อมูฬฺหสฺส อวิปลฺลตฺถจิตฺตสฺส อายสฺมา สาริปุตฺโต น รุเจยฺย? ปณฺฑิโต, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ มหาปญฺโญ, ภนฺเต, ปุถุปญฺโญ, ภนฺเต, หาสปญฺโญ, ภนฺเต, ชวนปญฺโญ, ภนฺเต, ติกฺขปญฺโญ, ภนฺเต, นิพฺเพธิกปญฺโญ, ภนฺเต, อปฺปิจฺโฉ, ภนฺเต, สนฺตุฏฺโฐ, ภนฺเต, ปวิวิตฺโต, ภนฺเต, อสํสฏฺโฐ, ภนฺเต, อารทฺธวีริโย, ภนฺเต, วตฺตา, ภนฺเต, วจนกฺขโม, ภนฺเต, โจทโก, ภนฺเต, ปาปครหี, ภนฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโตฯ กสฺส หิ นาม, ภนฺเต, อพาลสฺส อทุฏฺฐสฺส อมูฬฺหสฺส อวิปลฺลตฺถจิตฺตสฺส อายสฺมา สาริปุตฺโต น รุเจยฺย?

“อหมฺปิ หิ, ภนฺเต, ยญฺญเทว เทวปุตฺตปริสํ อุปสงฺกมิํ, เอตเทว พหุลํ สทฺทํ สุณามิ – ‘ปณฺฑิโต อายสฺมา สาริปุตฺโต; มหาปญฺโญ อายสฺมา, ปุถุปญฺโญ อายสฺมา, หาสปญฺโญ อายสฺมา, ชวนปญฺโญ อายสฺมา, ติกฺขปญฺโญ อายสฺมา, นิพฺเพธิกปญฺโญ อายสฺมา, อปฺปิจฺโฉ อายสฺมา, สนฺตุฏฺโฐ อายสฺมา, ปวิวิตฺโต อายสฺมา, อสํสฏฺโฐ อายสฺมา, อารทฺธวีริโย อายสฺมา, วตฺตา อายสฺมา, วจนกฺขโม อายสฺมา, โจทโก อายสฺมา, ปาปครหี อายสฺมา สาริปุตฺโต’ติ ฯ กสฺส หิ นาม, ภนฺเต, อพาลสฺส อทุฏฺฐสฺส อมูฬฺหสฺส อวิปลฺลตฺถจิตฺตสฺส อายสฺมา สาริปุตฺโต น รุเจยฺยา”ติ?

อถ โข สุสิมสฺส เทวปุตฺตสฺส เทวปุตฺตปริสา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส วณฺณํ ภญฺญมาเน อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโสมนสฺสชาตา อุจฺจาวจา วณฺณนิภา อุปทํเสติฯ

“เสยฺยถาปิ นาม มณิ เวฬุริโย สุโภ ชาติมา อฏฺฐํโส สุปริกมฺมกโต ปณฺฑุกมฺพเล นิกฺขิตฺโต ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ; เอวเมวํ สุสิมสฺส เทวปุตฺตสฺส เทวปุตฺตปริสา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส วณฺณํ ภญฺญมาเน อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโสมนสฺสชาตา อุจฺจาวจา วณฺณนิภา อุปทํเสติฯ

“เสยฺยถาปิ นาม นิกฺขํ ชมฺโพนทํ ทกฺขกมฺมารปุตฺตอุกฺกามุขสุกุสลสมฺปหฏฺฐํ ปณฺฑุกมฺพเล นิกฺขิตฺตํ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ; เอวเมวํ สุสิมสฺส เทวปุตฺตสฺส เทวปุตฺตปริสา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส วณฺณํ ภญฺญมาเน อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโสมนสฺสชาตา อุจฺจาวจา วณฺณนิภา อุปทํเสติฯ

“เสยฺยถาปิ นาม สรทสมเย วิเทฺธ วิคตวลาหเก เทเว รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ โอสธิตารกา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ; เอวเมวํ สุสิมสฺส เทวปุตฺตสฺส เทวปุตฺตปริสา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส วณฺณํ ภญฺญมาเน อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโสมนสฺสชาตา อุจฺจาวจา วณฺณนิภา อุปทํเสติฯ

“เสยฺยถาปิ นาม สรทสมเย วิเทฺธ วิคตวลาหเก เทเว อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน [อพฺภุสฺสุกฺกมาโน (สี. สฺยา. กํ. ปี.), อพฺภุคฺคมมาโน (ที. นิ. ๒.๒๕๘)] สพฺพํ อากาสคตํ ตมคตํ อภิวิหจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ; เอวเมวํ สุสิมสฺส เทวปุตฺตสฺส เทวปุตฺตปริสา อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส วณฺณํ ภญฺญมาเน อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโสมนสฺสชาตา อุจฺจาวจา วณฺณนิภา อุปทํเสติฯ

อถ โข สุสิโม เทวปุตฺโต อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต, สาริปุตฺโต อโกธโน;
อปฺปิจฺโฉ โสรโต ทนฺโต, สตฺถุวณฺณาภโต อิสี”ติฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อารพฺภ สุสิมํ เทวปุตฺตํ คาถาย ปจฺจภาสิ –

“ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต, สาริปุตฺโต อโกธโน;
อปฺปิจฺโฉ โสรโต ทนฺโต, กาลํ กงฺขติ สุทนฺโต” [กาลํ กงฺขติ ภตโก สุทนฺโต (สี.), กาลํ กงฺขติ ภาวิโต สุทนฺโต (สฺยา. กํ.), กาลํ กงฺขติ ภติโก สุทนฺโต (ปี.)] ติฯ

๑๐. นานาติตฺถิยสาวกสุตฺตํ

๑๑๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข สมฺพหุลา นานาติตฺถิยสาวกา เทวปุตฺตา อสโม จ สหลิ [สหลี (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] จ นีโก [นิโงฺก (สี. ปี.), นิโก (สฺยา. กํ.)] จ อาโกฏโก จ เวคพฺภริ จ [เวฏมฺพรี จ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] มาณวคามิโย จ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เวฬุวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข อสโม เทวปุตฺโต ปูรณํ กสฺสปํ อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“อิธ ฉินฺทิตมาริเต, หตชานีสุ กสฺสโป;
น ปาปํ สมนุปสฺสติ, ปุญฺญํ วา ปน อตฺตโน;

สเว วิสฺสาสมาจิกฺขิ, สตฺถา อรหติ มานน’’นฺติฯ

อถ โข สหลิ เทวปุตฺโต มกฺขลิํ โคสาลํ อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ตโปชิคุจฺฉาย สุสํวุตตฺโต,
วาจํ ปหาย กลหํ ชเนน;
สโมสวชฺชา วิรโต สจฺจวาที,
น หิ นูน ตาทิสํ กโรติ [น ห นุน ตาที ปกโรติ (สี. สฺยา. กํ.)] ปาป’’นฺติฯ

อถ โข นีโก เทวปุตฺโต นิคณฺฐํ นาฏปุตฺตํ [นาถปุตฺตํ (สี.)] อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“เชคุจฺฉี นิปโก ภิกฺขุ, จาตุยามสุสํวุโต;
ทิฏฺฐํ สุตญฺจ อาจิกฺขํ, น หิ นูน กิพฺพิสี สิยา’’ติฯ

อถ โข อาโกฏโก เทวปุตฺโต นานาติตฺถิเย อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ปกุธโก กาติยาโน นิคโณฺฐ,
เย จาปิเม มกฺขลิปูรณาเส;
คณสฺส สตฺถาโร สามญฺญปฺปตฺตา,
น หิ นูน เต สปฺปุริเสหิ ทูเร’’ติฯ

อถ โข เวคพฺภริ เทวปุตฺโต อาโกฏกํ เทวปุตฺตํ คาถาย ปจฺจภาสิ –

“สหาจริเตน [สหารเวนาปิ (ก. สี.), สคารเวนาปิ (ปี.)] ฉโว สิคาโล [สิงฺคาโล (ก.)],
น โกตฺถุโก สีหสโม กทาจิ;
นโคฺค มุสาวาที คณสฺส สตฺถา,
สงฺกสฺสราจาโร น สตํ สริโกฺข’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา เพคพฺภริํ เทวปุตฺตํ อนฺวาวิสิตฺวา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ตโปชิคุจฺฉาย อายุตฺตา, ปาลยํ ปวิเวกิยํ;
รูเป จ เย นิวิฏฺฐาเส, เทวโลกาภินนฺทิโน;
เต เว สมฺมานุสาสนฺติ, ปรโลกาย มาติยา’’ติฯ

อถ โข ภควา, ‘มาโร อยํ ปาปิมา’ อิติ วิทิตฺวา, มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย ปจฺจภาสิ –

“เย เกจิ รูปา อิธ วา หุรํ วา,
เย จนฺตลิกฺขสฺมิํ ปภาสวณฺณา;
สเพฺพว เต เต นมุจิปฺปสตฺถา,
อามิสํว มจฺฉานํ วธาย ขิตฺตา’’ติฯ

อถ โข มาณวคามิโย เทวปุโตฺต ภควนฺตํ อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“วิปุโล ราชคหียานํ, คิริเสโฏฺฐ ปวุจฺจติ;
เสโต หิมวตํ เสโฏฺฐ, อาทิโจฺจ อฆคามินํฯ

“สมุโทฺท อุทธินํ เสโฏฺฐ, นกฺขตฺตานญฺจ จนฺทิมา [นกฺขตฺตานํว จนฺทิมา (ก.)];
สเทวกสฺส โลกสฺส, พุโทฺธ อโคฺค ปวุจฺจตี”ติฯ

นานาติตฺถิยวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สิโว เขโม จ เสรี จ, ฆฏี ชนฺตุ จ โรหิโต;
นโนฺท นนฺทิวิสาโล จ, สุสิโม นานาติตฺถิเยน เต ทสาติฯ

เทวปุตฺตสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

๓. โกสลสํยุตฺตํ

๑. ปฐมวคฺโค

๑. ทหรสุตฺตํ

๑๑๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามे ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สมฺโมทิ ฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''ภวมฺปิ โน โคตโม อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธติ ปฏิชานาตี''ติ? ''ยญฺหิ ตํ, มหาราช, สมฺมา วทมาโน วเทยฺย 'อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธ'ติ, มเมว [มมํ (สพฺพตฺถ)] ตํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺย ฯ อหญฺหิ, มหาราช, อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธ''ติ ฯ

''เยปิ เต, โภ โคตม, สมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน คณาจริยา ญาตา ยสสฺสิโน ติตฺถกรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส, เสยฺยถิทํ – ปูรโณ กสฺสโป, มกฺขลิ โคสาโล, นิคโณฺฐ นาฏปุตฺโต, สญฺจโย เพลฏฺฐปุตฺโต, ปกุโธ กจฺจายโน, อชิโต เกสกมฺพโล; เตปิ มยา 'อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺธติ ปฏิชานาถา'ติ ปุฏฺฐา สมานา อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิํ อภิสมฺพุทฺโธติ น ปฏิชานนฺติ ฯ กิํ ปน ภวํ โคตโม ทหโร เจว ชาติยา นโว จ ปพฺพชฺชายา''ติ?

''จตฺตาโร โข เม, มหาราช, ทหราติ น อุญฺญาตพฺพา, ทหราติ น ปริโภตพฺพา ฯ กตเม จตฺตาโร? ขตฺติโย โข, มหาราช, ทหโรติ น อุญฺญาตโพฺพ, ทหโรติ น ปริโภตโพฺพ ฯ อุรโค โข, มหาราช, ทหโรติ น อุญฺญาตโพฺพ, ทหโรติ น ปริโภตโพฺพ ฯ อคฺคิ โข, มหาราช, ทหโรติ น อุญฺญาตโพฺพ, ทหโรติ น ปริโภตโพฺพ ฯ ภิกฺขุ, โข, มหาราช, ทหโรติ น อุญฺญาตโพฺพ, ทหโรติ น ปริโภตโพฺพ ฯ อิเม โข, มหาราช, จตฺตาโร ทหราติ น อุญฺญาตพฺพา, ทหราติ น ปริโภตพฺพา''ติ ฯ

อิทมโวจ ภควา ฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

''ขตฺติยํ ชาติสมฺปนฺนํ, อภิชาตํ ยสสฺสินํ;
ทหโรติ นาวชาเนยฺย, น นํ ปริภเว นโร ฯ

''ฐานญฺหิ โส มนุชิโนฺท, รชฺชํ ลทฺธาน ขตฺติโย;
โส กุทฺโธ ราชทเณฺฑน, ตสฺมิํ ปกฺกมเต ภุสํ;
ตสฺมา ตํ ปริวชฺเชยฺย, รกฺขํ ชีวิตมตฺตโน ฯ

''คาเม วา ยทิ วา รเญฺญ, ยตฺถ ปเสฺส ภุชงฺคมํ;
ทหโรติ นาวชาเนยฺย, น นํ ปริภเว นโร ฯ

''อุจฺจาวเจหิ วเณฺณหิ, อุรโค จรติ เตชสี [เตชสา (สี. ก.), เตชสิ (ปี. ก.)];
โส อาสชฺช ฑํเส พาลํ, นรํ นาริญฺจ เอกทา;
ตสฺมา ตํ ปริวชฺเชยฺย, รกฺขํ ชีวิตมตฺตโน ฯ

“ปหูตภกฺขํ ชาลินํ, ปาวกํ กณฺหวตฺตนิํ;
ทหโรติ นาวชาเนยฺย, น นํ ปริภเว นโรฯ

“ลทฺธา หิ โส อุปาทานํ, มหา หุตฺวาน ปาวโก;
โส อาสชฺช ฑเห [ทเห] พาลํ, นรํ นาริญฺจ เอกทา;
ตสฺมา ตํ ปริวชฺเชยฺย, รกฺขํ ชีวิตมตฺตโนฯ

“วนํ ยทคฺคิ ฑหติ [ทหติ (ก.)], ปาวโก กณฺหวตฺตนี;
ชายนฺติ ตตฺถ ปาโรหา, อโหรตฺตานมจฺจเยฯ

“ยญฺจ โข สีลสมฺปนฺโน, ภิกฺขุ ฑหติ เตชสา;
น ตสฺส ปุตฺตา ปสโว, ทายาทา วินฺทเร ธนํ;
อนปจฺจา อทายาทา, ตาลาวตฺถู ภวนฺติ เตฯ

“ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส, สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน;
ภุชงฺคมํ ปาวกญฺจ, ขตฺติยญฺจ ยสสฺสินํ;
ภิกฺขุญฺจ สีลสมฺปนฺนํ, สมฺมเทว สมาจเร”ติฯ

เอวํ วุตฺเต, ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต! เสยฺยถาปิ ภนฺเต, นิกฺกุชฺชิตํ [นิกุชฺชิตํ (?)] วา อุกฺกุชฺเชยฺย , ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย , อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย – ‘จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตี’ติ; เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโตฯ เอสาหํ, ภนฺเต, ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ

๒. ปุริสสุตฺตํ

๑๑๓. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กติ นุ โข, ภนฺเต, ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายา”ติ?

“ตโย โข, มหาราช, ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายฯ กตเม ตโย? โลโภ โข, มหาราช, ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายฯ โทโส โข, มหาราช, ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายฯ โมโห โข, มหาราช, ปุริสสฺส ธมฺโม อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหาราย ฯ อิเม โข, มหาราช, ตโย ปุริสสฺส ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายา”ติฯ อิทมโวจ…เป.…

“โลโภ โทโส จ โมโห จ, ปุริสํ ปาปเจตสํ;
หิํสนฺติ อตฺตสมฺภูตา, ตจสารํว สมฺผล”นฺติ [สปฺผลนฺติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

๓. ชรามรณสุตฺตํ

๑๑๔. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อตฺถิ นุ โข, ภนฺเต, ชาตสฺส อญฺญตฺร ชรามรณา’’ติ? ‘‘นตฺถิ โข, มหาราช, ชาตสฺส อญฺญตฺร ชรามรณาฯ เยปิ เต, มหาราช, ขตฺติยมหาสาลา อฑฺฒา มหทฺธนา มหาโภคา ปหูตชาตรูปรชตา ปหูตวิตฺตูปกรณา ปหูตธนธญฺญา, เตสมฺปิ ชาตานํ นตฺถิ อญฺญตฺร ชรามรณาฯ เยปิ เต, มหาราช, พฺราหฺมณมหาสาลา…เป.… คหปติมหาสาลา อฑฺฒา มหทฺธนา มหาโภคา ปหูตชาตรูปรชตา ปหูตวิตฺตูปกรณา ปหูตธนธญฺญา, เตสมฺปิ ชาตานํ นตฺถิ อญฺญตฺร ชรามรณาฯ เยปิ เต, มหาราช, ภิกฺขู อรหนฺโต ขีณาสวา วุสิตวนฺโต กตกรณียา โอหิตภารา อนุปฺปตฺตสทตฺถา ปริกฺขีณภวสํโยชนา สมฺมทญฺญาวิมุตฺตา, เตสํ ปายํ กาโย เภทนธมฺโม นิกฺเขปนธมฺโม’’ติฯ อิทมโวจ…เป.…

‘‘ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา,
อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ;
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ,
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺตี’’ติฯ

๔. ปิยสุตฺตํ

๑๑๕. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธ มยฺหํ, ภนฺเต, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ – ‘เกสํ นุ โข ปิโย อตฺตา, เกสํ อปฺปิโย อตฺตา’ติ? ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, เอตทโหสิ – ‘เย จ โข เกจิ กาเยน ทุจฺจริตํ จรนฺติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรนฺติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรนฺติ; เตสํ อปฺปิโย อตฺตา’ฯ กิญฺจาปิ เต เอวํ วเทยฺยุํ – ‘ปิโย โน อตฺตา’ติ, อถ โข เตสํ อปฺปิโย อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยญฺหิ อปฺปิโย อปฺปิยสฺส กเรยฺย, ตํ เต อตฺตนาว อตฺตโน กโรนฺติ; ตสฺมา เตสํ อปฺปิโย อตฺตาฯ เย จ โข เกจิ กาเยน สุจริตํ จรนฺติ, วาจาย สุจริตํ จรนฺติ, มนสา สุจริตํ จรนฺติ; เตสํ ปิโย อตฺตาฯ กิญฺจาปิ เต เอวํ วเทยฺยุํ – ‘อปฺปิโย โน อตฺตา’ติ; อถ โข เตสํ ปิโย อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยญฺหิ ปิโย ปิยสฺส กเรยฺย, ตํ เต อตฺตนาว อตฺตโน กโรนฺติ; ตสฺมา เตสํ ปิโย อตฺตา’’ติฯ

‘‘เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! เย หิ เกจิ, มหาราช, กาเยน ทุจฺจริตํ จรนฺติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรนฺติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรนฺติ; เตสํ อปฺปิโย อตฺตาฯ กิญฺจาปิ เต เอวํ วเทยฺยุํ – ‘ปิโย โน อตฺตา’ติ, อถ โข เตสํ อปฺปิโย อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยญฺหิ, มหาราช, อปฺปิโย อปฺปิยสฺส กเรยฺย, ตํ เต อตฺตนาว อตฺตโน กโรนฺติ; ตสฺมา เตสํ อปฺปิโย อตฺตาฯ เย จ โข เกจิ, มหาราช , กาเยน สุจริตํ จรนฺติ, วาจาย สุจริตํ จรนฺติ, มนสา สุจริตํ จรนฺติ; เตสํ ปิโย อตฺตาฯ กิญฺจาปิ เต เอวํ วเทยฺยุํ – ‘อปฺปิโย โน อตฺตา’ติ; อถ โข เตสํ ปิโย อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยญฺหิ มหาราช, ปิโย ปิยสฺส กเรยฺย, ตํ เต อตฺตนาว อตฺตโน กโรนฺติ; ตสฺมา เตสํ ปิโย อตฺตา’’ติฯ อิทมโวจ…เป.…

‘‘อตฺตานเญฺจ ปิยํ ชญฺญา, น นํ ปาเปน สํยุเช;
น หิ ตํ สุลภํ โหติ, สุขํ ทุกฺกฏการินาฯ

‘‘อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส, ชหโต มานุสํ ภวํ;
กิญฺหิ ตสฺส สกํ โหติ, กิญฺจ อาทาย คจฺฉติ;
กิญฺจสฺส อนุคํ โหติ, ฉายาว อนปายินี [อนุปายินี (สฺยา. กํ. ก.)]ฯ

“อุโภ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ, ยํ มโจฺจ กุรุเต อิธ;
ตญฺหิ ตสฺส สกํ โหติ, ตญฺจ [ตํว (?)] อาทาย คจฺฉติ;
ตญฺจสฺส [ตํวสฺส (?)] อนุคํ โหติ, ฉายาว อนปายินีฯ

“ตสฺมา กเรยฺย กลฺยาณํ, นิจยํ สมฺปรายิกํ;
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมิํ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณิน”นฺตฺนฺติฯ

๕. อตฺตรกฺขิตสุตฺตํ

๑๑๖. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘เกสํ นุ โข รกฺขิโต อตฺตา, เกสํ อรกฺขิโต อตฺตา’ติ? ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอตทโหสิ – ‘เย โข เกจิ กาเยน ทุจฺจริตํ จรนฺติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรนฺติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรนฺติ; เตสํ อรกฺขิโต อตฺตาฯ กิญฺจาปิ เต หตฺถิกาโย วา รเกฺขยฺย, อสฺสกาโย วา รเกฺขยฺย, รถกาโย วา รเกฺขยฺย, ปตฺติกาโย วา รเกฺขยฺย; อถ โข เตสํ อรกฺขิโต อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? พาหิรา เหสา รกฺขา, เนสา รกฺขา อชฺฌตฺติกา; ตสฺมา เตสํ อรกฺขิโต อตฺตาฯ เย จ โข เกจิ กาเยน สุจริตํ จรนฺติ, วาจาย สุจริตํ จรนฺติ, มนสา สุจริตํ จรนฺติ; เตสํ รกฺขิโต อตฺตาฯ กิญฺจาปิ เต เนว หตฺถิกาโย รเกฺขยฺย, น อสฺสกาโย รเกฺขยฺย, น รถกาโย รเกฺขยฺย , น ปตฺติกาโย รเกฺขยฺย; อถ โข เตสํ รกฺขิโต อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อชฺฌตฺติกา เหสา รกฺขา, เนสา รกฺขา พาหิรา; ตสฺมา เตสํ รกฺขิโต อตฺตา’”ติฯ

“เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! เย หิ เกจิ, มหาราช, กาเยน ทุจฺจริตํ จรนฺติ… เป.… เตสํ อรกฺขิโต อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? พาหิรา เหสา, มหาราช, รกฺขา, เนสา รกฺขา อชฺฌตฺติกา; ตสฺมา เตสํ อรกฺขิโต อตฺตาฯ เย จ โข เกจิ, มหาราช, กาเยน สุจริตํ จรนฺติ, วาจาย สุจริตํ จรนฺติ, มนสา สุจริตํ จรนฺติ; เตสํ รกฺขิโต อตฺตาฯ กิญฺจาปิ เต เนว หตฺถิกาโย รเกฺขยฺย, น อสฺสกาโย รเกฺขยฺย, น รถกาโย รเกฺขยฺย, น ปตฺติกาโย รเกฺขยฺย; อถ โข เตสํ รกฺขิโต อตฺตาฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อชฺฌตฺติกา เหสา, มหาราช, รกฺขา, เนสา รกฺขา พาหิรา; ตสฺมา เตสํ รกฺขิโต อตฺตา”ติฯ อิทมโวจ…เป.…

“กาเยน สํวโร สาธุ, สาธุ วาจาย สํวโร;
มนสา สํวโร สาธุ, สาธุ สพฺพตฺถ สํวโร;
สพฺพตฺถ สํวุโต ลชฺชี, รกฺขิโตติ ปวุจฺจตี”ติฯ

๖. อปฺปกสุตฺตํ

๑๑๗. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘อปฺปกา เต สตฺตา โลกสฺมิํ เย อุฬาเร อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา น เจว มชฺชนฺติ, น จ ปมชฺชนฺติ, น จ กาเมสุ เคธํ อาปชฺชนฺติ, น จ สเตฺตสุ วิปฺปฏิปชฺชนฺติฯ อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา โลกสฺมิํ เย อุฬาเร อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา มชฺชนฺติ เจว ปมชฺชนฺติ , จ กาเมสุ จ เคธํ อาปชฺชนฺติ, สเตฺตสุ จ วิปฺปฏิปชฺชนฺตี’”ติฯ

“เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! อปฺปกา เต, มหาราช, สตฺตา โลกสฺมิํ, เย อุฬาเร อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา น เจว มชฺชนฺติ, น จ ปมชฺชนฺติ, น จ กาเมสุ เคธํ อาปชฺชนฺติ, น

จ สเตฺตสุ วิปฺปฏิปชฺชนฺติฯ อถ โข เอเตว พหุตรา สตฺตา โลกสฺมึ, เย อุฬาเร อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา มชฺชนฺติ เจว ปมชฺชนฺติ จ กาเมสุ จ เคธํ อาปชฺชนฺติ, สเตฺตสุ จ วิปฺปฏิปชฺชนฺตี''ติฯ อิทมโวจ…เป.…

''สารตฺตา กามโภเคสุ, คิทฺธา กาเมสุ มุจฺฉิตา;
อติสารํ น พุชฺฌนฺติ, มิคา กูฏํว โอฑฺฑิตํ;
ปจฺฉาสํ กฏุกํ โหติ, วิปาโก หิสฺส ปาปโก''ติฯ

๗. อฑฺฑกรณสุตฺตํ

๑๑๘. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อิธาหํ, ภเนฺต, อฑฺฑกรเณ [อตฺถกรเณ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] นิสินฺโน ปสฺสามิ ขตฺติยมหาสาเลปิ พฺราหฺมณมหาสาเลปิ คหปติมหาสาเลปิ อเฑฺฒ มหทฺธเน มหาโภเค ปหูตชาตรูปรชเต ปหูตวิตฺตูปกรเณ ปหูตธนธญฺญ กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ สมฺปชานมุสา ภาสเนฺตฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอตทโหสิ – 'อลํ ทานิ เม อฑฺฑกรเณน, ภทฺรมุโข ทานิ อฑฺฑกรเณน ปญฺญายิสฺสตี'''ติฯ

''(เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ มหาราช!) [( ) สี. ปี. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] เยปิ เต, มหาราช, ขตฺติยมหาสาลา พฺราหฺมณมหาสาลา คหปติมหาสาลา อฑฺฒา มหทฺธนา มหาโภคา ปหูตชาตรูปรชตา ปหูตวิตฺตูปกรณา ปหูตธนธญฺญา กามเหตุ กามนิทานํ กามาธิกรณํ สมฺปชานมุสา ภาสนฺติ; เตสํ ตํ ภวิสฺสติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายา''ติฯ อิทมโวจ…เป.…

''สารตฺตา กามโภเคสุ, คิทฺธา กาเมสุ มุจฺฉิตา;
อติสารํ น พุชฺฌนฺติ, มจฺฉา ขิปฺปํว โอฑฺฑิตํ;
ปจฺฉาสํ กฏุกํ โหติ, วิปาโก หิสฺส ปาปโก''ติฯ

๘. มลฺลิกาสุตฺตํ

๑๑๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล มลฺลิกาย เทวิยา สทฺธึ อุปริปาสาทวรคโต โหติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล มลฺลิกํ เทวึ เอตทโวจ – ''อตฺถิ นุ โข เต, มลฺลิเก, โกจโญฺญ อตฺตนา ปิยตโร''ติ? ''นตฺถิ โข เม, มหาราช, โกจโญฺญ อตฺตนา ปิยตโรฯ ตุยฺหํ ปน, มหาราช, อตฺถโญฺญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโร''ติ? ''มยฺหมฺปิ โข, มลฺลิเก, นตฺถโญฺญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโร''ติฯ

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ปาสาทา โอโรหิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อิธาหํ, ภเนฺต, มลฺลิกาย เทวิยา สทฺธึ อุปริปาสาทวรคโต มลฺลิกํ เทวึ เอตทโวจํ – 'อตฺถิ นุ โข เต, มลฺลิเก, โกจโญฺญ อตฺตนา ปิยตโร'ติ? เอวํ วุเตฺต, ภเนฺต, มลฺลิกา เทวี มํ เอตทโวจ – 'นตฺถิ โข เม, มหาราช, โกจโญฺญ อตฺตนา ปิยตโรฯ ตุยฺหํ ปน, มหาราช, อตฺถโญฺญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโร'ติ? เอวํ วุตฺตาหํ, ภเนฺต, มลฺลิกํ เทวึ เอตทโวจํ – 'มยฺหมฺปิ โข, มลฺลิเก, นตฺถโญฺญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโร''ติฯ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

“สพฺพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา,
เนวชฺฌคา ปิยตรมตฺตนา กฺวจิ;
เอวํ ปิโย ปุถุ อตฺตา ปเรสํ,
ตสฺมา น หึเส ปรมตฺตกาโม”ติฯ

๙. ยญฺญสุตฺตํ

๑๒๐. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส มหายโญฺญ ปจฺจุปฏฺฐิโต โหติ, ปญฺจ จ อุสภสตานิ ปญฺจ จ วจฺฉตรสตานิ ปญฺจ จ วจฺฉตริสตานิ ปญฺจ จ อชสตานิ ปญฺจ จ อุรพฺภสตานิ ถูณูปนีตานิ โหนฺติ ยญฺญตฺถายฯ เยปิสฺส เต โหนฺติ ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา, เตปิ ทณฺฑตชฺชิตา ภยตชฺชิตา อสฺสุมุขา รุทมานา ปริกมฺมานิ กโรนฺติฯ

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสึสุฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – “อิธ, ภนฺเต, รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส มหายโญฺญ ปจฺจุปฏฺฐิโต โหติ, ปญฺจ จ อุสภสตานิ ปญฺจ จ วจฺฉตรสตานิ ปญฺจ จ วจฺฉตริสตานิ ปญฺจ จ อชสตานิ ปญฺจ จ อุรพฺภสตานิ ถูณูปนีตานิ โหนฺติ ยญฺญตฺถาย ฯ เยปิสฺส เต โหนฺติ ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา, เตปิ ทณฺฑตชฺชิตา ภยตชฺชิตา อสฺสุมุขา รุทมานา ปริกมฺมานิ กโรนฺตี”ติฯ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

“อสฺสเมธํ ปุริสเมธํ, สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยํ นิรคฺคฬํ;
มหายญฺญา มหารมฺภา [วาชเปยฺยํ; นิรคฺคฬํ มหารมฺภา (ก.)], น เต โหนฺติ มหปฺผลาฯ

“อเชฬกา จ คาโว จ, วิวิธา ยตฺถ หญฺญเร;
น ตํ สมฺมคฺคตา ยญฺญํ, อุปยนฺติ มเหสิโนฯ

“เย จ ยญฺญา นิรารมฺภา, ยชนฺติ อนุกุลํ สทา;
อเชฬกา จ คาโว จ, วิวิธา เนตฺถ หญฺญเร;
เอตํ สมฺมคฺคตา ยญฺญํ, อุปยนฺติ มเหสิโนฯ

“เอตํ ยเชถ เมธาวี, เอโส ยโญฺญ มหปฺผโล;
เอตญฺหิ ยชมานสฺส, เสยฺโย โหติ น ปาปิโย;
ยโญฺญ จ วิปุโล โหติ, ปสีทนฺติ จ เทวตา”ติฯ

๑๐. พนฺธนสุตฺตํ

๑๒๑. เตน โข ปน สมเยน รญฺญา ปเสนทินา โกสเลน มหาชนกาโย พนฺธาปิโต โหติ, อเปฺปกเจฺจ รชฺชูหิ อเปฺปกเจฺจ อนฺทูหิ อเปฺปกเจฺจ สงฺขลิกาหิฯ

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสึสุฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ''อิธ, ภนฺเต, รญฺญา ปเสนทินา โกสเลน มหาชนกาโย พนฺธาปิโต, อปฺเปกจฺเจ รชฺชูหิ อปฺเปกจฺเจ อนฺทูหิ อปฺเปกจฺเจ สงฺขลิกาหี''ติฯ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

''น ตํ ทฬฺหํ พนฺธนมาหุ ธีรา,
ยทายสํ ทารุชํ ปพฺพชญฺจ;
สารตฺตรตฺตา มณิกุณฺฑเลสุ,
ปุตฺเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขาฯ

''เอตํ ทฬฺหํ พนฺธนมาหุ ธีรา,
โอหารินํ สิถิลํ ทุปฺปมุญฺจํ;
เอตมฺปิ เฉตฺวาน ปริพฺพชนฺติ,
อนเปกฺขิโน กามสุขํ ปหายา''ติฯ

ปฐโม วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ทหโร ปุริโส ชรา, ปิยํ อตฺตานรกฺขิโต;
อปฺปกา อฑฺฑกรณํ, มลฺลิกา ยญฺญพนฺธนนฺติฯ

๒. ทุติยวโคฺค

๑. สตฺตชฏิลสุตฺตํ

๑๒๒. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต พหิทฺวารโกฏฺฐเก นิสินฺโน โหติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ

เตน โข ปน สมเยน สตฺต จ ชฏิลา สตฺต จ นิคณฺฐา สตฺต จ อเจลกา สตฺต จ เอกสาฏกา สตฺต จ ปริพฺพาชกา ปรูฬฺหกจฺฉนขโลมา ขาริวิวิธมาทาย [ขาริวิธํ อาทาย (ปี.) ที. นิ. ๑.๒๘๐ ตทฏฺฐกถาปิ โอโลเกตพฺพา] ภควโต อวิทูเร อติกฺกมนฺติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณชาณุมณฺฑลํ ปถวิยํ นิหนฺตฺวา เยน เต สตฺต จ ชฏิลา สตฺต จ นิคณฺฐา สตฺต จ อเจลกา สตฺต จ เอกสาฏกา สตฺต จ ปริพฺพาชกา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตุํ นามํ สาเวสิ – ''ราชาหํ, ภนฺเต, ปเสนทิ โกสโล...เป.... ราชาหํ, ภนฺเต, ปเสนทิ โกสโล''ติฯ

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อจิรปกฺกนฺเตสุ เตสุ สตฺตสุ จ ชฏิเลสุ สตฺตสุ จ นิคณฺเฐสุ สตฺตสุ จ อเจลเกสุ สตฺตสุ จ เอกสาฏเกสุ สตฺตสุ จ ปริพฺพาชเกสุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ

โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เย เต, ภนฺเต, โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา เอเต เตสํ อญฺญตรา’’ติฯ

‘‘ทุชฺชานํ โข เอตํ, มหาราช, ตยา คิหินา กามโภคินา ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสเนฺตน กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภเนฺตน มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยเนฺตน ชาตรูปรชตํ สาทิยเนฺตน – ‘อิเม วา อรหนฺโต, อิเม วา อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺนา’’’ติฯ

‘‘สํวาเสน โข, มหาราช, สีลํ เวทิตพฺพํฯ ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนฯ สํโวหาเรน โข, มหาราช, โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํฯ ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนฯ อาปทาสุ โข, มหาราช, ถาโม เวทิตโพฺพฯ โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนฯ สากจฺฉาย , โข, มหาราช, ปญฺญา เวทิตพฺพาฯ สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา’’ติฯ

‘‘อจฺฉริยํ , ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต! ยาว สุภาสิตมิทํ, ภนฺเต, ภควตา – ‘ทุชฺชานํ โข เอตํ, มหาราช, ตยา คิหินา กามโภคินา ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสเนฺตน กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภเนฺตน มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยเนฺตน ชาตรูปรชตํ สาทิยเนฺตน – อิเม วา อรหนฺโต, อิเม วา อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺนา’ติฯ สํวาเสน โข, มหาราช, สีลํ เวทิตพฺพํฯ ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนฯ สํโวหาเรน โข มหาราช , โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํฯ ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนฯ อาปทาสุ โข, มหาราช, ถาโม เวทิตโพฺพฯ โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนฯ สากจฺฉาย โข, มหาราช, ปญฺญา เวทิตพฺพาฯ สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา, น อิตฺตรํ; มนสิกโรตา, โน อมนสิกโรตา; ปญฺญวตา, โน ทุปฺปเญฺญนา’’ติฯ

‘‘เอเต, ภนฺเต, มม ปุริสา จรา โอจรกา ชนปทํ โอจริตฺวา อาคจฺฉนฺติฯ เตหิ ปฐมํ โอจิณฺณํ อหํ ปจฺฉา โอสาปยิสฺสามิ [โอยายิสฺสามิ (สี.), โอหยิสฺสามิ (สฺยา. กํ.)]ฯ อิทานิ เต, ภนฺเต, ตํ รโชชลฺลํ ปวาเหตฺวา สุนฺหาตา สุวิลิตฺตา กปฺปิตเกสมสฺสู โอทาตวตฺถา [โอทาตวตฺถวสนา (สี.)] ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตา สมงฺคีภูตา ปริจาเรสฺสนฺตี’’ติฯ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘น วณฺณรูเปน นโร สุชาโน,
น วิสฺสเส อิตฺตรทสฺสเนน;
สุสญฺญตานญฺหิ วิยญฺชเนน,
อสญฺญตา โลกมิมํ จรนฺติฯ

‘‘ปติรูปโก มตฺติกากุณฺฑโลว,
โลหฑฺฒมาโสว สุวณฺณฉนฺนุน;
จรนฺติ โลเก [เอเก (สี. ปี.)] ปริวารฉนฺนา,
อโนฺต อสุทฺธา พหิ โสภมานา’’ติฯ

๒. ปญฺจราชสุตฺตํ

๑๒๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน ปญฺจนฺนํ ราชูนํ ปเสนทิปมุขานํ ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตานํ สมงฺคีภูตานํ ปริจารยมานานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘‘กึ นุ โข กามานํ อคฺค’’นฺติ? ตเตฺรกเจฺจ [ตเตฺรเก (สี. ปี.)] เอวมาหํสุ – ‘‘รูปา กามานํ อคฺค’’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘สทฺทา กามานํ อคฺค’’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘คนฺธา กามานํ อคฺค’’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘รสา กามานํ อคฺค’’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘โผฎฺฐพฺพา กามานํ อคฺค’’นฺติฯ ยโต โข เต ราชาโน นาสกฺขิํสุ อญฺญมญฺญํ สญฺญาเปตุํฯ

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เต ราชาโน เอตทโวจ – ‘‘อายาม, มาริสา, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิสฺสาม; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตมตฺถํ ปฎิปุจฺฉิสฺสามฯ ยถา โน ภควา พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา’’ติ [ธาเรยฺยามาติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ ‘‘เอวํ, มาริสา’’ติ โข เต ราชาโน รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ

อถ โข เต ปญฺจ ราชาโน ปเสนทิปมุขา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธ, ภเนฺต, อมฺหากํ ปญฺจนฺนํ ราชูนํ ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตานํ สมงฺคีภูตานํ ปริจารยมานานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ – ‘กึ นุ โข กามานํ อคฺค’นฺติ? เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘รูปา กามานํ อคฺค’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘สทฺทา กามานํ อคฺค’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘คนฺธา กามานํ อคฺค’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘รสา กามานํ อคฺค’นฺติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘โผฎฺฐพฺพา กามานํ อคฺค’นฺติฯ กึ นุ โข, ภเนฺต, กามานํ อคฺค’’นฺติ?

‘‘มนาปปริยนฺตํ ขฺวาหํ, มหาราช, ปญฺจสุ กามคุเณสุ อคฺคนฺติ วทามิฯ เตว [เต จ (สี. ปี. ก.), เย จ (สฺยา. กํ.)], มหาราช, รูปา เอกจฺจสฺส มนาปา โหนฺติ, เตว [เต จ (สี. ปี. ก.)] รูปา เอกจฺจสฺส อมนาปา โหนฺติฯ เยหิ จ โย รูเปหิ อตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป, โส เตหิ รูเปหิ อญฺญํ รูปํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ เต ตสฺส รูปา ปรมา โหนฺติฯ เต ตสฺส รูปา อนุตฺตรา โหนฺติฯ

‘‘เตว , มหาราช, สทฺทา เอกจฺจสฺส มนาปา โหนฺติ, เตว สทฺทา เอกจฺจสฺส อมนาปา โหนฺติฯ เยหิ จ โย สเทฺทหิ อตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป, โส เตหิ สเทฺทหิ อญฺญํ สทฺทํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ เต ตสฺส สทฺทา ปรมา โหนฺติฯ เต ตสฺส สทฺทา อนุตฺตรา โหนฺติฯ

‘‘เตว, มหาราช, คนฺธา เอกจฺจสฺส มนาปา โหนฺติ, เตว คนฺธา เอกจฺจสฺส อมนาปา โหนฺติฯ เยหิ จ โย คเนฺธหิ อตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป, โส เตหิ คเนฺธหิ อญฺญํ คนฺธํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ เต ตสฺส คนฺธา ปรมา โหนฺติฯ เต ตสฺส คนฺธา อนุตฺตรา โหนฺติฯ

‘‘เตว, มหาราช, รสา เอกจฺจสฺส มนาปา โหนฺติ, เตว รสา เอกจฺจสฺส อมนาปา โหนฺติฯ เยหิ จ โย รเสหิ อตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป, โส เตหิ รเสหิ อญฺญํ รสํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ เต ตสฺส รสา ปรมา โหนฺติฯ เต ตสฺส รสา อนุตฺตรา โหนฺติฯ

‘‘เตว, มหาราช, โผฏฺฐพฺพา เอกจฺจสฺส มนาปา โหนฺติ, เตว โผฏฺฐพฺพา เอกจฺจสฺส อมนาปา โหนฺติฯ เยหิ จ โย โผฏฺฐเพฺพหิ อตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกปฺโป, โส เตหิ โผฏฺฐเพฺพหิ อญฺญํ โผฏฺฐพฺพํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา น ปเตฺถติฯ เต ตสฺส โผฏฺฐพฺพา ปรมา โหนฺติฯ เต ตสฺส โผฏฺฐพฺพา อนุตฺตรา โหนฺตี’’ติฯ

เตน โข ปน สมเยน จนฺทนงฺคลิโก อุปาสโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสิโนฺน โหติฯ อถ โข จนฺทนงฺคลิโก อุปาสโก อุฎฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปฎิภาติ มํ ภควา, ปฎิภาติ มํ สุคตา’’ติฯ ‘‘ปฎิภาตุ ตํ จนฺทนงฺคลิกา’’ติ ภควา อโวจฯ

อถ โข จนฺทนงฺคลิโก อุปาสโก ภควโต สมฺมุขา ตทนุรูปาย คาถาย อภิตฺถวิ –

‘‘ปทุมํ ยถา โกกนทํ สุคนฺธํ,
ปาโต สิยา ผุลฺลมวีตคนฺธํ;
องฺคีรสํ ปสฺส วิโรจมานํ,
ตปนฺตมาทิจฺจมิวนฺตลิเกฺข’’ติฯ

อถ โข เต ปญฺจ ราชาโน จนฺทนงฺคลิกํ อุปาสกํ ปญฺจหิ อุตฺตราสเงฺคหิ อจฺฉาเทสุํฯ อถ โข จนฺทนงฺคลิโก อุปาสโก เตหิ ปญฺจหิ อุตฺตราสเงฺคหิ ภควนฺตํ อจฺฉาเทสีติฯ

๓. โทณปากสุตฺตํ

๑๒๔ . สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล โทณปากกุรํ [โทณปากสุทํ (สี.), โทณปากํ สุทํ (ปี.)] ภุญฺชติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภุตฺตาวี มหสฺสาสี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ

อถ โข ภควา ราชานํ ปเสนทิํ โกสลํ ภุตฺตาวิํ มหสฺสาสิํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘มนุชสฺส สทา สตีมโต,
มตฺตํ ชานโต ลทฺธโภชเน;
ตนุกสฺส [ตนุ ตสฺส (สี. ปี.)] ภวนฺติ เวทนา,
สณิกํ ชีรติ อายุปาลย’’นฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน สุทสฺสโน มาณโว รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปิฎฺฐิโต ฐิโต โหติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล สุทสฺสนํ มาณวํ อามเนฺตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, ตาต สุทสฺสน, ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ ปริยาปุณิตฺวา มม ภตฺตาภิหาเร (ภตฺตาภิหาเร) [( ) สี. สฺยา. กํ. ปี. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] ภาสฯ อหญฺจ เต เทวสิกํ กหาปณสตํ (กหาปณสตํ) [( ) สี. สฺยา. กํ. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] นิจฺจํ ภิกฺขํ ปวตฺตยิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ เทวา’’ติ โข สุทสฺสโน มาณโว รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ปฎิสฺสุตฺวา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ ปริยาปุณิตฺวา รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส ภตฺตาภิหาเร สุทํ ภาสติ –

‘‘มนุชสฺส สทา สตีมโต,
มตฺตํ ชานโต ลทฺธโภชเน;

ตนุกสฺส ภวนฺติ เวทนา,
สณิกํ ชีรติ อายุปาลย''นฺติฯ

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อนุปุเพฺพน นาฬิโกทนปรมตาย [นาฬิโกทนมตฺตาย (ก.)] สณฺฐาสิฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อปเรน สมเยน สุสลฺลิขิตคโตฺต ปาณินา คตฺตานิ อนุมชฺชโนฺต ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ''อุภเยน วต มํ โส ภควา อเตฺถน อนุกมฺปิ – ทิฏฺฐธมฺมิเกน เจว อเตฺถน สมฺปรายิเกน จา''ติฯ

๔. ปฐมสงฺคามสุตฺตํ

๑๒๕. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ อพฺภุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อโสฺสสิ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล – ''ราชา กิร มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา มมํ อพฺภุยฺยาโต เยน กาสี''ติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ มาคธํ อชาตสตฺตุํ เวเทหิปุตฺตํ ปจฺจุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อถ โข ราชา จ มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต ราชา จ ปเสนทิ โกสโล สงฺคาเมสุํฯ ตสฺมึ โข ปน สงฺคาเม ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ ปราเชสิฯ ปราชิโต จ ราชา ปเสนทิ โกสโล สกเมว [สงฺคามา (ก.)] ราชธานึ สาวตฺถึ ปจฺจุยฺยาสิ [ปายาสิ (สี. ปี.)]ฯ

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสึสุฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

''อิธ, ภเนฺต, ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ อพฺภุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อโสฺสสิ โข, ภเนฺต, ราชา ปเสนทิ โกสโล – 'ราชา กิร มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา มมํ อพฺภุยฺยาโต เยน กาสี'ติฯ อถ โข, ภเนฺต, ราชา ปเสนทิ โกสโล จตุรงฺคินึ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ มาคธํ อชาตสตฺตุํ เวเทหิปุตฺตํ ปจฺจุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อถ โข, ภเนฺต, ราชา จ มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต ราชา จ ปเสนทิ โกสโล สงฺคาเมสุํฯ ตสฺมึ โข ปน, ภเนฺต, สงฺคาเม ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ ปราเชสิฯ ปราชิโต จ, ภเนฺต, ราชา ปเสนทิ โกสโล สกเมว ราชธานึ สาวตฺถึ ปจฺจุยฺยาสี''ติฯ

''ราชา, ภิกฺขเว, มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุโตฺต ปาปมิโตฺต ปาปสหาโย ปาปสมฺปวโงฺก; ราชา จ โข, ภิกฺขเว, ปเสนทิ โกสโล กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺกฯ อเชฺชว [อชฺชตญฺจ (สี. ปี.), อเชฺชวํ (สฺยา. กํ.)], ภิกฺขเว , ราชา ปเสนทิ โกสโล อิมํ รตฺตึ ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต''ติฯ อิทมโวจ...เป....

''ชยํ เวรํ ปสวติ, ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต;
อุปสโนฺต สุขํ เสติ, หิตฺวา ชยปราชย''นฺติฯ

๕. ทุติยสงฺคามสุตฺตํ

๑๒๖. [เอตฺถ “อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ มาคธํ อชาตสตฺตุํ เวเทหิปุตฺตํ อพฺภุยฺยาสี”ติ อาทินา ปาเฐน ภวิตพฺพํฯ อฏฺฐกถายํ หิ “อพฺภุยฺยาสีติ ปราชเย ครหปฺปตฺโต…เป…. วุตฺตชยการณํ สุตฺวา อภิอุยฺยาสี”ติ วุตฺตํ] อถ โข ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ ปเสนทิํ โกสลํ อพฺภุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อโสฺสสิ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล – “ราชา กิร มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา มมํ อพฺภุยฺยาโต เยน กาสี”ติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ มาคธํ อชาตสตฺตุํ เวเทหิปุตฺตํ ปจฺจุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อถ โข ราชา จ มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต ราชา จ ปเสนทิ โกสโล สงฺคาเมสุํฯ ตสฺมิํ โข ปน สงฺคาเม ราชา ปเสนทิ โกสโล ราชานํ มาคธํ อชาตสตฺตุํ เวเทหิปุตฺตํ ปราเชสิ, ชีวคฺคาหญฺจ นํ อคฺคเหสิฯ อถ โข รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส เอตทโหสิ – “กิญฺจาปิ โข มฺยายํ ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต อทุพฺภนฺตสฺส ทุพฺภติ, อถ จ ปน เม ภาคิเนโยฺย โหติฯ ยํนูนาหํ รโญฺญ มาคธสฺส อชาตสตฺตุโน เวเทหิปุตฺตสฺส สพฺพํ หตฺถิกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ อสฺสกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ รถกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ ปตฺติกายํ ปริยาทิยิตฺวา ชีวนฺตเมว นํ โอสเชฺชยฺย”นฺติ [โอสฺสเชฺชยฺยนฺติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล รโญฺญ มาคธสฺส อชาตสตฺตุโน เวเทหิปุตฺตสฺส สพฺพํ หตฺถิกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ อสฺสกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ รถกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ ปตฺติกายํ ปริยาทิยิตฺวา ชีวนฺตเมว นํ โอสชฺชิ [โอสฺสชิ (สี.), โอสฺสชฺชิ (สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิํ ปิณฺฑาย ปวิสิํสุฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

“อิธ , ภเนฺต, ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ ปเสนทิํ โกสลํ อพฺภุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อโสฺสสิ โข, ภเนฺต, ราชา ปเสนทิ โกสโล – ‘ราชา กิร มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา มมํ อพฺภุยฺยาโต เยน กาสี’ติฯ อถ โข, ภเนฺต, ราชา ปเสนทิ โกสโล จตุรงฺคินิํ เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา ราชานํ มาคธํ อชาตสตฺตุํ เวเทหิปุตฺตํ ปจฺจุยฺยาสิ เยน กาสิฯ อถ โข, ภเนฺต, ราชา จ มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต ราชา จ ปเสนทิ โกสโล สงฺคาเมสุํฯ ตสฺมิํ โข ปน, ภเนฺต, สงฺคาเม ราชา ปเสนทิ โกสโล ราชานํ มาคธํ อชาตสตฺตุํ เวเทหิปุตฺตํ ปราเชสิ, ชีวคฺคาหญฺจ นํ อคฺคเหสิฯ อถ โข, ภเนฺต, รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส เอตทโหสิ – ‘กิญฺจาปิ โข มฺยายํ ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปุตฺโต อทุพฺภนฺตสฺส ทุพฺภติ, อถ จ ปน เม ภาคิเนโยฺย โหติฯ ยํนูนาหํ รโญฺญ มาคธสฺส อชาตสตฺตุโน เวเทหิปุตฺตสฺส สพฺพํ หตฺถิกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ อสฺสกายํ สพฺพํ รถกายํ สพฺพํ ปตฺติกายํ ปริยาทิยิตฺวา ชีวนฺตเมว นํ โอสเชฺชยฺย’’’นฺติฯ

“อถ โข, ภเนฺต, ราชา ปเสนทิ โกสโล รโญฺญ มาคธสฺส อชาตสตฺตุโน เวเทหิปุตฺตสฺส สพฺพํ หตฺถิกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ อสฺสกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ รถกายํ ปริยาทิยิตฺวา สพฺพํ ปตฺติกายํ ปริยาทิยิตฺวา ชีวนฺตเมว นํ โอสชฺชี”ติฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

“วิลุมฺปเตว ปุริโส, ยาวสฺส อุปกปฺปติ;
ยทา จเญฺญ วิลุมฺปนฺติ, โส วิลุตฺโต วิลุปฺปติ [วิลุมฺปติ (สี. ปี. ก.)]ฯ

‘‘ฐานญฺหิ มญฺญติ พาโล, ยาว ปาปํ น ปจฺจติ;
ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ, อถ ทุกฺขํ นิคจฺฉติฯ

‘‘หนฺตา ลภติ [ลภติ หนฺตา (สี. สฺยา. กํ.)] หนฺตารํ, เชตารํ ลภเต ชยํ;
อโกฺกสโก จ อโกฺกสํ, โรเสตารญฺจ โรสโก;
อถ กมฺมวิวเฏฺฏน, โส วิลุโตฺต วิลุปฺปตี’’ติฯ

๖. มลฺลิกาสุตฺตํ

๑๒๗. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ อถ โข อญฺญตโร ปุริโส เยน ราชา ปเสนทิ โกสโล เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส อุปกณฺณเก อาโรเจสิ – ‘‘มลฺลิกา, เทว, เทวี ธีตรํ วิชาตา’’ติฯ เอวํ วุเตฺต, ราชา ปเสนทิ โกสโล อนตฺตมโน อโหสิฯ

อถ โข ภควา ราชานํ ปเสนทิํ โกสลํ อนตฺตมนตํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘อิตฺถีปิ หิ เอกจฺจิยา, เสยฺยา โปส ชนาธิป;
เมธาวินี สีลวตี, สสฺสุเทวา ปติพฺพตาฯ

‘‘ตสฺสา โย ชายติ โปโส, สูโร โหติ ทิสมฺปติ;
ตาทิสา สุภคิยา [สุภริยาปุโตฺต (ก.)] ปุโตฺต, รชฺชมฺปิ อนุสาสตี’’ติฯ

๗. อปฺปมาทสุตฺตํ

๑๒๘. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อตฺถิ นุ โข, ภเนฺต, เอโก ธโมฺม โย อุโภ อเตฺถ สมธิคฺคยฺห ติฎฺฐติ – ทิฎฺฐธมฺมิกเญฺจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจา’’ติ?

‘‘อตฺถิ โข, มหาราช, เอโก ธโมฺม โย อุโภ อเตฺถ สมธิคฺคยฺห ติฎฺฐติ – ทิฎฺฐธมฺมิกเญฺจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจา’’ติฯ

‘‘กตโม ปน, ภเนฺต, เอโก ธโมฺม, โย อุโภ อเตฺถ สมธิคฺคยฺห ติฎฺฐติ – ทิฎฺฐธมฺมิกเญฺจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจา’’ติ?

‘‘อปฺปมาโท โข, มหาราช, เอโก ธโมฺม, โย อุโภ อเตฺถ สมธิคฺคยฺห ติฎฺฐติ – ทิฎฺฐธมฺมิกเญฺจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจาติฯ เสยฺยถาปิ, มหาราช, ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ [ชงฺคมานํ (สี. ปี.)] ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ – ยทิทํ มหนฺตเตฺตน; เอวเมว โข, มหาราช, อปฺปมาโท เอโก ธโมฺม, โย อุโภ อเตฺถ สมธิคฺคยฺห ติฎฺฐติ – ทิฎฺฐธมฺมิกเญฺจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจา’’ติฯ อิทมโวจ…เป.…

‘‘อายุํ อโรคิยํ วณฺณํ, สคฺคํ อุจฺจากุลีนตํ;
รติโย ปตฺถยเนฺตน, อุฬารา อปราปราฯ

‘‘อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ, ปุญฺญกิริยาสุ ปณฺฑิตา;

อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ, อธิคฺคณฺหาติ ปณฺฑิโตฯ

‘‘ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ, โย จตฺโถ สมฺปรายิโก;
อตฺถาภิสมยา ธีโร, ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจตี’’ติฯ

๘. กลฺยาณมิตฺตสุตฺตํ

๑๒๙. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธ มยฺหํ , ภเนฺต, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม, โส จ โข กลฺยาณมิตฺตสฺส กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส, โน ปาปมิตฺตสฺส โน ปาปสหายสฺส โน ปาปสมฺปวงฺกสฺสา’’’ติฯ

‘‘เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! สฺวากฺขาโต , มหาราช, มยา ธโมฺมฯ โส จ โข กลฺยาณมิตฺตสฺส กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส, โน ปาปมิตฺตสฺส โน ปาปสหายสฺส โน ปาปสมฺปวงฺกสฺสาติฯ

‘‘เอกมิทาหํ, มหาราช, สมยํ สเกฺกสุ วิหรามิ นครกํ นาม สกฺยานํ นิคโมฯ อถ โข, มหาราช, อานโนฺท ภิกฺขุ เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข, มหาราช, อานโนฺท ภิกฺขุ มํ เอตทโวจ – ‘อุปฑฺฒมิทํ, ภเนฺต, พฺรหฺมจริยสฺส – ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา’’’ติฯ

‘‘เอวํ วุตฺตาหํ, มหาราช, อานนฺทํ ภิกฺขุํ เอตทโวจํ – ‘มา เหวํ, อานนฺท, มา เหวํ, อานนฺท! สกลเมว หิทํ, อานนฺท, พฺรหฺมจริยํ – ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตาฯ กลฺยาณมิตฺตเสฺสตํ, อานนฺท, ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสติ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกริสฺสติ’’’ฯ

‘‘กถญฺจ, อานนฺท, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ สมฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํ, สมฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาวาจํ ภาเวติ…เป.… สมฺมากมฺมนฺตํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาอาชีวํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาวายามํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาสติํ ภาเวติ…เป.… สมฺมาสมาธิํ ภาเวติ วิเวกนิสฺสิตํ วิราคนิสฺสิตํ นิโรธนิสฺสิตํ โวสฺสคฺคปริณามิํฯ เอวํ โข, อานนฺท, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวติ, อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุลีกโรติฯ ตทมินาเปตํ, อานนฺท, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกลเมวิทํ พฺรหฺมจริยํ – ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา’’ติฯ

‘‘มมญฺหิ, อานนฺท, กลฺยาณมิตฺตํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, พฺยาธิธมฺมา สตฺตา พฺยาธิโต ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติฯ อิมินา โข เอตํ, อานนฺท, ปริยาเยน เวทิตพฺพํ ยถา สกลเมวิทํ พฺรหฺมจริยํ – ยทิทํ กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณสหายตา กลฺยาณสมฺปวงฺกตา’’ติฯ

‘‘ตสฺมาติห เต, มหาราช, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘กลฺยาณมิโตฺต ภวิสฺสามิ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก’ติฯ เอวญฺหิ เต , มหาราช, สิกฺขิตพฺพํฯ

‘‘กลฺยาณมิตฺตสฺส เต, มหาราช, กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส อยํ เอโก ธมฺโม อุปนิสฺสาย วิหาตพฺโพ – อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ

‘‘อปฺปมตฺตสฺส เต, มหาราช, วิหรโต อปฺปมาทํ อุปนิสฺสาย, อิตฺถาคารสฺส อนุยนฺตสฺส เอวํ ภวิสฺสติ – ‘ราชา โข อปฺปมตฺโต วิหรติ, อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายฯ หนฺท, มยมฺปิ อปฺปมตฺตา วิหราม, อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายา’’’ติฯ

‘‘อปฺปมตฺตสฺส เต, มหาราช, วิหรโต อปฺปมาทํ อุปนิสฺสาย, ขตฺติยานมฺปิ อนุยนฺตานํ เอวํ ภวิสฺสติ – ‘ราชา โข อปฺปมตฺโต วิหรติ อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายฯ หนฺท, มยมฺปิ อปฺปมตฺตา วิหราม, อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายา’’’ติฯ

‘‘อปฺปมตฺตสฺส เต, มหาราช, วิหรโต อปฺปมาทํ อุปนิสฺสาย, พลกายสฺสปิ เอวํ ภวิสฺสติ – ‘ราชา โข อปฺปมตฺโต วิหรติ อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายฯ หนฺท, มยมฺปิ อปฺปมตฺตา วิหราม, อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายา’’’ติฯ

‘‘อปฺปมตฺตสฺส เต, มหาราช, วิหรโต อปฺปมาทํ อุปนิสฺสาย, เนคมชานปทสฺสปิ เอวํ ภวิสฺสติ – ‘ราชา โข อปฺปมตฺโต วิหรติ, อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายฯ หนฺท, มยมฺปิ อปฺปมตฺตา วิหราม, อปฺปมาทํ อุปนิสฺสายา’’’ติ?

‘‘อปฺปมตฺตสฺส เต, มหาราช, วิหรโต อปฺปมาทํ อุปนิสฺสาย, อตฺตาปิ คุตฺโต รกฺขิโต ภวิสฺสติ – อิตฺถาคารมฺปิ คุตฺตํ รกฺขิตํ ภวิสฺสติ, โกสโกฏฺฐาคารมฺปิ คุตฺตํ รกฺขิตํ ภวิสฺสตี’’ติฯ อิทมโวจ…เป.…

‘‘โภเค ปตฺถยมาเนน, อุฬาเร อปราปเร;
อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ, ปุญฺญกิริยาสุ ปณฺฑิตาฯ

‘‘อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ, อธิคฺคณฺหาติ ปณฺฑิโต;
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ, โย จตฺโถ สมฺปรายิโก;
อตฺถาภิสมยา ธีโร, ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจตี’’ติฯ

๙. ปฐมอปุตฺตกสุตฺตํ

๑๓๐. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ทิวา ทิวสฺส เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘หนฺท, กุโต นุ ตฺวํ, มหาราช, อาคจฺฉสิ ทิวา ทิวสฺสา’’ติ?

‘‘อิธ, ภนฺเต, สาวตฺถิยํ เสฏฺฐิ คหปติ กาลงฺกโตฯ ตมหํ อปุตฺตกํ สาปเตยฺยํ ราชนฺเตปุรํ อติหริตฺวา อาคจฺฉามิฯ อสีติ, ภนฺเต, สตสหสฺสานิ หิรญฺญสฺเสว, โก ปน วาโท รูปิยสฺส ! ตสฺส โข ปน, ภนฺเต, เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส เอวรูโป ภตฺตโภโค อโหสิ – กณาชกํ ภุญฺชติ พิลงฺคทุติยํฯ เอวรูโป วตฺถโภโค อโหสิ – สาณํ ธาเรติ ติปกฺขวสนํฯ เอวรูโป ยานโภโค อโหสิ – ชชฺชรรถเกน ยาติ ปณฺณฉตฺตเกน ธาริยมาเนนา’’ติฯ

‘‘เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! อสปฺปุริโส โข, มหาราช, อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา เนวตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น มาตาปิตโร สุเขติ ปีเณติ, น ปุตฺตทารํ สุเขติ ปีเณติ, น ทาสกมฺ

มกรโปริเส สุเขติ ปีเณติ, น มิตฺตามเจฺจ สุเขติ ปีเณติ, น สมณพฺราหฺมเณสุ อุทฺธคฺคิกํ ทกฺขิณํ ปติฏฺฐาเปติ โสวคฺคิกํ สุขวิปากํ สคฺคสํวตฺตนิกํฯ ตสฺส เต โภเค เอวํ สมฺมา อปริภุญฺชิยมาเน [อปริภุญฺชมาโน (สพฺพตฺถ)] ราชาโน วา หรนฺติ โจรา วา หรนฺติ อคฺคิ วา ฑหติ อุทกํ วา วหติ อปฺปิยา วา ทายาทา หรนฺติฯ เอวํส เต [เอวํ สเนฺต (สี. ปี.)], มหาราช, โภคา สมฺมา อปริภุญฺชิยมานา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, โน ปริโภคํฯ

“เสยฺยถาปิ, มหาราช, อมนุสฺสฏฺฐาเน โปกฺขรณี อโจฺฉทกา สีโตทกา สาโตทกา เสโตทกา สุปติตฺถา รมณียาฯ ตํ ชโน เนว หเรยฺย น ปิเวยฺย น นหาเยยฺย น ยถาปจฺจยํ วา กเรยฺยฯ เอวญฺหิ ตํ, มหาราช, อุทกํ สมฺมา อปริภุญฺชิยมานํ [อปริภุญฺชมานํ (สฺยา. กํ.)] ปริกฺขยํ คเจฺฉยฺย , โน ปริโภคํฯ เอวเมว โข, มหาราช, อสปฺปุริโส อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา เนวตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น มาตาปิตโร สุเขติ ปีเณติ, น ปุตฺตทารํ สุเขติ ปีเณติ, น ทาสกมฺมกรโปริเส สุเขติ ปีเณติ, น มิตฺตามเจฺจ สุเขติ ปีเณติ, น สมณพฺราหฺมเณสุ อุทฺธคฺคิกํ ทกฺขิณํ ปติฏฺฐาเปติ โสวคฺคิกํ สุขวิปากํ สคฺคสํวตฺตนิกํฯ ตสฺส เต โภเค เอวํ สมฺมา อปริภุญฺชิยมาเน ราชาโน วา หรนฺติ โจรา วา หรนฺติ อคฺคิ วา ฑหติ อุทกํ วา วหติ อปฺปิยา วา ทายาทา หรนฺติฯ เอวํส เต [เอวํ สเนฺต (สี. ปี.)], มหาราช, โภคา สมฺมา อปริภุญฺชิยมานา ปริกฺขยํ คจฺฉนฺติ, โน ปริโภคํฯ

“สปฺปุริโส จ โข, มหาราช, อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, มาตาปิตโร สุเขติ ปีเณติ, ปุตฺตทารํ สุเขติ ปีเณติ, ทาสกมฺมกรโปริเส สุเขติ ปีเณติ, มิตฺตามเจฺจ สุเขติ ปีเณติ, สมณพฺราหฺมเณสุ อุทฺธคฺคิกํ ทกฺขิณํ ปติฏฺฐาเปติ โสวคฺคิกํ สุขวิปากํ สคฺคสํวตฺตนิกํฯ ตสฺส เต โภเค เอวํ สมฺมา ปริภุญฺชิยมาเน เนว ราชาโน หรนฺติ , น โจรา หรนฺติ, น อคฺคิ ฑหติ, น อุทกํ วหติ, น อปฺปิยา ทายาทา หรนฺติฯ เอวํส เต, มหาราช, โภคา สมฺมา ปริภุญฺชิยมานา ปริโภคํ คจฺฉนฺติ, โน ปริกฺขยํฯ

“เสยฺยถาปิ, มหาราช, คามสฺส วา นิคมสฺส วา อวิทูเร โปกฺขรณี อโจฺฉทกา สีโตทกา สาโตทกา เสโตทกา สุปติตฺถา รมณียาฯ ตญฺจ อุทกํ ชโน หเรยฺยปิ ปิเวยฺยปิ นหาเยยฺยปิ ยถาปจฺจยมฺปิ กเรยฺยฯ เอวญฺหิ ตํ, มหาราช, อุทกํ สมฺมา ปริภุญฺชิยมานํ ปริโภคํ คเจฺฉยฺย, โน ปริกฺขยํฯ เอวเมว โข, มหาราช, สปฺปุริโส อุฬาเร โภเค ลภิตฺวา อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, มาตาปิตโร สุเขติ ปีเณติ, ปุตฺตทารํ สุเขติ ปีเณติ, ทาสกมฺมกรโปริเส สุเขติ ปีเณติ, มิตฺตามเจฺจ สุเขติ ปีเณติ, สมณพฺราหฺมเณสุ อุทฺธคฺคิกํ ทกฺขิณํ ปติฏฺฐาเปติ โสวคฺคิกํ สุขวิปากํ สคฺคสํวตฺตนิกํฯ ตสฺส เต โภเค เอวํ สมฺมา ปริภุญฺชิยมาเน เนว ราชาโน หรนฺติ, น โจรา หรนฺติ, น อคฺคิ ฑหติ, น อุทกํ วหติ, น อปฺปิยา ทายาทา หรนฺติฯ เอวํส เต, มหาราช, โภคา สมฺมา ปริภุญฺชิยมานา ปริโภคํ คจฺฉนฺติ, โน ปริกฺขย”นฺติฯ

“อมนุสฺสฏฺฐาเน อุทกํว สีตํ,
ตทเปยฺยมานํ ปริโสสเมติ;
เอวํ ธนํ กาปุริโส ลภิตฺวา,
เนวตฺตนา ภุญฺชติ โน ททาติฯ

ธีโร จ วิญฺญู อธิคมฺม โภเค,
โส ภุญฺชติ กิจฺจกโร จ โหติ;
โส ญาติสงฺฆํ นิสโภ ภริตฺวา,
อนินฺทิโต สคฺคมุเปติ ฐาน”นฺติฯ

๑๐. ทุติยอปุตฺตกสุตฺตํ

๑๓๑. อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ทิวา ทิวสฺส เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ราชานํ ปเสนทิํ โกสลํ ภควา เอตทโวจ – ''หนฺท, กุโต นุ ตฺวํ, มหาราช, อาคจฺฉสิ ทิวา ทิวสฺสา''ติ?

''อิธ, ภนฺเต, สาวตฺถิยํ เสฏฺฐิ คหปติ กาลงฺกโตฯ ตมหํ อปุตฺตกํ สาปเตยฺยํ ราชนฺเตปุรํ อติหริตฺวา อาคจฺฉามิฯ สตํ, ภนฺเต, สตสหสฺสานิ หิรญฺญเสฺสว, โก ปน วาโท รูปิยสฺส! ตสฺส โข ปน, ภนฺเต, เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส เอวรูโป ภตฺตโภโค อโหสิ – กณาชกํ ภุญฺชติ พิลงฺคทุติยํฯ เอวรูโป วตฺถโภโค อโหสิ – สาณํ ธาเรติ ติปกฺขวสนํ ฯ เอวรูโป ยานโภโค อโหสิ – ชชฺชรรถเกน ยาติ ปณฺณฉตฺตเกน ธาริยมาเนนา''ติฯ

''เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! ภูตปุพฺพํ โส, มหาราช, เสฏฺฐิ คหปติ ตคฺครสิขิํ นาม ปเจฺจกสมฺพุทฺธํ ปิณฺฑปาเตน ปฏิปาเทสิฯ 'เทถ สมณสฺส ปิณฺฑ'นฺติ วตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ ทตฺวา จ ปน ปจฺฉา วิปฺปฏิสารี อโหสิ – 'วรเมตํ ปิณฺฑปาตํ ทาสา วา กมฺมกรา วา ภุเญฺชยฺยุ'นฺติฯ ภาตุ จ ปน เอกปุตฺตกํ สาปเตยฺยสฺส การณา ชีวิตา โวโรเปสิฯ

''ยํ โข โส, มหาราช, เสฏฺฐิ คหปติ ตคฺครสิขิํ ปเจฺจกสมฺพุทฺธํ ปิณฺฑปาเตน ปฏิปาเทสิ, ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน สตฺตกฺขตฺตุํ สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิฯ ตเสฺสว กมฺมสฺส วิปาเกน เสฺสน อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา สตฺตกฺขตฺตุํ เสฏฺฐิตฺตํ กาเรสิฯ ยํ โข โส, มหาราช, เสฏฺฐิ คหปติ ทตฺวา ปจฺฉา วิปฺปฏิสารี อโหสิ – 'วรเมตํ ปิณฺฑปาตํ ทาสา วา กมฺมกรา วา ภุเญฺชยฺยุ'นฺติ, ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน นาสฺสุฬาราย ภตฺตโภคาย จิตฺตํ นมติ, นาสฺสุฬาราย วตฺถโภคาย จิตฺตํ นมติ, นาสฺสุฬาราย ยานโภคาย จิตฺตํ นมติ, นาสฺสุฬารานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํ โภคาย จิตฺตํ นมติฯ ยํ โข โส, มหาราช, เสฏฺฐิ คหปติ ภาตุ จ ปน เอกปุตฺตกํ สาปเตยฺยสฺส การณา ชีวิตา โวโรเปสิ, ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน พหูนิ วสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตานิ พหูนิ วสฺสสหสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตสหสฺสานิ นิรเย ปจฺจิตฺถฯ ตเสฺสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิทํ สตฺตมํ อปุตฺตกํ สาปเตยฺยํ ราชโกสํ ปเวเสติฯ ตสฺส โข, มหาราช, เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส ปุราณญฺจ ปุญฺญํ ปริกฺขีณํ, นวญฺจ ปุญฺญํ อนุปจิตํฯ อชฺช ปน, มหาราช, เสฏฺฐิ คหปติ มหาโรรุเว นิรเย ปจฺจตี''ติ ฯ ''เอวํ, ภนฺเต, เสฏฺฐิ คหปติ มหาโรรุวํ นิรยํ อุปปนฺโน''ติฯ ''เอวํ , มหาราช, เสฏฺฐิ คหปติ มหาโรรุวํ นิรยํ อุปปนฺโน''ติฯ อิทมโวจ…เป.…ฯ

''ธญฺญํ ธนํ รชตํ ชาตรูปํ, ปริคฺคหํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ;
ทาสา กมฺมกรา เปสฺสา, เย จสฺส อนุชีวิโนฯ

''สพฺพํ นาทาย คนฺตพฺพํ, สพฺพํ นิกฺขิปฺปคามินํ [นิกฺขีปคามินํ (สฺยา. กํ. ก.)];
ยญฺจ กโรติ กาเยน, วาจาย อุท เจตสาฯ

''ตญฺหิ ตสฺส สกํ โหติ, ตญฺจ อาทาย คจฺฉติ;
ตญฺจสฺส อนุคํ โหติ, ฉายาว อนปายินีฯ

''ตสฺมา กเรยฺย กลฺยาณํ, นิจยํ สมฺปรายิกํ;
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมิํ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณิน''นฺตินฺติฯ

ทุติโย วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ชฏิลา ปญฺจ ราชาโน, โทณปากกุเรน จ;
สงฺคาเมน เทฺว วุตฺตานิ, มลฺลิกา [ธีตรา (พหูสุ)] เทฺว อปฺปมาเทน จ;
อปุตฺตเกน เทฺว วุตฺตา, วโคฺค เตน ปวุจฺจตีติฯ

๓. ตติยวโคฺค

๑. ปุคฺคลสุตฺตํ

๑๓๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘จตฺตาโรเม, มหาราช, ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม จตฺตาโร? ตโมตมปรายโน, ตโมโชติปรายโน, โชติตมปรายโน, โชติโชติปรายโน’’ฯ

‘‘กถญฺจ, มหาราช ปุคฺคโล ตโมตมปรายโน โหติ? อิธ, มหาราช, เอกโจฺจ ปุคฺคโล นีเจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ, จณฺฑาลกุเล วา เวนกุเล [เวณกุเล (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา เนสาทกุเล วา รถการกุเล วา ปุกฺกุสกุเล วา ทลิเทฺท อปฺปนฺนปานโภชเน กสิรวุตฺติเก , ยตฺถ กสิเรน ฆาสจฺฉาโท ลพฺภติฯ โส จ โหติ ทุพฺพโณฺณ ทุทฺทสิโก โอโกฏิมโก พวฺหาพาโธ [พหฺวาพาโธ (ก.)] กาโณ วา กุณี วา ขโญฺช วา ปกฺขหโต วา, น ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, มหาราช , ปุริโส อนฺธการา วา อนฺธการํ คเจฺฉยฺย, ตมา วา ตมํ คเจฺฉยฺย, โลหิตมลา วา โลหิตมลํ คเจฺฉยฺยฯ ตถูปมาหํ, มหาราช, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวํ โข, มหาราช, ปุคฺคโล ตโมตมปรายโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, มหาราช, ปุคฺคโล ตโมโชติปรายโน โหติ? อิธ, มหาราช, เอกโจฺจ ปุคฺคโล นีเจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ, จณฺฑาลกุเล วา เวนกุเล วา เนสาทกุเล วา รถการกุเล วา ปุกฺกุสกุเล วา ทลิเทฺท อปฺปนฺนปานโภชเน กสิรวุตฺติเก, ยตฺถ กสิเรน ฆาสจฺฉาโท ลพฺภติฯ โส จ โข โหติ ทุพฺพโณฺณ ทุทฺทสิโก โอโกฏิมโก พวฺหาพาโธ, กาโณ วา กุณี วา ขโญฺช วา ปกฺขหโต วา, น ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน สุจริตํ จรติ, วาจาย สุจริตํ จรติ, มนสา สุจริตํ จรติฯ โส กาเยน สุจริตํ จริตฺวา วาจาย สุจริตํ จริตฺวา มนสา สุจริตํ จริตฺวา, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, มหาราช, ปุริโส ปถวิยา วา ปลฺลงฺกํ อาโรเหยฺย, ปลฺลงฺกา วา อสฺสปิฏฺฐึ อาโรเหยฺย, อสฺสปิฏฺฐิยา วา หตฺถิกฺขนฺธํ อาโรเหยฺย, หตฺถิกฺขนฺธา วา ปาสาทํ อาโรเหยฺยฯ ตถูปมาหํ, มหาราช, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวํ โข, มหาราช, ปุคฺคโล ตโมโชติปรายโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, มหาราช, ปุคฺคโล โชติตมปรายโน โหติ? อิธ , มหาราช, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุเจฺจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ, ขตฺติยมหาสาลกุเล วา พฺราหฺมณมหาสาลกุเล วา คหปติมหาสาลกุเล วา, อเฑฺฒ มหทฺธเน มหาโภเค ปหูตชาตรูปรชเต ปหูตวิตฺตูปกรเณ ปหูตธนธเญฺญฯ

โส จ โหติ อภิรูโป ทสฺสนีโย ปาสาทิโก, ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคโต, ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จรติ, วาจาย ทุจฺจริตํ จรติ, มนสา ทุจฺจริตํ จรติฯ โส กาเยน ทุจฺจริตํ จริตฺวา วาจาย ทุจฺจริตํ จริตฺวา มนสา ทุจฺจริตํ จริตฺวา, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคติํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, มหาราช, ปุริโส ปาสาทา วา หตฺถิกฺขนฺธํ โอโรเหยฺย, หตฺถิกฺขนฺธา วา อสฺสปิฏฺฐิํ โอโรเหยฺย, อสฺสปิฏฺฐิยา วา ปลฺลงฺกํ โอโรเหยฺย, ปลฺลงฺกา วา ปถวิํ โอโรเหยฺย, ปถวิยา วา อนฺธการํ ปวิเสยฺยฯ ตถูปมาหํ, มหาราช, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวํ โข, มหาราช, ปุคฺคโล โชติตมปรายโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, มหาราช, ปุคฺคโล โชติโชติปรายโน โหติ? อิธ, มหาราช, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุเจฺจ กุเล ปจฺจาชาโต โหติ, ขตฺติยมหาสาลกุเล วา พฺราหฺมณมหาสาลกุเล วา คหปติมหาสาลกุเล วา, อเฑฺฒ มหทฺธเน มหาโภเค ปหูตชาตรูปรชเต ปหูตวิตฺตูปกรเณ ปหูตธนธเญฺญฯ โส จ โหติ อภิรูโป ทสฺสนีโย ปาสาทิโก, ปรมาย วณฺณโปกฺขรตาย สมนฺนาคโต , ลาภี อนฺนสฺส ปานสฺส วตฺถสฺส ยานสฺส มาลาคนฺธวิเลปนสฺส เสยฺยาวสถปทีเปยฺยสฺสฯ โส กาเยน สุจริตํ จรติ, วาจาย สุจริตํ จรติ, มนสา สุจริตํ จรติฯ โส กาเยน สุจริตํ จริตฺวา วาจาย สุจริตํ จริตฺวา มนสา สุจริตํ จริตฺวา, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, มหาราช, ปุริโส ปลฺลงฺกา วา ปลฺลงฺกํ สงฺกเมยฺย, อสฺสปิฏฺฐิยา วา อสฺสปิฏฺฐิํ สงฺกเมยฺย, หตฺถิกฺขนฺธา วา หตฺถิกฺขนฺธํ สงฺกเมยฺย, ปาสาทา วา ปาสาทํ สงฺกเมยฺยฯ ตถูปมาหํ, มหาราช, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวํ โข, มหาราช, ปุคฺคโล โชติโชติปรายโน โหติฯ อิเม โข, มหาราช, จตฺตาโร ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ อิทมโวจ…เป.…

‘‘ทลิโทฺท ปุริโส ราช, อสฺสโทฺธ โหติ มจฺฉรี;
กทริโย ปาปสงฺกโปฺป, มิจฺฉาทิฏฺฐิ อนาทโรฯ

‘‘สมเณ พฺราหฺมเณ วาปิ, อเญฺญ วาปิ วนิพฺพเก;
อโกฺกสติ ปริภาสติ, นตฺถิโก โหติ โรสโกฯ

‘‘ททมานํ นิวาเรติ, ยาจมานาน โภชนํ;
ตาทิโส ปุริโส ราช, มียมาโน ชนาธิป;
อุเปติ นิรยํ โฆรํ, ตโมตมปรายโนฯ

‘‘ทลิโทฺท ปุริโส ราช, สโทฺธ โหติ อมจฺฉรี;
ททาติ เสฏฺฐสงฺกโปฺป, อพฺยคฺคมนโส นโรฯ

‘‘สมเณ พฺราหฺมเณ วาปิ, อเญฺญ วาปิ วนิพฺพเก;
อุฏฺฐาย อภิวาเทติ, สมจริยาย สิกฺขติฯ

‘‘ททมานํ น วาเรติ [น นิวาเรติ (สี.)], ยาจมานาน โภชนํ;
ตาทิโส ปุริโส ราช, มียมาโน ชนาธิป;
อุเปติ ติทิวํ ฐานํ, ตโมโชติปรายโนฯ

“อโฑฺฒ เจ [อโฑฺฒ เว (ปี. ก.)] ปุริโส ราช, อสฺสโทฺธ โหติ มจฺฉรี;
กทริโย ปาปสงฺกปฺโป, มิจฺฉาทิฏฺฐิ อนาทโรฯ

“สมเณ พฺราหฺมเณ วาปิ, อเญฺญ วาปิ วนิพฺพเก;
อโกฺกสติ ปริภาสติ, นตฺถิโก โหติ โรสโกฯ

“ททมานํ นิวาเรติ, ยาจมานาน โภชนํ;
ตาทิโส ปุริโส ราช, มียมาโน ชนาธิป;
อุเปติ นิรยํ โฆรํ, โชติตมปรายโนฯ

“อโฑฺฒ เจ ปุริโส ราช, สโทฺธ โหติ อมจฺฉรี;
ททาติ เสฏฺฐสงฺกปฺโป, อพฺยคฺคมนโส นโรฯ

“สมเณ พฺราหฺมเณ วาปิ, อเญฺญ วาปิ วนิพฺพเก;
อุฏฺฐาย อภิวาเทติ, สมจริยาย สิกฺขติฯ

“ททมานํ น วาเรติ, ยาจมานาน โภชนํ;
ตาทิโส ปุริโส ราช, มียมาโน ชนาธิป;
อุเปติ ติทิวํ ฐานํ, โชติโชติปรายโน”ติฯ

๒. อยฺยิกาสุตฺตํ

๑๓๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ ภควา เอตทโวจ – “หนฺท, กุโต นุ ตฺวํ, มหาราช, อาคจฺฉสิ ทิวาทิวสฺสา”ติ?

“อยฺยิกา เม, ภเนฺต, กาลงฺกตา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลิกา อทฺธคตา วโยอนุปฺปตฺตา วีสวสฺสสติกา ชาติยาฯ อยฺยิกา โข ปน เม, ภเนฺต, ปิยา โหติ มนาปาฯ หตฺถิรตเนน เจปาหํ, ภเนฺต, ลเภยฺยํ ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติ, หตฺถิรตนมฺปาหํ ทเทยฺยํ – ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติฯ อสฺสรตเนน เจปาหํ, ภเนฺต, ลเภยฺยํ ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติ, อสฺสรตนมฺปาหํ ทเทยฺยํ – ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติฯ คามวเรน เจปาหํ ภเนฺต, ลเภยฺยํ ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติ, คามวรมฺปาหํ ทเทยฺยํ – ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติฯ ชนปทปเทเสน [ชนปเทน (สี. สฺยา. ปี.)] เจปาหํ, ภเนฺต, ลเภยฺยํ ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติ, ชนปทปเทสมฺปาหํ ทเทยฺยํ – ‘มา เม อยฺยิกา กาลมกาสี’ติฯ ‘สเพฺพ สตฺตา, มหาราช, มรณธมฺมา มรณปริโยสานา มรณํ อนตีตา’ติฯ ‘อจฺฉริยํ, ภเนฺต, อพฺภุตํ, ภเนฺต! ยาวสุภาสิตมิทํ, ภเนฺต, ภควตา – สเพฺพ สตฺตา มรณธมฺมา มรณปริโยสานา มรณํ อนตีตา’”ติฯ

“เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! สเพฺพ สตฺตา มรณธมฺมา มรณปริโยสานา มรณํ อนตีตาฯ เสยฺยถาปิ, มหาราช, ยานิ กานิจิ กุมฺภการภาชนานิ อามกานิ เจว ปกฺกานิ จ สพฺพานิ ตานิ เภทนธมฺมานิ เภทนปริโยสานานิ เภทนํ อนตีตานิ; เอวเมว โข, มหาราช, สเพฺพ สตฺตา มรณธมฺมา มรณปริโยสานา มรณํ อนตีตา”ติฯ อิทมโวจ…เป.…

“สเพฺพ สตฺตา มริสฺสนฺติ, มรณนฺตญฺหิ ชีวิตํ;
ยถากมฺมํ คมิสฺสนฺติ, ปุญฺญปาปผลูปคา;
นิรยํ ปาปกมฺมนฺตา, ปุญฺญกมฺมา จ สุคฺคตึฯ

“ตสฺมา กเรยฺย กลฺยาณํ, นิจยํ สมฺปรายิกํ;
ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมิํ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินา”นฺติฯ

๓. โลกสุตฺตํ

๑๓๔. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กติ นุ โข, ภนฺเต, โลกสฺส ธมฺมา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายา”ติ? “ตโย โข, มหาราช, โลกสฺส ธมฺมา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายฯ กตเม ตโย? โลโภ โข, มหาราช, โลกสฺส ธมฺโม, อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายฯ โทโส โข, มหาราช, โลกสฺส ธมฺโม, อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายฯ โมโห โข, มหาราช, โลกสฺส ธมฺโม, อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายฯ อิเม โข, มหาราช, ตโย โลกสฺส ธมฺมา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ อหิตาย ทุกฺขาย อผาสุวิหารายา”ติฯ อิทมโวจ…เป.…

“โลโภ โทโส จ โมโห จ, ปุริสํ ปาปเจตสํ;
หิํสนฺติ อตฺตสมฺภูตา, ตจสารํว สมฺผล”นฺติฯ

๔. อิสฺสตฺตสุตฺตํ

๑๓๕. สาวตฺถินิทานํฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กตฺถ นุ โข, ภนฺเต, ทานํ ทาตพฺพ”นฺติ? “ยตฺถ โข, มหาราช, จิตฺตํ ปสีทตี”ติฯ “กตฺถ ปน, ภนฺเต, ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติ? “อญฺญํ โข เอตํ, มหาราช, กตฺถ ทานํ ทาตพฺพํ, อญฺญํ ปเนตํ กตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ? สีลวโต โข, มหาราช, ทินฺนํ มหปฺผลํ, โน ตถา ทุสฺสีเลฯ เตน หิ, มหาราช, ตเญฺญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉิสฺสามิฯ ยถา, เต ขเมยฺย, ตถา นํ พฺยากเรยฺยาสิฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, มหาราช, อิธ ตฺยสฺส ยุทฺธํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ สงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห [สมูปพฺพูโฬฺห (สี.), สมุปพฺพุโฬฺห (ปี.)]ฯ อถ อาคเจฺฉยฺย ขตฺติยกุมาโร อสิกฺขิโต อกตหตฺโถ อกตโยคฺโค อกตูปาสโน ภีรุ ฉมฺภี อุตฺราสี ปลายีฯ ภเรยฺยาสิ ตํ ปุริสํ, อตฺโถ จ เต ตาทิเสน ปุริเสนา”ติ? “นาหํ, ภนฺเต, ภเรยฺยํ ตํ ปุริสํ, น จ เม อตฺโถ ตาทิเสน ปุริเสนา”ติฯ “อถ อาคเจฺฉยฺย พฺราหฺมณกุมาโร อสิกฺขิโต…เป.… อถ อาคเจฺฉยฺย เวสฺสกุมาโร อสิกฺขิโต…เป.… อถ อาคเจฺฉยฺย สุทฺทกุมาโร อสิกฺขิโต…เป.… น จ เม อตฺโถ ตาทิเสน ปุริเสนา”ติฯ

“ตํ กิํ มญฺญสิ, มหาราช, อิธ ตฺยสฺส ยุทฺธํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ สงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺหฯ อถ อาคเจฺฉยฺย ขตฺติยกุมาโร สุสิกฺขิโต กตหตฺโถ กตโยคฺโค กตูปาสโน อภีรุ อจฺฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายีฯ ภเรยฺยาสิ ตํ ปุริสํ, อตฺโถ จ เต ตาทิเสน ปุริเสนา”ติ? “ภเรยฺยาหํ, ภนฺเต , ตํ ปุริสํ, อตฺโถ จ เม ตาทิเสน ปุริเสนา”ติฯ “อถ อาคเจฺฉยฺย พฺราหฺมณกุมาโร…เป.… อถ อาคเจฺฉยฺย เวสฺสกุมาโร…เป.… อถ อาคเจฺฉยฺย สุทฺทกุมาโร สุสิกฺขิโต กตหตฺโถ กตโยคฺโค กตูปาสโน อภีรุ อจฺฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายีฯ ภเรยฺยาสิ ตํ ปุริสํ, อตฺโถ จ เต ตาทิเสน ปุริเสนา”ติ? “ภเรยฺยาหํ, ภนฺเต, ตํ ปุริสํ, อตฺโถ จ เม ตาทิเสน ปุริเสนา”ติฯ

“เอวเมว โข, มหาราช, ยสฺมา กสฺมา เจปิ [ยสฺมา เจปิ (สี. สฺยา. กํ. ก.)] กุลา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติ, โส จ โหติ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต, ตสฺมิํ ทินฺนํ มหปฺผลํ โหติฯ กตมานิ ปญฺจงฺคานิ ปหีนานิ โหนฺติ? กามจฺฉนฺโท ปหีโน โหติ, พฺยาปาโท ปหีโน โหติ, ถินมิทฺธํ ปหีนํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหีนํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติฯ อิมานิ

ปญฺจงฺคานิ ปหีนานิ โหนฺติฯ กตเมหิ ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต โหติ? อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติฯ อิเมหิ ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต โหติฯ อิติ ปญฺจงฺควิปฺปหีเน ปญฺจงฺคสมนฺนาคเต ทินฺนํ มหปฺผล''นฺติฯ อิทมโวจ ภควา…เป.… สตฺถา –

''อิสฺสตฺตํ [อิสฺสตฺถํ (สี. สฺยา. กํ.)] พลวีริยญฺจ [พลวิริยญฺจ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], ยสฺมึ วิชฺเชถ มาณเว;
ตํ ยุทฺธโตฺถ ภเร ราชา, นาสูรํ ชาติปจฺจยาฯ

''ตเถว ขนฺติโสรจฺจํ, ธมฺมา ยสฺมึ ปติฏฺฐิตา;
อริยวุตฺตึ เมธาวึ, หีนชจฺจมฺปิ ปูชเยฯ

''การเย อสฺสเม รมฺเม, วาสเยตฺถ พหุสฺสุเต;
ปปญฺจ วิวเน กยิรา, ทุเคฺค สงฺกมนานิ จฯ

''อนฺนํ ปานํ ขาทนียํ, วตฺถเสนาสนานิ จ;
ทเทยฺย อุชุภูเตสุ, วิปฺปสเนฺนน เจตสาฯ

''ยถา หิ เมโฆ ถนยํ, วิชฺชุมาลี สตกฺกกุ;
ถลํ นินฺนญฺจ ปูเรติ, อภิวสฺสํ วสุนฺธรํฯ

''ตเถว สโทฺธ สุตวา, อภิสงฺขจฺจ โภชนํ;
วนิพฺพเก ตปฺปยติ, อนฺนปาเนน ปณฺฑิโตฯ

''อาโมทมาโน ปกิเรติ, เทถ เทถาติ ภาสติ;
ตํ หิสฺส คชฺชิตํ โหติ, เทวเสฺสว ปวสฺสโต;
สา ปุญฺญธารา วิปุลา, ทาตารํ อภิวสฺสตี''ติฯ

๕. ปพฺพตูปมสุตฺตํ

๑๓๖. สาวตฺถินิทานํ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ ภควา เอตทโวจ – ''หนฺท, กุโต นุ ตฺวํ, มหาราช, อาคจฺฉสิ ทิวา ทิวสฺสา''ติ? ''ยานิ ตานิ, ภเนฺต, รญฺญํ ขตฺติยานํ มุทฺธาวสิตฺตานํ อิสฺสริยมทมตฺตานํ กามเคธปริยุฏฺฐิตานํ ชนปทตฺถาวริยปฺปตฺตานํ มหนฺตํ ปถวิมณฺฑลํ อภิวิชิย อชฺฌาวสนฺตานํ ราชกรณียานิ ภวนฺติ, เตสุ ขฺวาหํ, เอตรหิ อุสฺสุกฺกมาปโนฺน''ติฯ

''ตํ กึ มญฺญสิ, มหาราช, อิธ เต ปุริโส อาคเจฺฉยฺย ปุรตฺถิมาย ทิสาย สทฺธายิโก ปจฺจยิโกฯ โส ตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย – 'ยเคฺฆ, มหาราช, ชาเนยฺยาสิ, อหํ อาคจฺฉามิ ปุรตฺถิมาย ทิสายฯ ตตฺถทฺทสํ มหนฺตํ ปพฺพตํ อพฺภสมํ สเพฺพ ปาเณ นิโปฺปเถโนฺต อาคจฺฉติฯ ยํ เต, มหาราช, กรณียํ, ตํ กโรหี'ติฯ อถ ทุติโย ปุริโส อาคเจฺฉยฺย ปจฺฉิมาย ทิสาย…เป.… อถ ตติโย ปุริโส อาคเจฺฉยฺย อุตฺตราย ทิสาย…เป.… อถ จตุโตฺถ ปุริโส อาคเจฺฉยฺย ทกฺขิณาย ทิสาย สทฺธายิโก ปจฺจยิโกฯ โส ตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทยฺย – 'ยเคฺฆ มหาราช, ชาเนยฺยาสิ, อหํ อาคจฺฉามิ ทกฺขิณาย ทิสายฯ ตตฺถทฺทสํ มหนฺตํ ปพฺพตํ อพฺภสมํ สเพฺพ ปาเณ นิโปฺปเถ

โนฺต อาคจฺฉติฯ ยํ เต, มหาราช, กรณียํ ตํ กโรหี’ติฯ เอวรูเป เต, มหาราช, มหติ มหพฺภเย สมุปฺปเนฺน ทารุเณ มนุสฺสกฺขเย [มนุสฺสกาเย (ก.)] ทุลฺลเภ มนุสฺสเตฺต กิมสฺส กรณีย’’นฺติ?

‘‘เอวรูเป เม, ภเนฺต, มหติ มหพฺภเย สมุปฺปเนฺน ทารุเณ มนุสฺสกฺขเย ทุลฺลเภ มนุสฺสเตฺต กิมสฺส กรณียํ อญฺญตฺร ธมฺมจริยาย อญฺญตฺร สมจริยาย อญฺญตฺร กุสลกิริยาย อญฺญตฺร ปุญฺญกิริยายา’’ติ?

‘‘อาโรเจมิ โข เต, มหาราช, ปฏิเวเทมิ โข เต, มหาราช, อธิวตฺตติ โข ตํ, มหาราช, ชรามรณํฯ อธิวตฺตมาเน เจ เต, มหาราช, ชรามรเณ กิมสฺส กรณีย’’นฺติ? ‘‘อธิวตฺตมาเน จ เม, ภเนฺต, ชรามรเณ กิมสฺส กรณียํ อญฺญตฺร ธมฺมจริยาย สมจริยาย กุสลกิริยาย ปุญฺญกิริยาย? ยานิ ตานิ, ภเนฺต, รญฺญํ ขตฺติยานํ มุทฺธาวสิตฺตานํ อิสฺสริยมทมตฺตานํ กามเคธปริยุฏฺฐิตานํ ชนปทตฺถาวริยปฺปตฺตานํ มหนฺตํ ปถวิมณฺฑลํ อภิวิชิย อชฺฌาวสนฺตานํ หตฺถิยุทฺธานิ ภวนฺติ; เตสมฺปิ, ภเนฺต, หตฺถิยุทฺธานํ นตฺถิ คติ นตฺถิ วิสโย อธิวตฺตมาเน ชรามรเณฯ ยานิปิ ตานิ, ภเนฺต, รญฺญํ ขตฺติยานํ มุทฺธาวสิตฺตานํ…เป.… อชฺฌาวสนฺตานํ อสฺสยุทฺธานิ ภวนฺติ…เป.… รถยุทฺธานิ ภวนฺติ …เป.… ปตฺติยุทฺธานิ ภวนฺติ; เตสมฺปิ , ภเนฺต, ปตฺติยุทฺธานํ นตฺถิ คติ นตฺถิ วิสโย อธิวตฺตมาเน ชรามรเณฯ สนฺติ โข ปน, ภเนฺต, อิมสฺมิํ ราชกุเล มนฺติโน มหามตฺตา, เย ปโหนฺติ [เยสํ โหนฺติ (ก.)] อาคเต ปจฺจตฺถิเก มเนฺตหิ เภทยิตุํฯ เตสมฺปิ, ภเนฺต, มนฺตยุทฺธานํ นตฺถิ คติ นตฺถิ วิสโย อธิวตฺตมาเน ชรามรเณฯ สํวิชฺชติ โข ปน, ภเนฺต, อิมสฺมิํ ราชกุเล ปหูตํ หิรญฺญสุวณฺณํ ภูมิคตเญฺจว เวหาสฏฺฐญฺจ, เยน มยํ ปโหม อาคเต ปจฺจตฺถิเก ธเนน อุปลาเปตุํฯ เตสมฺปิ, ภเนฺต, ธนยุทฺธานํ นตฺถิ คติ นตฺถิ วิสโย อธิวตฺตมาเน ชรามรเณฯ อธิวตฺตมาเน จ เม, ภเนฺต, ชรามรเณ กิมสฺส กรณียํ อญฺญตฺร ธมฺมจริยาย สมจริยาย กุสลกิริยาย ปุญฺญกิริยายา’’ติ?

‘‘เอวเมตํ, มหาราช, เอวเมตํ, มหาราช! อธิวตฺตมาเน ชรามรเณ กิมสฺส กรณียํ อญฺญตฺร ธมฺมจริยาย สมจริยาย กุสลกิริยาย ปุญฺญกิริยายา’’ติ? อิทมโวจ ภควา…เป.… สตฺถา –

‘‘ยถาปิ เสลา วิปุลา, นภํ อาหจฺจ ปพฺพตา;
สมนฺตานุปริยาเยยฺยุํ, นิปฺโปฺปเถเนฺต จตุทฺทิสาฯ

‘‘เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ, อธิวตฺตนฺติ ปาณิเน [ปาณิโน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)];
ขตฺติเย พฺราหฺมเณ เวเสฺส, สุเทฺท จณฺฑาลปุกฺกุเส;
น กิญฺจิ [น กญฺจิ (?)] ปริวเชฺชติ, สพฺพเมวาภิมทฺทติฯ

‘‘น ตตฺถ หตฺถีนํ ภูมิ, น รถานํ น ปตฺติยา;
น จาปิ มนฺตยุเทฺธน, สกฺกา เชตุํ ธเนน วาฯ

‘‘ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส, สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน;
พุเทฺธ ธเมฺม จ สเงฺฆ จ, ธีโร สทฺธํ นิเวสเยฯ

‘‘โย ธมฺมํ จริ [ธมฺมจารี (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] กาเยน, วาจาย อุท เจตสา;
อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สเคฺค ปโมทตี’’ติฯ

ตติโย วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปุคฺคโล อยฺยิกา โลโก, อิสฺสตฺตํ [อิสฺสตฺถํ (สี. สฺยา. กํ.)] ปพฺพตูปมา;
เทสิตํ พุทฺธเสฏฺฐฺเน, อิมํ โกสลปญฺจกนฺติฯ

โกสลสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

๔. มารสํยุตฺตํ

๑. ปฐมวโคฺค

๑. ตโปกมฺมสุตฺตํ

๑๓๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรธมูเล ปฐมาภิสมฺพุโทฺธฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ''มุโตฺต วตมฺหิ ตาย ทุกฺกรการิกายฯ สาธุ มุโตฺต วตมฺหิ ตาย อนตฺถสํหิตาย ทุกฺกรการิกายฯ สาธุ วตมฺหิ มุโตฺต โพธึ สมชฺฌค''นฺติ [สาธุ ฐิโต สโต โพธึ สมเชฺฌคนฺติ (สี. ปี.), สาธุ วตมฺหิ สโตฺต โพธิสมชฺฌคูติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''ตโปกมฺมา อปกฺกมฺม, เยน น สุชฺฌนฺติ มาณวา;
อสุโทฺธ มญฺญสิ สุโทฺธ, สุทฺธิมคฺคา อปรโทฺธ'' [สุทฺธิมคฺคมปรโทฺธ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ติฯ

อถ โข ภควา ''มาโร อยํ ปาปิมา'' อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

''อนตฺถสํหิตํ ญตฺวา, ยํ กิญฺจิ อมรํ ตปํ [อปรํ ตปํ (ก.)];
สพฺพํ นตฺถาวหํ โหติ, ผิยาริตฺตํว ธมฺมนิ [วมฺมนิ (สี.), ธมฺมนิ (ปี.), ชมฺมนิ (ก.) เอตฺถายํ ธมฺมสโทฺท สกฺกเต ธนฺวนํ-สเทฺทน สทิโส มรุวาจโกติ เวทิตโพฺพ, ยถา ทฬฺห ธมฺมาติปทํ]ฯ

''สีลํ สมาธิ ปญฺญญฺจ, มคฺคํ โพธาย ภาวยํ;
ปโตฺตสฺมิ ปรมํ สุทฺธึ, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกา''ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ''ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต''ติ, ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๒. หตฺถิราชวณฺณสุตฺตํ

๑๓๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรธมูเล ปฐมาภิสมฺพุโทฺธ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อโพฺภกาเส นิสิโนฺน โหติ, เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา ภควโต ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม มหนฺตํ หตฺถิราชวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิฯ เสยฺยถาปิ นาม มหาอริฏฺฐโก มณิ, เอวมสฺส สีสํ โหติฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ รูปิยํ, เอวมสฺส ทนฺตา โหนฺติฯ เสยฺยถาปิ นาม มหตี นงฺคลีสา [นงฺคลสีสา (ปี. ก.)], เอวมสฺส โสโณฺฑ โหติฯ อถ โข ภควา ''มาโร อยํ ปาปิมา'' อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''สํสรํ ทีฆมทฺธานํ, วณฺณํ กตฺวา สุภาสุภํ;
อลํ เต เตน ปาปิม, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกา''ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา “ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต”ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๓. สุภสุตฺตํ

๑๓๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรธมูเล ปฐมาภิสมฺพุโทฺธฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อโพฺภกาเส นิสิโนฺน โหติ, เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา, ภควโต ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม, เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต อวิทูเร อุจฺจาวจา วณฺณนิภา อุปทํเสติ, สุภา เจว อสุภา จฯ อถ โข ภควา “มาโร อยํ ปาปิมา” อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“สํสรํ ทีฆมทฺธานํ, วณฺณํ กตฺวา สุภาสุภํ;
อลํ เต เตน ปาปิม, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกฯ

“เย จ กาเยน วาจาย, มนสา จ สุสํวุตา;
น เต มารวสานุคา, น เต มารสฺส พทฺธคู” [พทฺธภู (ก.), ปจฺจคู (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ติฯ

อถ โข มาโร…เป.… ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๔. ปฐมมารปาสสุตฺตํ

๑๔๐. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเยฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ภิกฺขโว”ติฯ “ภทเนฺต”ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“มยฺหํ โข, ภิกฺขเว, โยนิโส มนสิการา โยนิโส สมฺมปฺปธานา อนุตฺตรา วิมุตฺติ อนุปฺปตฺตา, อนุตฺตรา วิมุตฺติ สจฺฉิกตาฯ ตุเมฺหปิ, ภิกฺขเว, โยนิโส มนสิการา โยนิโส สมฺมปฺปธานา อนุตฺตรํ วิมุตฺติํ อนุปาปุณาถ, อนุตฺตรํ วิมุตฺติํ สจฺฉิกโรถา”ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“พโทฺธสิ มารปาเสน, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มารพนฺธนพโทฺธสิ, น เม สมณ โมกฺขสี”ติฯ

“มุตฺตาหํ [มุโตฺตหํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] มารปาเสน, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มารพนฺธนมุโตฺตมฺหิ, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกา”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา…เป.… ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๕. ทุติยมารปาสสุตฺตํ

๑๔๑. เอกํ สมยํ ภควา พาราณสิยํ วิหรติ อิสิปตเน มิคทาเยฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ภิกฺขโว”ติฯ “ภทเนฺต”ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘มุตฺตาหํ, ภิกฺขเว, สพฺพปาเสหิ เย ทิพฺพา เย จ มานุสาฯ ตุเมฺหปิ, ภิกฺขเว, มุตฺตา สพฺพปาเสหิ เย ทิพฺพา เย จ มานุสาฯ จรถ, ภิกฺขเว, จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํฯ มา เอเกน เทฺว อคมิตฺถฯ เทเสถ, ภิกฺขเว, ธมฺมํ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถฯ สนฺติ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา, อสฺสวนตา ธมฺมสฺส ปริหายนฺติฯ ภวิสฺสนฺติ ธมฺมสฺส อญฺญาตาโรฯ อหมฺปิ, ภิกฺขเว, เยน อุรุเวลา เสนานิคโม เตนุปสงฺกมิสฺสามิ ธมฺมเทสนายา’’ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘พโทฺธสิ สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มหาพนฺธนพโทฺธสิ, น เม สมณ โมกฺขสี’’ติฯ

‘‘มุตฺตาหํ สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มหาพนฺธนมุตฺโตมฺหิ, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกา’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา…เป.… ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๖. สปฺปสุตฺตํ

๑๔๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อโพฺภกาเส นิสิโนฺน โหติ, เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ภควโต ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม มหนฺตํ สปฺปราชวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิฯ เสยฺยถาปิ นาม มหตี เอกรุกฺขิกา นาวา, เอวมสฺส กาโย โหติฯ เสยฺยถาปิ นาม มหนฺตํ โสณฺฑิกากิฬญฺชํ, เอวมสฺส ผโณ โหติฯ เสยฺยถาปิ นาม มหตี โกสลิกา กํสปาติ, เอวมสฺส อกฺขีนิ ภวนฺติฯ เสยฺยถาปิ นาม เทเว คฬคฬายนฺเต วิชฺชุลฺลตา นิจฺฉรนฺติ, เอวมสฺส มุขโต ชิวฺหา นิจฺฉรติฯ เสยฺยถาปิ นาม กมฺมารคคฺคริยา ธมมานาย สโทฺท โหติ, เอวมสฺส อสฺสาสปสฺสาสานํ สโทฺท โหติฯ

อถ โข ภควา ‘‘มาโร อยํ ปาปิมา’’ อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

‘‘โย สุญฺญเคหานิ เสวติ,
เสโยฺย โส มุนิ อตฺตสญฺญโต;
โวสฺสชฺช จเรยฺย ตตฺถ โส,
ปติรูปญฺหิ ตถาวิธสฺส ตํฯ

‘‘จรกา พหู เภรวา พหู,
อโถ ฑํสสรีสปา [ฑํส สิริํสปา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] พหู;
โลมมฺปิ น ตตฺถ อิญฺชเย,
สุญฺญาคารคโต มหามุนิฯ

‘‘นภํ ผเลยฺย ปถวี จเลยฺย,
สเพฺพปิ ปาณา อุท สนฺตเสยฺยุํ;
สลฺลมฺปิ เจ อุรสิ ปกปฺปเยยฺยุํ,

อุปธีสุ ตาณํ น กโรนฺติ พุทฺธา’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถว นฺตรธายีติฯ

๗. สุปติสุตฺตํ

๑๔๓. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข ภควา พหุเทว รตฺตึ อโพฺภกาเส จงฺกมิตฺวา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปาเท ปกฺขาเลตฺวา วิหารํ ปวิสิตฺวา ทกฺขิเณน ปเสฺสน สีหเสยฺยํ กเปฺปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฎฺฐานสญฺญํ มนสิ กริตฺวาฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘กึ โสปฺปสิ กึ นุ โสปฺปสิ,
กิมิทํ โสปฺปสิ ทุพฺภโค [ทุพฺภโต (สฺยา. กํ.), ทุพฺภโย (ปี.)] วิย;
สุญฺญมคารนฺติ โสปฺปสิ,
กิมิทํ โสปฺปสิ สูริเย อุคฺคเต’’ติฯ

‘‘ยสฺส ชาลินี วิสตฺติกา,
ตณฺหา นตฺถิ กุหิญฺจิ เนตเว;
สพฺพูปธิปริกฺขยา พุโทฺธ,
โสปฺปติ กึ ตเวตฺถ มารา’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา…เป.… ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๘. นนฺทติสุตฺตํ

๑๔๔. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘นนฺทติ ปุเตฺตหิ ปุตฺติมา, โคมา โคภิ ตเถว นนฺทติ;
อุปธีหิ นรสฺส นนฺทนา, น หิ โส นนฺทติ โย นิรูปธี’’ติฯ

‘‘โสจติ ปุเตฺตหิ ปุตฺติมา, โคมา โคภิ ตเถว โสจติ;
อุปธีหิ นรสฺส โสจนา, น หิ โส โสจติ โย นิรูปธี’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถว นฺตรธายีติฯ

๙. ปฐมอายุสุตฺตํ

๑๔๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อปฺปมิทํ, ภิกฺขเว, มนุสฺสานํ อายุฯ คมนีโย สมฺปราโย, กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํฯ นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ โย, ภิกฺขเว, จิรํ ชีวติ, โส วสฺสสตํ อปฺปํ วา ภิโยฺย’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘ทีฆมายุ มนุสฺสานํ, น นํ หีเฬ สุโปริโส;
จเรยฺย ขีรมตฺโตว, นตฺถิ มจฺจุสฺส อาคโม’’ติฯ

‘‘อปฺปมายุ มนุสฺสานํ, หีเฬยฺย นํ สุโปริโส;
จเรยฺยาทิตฺตสีโสว, นตฺถิ มจฺจุสฺส นาคโม’’ติฯ

อถ โข มาโร…เป.… ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๑๐. ทุติยอายุสุตฺตํ

๑๔๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข ภควา…เป.… เอตทโวจ –

‘‘อปฺปมิทํ, ภิกฺขเว, มนุสฺสานํ อายุฯ คมนีโย สมฺปราโย, กตฺตพฺพํ กุสลํ, จริตพฺพํ พฺรหฺมจริยํฯ นตฺถิ ชาตสฺส อมรณํฯ โย, ภิกฺขเว, จิรํ ชีวติ, โส วสฺสสตํ อปฺปํ วา ภิโยฺย’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘นาจฺจยนฺติ อโหรตฺตา, ชีวิตํ นูปรุชฺฌติ;
อายุ อนุปริยายติ, มจฺจานํ เนมีว รถกุพฺพร’’นฺติฯ

‘‘อจฺจยนฺติ อโหรตฺตา, ชีวิตํ อุปรุชฺฌติ;
อายุ ขียติ มจฺจานํ, กุนฺนทีนํว โอทก’’นฺติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

ปฐโม วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตโปกมฺมญฺจ นาโค จ, สุภํ ปาเสน เต ทุเว;
สโปฺป สุปติ นนฺทนํ, อายุนา อปเร ทุเวติฯ

๒. ทุติยวโคฺค

๑. ปาสาณสุตฺตํ

๑๔๗. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อโพฺภกาเส นิสิโนฺน โหติ, เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา ภควโต ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต อวิทูเร มหเนฺต ปาสาเณ ปทาเลสิฯ

อถ โข ภควา ''มาโร อยํ ปาปิมา'' อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''สเจปิ เกวลํ สพฺพํ, คิชฺฌกูฏํ จเลสฺสสิ [คเฬยฺยสิ (สฺยา. กํ.), จเลยฺยาสิ (ก.)];
เนว สมฺมาวิมุตฺตานํ, พุทฺธานํ อตฺถิ อิญฺชิต''นฺตฺนฺตฺติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ''ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต''ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถว นฺตรธายีติฯ

๒. กินฺนุสีหสุตฺตํ

๑๔๘. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา มหติยา ปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสติฯ

อถ โข มารสฺส ปาปิมโต เอตทโหสิ – ''อยํ โข สมโณ โคตโม มหติยา ปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสติฯ ยํนูนาหํ เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกเมยฺยํ วิจกฺขุกมฺมายา''ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''กินฺนุ สีโหว นทสิ, ปริสายํ วิสารโท;
ปฏิมโลฺล หิ เต อตฺถิ, วิชิตาวี นุ มญฺญสี''ติฯ

''นทนฺติ เว มหาวีรา, ปริสาสุ วิสารทา;
ตถาคตา พลปฺปตฺตา, ติณฺณา โลเก วิสตฺติก''นฺติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ''ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต''ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถว นฺตรธายีติฯ

๓. สกลิกสุตฺตํ

๑๔๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ มทฺทกุจฺฉิสฺมิํ มิคทาเยฯ เตน โข ปน สมเยน ภควโต ปาโท สกลิกาย ขโต โหติ, ภุสา สุทํ ภควโต เวทนา วตฺตนฺติ สารีริกา ทุกฺขา ติพฺพา ขรา กฏุกา อสาตา อมนาปาฯ ตา สุทํ ภควา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโนฯ อถ โข ภควา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏิํ ปญฺญเปตฺวา ทกฺขิเณน ปเสฺสน สีหเสยฺยํ กเปฺปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโนฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''มนฺทิยา นุ โข เสสิ อุทาหุ กาเวยฺยมโตฺต,
อตฺถา นุ เต สมฺปจุรา น สนฺติ;
เอโก วิวิเตฺต สยนาสนมฺหิ,
นิทฺทามุโข กิมิทํ โสปฺปเส วา''ติฯ

‘‘น มนฺทิยา สยามิ นาปิ กาเวยฺยมโตฺต,
อตฺถํ สเมจฺจาหมเปตโสโก;
เอโก วิวิเตฺต สยนาสนมฺหิ,
สยามหํ สพฺพภูตานุกมฺปีฯ

‘‘เยสมฺปิ สลฺลํ อุรสิ ปวิฏฺฐํ,
มุหุํ มุหุํ หทยํ เวธมานํ;
เตปีธ โสปฺปํ ลภเร สสลฺลา,
ตสฺมา อหํ น สุเป วีตสโลฺลฯ

‘‘ชคฺคํ น สเงฺก นปิ เภมิ โสตฺตุํ,
รตฺตินฺทิวา นานุตปนฺติ มามํ;
หานิํ น ปสฺสามิ กุหิญฺจิ โลเก,
ตสฺมา สุเป สพฺพภูตานุกมฺปี’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๔. ปติรูปสุตฺตํ

๑๕๐. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ เอกสาลายํ พฺราหฺมณคาเมฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา มหติยา คิหิปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสติฯ

อถ โข มารสฺส ปาปิมโต เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข สมโณ โคตโม มหติยา คิหิปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสติฯ ยํนูนาหํ เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกเมยฺยํ วิจกฺขุกมฺมายา’’ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘เนตํ ตว ปติรูปํ, ยทญฺญมนุสาสสิ;
อนุโรธวิโรเธสุ, มา สชฺชิโตฺถ ตทาจร’’นฺติฯ

‘‘หิตานุกมฺปี สมฺพุโทฺธ, ยทญฺญมนุสาสติ;
อนุโรธวิโรเธหิ, วิปฺปมุโตฺต ตถาคโต’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๕. มานสสุตฺตํ

๑๕๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามเมฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘อนฺตลิกฺขจโร ปาโส, ยฺวายํ จรติ มานโส;
เตน ตํ พาธยิสฺสามิ, น เม สมณ โมกฺขสี’’ติฯ

“รูปา สทฺทา รสา คนฺธา, โผฏฺฐพฺพา จ มโนรมา;
เอตฺถ เม วิคโต ฉโนฺท, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกา”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา “ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต”ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๖. ปตฺตสุตฺตํ

๑๕๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อุปาทาย ภิกฺขูนํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ [สมาทาเปติ (?)] สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา [อฏฺฐิกตฺวา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา [สพฺพเจตโส (สี. สฺยา. กํ. ปี.), สพฺพํ เจตสา (ก.)] สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ

อถ โข มารสฺส ปาปิมโต เอตทโหสิ – “อยํ โข สมโณ โคตโม ปญฺจนฺนํ อุปาทานกฺขนฺธานํ อุปาทาย ภิกฺขูนํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ ยํนูนาหํ เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกเมยฺยํ วิจกฺขุกมฺมายา”ติฯ

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ปตฺตา อโพฺภกาเส นิกฺขิตฺตา โหนฺติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา พลีพทฺทวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน เต ปตฺตา เตนุปสงฺกมิฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – “ภิกฺขุ, ภิกฺขุ, เอโส พลีพโทฺท ปเตฺต ภิเนฺทยฺยา”ติฯ เอวํ วุเตฺต ภควา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – “น โส, ภิกฺขุ, พลีพโทฺทฯ มาโร เอโส ปาปิมา ตุมฺหากํ วิจกฺขุกมฺมาย อาคโต”ติฯ อถ โข ภควา “มาโร อยํ ปาปิมา” อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“รูปํ เวทยิตํ สญฺญา, วิญฺญาณํ ยญฺจ สงฺขตํ;
เนโสหมสฺมิ เนตํ เม, เอวํ ตตฺถ วิรชฺชติฯ

“เอวํ วิรตฺตํ เขมตฺตํ, สพฺพสํโยชนาติคํ;
อเนฺวสํ สพฺพฏฺฐาเนสุ, มารเสนาปิ นาชฺฌคา”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา...เป.... ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๗. ฉผสฺสายตนสุตฺตํ

๑๕๓. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ อุปาทาย ภิกฺขูนํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ

อถ โข มารสฺส ปาปิมโต เอตทโหสิ – “อยํ โข สมโณ โคตโม ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ อุปาทาย ภิกฺขูนํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สปฺปหํเสติ ฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ ยํนูนาหํ เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกเมยฺยํ วิจกฺขุกมฺมายา”ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุป

สงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต อวิทูเร มหนฺตํ ภยเภรวํ สทฺทมกาสิ, อปิสฺสุทํ ปถวี มเญฺญ อุนฺทฺรียติ [อุทฺรียติ (สี. สฺยา. กํ. ปี) อุ + ทร + ย + ติ = อุทฺรียติ]ฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ อญฺญตรํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – ''ภิกฺขุ, ภิกฺขุ, เอสา ปถวี มเญฺญ อุนฺทฺรียตี''ติฯ เอวํ วุเตฺต, ภควา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – ''เนสา ภิกฺขุ ปถวี อุนฺทฺรียติฯ มาโร เอโส ปาปิมา ตุมฺหากํ วิจกฺขุกมฺมาย อาคโต''ติฯ อถ โข ภควา ''มาโร อยํ ปาปิมา'' อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''รูปา สทฺทา รสา คนฺธา, ผสฺสา ธมฺมา จ เกวลา;
เอตํ โลกามิสํ โฆรํ, เอตฺถ โลโก วิมุจฺฉิโตฯ

''เอตญฺจ สมติกฺกมฺม, สโต พุทฺธสฺส สาวโก;
มารเธยฺยํ อติกฺกมฺม, อาทิโจฺจว วิโรจตี''ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา...เป.... ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๘. ปิณฺฑสุตฺตํ

๑๕๔. เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ วิหรติ ปญฺจสาลายํ พฺราหฺมณคาเมฯ เตน โข ปน สมเยน ปญฺจสาลายํ พฺราหฺมณคาเม กุมาริกานํ ปาหุนกานิ ภวนฺติฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ปญฺจสาลํ พฺราหฺมณคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ เตน โข ปน สมเยน ปญฺจสาเลยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา มาเรน ปาปิมตา อนฺวาวิฏฺฐา ภวนฺติ – มา สมโณ โคตโม ปิณฺฑมลตฺถาติฯ

อถ โข ภควา ยถาโธเตน ปเตฺตน ปญฺจสาลํ พฺราหฺมณคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ตถาโธเตน [ยถาโธเตน (?)] ปเตฺตน ปฏิกฺกมิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อปิ ตฺวํ, สมณ, ปิณฺฑมลตฺถา''ติ? ''ตถา นุ ตฺวํ, ปาปิม, อกาสิ ยถาหํ ปิณฺฑํ น ลเภยฺย''นฺติฯ ''เตน หิ, ภเนฺต, ภควา ทุติยมฺปิ ปญฺจสาลํ พฺราหฺมณคามํ ปิณฺฑาย ปวิสตุฯ ตถาหํ กริสฺสามิ ยถา ภควา ปิณฺฑํ ลจฺฉตี''ติฯ

''อปุญฺญํ ปสวิ มาโร, อาสชฺช นํ ตถาคตํ;
กิํ นุ มญฺญสิ ปาปิม, น เม ปาปํ วิปจฺจติฯ

''สุสุขํ วต ชีวาม, เยสํ โน นตฺถิ กิญฺจนํ;
ปีติภกฺขา ภวิสฺสาม, เทวา อาภสฺสรา ยถา''ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ''ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต''ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๙. กสฺสกสุตฺตํ

๑๕๕. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติ ฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ

อถ โข มารสฺส ปาปิมโต เอตทโหสิ – “อยํ โข สมโณ โคตโม ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย…เป.… ยํนูนาหํ เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกเมยฺยํ วิจกฺขุกมฺมายา”ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา กสฺสกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา มหนฺตํ นงฺคลํ ขเนฺธ กริตฺวา ทีฆปาจนยฏฺฐึ คเหตฺวา หฏหฏเกโส สาณสาฏินิวโตฺถ กทฺทมมกฺขิเตหิ ปาเทหิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อปิ, สมณ, พลีพเทฺท อทฺทสา”ติ? “กิํ ปน, ปาปิม, เต พลีพเทฺทหี”ติ? “มเมว, สมณ, จกฺขุ, มม รูปา, มม จกฺขุสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํฯ กุหิํ เม, สมณ, คนฺตฺวา โมกฺขสิ? มเมว, สมณ, โสตํ, มม สทฺทา…เป.… มเมว, สมณ, ฆานํ, มม คนฺธา; มเมว, สมณ, ชิวฺหา, มม รสา; มเมว, สมณ, กาโย, มม โผฏฺฐพฺพา; มเมว, สมณ, มโน, มม ธมฺมา, มม มโนสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํฯ กุหิํ เม, สมณ, คนฺตฺวา โมกฺขสี”ติ?

“ตเวว , ปาปิม, จกฺขุ, ตว รูปา, ตว จกฺขุสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํฯ ยตฺถ จ โข, ปาปิม, นตฺถิ จกฺขุ, นตฺถิ รูปา, นตฺถิ จกฺขุสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํ, อคติ ตว ตตฺถ, ปาปิมฯ ตเวว, ปาปิม , โสตํ, ตว สทฺทา, ตว โสตสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํฯ ยตฺถ จ โข, ปาปิม, นตฺถิ โสตํ, นตฺถิ สทฺทา, นตฺถิ โสตสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํ, อคติ ตว ตตฺถ, ปาปิมฯ ตเวว , ปาปิม, ฆานํ, ตว คนฺธา, ตว ฆานสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํฯ ยตฺถ จ โข, ปาปิม, นตฺถิ ฆานํ, นตฺถิ คนฺธา, นตฺถิ ฆานสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํ, อคติ ตว ตตฺถ, ปาปิมฯ ตเวว, ปาปิม, ชิวฺหา, ตว รสา, ตว ชิวฺหาสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํ…เป.… ตเวว, ปาปิม, กาโย, ตว โผฏฺฐพฺพา, ตว กายสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํ…เป.… ตเวว, ปาปิม, มโน, ตว ธมฺมา, ตว มโนสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํฯ ยตฺถ จ โข, ปาปิม, นตฺถิ มโน, นตฺถิ ธมฺมา, นตฺถิ มโนสมฺผสฺสวิญฺญาณายตนํ, อคติ ตว ตตฺถ, ปาปิมา”ติฯ

“ยํ วทนฺติ มม ยิทนฺติ, เย วทนฺติ มมนฺติ จ;
เอตฺถ เจ เต มโน อตฺถิ, น เม สมณ โมกฺขสี”ติฯ

“ยํ วทนฺติ น ตํ มยฺหํ, เย วทนฺติ น เต อหํ;
เอวํ ปาปิม ชานาหิ, น เม มคฺคมฺปิ ทกฺขสี”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา…เป.… ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๑๐. รชฺชสุตฺตํ

๑๕๖. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ หิมวนฺตปเทเส [หิมวนฺตปเสฺส (สี.)] อรญฺญกุฏิกายํฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – “สกฺกา นุ โข รชฺชํ กาเรตุํ อหนํ อฆาตยํ อชินํ อชาปยํ อโสจํ อโสจาปยํ ธเมฺมนา”ติ?

อถ โข มาโร ปาปิมา ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กาเรตุ, ภเนฺต, ภควา รชฺชํ, กาเรตุ, สุคโต, รชฺชํ อหนํ อฆาตยํ อชินํ อชาปยํ อโสจํ อโสจาปยํ ธเมฺมนา”ติฯ “กิํ ปน เม ตฺวํ, ปาปิม, ปสฺสสิ ยํ มํ ตฺวํ เอวํ วเทสิ – ‘กาเรตุ, ภเนฺต, ภควา รชฺชํ, กาเรตุ สุคโต , รชฺชํ อหนํ อฆาตยํ อชินํ อชาปยํ อโสจํ อโสจาปยํ ธเมฺมนา’”ติ? “ภควตา โข, ภเนฺต, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน จ, ภเนฺต, ภควา หิมวนฺตํ ปพฺพตราชํ สุวณฺณํ เตฺวว อธิมุเจฺจยฺย สุวณฺณญฺจ ปนสฺสา”ติ [สุวณฺณปพฺพตสฺสาติ (สี. สฺยา. กํ.), สุวณฺณญฺจ ปพฺพตสฺสาติ (ปี.)]ฯ

“ปพฺพตสฺส สุวณฺณสฺส, ชาตรูปสฺส เกวโล;
ทฺวิตฺตาว นาลเมกสฺส, อิติ วิทฺวา สมญฺจเรฯ

“โย ทุกฺขมทฺทกฺขิ ยโตนิทานํ,
กาเมสุ โส ชนฺตุ กถํ นเมยฺย;
อุปธึ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก,
ตเสฺสว ชนฺตุ วินยาย สิเกฺข”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา “ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโต”ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถว อนฺตรธายีติฯ

ทุติโย วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ปาสาโณ สีโห สกลิกํ [สกฺขลิกํ (ก.)], ปติรูปญฺจ มานสํ;
ปตฺตํ อายตนํ ปิณฺฑํ, กสฺสกํ รเชฺชน เต ทสาติฯ

๓. ตติยวโคฺค

๑. สมฺพหุลสุตฺตํ

๑๕๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ สิลาวติยํฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต อวิทูเร อปฺปมตฺตา อาตาปิโน ปหิตตฺตา วิหรนฺติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา พฺราหฺมณวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา มหเนฺตน ชฎณฺฑุเวน อชินกฺขิปนิวโตฺถ ชิโณฺณ โคปานสิวโงฺก ฆุรุฆุรุปสฺสาสี อุทุมฺพรทณฺฑํ คเหตฺวา เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ – “ทหรา ภวโนฺต ปพฺพชิตา สุสู กาฬเกสา ภเทฺรน โยพฺพเนน สมนฺนาคตา ปฐเมน วยสา อนิกฺกีฬิตาวิโน กาเมสุฯ ภุญฺชนฺตุ ภวโนฺต มานุสเก กาเมฯ มา สนฺทิฎฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวิตฺถา”ติฯ “น โข มยํ, พฺราหฺมณ, สนฺทิฎฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวามฯ กาลิกญฺจ โข มยํ, พฺราหฺมณ, หิตฺวา สนฺทิฎฺฐิกํ อนุธาวามฯ กาลิกา หิ, พฺราหฺมณ, กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา, อาทีนโว เอตฺถ ภิโยฺยฯ สนฺทิฎฺฐิโก อยํ ธโมฺม อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี”ติฯ เอวํ วุเตฺต, มาโร ปาปิมา สีสํ โอกเมฺปตฺวา ชิวฺหํ นิลฺลาเลตฺวา ติวิสาขํ นลาเฎ นลาฎิกํ วุฎฺฐาเปตฺวา ทณฺฑโมลุพฺภ ปกฺกามิฯ

อถ โข เต ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – “อิธ มยํ, ภเนฺต, ภควโต อวิทูเร อปฺปมตฺตา อาตาปิโน ปหิตตฺตา วิหรามฯ อถ โข, ภเนฺต, อญฺญตโร พฺราหฺมโณ มหเนฺตน ชฎณฺฑุเวน อชินกฺขิปนิวโตฺถ ชิโณฺณ โคปานสิวโงฺก ฆุรุฆุรุปสฺสาสี อุทุมฺพรทณฺฑํ คเหตฺวา เยน มยํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อเมฺห เอตทโวจ – ‘ทหรา ภวโนฺต ปพฺพชิตา สุสู กาฬเกสา ภเทฺรน โยพฺพเนน สมนฺนาคตา ปฐเมน วยสา อนิกฺกีฬิตาวิโน กาเมสุฯ ภุญฺชนฺตุ ภวโนฺต มานุสเก กาเมฯ มา สนฺทิฎฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวิตฺถา’ติฯ เอวํ วุเตฺต, มยํ, ภเนฺต, ตํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจุมฺห – ‘น โข มยํ, พฺราหฺมณ, สนฺทิฎฺฐิกํ หิตฺวา กาลิกํ อนุธาวามฯ กาลิกญฺจ โข มยํ, พฺราหฺมณ, หิตฺวา สนฺทิฎฺฐิกํ อนุธาวามฯ กาลิกา หิ, พฺราหฺมณ, กามา วุตฺตา ภควตา พหุทุกฺขา พหุปายาสา, อาทีนโว เอตฺถ ภิโยฺยฯ สนฺทิฎฺฐิโก อยํ ธโมฺม อกาลิโก เอ

หิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหี’ติฯ เอวํ วุเตฺต, ภเนฺต, โส พฺราหฺมโณ สีสํ โอกเมฺปตฺวา ชิวฺหํ นิลฺลาเลตฺวา ติวิสาขํ นลาเฏ นลาฏิกํ วุฏฺฐาเปตฺวา ทณฺฑโมลุพฺภ ปกฺกโนฺต’’ติฯ

‘‘เนโส, ภิกฺขเว, พฺราหฺมโณฯ มาโร เอโส ปาปิมา ตุมฺหากํ วิจกฺขุกมฺมาย อาคโต’’ติฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘โย ทุกฺขมทฺทกฺขิ ยโตนิทานํ,
กาเมสุ โส ชนฺตุ กถํ นเมยฺย;
อุปธึ วิทิตฺวา สโงฺคติ โลเก,
ตเสฺสว ชนฺตุ วินยาย สิเกฺข’’ติฯ

๒. สมิทฺธิสุตฺตํ

๑๕๘. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ สิลาวติยํฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สมิทฺธิ ภควโต อวิทูเร อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรติฯ อถ โข อายสฺมโต สมิทฺธิสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘‘ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยสฺส เม สตฺถา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธฯ ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยฺวาหํ เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิโตฯ ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยสฺส เม สพฺรหฺมจาริโน สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา’’ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา อายสฺมโต สมิทฺธิสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เยนายสฺมา สมิทฺธิ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมโต สมิทฺธิสฺส อวิทูเร มหนฺตํ ภยเภรวํ สทฺทมกาสิ, อปิสฺสุทํ ปถวี มเญฺญ อุนฺทฺรียติฯ

อถ โข อายสฺมา สมิทฺธิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน อายสฺมา สมิทฺธิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธาหํ, ภเนฺต, ภควโต อวิทูเร อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรามิฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยสฺส เม สตฺถา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธฯ ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยฺวาหํ เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิโตฯ ลาภา วต เม, สุลทฺธํ วต เม, ยสฺส เม สพฺรหฺมจาริโน สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, อวิทูเร มหาภยเภรวสโทฺท อโหสิ, อปิสฺสุทํ ปถวี มเญฺญ อุนฺทฺรียตี’’ติฯ

‘‘เนสา, สมิทฺธิ, ปถวี อุนฺทฺรียติฯ มาโร เอโส ปาปิมา ตุยฺหํ วิจกฺขุกมฺมาย อาคโตฯ คจฺฉ ตฺวํ, สมิทฺธิ, ตเตฺถว อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหราหี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา สมิทฺธิ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา สมิทฺธิ ตเตฺถว อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหาสิฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมโต สมิทฺธิสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส…เป.… ทุติยมฺปิ โข มาโร ปาปิมา อายสฺมโต สมิทฺธิสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย…เป.… อปิสฺสุทํ ปถวี มเญฺญ อุนฺทฺรียติฯ อถ โข อายสฺมา สมิทฺธิ มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘สทฺธายาหํ ปพฺพชิโต, อคารสฺมา อนคาริยํ;
สติ ปญฺญา จ เม พุทฺธา, จิตฺตญฺจ สุสมาหิตํ;
กามํ กรสฺสุ รูปานิ, เนว มํ พฺยาธยิสฺสสี’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ สมิทฺธิ ภิกฺขู’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๓. โคธิกสุตฺตํ

๑๕๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา โคธิโก อิสิคิลิปเสฺส วิหรติ กาฬสิลายํฯ อถ โข อายสฺมา โคธิโก อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต สามยิกํ เจโตวิมุตฺตึ ผุสิฯ อถ โข อายสฺมา โคธิโก ตมฺหา สามยิกาย เจโตวิมุตฺติยา ปริหายิ ฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต สามยิกํ เจโตวิมุตฺตึ ผุสิฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก ตมฺหา สามยิกาย เจโตวิมุตฺติยา ปริหายิฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต สามยิกํ เจโตวิมุตฺตึ ผุสิฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก ตมฺหา…เป.… ปริหายิฯ จตุตฺถมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก อปฺปมโตฺต…เป.… วิมุตฺตึ ผุสิ ฯ จตุตฺถมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก ตมฺหา…เป.… ปริหายิฯ ปญฺจมมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก…เป.… เจโตวิมุตฺตึ ผุสิฯ ปญฺจมมฺปิ โข อายสฺมา…เป.… วิมุตฺติยา ปริหายิฯ ฉฎฺฐมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต สามยิกํ เจโตวิมุตฺตึ ผุสิฯ ฉฎฺฐมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก ตมฺหา สามยิกาย เจโตวิมุตฺติยา ปริหายิฯ สตฺตมมฺปิ โข อายสฺมา โคธิโก อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต สามยิกํ เจโตวิมุตฺตึ ผุสิฯ

อถ โข อายสฺมโต โคธิกสฺส เอตทโหสิ – ‘‘ยาว ฉฎฺฐํ ขฺวาหํ สามยิกาย เจโตวิมุตฺติยา ปริหีโนฯ ยํนูนาหํ สตฺถํ อาหเรยฺย’’นฺติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา อายสฺมโต โคธิกสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

‘‘มหาวีร มหาปญฺญ, อิทฺธิยา ยสสา ชล;
สพฺพเวรภยาตีต, ปาเท วนฺทามิ จกฺขุมฯ

‘‘สาวโก เต มหาวีร, มรณํ มรณาภิภู;
อากงฺขติ เจตยติ, ตํ นิเสธ ชุตินฺธรฯ

‘‘กถญฺหิ ภควา ตุยฺหํ, สาวโก สาสเน รโต;
อปฺปตฺตมานโส เสโกฺข, กาลํ กยิรา ชเนสุตา’’ติฯ

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต โคธิเกน สตฺถํ อาหริตํ โหติฯ อถ โข ภควา ‘‘มาโร อยํ ปาปิมา’’ อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘เอวญฺหิ ธีรา กุพฺพนฺติ, นาวกงฺขนฺติ ชีวิตํ;
สมูลํ ตณฺหมพฺพุยฺห, โคธิโก ปรินิพฺพุโต’’ติฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อายาม, ภิกฺขเว, เยน อิสิคิลิปสฺสํ กาฬสิลา เตนุปสงฺกมิสฺสาม ยตฺถ โคธิเกน กุลปุเตฺตน สตฺถํ อาหริต’’นฺติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ

อถ โข ภควา สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ เยน อิสิคิลิปสฺสํ กาฬสิลา เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ โคธิกํ ทูรโตว มญฺจเก วิวตฺตกฺขนฺธํ เสมานํ [เสยฺยมานํ (สฺยา. กํ.), โสปฺ

ปมานํ (ก.)]ฯ เตน โข ปน สมเยน ธูมายิตตฺตํ ติมิรายิตตฺตํ คจฺฉเตว ปุริมํ ทิสํ, คจฺฉติ ปจฺฉิมํ ทิสํ, คจฺฉติ อุตฺตรํ ทิสํ, คจฺฉติ ทกฺขิณํ ทิสํ, คจฺฉติ อุทฺธํ, คจฺฉติ อโธ, คจฺฉติ อนุทิสํฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ปสฺสถ โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เอตํ ธูมายิตตฺตํ ติมิรายิตตฺตํ คจฺฉเตว ปุริมํ ทิสํ, คจฺฉติ ปจฺฉิมํ ทิสํ, คจฺฉติ อุตฺตรํ ทิสํ, คจฺฉติ ทกฺขิณํ ทิสํ, คจฺฉติ อุทฺธํ, คจฺฉติ อโธ, คจฺฉติ อนุทิส’’นฺติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ ‘‘เอโส โข, ภิกฺขเว, มาโร ปาปิมา โคธิกสฺส กุลปุตฺตสฺส วิญฺญาณํ สมเนฺวสติ – ‘กตฺถ โคธิกสฺส กุลปุตฺตสฺส วิญฺญาณํ ปติฎฺฐิต’นฺติ? อปฺปติฎฺฐิเตน จ, ภิกฺขเว, วิญฺญาเณน โคธิโก กุลปุโตฺต ปรินิพฺพุโต’’ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เพลุวปณฺฑุวีณํ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘อุทฺธํ อโธ จ ติริยํ, ทิสา อนุทิสา สฺวหํ;
อเนฺวสํ นาธิคจฺฉามิ, โคธิโก โส กุหิํ คโต’’ติฯ

‘‘โย [โส (สี. ปี.)] ธีโร ธิติสมฺปโนฺน, ฌายี ฌานรโต สทา;
อโหรตฺตํ อนุยุญฺชํ, ชีวิตํ อนิกามยํฯ

‘‘เชตฺวาน มจฺจุโน [เภตฺวา นมุจิโน (สี.)] เสนํ, อนาคนฺตฺวา ปุนพฺภวํ;
สมูลํ ตณฺหมพฺพุยฺห, โคธิโก ปรินิพฺพุโต’’ติฯ

‘‘ตสฺส โสกปเรตสฺส, วีณา กจฺฉา อภสฺสถ;
ตโต โส ทุมฺมโน ยโกฺข, ตเตฺถวนฺตรธายถา’’ติ [ตเตฺถวนฺตรธายิถาติ (สฺยา. กํ.), ตเตฺถว อนฺตรธายีติ (ก.)]ฯ

๔. สตฺตวสฺสานุพนฺธสุตฺตํ

๑๖๐. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธฯ เตน โข ปน สมเยน มาโร ปาปิมา สตฺตวสฺสานิ ภควนฺตํ อนุพโนฺธ โหติ โอตาราเปโกฺข โอตารํ อลภมาโนฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘โสกาวติโณฺณ นุ วนมฺหิ ฌายสิ,
วิตฺตํ นุ ชีโน อุท ปตฺถยาโน;
อาคุํ นุ คามสฺมิมกาสิ กิญฺจิ,
กสฺมา ชเนน น กโรสิ สกฺขิํ;
สกฺขี น สมฺปชฺชติ เกนจิ เต’’ติฯ

‘‘โสกสฺส มูลํ ปลิขาย สพฺพํ,
อนาคุ ฌายามิ อโสจมาโน;
เฉตฺวาน สพฺพํ ภวโลภชปฺปํ,
อนาสโว ฌายามิ ปมตฺตพนฺธู’’ติฯ

‘‘ยํ วทนฺติ มม ยิทนฺติ, เย วทนฺติ มมนฺติ จ;
เอตฺถ เจ เต มโน อตฺถิ, น เม สมณ โมกฺขสี’’ติฯ

‘‘ยํ วทนฺติ น ตํ มยฺหํ, เย วทนฺติ น เต อหํ;
เอวํ ปาปิม ชานาหิ, น เม มคฺคมฺปิ ทกฺขสี’’ติฯ

‘‘สเจ มคฺคํ อนุพุทฺธํ, เขมํ อมตคามินํ;
อเปหิ คจฺฉ ตฺวเมเวโก, กิมญฺญมนุสาสสี’’ติฯ

‘‘อมจฺจุเธยฺยํ ปุจฺฉนฺติ, เย ชนา ปารคามิโน;
เตสาหํ ปุฏฺโฐ อกฺขามิ, ยํ สจฺจํ ตํ นิรูปธิ’’นฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, คามสฺส วา นิคมสฺส วา อวิทูเร โปกฺขรณีฯ ตตฺรสฺส กกฺกฏโกฯ อถ โข, ภนฺเต, สมฺพหุลา กุมารกา วา กุมาริกาโย วา ตมฺหา คามา วา นิคมา วา นิกฺขมิตฺวา เยน สา โปกฺขรณี เตนุปสงฺกเมยฺยุํ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ กกฺกฏกํ อุทกา อุทฺธริตฺวา ถเล ปติฏฺฐเปยฺยุํฯ ยํ ยเทว หิ โส, ภนฺเต, กกฺกฏโก อฬํ อภินินฺนาเมยฺย ตํ ตเทว เต กุมารกา วา กุมาริกาโย วา กฏฺเฐน วา กถลาย วา สญฺฉินฺเทยฺยุํ สมฺภญฺเชยฺยุํ สมฺปลิภญฺเชยฺยุํฯ เอวญฺหิ โส, ภนฺเต, กกฺกฏโก สเพฺพหิ อเฬหิ สญฺฉินฺเนหิ สมฺภคฺเคหิ สมฺปลิภคฺเคหิ อภโพฺพ ตํ โปกฺขรณึ โอตริตุํฯ เอวเมว โข, ภนฺเต, ยานิ กานิจิ วิสูกายิกานิ [ยานิ วิสุกายิกานิ (สี. ปี. ก.)] วิเสวิตานิ วิปฺผนฺทิตานิ, สพฺพานิ ตานิ [กานิจิ กานิจิ สพฺพานิ (สี. ปี. ก.)] ภควตา สญฺฉินฺนานิ สมฺภคฺคานิ สมฺปลิภคฺคานิฯ อภโพฺพ ทานาหํ, ภนฺเต, ปุน ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตุํ ยทิทํ โอตาราเปโกฺข’’ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา ภควโต สนฺติเก อิมา นิเพฺพชนียา คาถาโย อภาสิ –

‘‘เมทวณฺณญฺจ ปาสาณํ, วายโส อนุปริยคา;
อเปตฺถ มุทุํ วินฺเทม, อปิ อสฺสาทนา สิยาฯ

‘‘อลทฺธา ตตฺถ อสฺสาทํ, วายเสโตฺต อปกฺกเม;
กาโกว เสลมาสชฺช, นิพฺพิชฺชาเปม โคตมา’’ติฯ

๕. มารธีตุสุตฺตํ

๑๖๑. อถ โข มาโร ปาปิมา ภควโต สนฺติเก อิมา นิเพฺพชนียา คาถาโย อภาสิตฺวา ตมฺหา ฐานา อปกฺกมฺม ภควโต อวิทูเร ปถวิยํ ปลฺลเงฺกน นิสีทิ ตุณฺหีภูโต มงฺกุภูโต ปตฺตกฺขโนฺธ อโธมุโข ปชฺฌายโนฺต อปฺปฏิภาโน กฏฺฐเฐน ภูมึ วิลิขโนฺตฯ อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เยน มาโร ปาปิมา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสึสุ –

‘‘เกนาสิ ทุมฺมโน ตาต, ปุริสํ กํ นุ โสจสิ;
มยํ ตํ ราคปาเสน, อารญฺญมิว กุญฺชรํ;
พนฺธิตฺวา อานยิสฺสาม, วสโค เต ภวิสฺสตี’’ติฯ

‘‘อรหํ สุคโต โลเก, น ราเคน สุวานโย;
มารเธยฺยํ อติกฺกโนฺต, ตสฺมา โสจามหํ ภุส’’นฺติฯ

อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ปาเท เต, สมณ, ปริจาเรมา’’ติฯ อถ โข ภควา น มนสากาสิ, ยถา ตํ อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย วิมุโตฺตฯ

อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เอกมนฺตํ อปกฺกมฺม เอวํ สมจินฺเตสุํ – ‘‘อุจฺจาวจา โข ปุริสานํ อธิปฺปายาฯ ยํนูน มยํ เอกสตํ เอกสตํ กุมาริวณฺณสตํ อภินิมฺมิเนยฺยามา’’ติฯ อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เอกสตํ เอกสตํ กุมาริวณฺณสตํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ปาเท เต, สมณ, ปริจาเรมา’’ติฯ ตมฺปิ ภควา น มนสากาสิ, ยถา ตํ อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย วิมุตฺโตฯ

อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เอกมนฺตํ อปกฺกมฺม เอวํ สมจินฺเตสุํ – ‘‘อุจฺจาวจา โข ปุริสานํ อธิปฺปายา ฯ ยํนูน มยํ เอกสตํ เอกสตํ อวิชาตวณฺณสตํ อภินิมฺมิเนยฺยามา’’ติฯ อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เอกสตํ เอกสตํ อวิชาตวณฺณสตํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ปาเท เต, สมณ, ปริจาเรมา’’ติฯ ตมฺปิ ภควา น มนสากาสิ, ยถา ตํ อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย วิมุตฺโตฯ

อถ โข ตณฺหา จ…เป.… ยํนูน มยํ เอกสตํ เอกสตํ สกึ วิชาตวณฺณสตํ อภินิมฺมิเนยฺยามาติฯ อถ โข ตณฺหา จ…เป.… สกึ วิชาตวณฺณสตํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ปาเท เต, สมณ, ปริจาเรมา’’ติฯ ตมฺปิ ภควา น มนสากาสิ, ยถา ตํ อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย วิมุตฺโตฯ

อถ โข ตณฺหา จ…เป.… ยํนูน มยํ เอกสตํ เอกสตํ ทุวิชาตวณฺณสตํ อภินิมฺมิเนยฺยามาติฯ อถ โข ตณฺหา จ…เป.… ทุวิชาตวณฺณสตํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน ภควา…เป.… ยถา ตํ อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย วิมุตฺโตฯ อถ โข ตณฺหา จ…เป.… มชฺฌิมิตฺถิวณฺณสตํ อภินิมฺมิเนยฺยามาติฯ อถ โข ตณฺหา จ…เป.… มชฺฌิมิตฺถิวณฺณสตํ อภินิมฺมินิตฺวา…เป.… อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย วิมุตฺโตฯ

อถ โข ตณฺหา จ…เป.… มหิตฺถิวณฺณสตํ อภินิมฺมิเนยฺยามาติ ฯ อถ โข ตณฺหา จ…เป.… มหิตฺถิวณฺณสตํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน ภควา…เป.… อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย วิมุตฺโตฯ อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เอกมนฺตํ อปกฺกมฺม เอตทโวจุํ – สจฺจํ กิร โน ปิตา อโวจ –

‘‘อรหํ สุคโต โลเก, น ราเคน สุวานโย;
มารเธยฺยํ อติกฺกนฺโต, ตสฺมา โสจามหํ ภุส’’นฺติฯ

‘‘ยญฺหิ มยํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา อวีตราคํ อิมินา อุปกฺกเมน อุปกฺกเมยฺยาม หทยํ วาสฺส ผเลยฺย, อุณฺหํ โลหิตํ วา มุขโต อุคฺคเจฺฉยฺย, อุมฺมาทํ วา ปาปุเณยฺย จิตฺตเกฺขปํ วาฯ เสยฺยถา วา ปน นโฬ หริโต ลุโต อุสฺสุสฺสติ วิสุสฺสติ มิลายติ; เอวเมว อุสฺสุเสฺสยฺย วิสุเสฺสยฺย มิลาเยยฺยา’’ติฯ

อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตณฺหา มารธีตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘โสกาวติโณฺณ นุ วนมฺหิ ฌายสิ,
วิตฺตํ นุ ชีโน อุท ปตฺถยาโน;
อาคุํ นุ คามสฺมิมกาสิ กิญฺจิ,
กสฺมา ชเนน น กโรสิ สกฺขึ;
สกฺขี น สมฺปชฺชติ เกนจิ เต’’ติฯ

“อตฺถสฺส ปตฺตึ หทยสฺส สนฺตึ,
เชตฺวาน เสนํ ปิยสาตรูปํ;
เอโกหํ [เอกาหํ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] ฌายํ สุขมนุโพธึ,
ตสฺมา ชเนน น กโรมิ สกฺขึ;
สกฺขี น สมฺปชฺชติ เกนจิ เม”ติฯ

อถ โข อรติ [อรติ จ (ก.)] มารธีตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กถํ วิหารีพหุโลธ ภิกฺขุ,
ปญฺจฌติโณฺณ อตรีธ ฉฏฺฐํ;
กถํ ฌายึ [กถํ ฌายํ (สฺยา. กํ. ปี.), กถชฺฌายํ (ก.)] พหุลํ กามสญฺญา,
ปริพาหิรา โหนฺติ อลทฺธ โย ต”นฺติฯ

“ปสฺสทฺธกาโย สุวิมุตฺตจิโตฺต,
อสงฺขราโน สติมา อโนโก;
อญฺญาย ธมฺมํ อวิตกฺกฌายี,
น กุปฺปติ น สรติ น ถิโน [น กุปฺปตี นสฺสรตี น ถีโน (สี.)]ฯ

“เอวํวิหารีพหุโลธ ภิกฺขุ,
ปญฺจฌติโณฺณ อตรีธ ฉฏฺฐํ;
เอวํ ฌายึ พหุลํ กามสญฺญา,
ปริพาหิรา โหนฺติ อลทฺธ โย ต”นฺติฯ

อถ โข รคา [รคาจ (ก.)] มารธีตา ภควโต สนฺติเก คาถาย อชฺฌภาสิ –

“อเจฺฉชฺช ตณฺหํ คณสงฺฆจารี,
อทฺธา จริสฺสนฺติ [ตริสฺสนฺติ (สี.)] พหู จ สทฺธา;
พหุํ วตายํ ชนตํ อโนโก,
อเจฺฉชฺช เนสฺสติ มจฺจุราชสฺส ปาร”นฺติฯ

“นยนฺติ เว มหาวีรา, สทฺธเมฺมน ตถาคตา;
ธเมฺมน นยมานานํ, กา อุสูยา วิชานต”นฺติฯ

อถ โข ตณฺหา จ อรติ จ รคา จ มารธีตโร เยน มาโร ปาปิมา เตนุปสงฺกมิํสุฯ อทฺทสา โข มาโร ปาปิมา ตณฺหญฺจ อรติญฺจ รคญฺจ มารธีตโร ทูรโตว อาคจฺฉนฺติโยฯ ทิสฺวาน คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“พาลา กุมุทนาเฬหิ, ปพฺพตํ อภิมตฺถถ [อภิมนฺถถ (สี.)];
คิริํ นเขน ขนถ, อโย ทเนฺตหิ ขาทถฯ

“เสลํว สิรสูหจฺจ [สิรสิ อูหจฺจ (สี.), สิรสิ โอหจฺจ (สฺยา. กํ.)], ปาตาเล คาธเมสถ;
ขาณุํว อุรสาสชฺช, นิพฺพิชฺชาเปถ โคตมา”ติฯ

“ททฺทลฺลมานา อาคญฺฉุํ, ตณฺหา จ อรตี รคา;

ตา ตตฺถ ปนุที สตฺถา, ตูลํ ภฏฺฐํว มาลุโต’’ติฯ

ตติโย วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สมฺพหุลา สมิทฺธิ จ, โคธิกํ สตฺตวสฺสานิ;
ธีตรํ เทสิตํ พุทฺธ, เสเฏฺฐน อิมํ มารปญฺจกนฺติฯ

มารสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

๕. ภิกฺขุนีสํยุตฺตํ

๑. อาฬวิกาสุตฺตํ

๑๖๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อาฬวิกา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน อนฺธวนํ เตนุปสงฺกมิ วิเวกตฺถินีฯ อถ โข มาโร ปาปิมา อาฬวิกาย ภิกฺขุนิยา ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม วิเวกมฺหา จาเวตุกาโม เยน อาฬวิกา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อาฬวิกํ ภิกฺขุนึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“นตฺถิ นิสฺสรณํ โลเก, กึ วิเวเกน กาหสิ;
ภุญฺชสฺสุ กามรติโย, มาหุ ปจฺฉานุตาปินี”ติฯ

อถ โข อาฬวิกาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – “โก นุ ขฺวายํ มนุสฺโส วา อมนุสฺโส วา คาถํ ภาสตี”ติ? อถ โข อาฬวิกาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – “มาโร โข อยํ ปาปิมา มม ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม วิเวกมฺหา จาเวตุกาโม คาถํ ภาสตี”ติฯ อถ โข อาฬวิกา ภิกฺขุนี “มาโร อยํ ปาปิมา” อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ ปจฺจภาสิ –

“อตฺถิ นิสฺสรณํ โลเก, ปญฺญาย เม สุผุสฺสิตํ [สุผสฺสิตํ (สี. ปี.)];
ปมตฺตพนฺธุ ปาปิม, น ตฺวํ ชานาสิ ตํ ปทํฯ

“สตฺติสูลูปมา กามา, ขนฺธาสํ อธิกุฏฺฏนา;
ยํ ตฺวํ กามรตึ พฺรูสิ, อรติ มยฺห สา อหู”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา “ชานาติ มํ อาฬวิกา ภิกฺขุนี”ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตตฺเถวนฺตรธายีติฯ

๒. โสมาสุตฺตํ

๑๖๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข โสมา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน อนฺธวนํ เตนุปสงฺกมิ ทิวาวิหารายฯ อนฺธวนํ อโชฺคาเหตฺวา อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา โสมาย ภิกฺขุนิยา ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม เยน โสมา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา โสมํ ภิกฺขุนึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ยํ ตํ อิสีหิ ปตฺตพฺพํ, ฐานํ ทุรภิสมฺภวํ;
น ตํ ทฺวงฺคุลปญฺญาย, สกฺกา ปปฺโปตุมิตฺถิยา”ติฯ

อถ โข โสมาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – “โก นุ ขฺวายํ มนุสฺโส วา อมนุสฺโส วา คาถํ ภาสตี”ติ? อถ โข โสมาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – “มาโร โข อยํ ปาปิมา มม ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม คาถํ ภาสตี”ติฯ อถ โข โสมา ภิกฺขุนี “มาโร อยํ ปาปิมา” อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ ปจฺจภาสิ –

“อิตฺถิภาโว กึ กยิรา, จิตฺตมฺหิ สุสมาหิเต;
ญาณมฺหิ วตฺตมานมฺหิ, สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโตฯ

“ยสฺส นูน สิยา เอวํ, อิตฺถาหํ ปุริโสติ วา;
กิญฺจิ วา ปน อญฺญสฺมิ [อสฺมีติ (สฺยา. กํ. ปี.)], ตํ มาโร วตฺตุมรหตี”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา “ชานาติ มํ โสมา ภิกฺขุนี”ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๓. กิสาโคตมีสุตฺตํ

๑๖๔. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข กิสาโคตมี ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน อนฺธวนํ เตนุปสงฺกมิ , ทิวาวิหารายฯ อนฺธวนํ อโชฺฌคาเหตฺวา อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา กิสาโคตมิยา ภิกฺขุนิยา ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม เยน กิสาโคตมี ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา กิสาโคตมึ ภิกฺขุนึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กึ นุ ตฺวํ มตปุตฺตาว, เอกมาสิ รุทมฺมุขี;
วนมชฺฌคตา เอกา, ปุริสํ นุ คเวสสี”ติฯ

อถ โข กิสาโคตมิยา ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – “โก นุ ขฺวายํ มนุสฺโส วา อมนุสฺโส วา คาถํ ภาสตี”ติ? อถ โข กิสาโคตมิยา ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – “มาโร โข อยํ ปาปิมา มม ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม คาถํ ภาสตี”ติฯ

อถ โข กิสาโคตมี ภิกฺขุนี “มาโร อยํ ปาปิมา” อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ ปจฺจภาสิ –

“อจฺจนฺตํ มตปุตฺตามฺหิ, ปุริสา เอตทนฺติกา;
น โสจามิ น โรทามิ, น ตํ ภายามิ อาวุโสฯ

“สพฺพตฺถ วิหตา นนฺที, ตโมกฺขโนฺธ ปทาลิโต;
เชตฺวาน มจฺจุโน [เชตฺวา นมุจิโน (สี.)] เสนํ, วิหรามิ อนาสวา”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา “ชานาติ มํ กิสาโคตมี ภิกฺขุนี”ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๔. วิชยาสุตฺตํ

๑๖๕. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข วิชยา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา…เป.… อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา วิชยาย ภิกฺขุนิยา ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม เยน วิชยา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา วิชยํ ภิกฺขุนึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ทหรา ตฺวํ รูปวตี, อหญฺจ ทหโร สุสุ;
ปญฺจงฺคิเกน ตุริเยน, เอหเยฺยภิรมามเส”ติ [เอหิ อเยฺย รมามเสติ (สี.)]ฯ

อถ โข วิชยาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘โก นุ ขฺวายํ มนุสฺโส วา อมนุสฺโส วา คาถํ ภาสตี’’ติ? อถ โข วิชยาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘มาโร โข อยํ ปาปิมา มม ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม คาถํ ภาสตี’’ติฯ อถ โข วิชยา ภิกฺขุนี ‘‘มาโร อยํ ปาปิมา’’ อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ ปจฺจภาสิ –

‘‘รูปา สทฺทา รสา คนฺธา, โผฏฺฐพฺพา จ มโนรมา;
นิยฺยาตยามิ ตุยฺเหว, มาร นาหํ เตนตฺถิกาฯ

‘‘อิมินา ปูติกาเยน, ภินฺทเนน ปภงฺคุนา;
อฏฺฏียามิ หรายามิ, กามตณฺหา สมูหตาฯ

‘‘เย จ รูปูปคา สตฺตา, เย จ อรูปฏฺฐายิโน [อารุปฺปฏฺฐายิโน (สี. ปี.)];
ยา จ สนฺตา สมาปตฺติ, สพฺพตฺถ วิหโต ตโม’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ วิชยา ภิกฺขุนี’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตตฺเถวนฺตรธายีติฯ

๕. อุปฺปลวณฺณาสุตฺตํ

๑๖๖. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อุปฺปลวณฺณา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา…เป.… อญฺญตรสฺมึ สุปุปฺผิตสาลรุกฺขมูเล อฏฺฐาสิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา อุปฺปลวณฺณาย ภิกฺขุนิยา ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม เยน อุปฺปลวณฺณา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อุปฺปลวณฺณํ ภิกฺขุนึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘สุปุปฺผิตคฺคํ อุปคมฺม ภิกฺขุนิ,
เอกา ตุวํ ติฏฺฐสิ สาลมูเล;
น จตฺถิ เต ทุติยา วณฺณธาตุ,
พาเล น ตฺวํ ภายสิ ธุตฺตกาน’’นฺติฯ

อถ โข อุปฺปลวณฺณาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘โก นุ ขฺวายํ มนุสฺโส วา อมนุสฺโส วา คาถํ ภาสตี’’ติ? อถ โข อุปฺปลวณฺณาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘มาโร โข อยํ ปาปิมา มม ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม คาถํ ภาสตี’’ติฯ อถ โข อุปฺปลวณฺณา ภิกฺขุนี ‘‘มาโร อยํ ปาปิมา’’ อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ ปจฺจภาสิ –

‘‘สตํ สหสฺสานิปิ ธุตฺตกานํ,
อิธาคตา ตาทิสกา ภเวยฺยุํ;
โลมํ น อิญฺชามิ น สนฺตสามิ,
น มาร ภายามิ ตเมกิกาปิฯ

‘‘เอสา อนฺตรธายามิ, กุจฺฉึ วา ปวิสามิ เต;
ปขุมนฺตริกายมฺปิ, ติฏฺฐนฺตึ มํ น ทกฺขสิฯ

‘‘จิตฺตสฺมึ วสีภูตามฺหิ, อิทฺธิปาทา สุภาวิตา;
สพฺพพนฺธนมุตฺตามฺหิ, น ตํ ภายามิ อาวุโส’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ อุปฺปลวณฺณา ภิกฺขุนี’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๖. จาลาสุตฺตํ

๑๖๗. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข จาลา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา…เป.… อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน จาลา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา จาลํ ภิกฺขุนิํ เอตทโวจ – ‘‘กิํ นุ ตฺวํ, ภิกฺขุนิ, น โรเจสี’’ติ? ‘‘ชาติํ ขฺวาหํ, อาวุโส, น โรเจมี’’ติฯ

‘‘กิํ นุ ชาติํ น โรเจสิ, ชาโต กามานิ ภุญฺชติ;
โก นุ ตํ อิทมาทปยิ, ชาติํ มา โรจ [มา โรเจสิ (สี. ปี.)] ภิกฺขุนี’’ติฯ

‘‘ชาตสฺส มรณํ โหติ, ชาโต ทุกฺขานิ ผุสฺสติ [ปสฺสติ (สี. ปี.)];
พนฺธํ วธํ ปริเกฺลสํ, ตสฺมา ชาติํ น โรจเยฯ

‘‘พุโทฺธ ธมฺมมเทเสสิ, ชาติยา สมติกฺกมํ;
สพฺพทุกฺขปฺปหานาย, โส มํ สเจฺจ นิเวสยิฯ

‘‘เย จ รูปูปคา สตฺตา, เย จ อรูปฏฺฐายิโน;
นิโรธํ อปฺปชานนฺตา, อาคนฺตาโร ปุนพฺภว’’นฺติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ จาลา ภิกฺขุนี’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๗. อุปจาลาสุตฺตํ

๑๖๘. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อุปจาลา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา…เป.… อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน อุปจาลา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อุปจาลํ ภิกฺขุนิํ เอตทโวจ – ‘‘กตฺถ นุ ตฺวํ, ภิกฺขุนิ, อุปฺปชฺชิตุกามา’’ติ? ‘‘น ขฺวาหํ, อาวุโส, กตฺถจิ อุปฺปชฺชิตุกามา’’ติฯ

‘‘ตาวติํสา จ ยามา จ, ตุสิตา จาปิ เทวตา;
นิมฺมานรติโน เทวา, เย เทวา วสวตฺติโน;
ตตฺถ จิตฺตํ ปณิเธหิ, รติํ ปจฺจนุโภสฺสสี’’ติฯ

‘‘ตาวติํสา จ ยามา จ, ตุสิตา จาปิ เทวตา;
นิมฺมานรติโน เทวา, เย เทวา วสวตฺติโน;
กามพนฺธนพทฺธา เต, เอนฺติ มารวสํ ปุนฯ

‘‘สโพฺพ อาทีปิโต [สโพฺพว อาทิโตฺต (สฺยา. กํ.)] โลโก, สโพฺพ โลโก ปธูปิโต;
สโพฺพ ปชฺชลิโต [ปชฺชลิโต (สพฺพตฺถ)] โลโก, สโพฺพ โลโก ปกมฺปิโตฯ

‘‘อกมฺปิตํ อปชฺชลิตํ [อจลิตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], อปุถุชฺชนเสวิตํ;
อคติ ยตฺถ มารสฺส, ตตฺถ เม นิรโต มโน’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ อุปจาลา ภิกฺขุนี’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๘. สีสุปจาลาสุตฺตํ

๑๖๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข สีสุปจาลา [สีสูปจาลา (สี.)] ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา …เป.… อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน สีสุปจาลา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สีสุปจาลํ ภิกฺขุนึ เอตทโวจ – ‘‘กสฺส นุ ตฺวํ, ภิกฺขุนิ, ปาสณฺฑํ โรเจสี’’ติ? ‘‘น ขฺวาหํ, อาวุโส, กสฺสจิ ปาสณฺฑํ โรเจมี’’ติฯ

‘‘กํ นุ อุทฺทิสฺส มุณฺฑาสิ, สมณี วิย ทิสฺสสิ;
น จ โรเจสิ ปาสณฺฑํ, กิมิว จรสิ โมมูหา’’ติฯ

‘‘อิโต พหิทฺธา ปาสณฺฑา, ทิฏฺฐีสุ ปสีทนฺติ เต;
น เตสํ ธมฺมํ โรเจมิ, เต ธมฺมสฺส อโกวิทาฯ

‘‘อตฺถิ สกฺยกุเล ชาโต, พุทฺโธ อปฺปฏิปุคฺคโล;
สพฺพาภิภู มารนุโท, สพฺพตฺถมปราชิโตฯ

‘‘สพฺพตฺถ มุโตฺต อสิโต, สพฺพํ ปสฺสติ จกฺขุมา;
สพฺพกมฺมกฺขยํ ปโตฺต, วิมุโตฺต อุปธิสงฺขเย;
โส มยฺหํ ภควา สตฺถา, ตสฺส โรเจมิ สาสน’’นฺติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ สีสุปจาลา ภิกฺขุนี’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๙. เสลาสุตฺตํ

๑๗๐. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข เสลา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา…เป.… อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เสลาย ภิกฺขุนิยา ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม…เป.… เสลํ ภิกฺขุนึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘เกนิทํ ปกตํ พิมฺพํ, กฺวนุ [กฺวนฺนุ (สี. ปี.), กฺวจิ (สฺยา. กํ. ก.)] พิมฺพสฺส การโก;
กฺวนุ พิมฺพํ สมุปฺปนฺนํ, กฺวนุ พิมฺพํ นิรุชฺฌตี’’ติฯ

อถ โข เสลาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘โก นุ ขฺวายํ มนุโสฺส วา อมนุโสฺส วา คาถํ ภาสตี’’ติ? อถ โข เสลาย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘มาโร โข อยํ ปาปิมา มม ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม คาถํ ภาสตี’’ติฯ อถ โข เสลา ภิกฺขุนี ‘‘มาโร อยํ ปาปิมา’’ อิติ วิทิตฺวา มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ ปจฺจภาสิ –

‘‘นยิทํ อตฺตกตํ [นยิทํ ปกตํ (สฺยา. กํ.)] พิมฺพํ, นยิทํ ปรกตํ [นยิทํ ปกตํ (สฺยา. กํ.)] อฆํ;
เหตุํ ปฏิจฺจ สมฺภูตํ, เหตุภงฺคา นิรุชฺฌติฯ

‘‘ยถา อญฺญตรํ พีชํ, เขเตฺต วุตฺตํ วิรูหติ;
ปถวีรสญฺจาคมฺม, สิเนหญฺจ ตทูภยํฯ

‘‘เอวํ ขนฺธา จ ธาตุโย, ฉ จ อายตนา อิเม;
เหตุํ ปฏิจฺจ สมฺภูตา, เหตุภงฺคา นิรุชฺฌเร’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ เสลา ภิกฺขุนี’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๑๐. วชิราสุตฺตํ

๑๗๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข วชิรา ภิกฺขุนี ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน อนฺธวนํ เตนุปสงฺกมิ ทิวาวิหารายฯ อนฺธวนํ อโชฺฌคาเหตฺวา อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา วชิราย ภิกฺขุนิยา ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม เยน วชิรา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา วชิรํ ภิกฺขุนึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘เกนายํ ปกโต สโตฺต, กุวํ สตฺตสฺส การโก;
กุวํ สโตฺต สมุปฺปโนฺน, กุวํ สโตฺต นิรุชฺฌตี’’ติฯ

อถ โข วชิราย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘โก นุ ขฺวายํ มนุโสฺส วา อมนุโสฺส วา คาถํ ภาสตี’’ติ? อถ โข วชิราย ภิกฺขุนิยา เอตทโหสิ – ‘‘มาโร โข อยํ ปาปิมา มม ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม สมาธิมฺหา จาเวตุกาโม คาถํ ภาสตี’’ติฯ อถ โข วชิรา ภิกฺขุนี ‘‘มาโร อยํ ปาปิมา’’ อิติ วิทิตฺวา, มารํ ปาปิมนฺตํ คาถาหิ ปจฺจภาสิ –

‘‘กึ นุ สโตฺตติ ปเจฺจสิ, มาร ทิฎฺฐิคตํ นุ เต;
สุทฺธสงฺขารปุโญฺชยํ, นยิธ สตฺตุปลพฺภติฯ

‘‘ยถา หิ องฺคสมฺภารา, โหติ สโทฺท รโถ อิติ;
เอวํ ขเนฺธสุ สเนฺตสุ, โหติ สโตฺตติ สมฺมุติ [สมฺมติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

‘‘ทุกฺขเมว หิ สมฺโภติ, ทุกฺขํ ติฎฺฐติ เวติ จ;
นาญฺญตฺร ทุกฺขา สมฺโภติ, นาญฺญํ ทุกฺขา นิรุชฺฌตี’’ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา ‘‘ชานาติ มํ วชิรา ภิกฺขุนี’’ติ ทุกฺขี ทุมฺมโน ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

ภิกฺขุนีสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อาฬวิกา จ โสมา จ, โคตมี วิชยา สห;
อุปฺปลวณฺณา จ จาลา, อุปจาลา สีสุปจาลา จ;
เสลา วชิราย เต ทสาติฯ

๖. พฺรหฺมสํยุตฺตํ

๑. ปฐมวคฺค

๑. พฺรหฺมายาจนสุตฺตํ

๑๗๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรธมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ – ‘‘อธิคโต โข มฺยายํ ธมฺโม คมฺภีโร ทุทฺทโส ทุรนุโพโธ สนฺโต ปณีโต อตกฺกาวจโร นิปุโณ ปณฺฑิตเวทนีโยฯ อาลยรามา โข ปนายํ ปชา อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตาฯ อาลยรามาย โข ปน ปชาย อาลยรตาย อาลยสมฺมุทิตาย ทุทฺทสํ อิทํ ฐานํ ยทิทํ อิทปฺปจฺจยตา ปฏิจฺจสมุปฺปาโทฯ อิทมฺปิ โข ฐานํ ทุทฺทสํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํฯ อหญฺเจว โข ปน ธมฺมํ เทเสยฺยํ; ปเร จ เม น อาชาเนยฺยุํ; โส มมสฺส กิลมโถ, สา มมสฺส วิเหสา’’ติฯ อปิสฺสุ ภควนฺตํ อิมา อนจฺฉริยา คาถาโย ปฏิภํสุ ปุพฺเพ อสฺสุตปุพฺพา –

‘‘กิจฺเฉน เม อธิคตํ, หลํ ทานิ ปกาสิตุํ;
ราคโทสปเรเตหิ, นายํ ธมฺโม สุสมฺพุโธฯ

‘‘ปฏิโสตคามิํ นิปุณํ, คมฺภีรํ ทุทฺทสํ อณุํ;
ราครตฺตา น ทกฺขนฺติ, ตโมขนฺเธน อาวุฏา’’ติ [ตโมกฺขนฺเธน อาวุตาติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

อิติห ภควโต ปฏิสญฺจิกฺขโต อปฺโปสฺสุกฺกตาย จิตฺตํ นมติ, โน ธมฺมเทสนายฯ

อถ โข พฺรหฺมุโน สหมฺปติสฺส ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เอตทโหสิ – ‘‘นสฺสติ วต โภ โลโก, วินสฺสติ วต โภ โลโก, ยตฺร หิ นาม ตถาคตสฺส อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อปฺโปสฺสุกฺกตาย จิตฺตํ นมติ [นมิสฺสติ (?)], โน ธมฺมเทสนายา’’ติฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ [สมฺมิญฺชิตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิญฺเชยฺย เอวเมว – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณชาณุมณฺฑลํ ปถวิยํ นิหนฺตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เทเสตุ, ภนฺเต, ภควา ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต ธมฺมํฯ สนฺติ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา, อสฺสวนตา ธมฺมสฺส ปริหายนฺติฯ ภวิสฺสนฺติ ธมฺมสฺส อญฺญาตาโร’’ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวา อถาปรํ เอตทโวจ –

‘‘ปาตุรโหสิ มคเธสุ ปุพฺเพ,
ธมฺโม อสุทฺโธ สมเลหิ จินฺติโต;
อปาปุเรตํ [อวาปุเรตํ (สี.)] อมตสฺส ทฺวารํ,
สุณนฺตุ ธมฺมํ วิมเลนานุพุทฺธํฯ

‘‘เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต,
ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต;
ตถูปมํ ธมฺมมยํ สุเมธ,

ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ;
โสกาวติณฺณํ [โสกาวกิณฺณํ (สี.)] ชนตมเปตโสโก,
อเวกฺขสฺสุ ชาติชราภิภูตํฯ

“อุฏฺเฐหิ วีร วิชิตสงฺคาม,
สตฺถวาห อนณ [อณณ (รูปสิทฺธิฏีกา)] วิจร โลเก;
เทสสฺสุ [เทเสตุ (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] ภควา ธมฺมํ,
อญฺญาตาโร ภวิสฺสนฺตี”ติฯ

อถ โข ภควา พฺรหฺมุโน จ อชฺเฌสนํ วิทิตฺวา สตฺเตสุ จ การุญฺญตํ ปฏิจฺจ พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกสิฯ อทฺทสา โข ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย, อเปฺปกจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน วิหรนฺเต, อเปฺปกจฺเจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน [ทสฺสาวิโน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วิหรนฺเตฯ เสยฺยถาปิ นาม อุปฺปลินิยํ วา ปทุมินิยํ วา ปุณฺฑรีกินิยํ วา อเปฺปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวฑฺฒานิ อุทกานุคฺคตานิ อโนฺต นิมุคฺคโปสีนิ, อเปฺปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวฑฺฒานิ สโมทกํ ฐิตานิ, อเปฺปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวฑฺฒานิ อุทกา อจฺจุคฺคมฺม ฐิตานิ [ติฏฺฐนฺติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อนุปลิตฺตานิ อุทเกน; เอวเมว ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต อทฺทส สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย, อเปฺปกจฺเจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน วิหรนฺเต, อเปฺปกจฺเจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน วิหรนฺเตฯ ทิสฺวาน พฺรหฺมานํ สหมฺปตึ คาถาย ปจฺจภาสิ –

“อปารุตา เตสํ อมตสฺส ทฺวารา,
เย โสตวนฺโต ปมุญฺจนฺตุ สทฺธํ;
วิหึสสญฺญี ปคุณํ น ภาสึ,
ธมฺมํ ปณีตํ มนุเชสุ พฺรเหฺม”ติฯ

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ “กตาวกาโส โขมฺหิ ภควตา ธมฺมเทสนายา”ติ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๒. คารวสุตฺตํ

๑๗๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรธมูเล ปฐมาภิสมฺพุโทฺธฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – “ทุกฺขํ โข อคารโว วิหรติ อปฺปติโสฺส, กํ นุ ขฺวาหํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา [ครุกตฺวา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อุปนิสฺสาย วิหเรยฺย”นฺติ?

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – “อปริปุณฺณสฺส โข สีลกฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํ ฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อตฺตนา สีลสมฺปนฺนตรํ อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ

“อปริปุณฺณสฺส โข สมาธิกฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก…เป.… อตฺตนา สมาธิสมฺปนฺนตรํ อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ

“อปริปุณฺณสฺส ปญฺญากฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก…เป.… อตฺตนา ปญฺญาสมฺปนฺนตรํ อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ

“อปริปุณฺณสฺส โข วิมุตฺติกฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก…เป.… อตฺตนา วิมุตฺติสมฺปนฺนตรํ อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ

“อปริปุณฺณสฺส โข วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺธสฺส ปาริปูริยา อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ น โข ปนาหํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อตฺตนา วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺนตรํ อญฺญํ สมณํ วา พฺราหฺมณํ วา, ยมหํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺยํฯ ยํนูนาหํ ยฺวายํ ธมฺโม มยา อภิสมฺพุทฺโธ ตเมว ธมฺมํ สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหเรยฺย”นฺติฯ

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พาหํ สมิญฺเชยฺย เอวเมว – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “เอวเมตํ , ภควา, เอวเมตํ, สุคต! เยปิ เต, ภนฺเต, อเหสุํ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, เตปิ ภควนฺโต ธมฺมญฺเญว สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรึสุ; เยปิ เต, ภนฺเต, ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตปิ ภควนฺโต ธมฺมญฺเญว สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหริสฺสนฺติฯ ภควาปิ, ภนฺเต, เอตรหิ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ธมฺมญฺเญว สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา อุปนิสฺสาย วิหรตู”ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวา อถาปรํ เอตทโวจ –

“เย จ อตีตา สมฺพุทฺธา, เย จ พุทฺธา อนาคตา;
โย เจตรหิ สมฺพุทฺโธ, พหูนํ [พหุนฺนํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โสกนาสโนฯ

“สพฺเพ สทฺธมฺมครุโน, วิหํสุ [วิหรึสุ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วิหรนฺติ จ;
ตถาปิ วิหริสฺสนฺติ, เอสา พุทฺธาน ธมฺมตาฯ

“ตสฺมา หิ อตฺตกาเมน [อตฺถกาเมน (สี. ปี. ก.)], มหตฺตมภิกงฺขตา;
สทฺธมฺโม ครุกาตพฺโพ, สรํ พุทฺธาน สาสน”นฺติฯ

๓. พฺรหฺมเทวสุตฺตํ

๑๗๔. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตริสฺสา พฺราหฺมณิยา พฺรหฺมเทโว นาม ปุตฺโต ภควโต สนฺติเก อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต โหติฯ

อถ โข อายสฺมา พฺรหฺมเทโว เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ ‘‘ขีณา ชาติ , วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา พฺรหฺมเทโว อรหตํ อโหสิฯ

อถ โข อายสฺมา พฺรหฺมเทโว ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ สาวตฺถิยํ สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน เยน สกมาตุ นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต พฺรหฺมเทวสฺส มาตา พฺราหฺมณี พฺรหฺมุโน อาหุตึ นิจฺจํ ปคฺคณฺหาติ ฯ อถ โข พฺรหฺมุโน สหมฺปติสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข อายสฺมโต พฺรหฺมเทวสฺส มาตา พฺราหฺมณี พฺรหฺมุโน อาหุตึ นิจฺจํ ปคฺคณฺหาติฯ ยํนูนาหํ ตํ อุปสงฺกมิตฺวา สํเวเชยฺย’’นฺติฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย เอวเมว – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต อายสฺมโต พฺรหฺมเทวสฺส มาตุ นิเวสเน ปาตุรโหสิฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เวหาสํ ฐิโต อายสฺมโต พฺรหฺมเทวสฺส มาตรํ พฺราหฺมณึ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘ทูเร อิโต พฺราหฺมณิ พฺรหฺมโลโก,
ยสฺสาหุตึ ปคฺคณฺหาสิ นิจฺจํ;
เนตาทิโส พฺราหฺมณิ พฺรหฺมภกฺโข,
กึ ชปฺปสิ พฺรหฺมปถํ อชานํ [อชานนฺตี (สี. ปี. ก.)]ฯ

‘‘เอโส หิ เต พฺราหฺมณิ พฺรหฺมเทโว,
นิรูปธิโก อติเทวปตฺโต;
อกิญฺจโน ภิกฺขุ อนญฺญโปสี,
โย เต โส [เต โส (สี. ปี.), โย เต ส (?)] ปิณฺฑาย ฆรํ ปวิโฏฺฐฯ

‘‘อาหุเนยฺโย เวทคุ ภาวิตตฺโต,
นรานํ เทวานญฺจ ทกฺขิเณยฺโย;
พาหิตฺวา ปาปานิ อนูปลิตฺโต,
ฆาเสสนํ อิริยติ สีติภูโตฯ

‘‘น ตสฺส ปจฺฉา น ปุรตฺถมตฺถิ,
สนฺโต วิธูโม อนิโฆ นิราโส;
นิกฺขิตฺตทโณฺฑ ตสถาวเรสุ,
โส ตฺยาหุตึ ภุญฺชตุ อคฺคปิณฺฑํฯ

‘‘วิเสนิภูโต อุปสนฺตจิตฺโต,
นาโคว ทนฺโต จรติ อเนโช;
ภิกฺขุ สุสีโล สุวิมุตฺตจิตฺโต,
โส ตฺยาหุตึ ภุญฺชตุ อคฺคปิณฺฑํฯ

‘‘ตสฺมึ ปสนฺนา อวิกมฺปมานา,
ปติฏฺฐเปหิ ทกฺขิณํ ทกฺขิเณยฺเย;

กโรหิ ปุญฺญํ สุขมายติกํ,
ทิสฺวา มุนึ พฺราหฺมณิ โอฆติณฺณ’’นฺติฯ

‘‘ตสฺมึ ปสนฺนา อวิกมฺปมานา,
ปติฏฺฐเปสิ ทกฺขิณํ ทกฺขิเณยฺเย;
อกาสิ ปุญฺญํ สุขมายติกํ,
ทิสฺวา มุนึ พฺราหฺมณี โอฆติณฺณ’’นฺติฯ

๔. พกพฺรหฺมสุตฺตํ

๑๗๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามេฯ เตน โข ปน สมเยน พกสฺส พฺรหฺมุโน เอวรูปํ ปาปกํ ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ – ‘‘อิทํ นิจฺจํ, อิทํ ธุวํ, อิทํ สสฺสตํ, อิทํ เกวลํ, อิทํ อจวนธมฺมํ, อิทญฺหิ น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ, อิโต จ ปนญฺญํ อุตฺตรึ [อุตฺตริ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] นิสฺสรณํ นตฺถี’’ติฯ

อถ โข ภควา พกสฺส พฺรหฺมุโน เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย เอวเมว – เชตวเน อนฺตรหิโต ตสฺมึ พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิฯ อทฺทสา โข พโก พฺรหฺมา ภควนฺตํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เอหิ โข มาริส, สฺวาคตํ เต, มาริส! จิรสฺสํ โข มาริส! อิมํ ปริยายมกาสิ ยทิทํ อิธาคมนายฯ อิทญฺหิ, มาริส, นิจฺจํ, อิทํ ธุวํ, อิทํ สสฺสตํ, อิทํ เกวลํ, อิทํ อจวนธมฺมํ, อิทญฺหิ น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติฯ อิโต จ ปนญฺญํ อุตฺตริ นิสฺสรณํ นตฺถี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, ภควา พกํ พฺรหฺมานํ เอตทโวจ – ‘‘อวิชฺชาคโต วต, โภ, พโก พฺรหฺมา; อวิชฺชาคโต วต, โภ, พโก พฺรหฺมาฯ ยตฺร หิ นาม อนิจฺจํเยว สมานํ นิจฺจนฺติ วกฺขติ, อธุวํเยว สมานํ ธุวนฺติ วกฺขติ, อสสฺสตํเยว สมานํ สสฺสตนฺติ วกฺขติ, อเกวลํเยว สมานํ เกวลนฺติ วกฺขติ, จวนธมฺมํเยว สมานํ อจวนธมฺมนฺติ วกฺขติฯ ยตฺถ จ ปน ชายติ จ ชียติ จ มียติ จ จวติ จ อุปปชฺชติ จ, ตญฺจ ตถา วกฺขติ – ‘อิทญฺหิ น ชายติ น ชียติ น มียติ น จวติ น อุปปชฺชติ’ฯ สนฺตญฺจ ปนญฺญํ อุตฺตริ นิสฺสรณํ, ‘นตฺถญฺญํ อุตฺตริ นิสฺสรณ’นฺติ วกฺขตี’’ติฯ

‘‘ทฺวาสตฺตติ โคตม ปุญฺญกมฺมา,
วสวตฺติโน ชาติชรํ อตีตา;
อยมนฺติมา เวทคู พฺรหฺมุปปตฺติ,
อสฺมาภิชปฺปนฺติ ชนา อเนกา’’ติฯ

‘‘อปฺปญฺหิ เอตํ น หิ ทีฆมายุ,
ยํ ตฺวํ พก มญฺญสิ ทีฆมายุํ;
สตํ สหสฺสานํ [สหสฺสาน (สฺยา. กํ.)] นิรพฺพุทานํ,
อายุํ ปชานามิ ตวาหํ พฺรเหฺม’’ติฯ

‘‘อนนฺตทสฺสี ภควาหมสฺมิ,
ชาติชรํ โสกมุปาติวตฺโต;
กึ เม ปุราณํ วตสีลวตฺตํ,

อาจิกฺข เม ตํ ยมหํ วิชญฺญา’’ติฯ

‘‘ยํ ตฺวํ อปาเยสิ พหู มนุเสฺส,
ปิปาสิเต ฆมฺมนิ สมฺปเรเต;
ตํ เต ปุราณํ วตสีลวตฺตํ,
สุตฺตปฺปพุโทฺธว อนุสฺสรามิฯ

‘‘ยํ เอณิกูลสฺมิํ ชนํ คหีตํ,
อโมจยี คยฺหกํ นียมานํ;
ตํ เต ปุราณํ วตสีลวตฺตํ,
สุตฺตปฺปพุโทฺธว อนุสฺสรามิฯ

‘‘คงฺคาย โสตสฺมิํ คหีตนาวํ,
ลุเทฺทน นาเคน มนุสฺสกมฺยา;
ปโมจยิตฺถ พลสา ปสยฺห,
ตํ เต ปุราณํ วตสีลวตฺตํ,
สุตฺตปฺปพุโทฺธว อนุสฺสรามิฯ

‘‘กโปฺป จ เต พทฺธจโร อโหสิํ,
สมฺพุทฺธิมนฺตํ [สมฺพุทฺธิวนฺตํ (พหูสุ)] วตินํ อมญฺญิ;
ตํ เต ปุราณํ วตสีลวตฺตํ,
สุตฺตปฺปพุโทฺธว อนุสฺสรามี’’ติฯ

‘‘อทฺธา ปชานาสิ มเมตมายุํ,
อเญฺญปิ [อญฺญมฺปิ (สี. ปี.)] ชานาสิ ตถา หิ พุโทฺธ;
ตถา หิ ตฺยายํ ชลิตานุภาโว,
โอภาสยํ ติฏฺฐติ พฺรหฺมโลก’’นฺติฯ

๕. อญฺญตรพฺรหฺมสุตฺตํ

๑๗๖. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส พฺรหฺมุโน เอวรูปํ ปาปกํ ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ – ‘‘นตฺถิ โส สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา โย อิธ อาคเจฺฉยฺยา’’ติฯ อถ โข ภควา ตสฺส พฺรหฺมุโน เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส… เป.… ตสฺมิํ พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิฯ อถ โข ภควา ตสฺส พฺรหฺมุโน อุปริ เวหาสํ ปลฺลเงฺกน นิสีทิ เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวาฯ

อถ โข อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส เอตทโหสิ – ‘‘กหํ นุ โข ภควา เอตรหิ วิหรตี’’ติ? อทฺทสา โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน [มหาโมคฺคลาโน (ก.)] ภควนฺตํ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ตสฺส พฺรหฺมุโน อุปริ เวหาสํ ปลฺลเงฺกน นิสินฺนํ เตโชธาตุํ สมาปนฺนํฯ ทิสฺวาน – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย เอวเมว – เชตวเน อนฺตรหิโต ตสฺมิํ พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ปุรตฺถิมํ ทิสํ นิสฺสาย [อุปนิสฺสาย (สี.)] ตสฺส พฺรหฺมุโน อุปริ เวหาสํ ปลฺลเงฺกน นิสีทิ เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา นีจตรํ ภควโตฯ

อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส เอตทโหสิ – ‘‘กหํ นุ โข ภควา เอตรหิ วิหรตี’’ติ? อทฺทสา โข อายสฺมา มหากสฺสโป ภควนฺตํ ทิเพฺพน จกฺขุนา…เป…. ทิสฺวาน – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส…เป…. เอวเมว – เชตวเน อนฺตรหิโต ตสฺมิํ พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ทกฺขิณํ ทิสํ นิสฺสาย ตสฺส พฺรหฺมุโน อุปริ เวหาสํ ปลฺลงฺกน นิสีทิ เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา นีจตรํ ภควโตฯ

อถ โข อายสฺมโต มหากปฺปินสฺส เอตทโหสิ – ‘‘กหํ นุ โข ภควา เอตรหิ วิหรตี’’ติ? อทฺทสา โข อายสฺมา มหากปฺปิโน ภควนฺตํ ทิเพฺพน จกฺขุนา…เป…. เตโชธาตุํ สมาปนฺนํฯ ทิสฺวาน – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส…เป…. เอวเมว – เชตวเน อนฺตรหิโต ตสฺมิํ พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิฯ อถ โข อายสฺมา มหากปฺปิโน ปจฺฉิมํ ทิสํ นิสฺสาย ตสฺส พฺรหฺมุโน อุปริ เวหาสํ ปลฺลงฺกน นิสีทิ เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา นีจตรํ ภควโตฯ

อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เอตทโหสิ – ‘‘กหํ นุ โข ภควา เอตรหิ วิหรตี’’ติ? อทฺทสา โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ…เป…. เตโชธาตุํ สมาปนฺนํฯ ทิสฺวาน – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส…เป…. ตสฺมิํ พฺรหฺมโลเก ปาตุรโหสิฯ อถ โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ อุตฺตรํ ทิสํ นิสฺสาย ตสฺส พฺรหฺมุโน อุปริ เวหาสํ ปลฺลงฺกน นิสีทิ เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา นีจตรํ ภควโตฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ พฺรหฺมานํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘อชฺชาปิ เต อาวุโส สา ทิฎฺฐิ, ยา เต ทิฎฺฐิ ปุเร อหุ;
ปสฺสสิ วีติวตฺตนฺตํ, พฺรหฺมโลเก ปภสฺสร’’นฺติฯ

‘‘น เม มาริส สา ทิฎฺฐิ, ยา เม ทิฎฺฐิ ปุเร อหุ;
ปสฺสามิ วีติวตฺตนฺตํ, พฺรหฺมโลเก ปภสฺสรํ;
สฺวาหํ อชฺช กถํ วชฺชํ, อหํ นิโจฺจมฺหิ สสฺสโต’’ติฯ

อถ โข ภควา ตํ พฺรหฺมานํ สํเวเชตฺวา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย เอวเมว – ตสฺมิํ พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต เชตวเน ปาตุรโหสิฯ อถ โข โส พฺรหฺมา อญฺญตรํ พฺรหฺมปาริสชฺชํ อามเนฺตสิ – ‘‘เอหิ ตฺวํ, มาริส, เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอวํ วเทหิ – ‘อตฺถิ นุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, อเญฺญปิ ตสฺส ภควโต สาวกา เอวํมหิทฺธิกา เอวํมหานุภาวา ; เสยฺยถาปิ ภวํ โมคฺคลฺลาโน กสฺสโป กปฺปิโน อนุรุโทฺธ’’’ติ? ‘‘เอวํ, มาริสา’’ติ โข โส พฺรหฺมปาริสโชฺช ตสฺส พฺรหฺมุโน ปฎิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ เอตทโวจ – ‘‘อตฺถิ นุ โข, มาริส โมคฺคลฺลาน, อเญฺญปิ ตสฺส ภควโต สาวกา เอวํมหิทฺธิกา เอวํมหานุภาวา; เสยฺยถาปิ ภวํ โมคฺคลฺลาโน กสฺสโป กปฺปิโน อนุรุโทฺธ’’ติ? อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ พฺรหฺมปาริสชฺชํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘เตวิชฺชา อิทฺธิปตฺตา จ, เจโตปริยายโกวิทา;
ขีณาสวา อรหโนฺต, พหู พุทฺธสฺส สาวกา’’ติฯ

อถ โข โส พฺรหฺมปาริสโชฺช อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา เยน โส พฺรหฺมา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ พฺรหฺมานํ เอตทโวจ – ‘‘อายสฺมา มา

ริส, มหาโมคฺคลฺลาโน เอวมาห –

“เตวิชฺชา อิทฺธิปตฺตา จ, เจโตปริยายโกวิทา;
ขีณาสวา อรหนฺโต, พหู พุทฺธสฺส สาวกา”ติฯ

อิทมโวจ โส พฺรหฺมปาริสชฺโชฯ อตฺตมโน จ โส พฺรหฺมา ตสฺส พฺรหฺมปาริสชฺชสฺส ภาสิตํ อภินนฺทีติฯ

๖. พฺรหฺมโลกสุตฺตํ

๑๗๗. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ทิวาวิหารคโต โหติ ปฏิสลฺลีโนฯ อถ โข สุพฺรหฺมา จ ปเจฺจกพฺรหฺมา สุทฺธาวาโส จ ปเจฺจกพฺรหฺมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปเจฺจกํ ทฺวารพาหํ [ปเจฺจกทฺวารพาหํ (ปี. ก.)] อุปนิสฺสาย อฏฺฐํสุฯ อถ โข สุพฺรหฺมา ปเจฺจกพฺรหฺมา สุทฺธาวาสํ ปเจฺจกพฺรหฺมานํ เอตทโวจ – “อกาโล โข ตาว, มาริส, ภควนฺตํ ปยิรุปาสิตุํ; ทิวาวิหารคโต ภควา ปฏิสลฺลีโน จฯ อสุโก จ พฺรหฺมโลโก อิทฺโธ เจว ผีโต จ, พฺรหฺมา จ ตตฺร ปมาทวิหารํ วิหรติฯ อายาม, มาริส, เยน โส พฺรหฺมโลโก เตนุปสงฺกมิสฺสาม; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ พฺรหฺมานํ สํเวเชยฺยามา”ติฯ “เอวํ , มาริสา”ติ โข สุทฺธาวาโส ปเจฺจกพฺรหฺมา สุพฺรหฺมุโน ปเจฺจกพฺรหฺมุโน ปจฺจโสฺสสิฯ

อถ โข สุพฺรหฺมา จ ปเจฺจกพฺรหฺมา สุทฺธาวาโส จ ปเจฺจกพฺรหฺมา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส…เป.… เอวเมว – ภควโต ปุรโต อนฺตรหิตา ตสฺมึ พฺรหฺมโลเก ปาตุรเหสุํฯ อทฺทสา โข โส พฺรหฺมา เต พฺรหฺมาโน ทูรโตว อาคจฺฉเนฺตฯ ทิสฺวาน เต พฺรหฺมาโน เอตทโวจ – “หนฺท กุโต นุ ตุเมฺห, มาริสา, อาคจฺฉถา”ติ? “อาคตา โข มยํ, มาริส, อมฺห ตสฺส ภควโต สนฺติกา อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ คเจฺฉยฺยาสิ ปน ตฺวํ, มาริส, ตสฺส ภควโต อุปฏฺฐานํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา”ติ?

เอวํ วุโตฺต [เอวํ วุเตฺต (สี. สฺยา. กํ.)] โข โส พฺรหฺมา ตํ วจนํ อนธิวาเสโนฺต สหสฺสกฺขตฺตุํ อตฺตานํ อภินิมฺมินิตฺวา สุพฺรหฺมานํ ปเจฺจกพฺรหฺมานํ เอตทโวจ – “ปสฺสสิ เม โน ตฺวํ, มาริส, เอวรูปํ อิทฺธานุภาว”นฺติ? “ปสฺสามิ โข ตฺยาหํ, มาริส, เอวรูปํ อิทฺธานุภาว”นฺติฯ “โส ขฺวาหํ, มาริส, เอวํมหิทฺธิโก เอวํมหานุภาโว กสฺส อญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อุปฏฺฐานํ คมิสฺสามี”ติ?

อถ โข สุพฺรหฺมา ปเจฺจกพฺรหฺมา ทฺวิสหสฺสกฺขตฺตุํ อตฺตานํ อภินิมฺมินิตฺวา ตํ พฺรหฺมานํ เอตทโวจ – “ปสฺสสิ เม โน ตฺวํ, มาริส, เอวรูปํ อิทฺธานุภาว”นฺติ? “ปสฺสามิ โข ตฺยาหํ, มาริส, เอวรูปํ อิทฺธานุภาว”นฺติฯ “ตยา จ โข, มาริส, มยา จ เสฺวว ภควา มหิทฺธิกตโร เจว มหานุภาวตโร จฯ คเจฺฉยฺยาสิ ตฺวํ, มาริส, ตสฺส ภควโต อุปฏฺฐานํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา”ติ? อถ โข โส พฺรหฺมา สุพฺรหฺมานํ ปเจฺจกพฺรหฺมานํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ตโย สุปณฺณา จตุโร จ หํสา,
พฺยคฺฆีนิสา ปญฺจสตา จ ฌายิโน;
ตยิทํ วิมานํ ชลเต จ [ชลเตว (ปี. ก.)] พฺรเหฺม,
โอภาสยํ อุตฺตรสฺสํ ทิสาย”นฺติฯ

“กิญฺจาปิ เต ตํ ชลเต วิมานํ,

โอภาสยํ อุตฺตรสฺสํ ทิสายํ;
รูเป รณํ ทิสฺวา สทา ปเวธิตํ,
ตสฺมา น รูเป รมตี สุเมโธ’’ติฯ

อถ โข สุพฺรหฺมา จ ปเจฺจกพฺรหฺมา สุทฺธาวาโส จ ปเจฺจกพฺรหฺมา ตํ พฺรหฺมานํ สํเวเชตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายิํสุ ฯ อคมาสิ จ โข โส พฺรหฺมา อปเรน สมเยน ภควโต อุปฎฺฐานํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติฯ

๗. โกกาลิกสุตฺตํ

๑๗๘. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ทิวาวิหารคโต โหติ ปฎิสลฺลีโนฯ อถ โข สุพฺรหฺมา จ ปเจฺจกพฺรหฺมา สุทฺธาวาโส จ ปเจฺจกพฺรหฺมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปเจฺจกํ ทฺวารพาหํ นิสฺสาย อฎฺฐํสุฯ อถ โข สุพฺรหฺมา ปเจฺจกพฺรหฺมา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘อปฺปเมยฺยํ ปมินโนฺต, โกธ วิทฺวา วิกปฺปเย;
อปฺปเมยฺยํ ปมายินํ, นิวุตํ ตํ มเญฺญ ปุถุชฺชน’’นฺติฯ

๘. กตโมทกติสฺสสุตฺตํ

๑๗๙. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ทิวาวิหารคโต โหติ ปฎิสลฺลีโนฯ อถ โข สุพฺรหฺมา จ ปเจฺจกพฺรหฺมา สุทฺธาวาโส จ ปเจฺจกพฺรหฺมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปเจฺจกํ ทฺวารพาหํ นิสฺสาย อฎฺฐํสุฯ อถ โข สุทฺธาวาโส ปเจฺจกพฺรหฺมา กตโมทกติสฺสกํ [กตโมรกติสฺสกํ (สี. สฺยา. กํ.)] ภิกฺขุํ อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘อปฺปเมยฺยํ ปมินโนฺต, โกธ วิทฺวา วิกปฺปเย;
อปฺปเมยฺยํ ปมายินํ, นิวุตํ ตํ มเญฺญ อกิสฺสว’’นฺติฯ

๙. ตุรูพฺรหฺมสุตฺตํ

๑๘๐. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน โกกาลิโก ภิกฺขุ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข ตุรู [ตุทุ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปเจฺจกพฺรหฺมา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน โกกาลิโก ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เวหาสํ ฐิโต โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – ‘‘ปสาเทหิ, โกกาลิก, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํฯ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’’ติฯ ‘‘โกสิ ตฺวํ, อาวุโส’’ติ? ‘‘อหํ ตุรู ปเจฺจกพฺรหฺมา’’ติฯ ‘‘นนุ ตฺวํ, อาวุโส, ภควตา อนาคามี พฺยากโต, อถ กิญฺจรหิ อิธาคโต? ปสฺส, ยาวญฺจ เต อิทํ อปรทฺธ’’นฺติฯ

‘‘ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส, กุฐารี [ทุธารี (สฺยา. กํ. ก.)] ชายเต มุเข;
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ, พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํฯ

‘‘โย นินฺทิยํ ปสํสติ,
ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย;
วิจินาติ มุเขน โส กลิํ,

กลินา เตน สุขํ น วินฺทติฯ

“อปฺปมตฺตโก อยํ กลิ,
โย อเกฺขสุ ธนปราชโย;
สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา,
อยเมว มหนฺตตโร กลิ;
โย สุคเตสุ มนํ ปโทสเยฯ

“สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ,
ฉตฺตึสติ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ;
ยมริยครหี [ยมริเย ครหี (สฺยา. กํ.), ยมริยํ ครหํ (ก.)] นิรยํ อุเปติ,
วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปก’’นฺติฯ

๑๐. โกกาลิกสุตฺตํ

๑๘๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ปาปิจฺฉา, ภนฺเต, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา’’ติฯ เอวํ วุตฺเต, ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – “มา เหวํ, โกกาลิก, อวจ; มา เหวํ, โกกาลิก, อวจฯ ปสาเทหิ, โกกาลิก, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํฯ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’’ติฯ ทุติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กิญฺจาปิ เม, ภนฺเต, ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก; อถ โข ปาปิจฺฉาว ภนฺเต, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา’’ติฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – “มา เหวํ, โกกาลิก, อวจ; มา เหวํ, โกกาลิก, อวจฯ ปสาเทหิ, โกกาลิก, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํฯ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’’ติฯ ตติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กิญฺจาปิ…เป.… อิจฺฉานํ วสํ คตา’’ติฯ ตติยมฺปิ โข ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – “มา เหวํ…เป.… เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’’ติฯ

อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อจิรปกฺกนฺตสฺส จ โกกาลิกสฺส ภิกฺขุโน สาสปมตฺตีหิ ปีฬกาหิ [ปิฬกาหิ (สี. ปี.)] สพฺโพ กาโย ผุโฏ อโหสิฯ สาสปมตฺติโย หุตฺวา มุคฺคมตฺติโย อเหสุํ, มุคฺคมตฺติโย หุตฺวา กลายมตฺติโย อเหสุํ, กลายมตฺติโย หุตฺวา โกลฏฺฐิมตฺติโย อเหสุํ, โกลฏฺฐิมตฺติโย หุตฺวา โกลมตฺติโย อเหสุํ, โกลมตฺติโย หุตฺวา อามลกมตฺติโย อเหสุํ, อามลกมตฺติโย หุตฺวา เพลุวสลาฏุกมตฺติโย อเหสุํ, เพลุวสลาฏุกมตฺติโย หุตฺวา พิลฺลมตฺติโย อเหสุํ, พิลฺลมตฺติโย หุตฺวา ปภิชฺชึสุฯ ปุพฺพญฺจ โลหิตญฺจ ปคฺฆรึสุฯ อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เตเนว อาพาเธน กาลมกาสิ ฯ กาลงฺกโต จ โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ อุปปชฺชิ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวาฯ

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “โกกาลิโก, ภนฺเต, ภิกฺขุ กาลงฺกโตฯ กาลงฺกโต จ, ภนฺเต, โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ อุปปนฺโน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวา’’ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺตึ พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺเณน เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติ มํ เอตทโวจ – ‘โกกาลิโก, ภนฺเต, ภิกฺขุ กาลงฺกโตฯ กาลงฺกโต จ, ภนฺเต, โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ อุปปนฺโน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวา’ติฯ อิทมโวจ, ภิกฺขเว , พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายี’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กีวทีฆํ นุ โข, ภนฺเต, ปทุเม นิรเย อายุปฺปมาณ’’นฺติ? ‘‘ทีฆํ โข, ภิกฺขุ, ปทุเม นิรเย อายุปฺปมาณํฯ ตํ น สุกรํ สงฺขาตุํ – เอตฺตกานิ วสฺสานิ อิติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตานิ อิติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานิ อิติ วา, เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานิ อิติ วา’’ติฯ ‘‘สกฺกา ปน, ภนฺเต, อุปมํ กาตุ’’นฺติ? ‘‘สกฺกา , ภิกฺขู’’ติ ภควา อโวจ –

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโหฯ ตโต ปุริโส วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน เอกเมกํ ติลํ อุทฺธเรยฺย; ขิปฺปตรํ โข โส, ภิกฺขุ, วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห อิมินา อุปกฺกเมน ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คเจฺฉยฺย, น เตฺวว เอโก อพฺพุโท นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อพฺพุทา นิรยา, เอวเมโก นิรพฺพุทนิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ นิรพฺพุทา นิรยา, เอวเมโก อพโพ นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อพพา นิรยา, เอวเมโก อฏโฏ นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อฏฏา นิรยา, เอวเมโก อหโห นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อหหา นิรยา, เอวเมโก กุมุโท นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ กุมุทา นิรยา, เอวเมโก โสคนฺธิโก นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ โสคนฺธิกา นิรยา, เอวเมโก อุปฺปลนิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อุปฺปลา นิรยา, เอวเมโก ปุณฺฑริโก นิรโยฯ เสยฺยถาปิ , ภิกฺขุ, วีสติ ปุณฺฑริกา นิรยา, เอวเมโก ปทุโม นิรโยฯ ปทุเม ปน, ภิกฺขุ, นิรเย โกกาลิโก ภิกฺขุ อุปปนฺโน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวา’’ติฯ อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส,
กุฐารี ชายเต มุเข;
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ,
พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํฯ

‘‘โย นินฺทิยํ ปสํสติ,
ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย;
วิจินาติ มุเขน โส กลึ,
กลินา เตน สุขํ น วินฺทติฯ

‘‘อปฺปมตฺตโก อยํ กลิ,
โย อเกฺขสุ ธนปราชโย;
สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา,
อยเมว มหนฺตโร กลิ;
โย สุคเตสุ มนํ ปโทสเยฯ

‘‘สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ,
ฉตฺตึสติ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ;

ยมริยครหี นิรยํ อุเปติ,
วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปก''นฺติฯ

ปฐโม วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อายาจนํ คารโว พฺรหฺมเทโว,
พโก จ พฺรหฺมา อปรา จ ทิฏฺฐิ;
ปมาทโกกาลิกติสฺสโก จ,
ตุรู จ พฺรหฺมา อปโร จ โกกาลิโกติฯ

๒. ทุติยวโคฺค

๑. สนงฺกุมารสุตฺตํ

๑๘๒. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ สปฺปินีตีเรฯ อถ โข พฺรหฺมา สนงฺกุมาโร อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ สปฺปินีตีรํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สนงฺกุมาโร ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''ขตฺติโย เสโฎฺฐ ชเนตสฺมิํ, เย โคตฺตปฏิสาริโน;
วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน, โส เสโฎฺฐ เทวมานุเส''ติฯ

อิทมโวจ พฺรหฺมา สนงฺกุมาโรฯ สมนุโญฺญ สตฺถา อโหสิฯ อถ โข พฺรหฺมา สนงฺกุมาโร ''สมนุโญฺญ เม สตฺถา''ติ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

๒. เทวทตฺตสุตฺตํ

๑๘๓. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต อจิรปกฺกเนฺต เทวทเตฺตฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ คิชฺฌกูฏํ ปพฺพตํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เทวทตฺตํ อารพฺภ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

''ผลํ เว กทลิํ หนฺติ, ผลํ เวฬุํ ผลํ นฬํ;
สกฺกาโร กาปุริสํ หนฺติ, คโพฺภ อสฺสตริํ ยถา''ติฯ

๓. อนฺธกวินฺทสุตฺตํ

๑๘๔. เอกํ สมยํ ภควา มาคเธสุ วิหรติ อนฺธกวิเนฺทฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อโพฺภกาเส นิสิโนฺน โหติ, เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ อนฺธกวินฺทํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

“เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ,
จเรยฺย สํโยชนวิปฺปโมกฺขา;
สเจ รตึ นาธิคเจฺฉยฺย ตตฺถ,
สเงฺฆ วเส รกฺขิตโตฺต สตีมาฯ

“กุลากุลํ ปิณฺฑิกาย จรโนฺต,
อินฺทฺริยคุโตฺต นิปโก สตีมา;
เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ,
ภยา ปมุโตฺต อภเย วิมุโตฺตฯ

“ยตฺถ เภรวา สรีสปา [สิรึ สปา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)],
วิชฺชุ สญฺจรติ ถนยติ เทโว;
อนฺธการติมิสาย รตฺติยา,
นิสีทิ ตตฺถ ภิกฺขุ วิคตโลมหํโสฯ

“อิทญฺหิ ชาตุ เม ทิฏฺฐํ, นยิทํ อิติหีติหํ;
เอกสฺมึ พฺรหฺมจริยสฺมึ, สหสฺสํ มจฺจุหายินํฯ

“ภิโยฺย [ภีโย (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปญฺจสตา เสกฺขา, ทสา จ ทสธา ทส;
สเพฺพ โสตสมาปนฺนา, อติรจฺฉานคามิโนฯ

“อถายํ [อตฺถายํ-อิติปิ ที. นิ. ๒.๒๙๐] อิตรา ปชา, ปุญฺญภาคาติ เม มโน;
สงฺขาตุํ โนปิ สโกฺกมิ, มุสาวาทสฺส โอตฺตป”นฺติ [โอตฺตเปติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.), โอตฺตเปฺปติ (ก.)]ฯ

๔. อรุณวตีสุตฺตํ

๑๘๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ…เป.… ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ภิกฺขโว”ติฯ “ภทเนฺต”ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, ราชา อโหสิ อรุณวา นามฯ รโญฺญ โข ปน, ภิกฺขเว, อรุณวโต อรุณวตี นาม ราชธานี อโหสิฯ อรุณวตึ โข ปน, ภิกฺขเว, ราชธานึ [อรุณวติยํ โข ปน ภิกฺขเว ราชธานิยํ (ปี. ก.)] สิขี ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ อุปนิสฺสาย วิหาสิฯ สิขิสฺส โข ปน, ภิกฺขเว, ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อภิภูสมฺภวํ นาม สาวกยุคํ อโหสิ อคฺคํ ภทฺทยุคํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สิขี ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ อภิภุํ ภิกฺขุํ อามเนฺตสิ – ‘อายาม, พฺราหฺมณ, เยน อญฺญตโร พฺรหฺมโลโก เตนุปสงฺกมิสฺสาม, ยาว ภตฺตสฺส กาโล ภวิสฺสตี’ติฯ ‘เอวํ, ภเนฺต’ติ โข ภิกฺขเว, อภิภู ภิกฺขุ สิขิสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปจฺจโสฺสสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สิขี ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ อภิภู จ ภิกฺขุ – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย เอวเมว – อรุณวติยา ราชธานิยา อนฺตรหิตา ตสฺมึ พฺรหฺมโลเก ปาตุรเหสุํฯ

“อถ โข, ภิกฺขเว, สิขี ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ อภิภุํ ภิกฺขุํ อามเนฺตสิ – ‘ปฏิภาตุ, พฺราหฺมณ, ตํ พฺรหฺมุโน จ พฺรหฺมปริสาย จ พฺรหฺมปาริสชฺชานญฺจ ธมฺมี กถา’ติฯ ‘เอวํ, ภเนฺต’ติ โข, ภิกฺขเว, อภิภู ภิกฺขุ สิขิสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, พฺรหฺมานญฺจ

พฺรหฺมปริสญฺจ พฺรหฺมปาริสชฺช จ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตชสิ สมฺปหํเสสิฯ ตตฺร สุทํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา จ พฺรหฺมปริสา จ พฺรหฺมปาริสชฺชา จ อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ [ขียนฺติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วิปาเจนฺติ – ‘อจฺฉริยํ วต , โภ, อพฺภุตํ วต โภ, กถญฺหิ นาม สตฺถริ สมฺมุขีภูเต สาวโก ธมฺมํ เทเสสฺสตี’’’ติ !

‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, สิขี ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ อภิภุํ ภิกฺขุํ อามเนฺตสิ – ‘อุชฺฌายนฺติ โข เต, พฺราหฺมณ, พฺรหฺมา จ พฺรหฺมปริสา จ พฺรหฺมปาริสชฺชา จ – อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ, กถญฺหิ นาม สตฺถริ สมฺมุขีภูเต สาวโก ธมฺมํ เทเสสฺสตีติ! เตน หิ ตฺวํ พฺราหฺมณ, ภิโยฺยโสมตฺตาย พฺรหฺมานญฺจ พฺรหฺมปริสญฺจ พฺรหฺมปาริสชฺช จ สํเวเชหี’ติฯ ‘เอวํ, ภเนฺต’ติ โข, ภิกฺขเว, อภิภู ภิกฺขุ สิขิสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปฏิสฺสุตฺวา ทิสฺสมาเนนปิ กาเยน ธมฺมํ เทเสสิ, อทิสฺสมาเนนปิ กาเยน ธมฺมํ เทเสสิ, ทิสฺสมาเนนปิ เหฏฺฐิเมน อุปฑฺฒกาเยน อทิสฺสมาเนน อุปริเมน อุปฑฺฒกาเยน ธมฺมํ เทเสสิ, ทิสฺสมาเนนปิ อุปริเมน อุปฑฺฒกาเยน อทิสฺสมาเนน เหฏฺฐิเมน อุปฑฺฒกาเยน ธมฺมํ เทเสสิฯ ตตฺร สุทํ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา จ พฺรหฺมปริสา จ พฺรหฺมปาริสชฺชา จ อจฺฉริยพฺภุตจิตฺตชาตา อเหสุํ – ‘อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ, สมณสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวตา’’’ติ!

‘‘อถ โข อภิภู ภิกฺขุ สิขึ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เอตทโวจ – ‘อภิชานามิ ขฺวาหํ, ภเนฺต, ภิกฺขุสงฺฆสฺส มเชฺฌ เอวรูปึ วาจํ ภาสิตา – ปโหมิ ขฺวาหํ อาวุโส, พฺรหฺมโลเก ฐิโต สหสฺสิโลกธาตุํ [สหสฺสีโลกธาตุํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] สเรน วิญฺญาเปตุ’นฺติฯ ‘เอตสฺส, พฺราหฺมณ, กาโล, เอตสฺส, พฺราหฺมณ, กาโล; ยํ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, พฺรหฺมโลเก ฐิโต สหสฺสิโลกธาตุํ สเรน วิญฺญาเปยฺยาสี’ติฯ ‘เอวํ, ภเนฺต’ติ โข, ภิกฺขเว, อภิภู ภิกฺขุ สิขิสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ปฏิสฺสุตฺวา พฺรหฺมโลเก ฐิโต อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘อารมฺภถ [อารพฺภถ (สพฺพตฺถ)] นิกฺกมถ [นิกฺขมถ (สี. ปี.)], ยุญฺชถ พุทฺธสาสเน;
ธุนาถ มจฺจุโน เสนํ, นฬาคารํว กุญฺชโรฯ

‘‘โย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย, อปฺปมโตฺต วิหสฺสติ;
ปหาย ชาติสํสารํ, ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสตี’’ติฯ

‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, สิขี จ ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ อภิภู จ ภิกฺขุ พฺรหฺมานญฺจ พฺรหฺมปริสญฺจ พฺรหฺมปาริสชฺช จ สํเวเชตฺวา – เสยฺยถาปิ นาม…เป.… ตสฺมึ พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิตา อรุณวติยา ราชธานิยา ปาตุรเหสุํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สิขี ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘อสฺสุตฺถ โน, ตุเมฺห, ภิกฺขเว, อภิภุสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมโลเก ฐิตสฺส คาถาโย ภาสมานสฺสา’ติ? ‘อสฺสุมฺห โข มยํ, ภเนฺต, อภิภุสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมโลเก ฐิตสฺส คาถาโย ภาสมานสฺสา’ติฯ ‘ยถา กถํ ปน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, อสฺสุตฺถ อภิภุสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมโลเก ฐิตสฺส คาถาโย ภาสมานสฺสา’’’ติ? เอวํ โข มยํ, ภเนฺต, อสฺสุมฺห อภิภุสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมโลเก ฐิตสฺส คาถาโย ภาสมานสฺส –

‘‘อารมฺภถ นิกฺกมถ, ยุญฺชถ พุทฺธสาสเน;
ธุนาถ มจฺจุโน เสนํ, นฬาคารํว กุญฺชโรฯ

‘‘โย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย, อปฺปมโตฺต วิหสฺสติ;
ปหาย ชาติสํสารํ, ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสตี’’ติฯ

‘‘‘เอวํ โข มยํ, ภเนฺต, อสฺสุมฺห อภิภุสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมโลเก ฐิตสฺส คาถาโย ภาสมานสฺสา’ติฯ ‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขเว; สาธุ โข ตุเมฺห, ภิกฺขเว! อสฺสุตฺถ อภิภุสฺส ภิกฺขุโน พฺรหฺมโลเก ฐิตสฺส คาถาโย ภาสมานสฺสา’’’ติฯ

อิทมโวจ ภควา, อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ

๕. ปรินิพฺพานสุตฺตํ

๑๘๖. เอกํ สมยํ ภควา กุสินารายํ วิหรติ อุปวตฺตเน มลฺลานํ สาลวเน อนฺตเรน ยมกสาลานํ ปรินิพฺพานสมเยฯ อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘หนฺท ทานิ, ภิกฺขเว , อามนฺตยามิ โว – ‘วยธมฺมา สงฺขารา, อปฺปมาเทน สมฺปาเทถา’ติฯ อยํ ตถาคตสฺส ปจฺฉิมา วาจา’’ฯ

อถ โข ภควา ปฐมํ ฌานํ [ปฐมชฺฌานํ (สฺยา. กํ.) เอวํ ทุติยํ ฌานํ อิจฺจาทีสุปิ] สมาปชฺชิฯ ปฐมา ฌานา [ปฐมชฺฌานา (สฺยา. กํ.) เอวํ ทุติยา ฌานา อิจฺจาทีสุปิ] วุฏฺฐหิตฺวา ทุติยํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ ทุติยา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ ตติยา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา จตุตฺถํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ จตุตฺถา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา อากาสานญฺจายตนํ สมาปชฺชิฯ อากาสานญฺจายตนา วุฏฺฐหิตฺวา วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปชฺชิฯ วิญฺญาณญฺจายตนา วุฏฺฐหิตฺวา อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปชฺชิฯ อากิญฺจญฺญายตนา วุฏฺฐหิตฺวา เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปชฺชิฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนา วุฏฺฐหิตฺวา สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชิฯ

สญฺญาเวทยิตนิโรธา วุฏฺฐหิตฺวา เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปชฺชิฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนา วุฏฺฐหิตฺวา อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปชฺชิฯ อากิญฺจญฺญายตนา วุฏฺฐหิตฺวา วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปชฺชิฯ วิญฺญาณญฺจายตนา วุฏฺฐหิตฺวา อากาสานญฺจายตนํ สมาปชฺชิฯ อากาสานญฺจายตนา วุฏฺฐหิตฺวา จตุตฺถํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ จตุตฺถา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ ตติยา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ทุติยํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ ทุติยา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ ปฐมา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ทุติยํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ ทุติยา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ ตติยา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา จตุตฺถํ ฌานํ สมาปชฺชิฯ จตุตฺถา ฌานา วุฏฺฐหิตฺวา สมนนฺตรํ ภควา ปรินิพฺพายิฯ ปรินิพฺพุเต ภควติ สห ปรินิพฺพานา พฺรหฺมา สหมฺปติ อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘สเพฺพว นิกฺขิปิสฺสนฺติ, ภูตา โลเก สมุสฺสยํ;
ยตฺถ เอตาทิโส สตฺถา, โลเก อปฺปฏิปุคฺคโล;
ตถาคโต พลปฺปโตฺต, สมฺพุโทฺธ ปรินิพฺพุโต’’ติฯ

ปรินิพฺพุเต ภควติ สห ปรินิพฺพานา สโกฺก เทวานมิโนฺท อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘อนิจฺจา วต สงฺขารา, อุปฺปาทวยธมฺมิโน;
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ, เตสํ วูปสโม สุโข’’ติฯ

ปรินิพฺพุเต ภควติ สห ปรินิพฺพานา อายสฺมา อานโนฺท อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘ตทาสิ ยํ ภึสนกํ, ตทาสิ โลมหํสนํ;
สพฺพาการวรูเปเต, สมฺพุเทฺธ ปรินิพฺพุเต’’ติฯ

ปรินิพฺพุเต ภควติ สห ปรินิพฺพานา อายสฺมา อนุรุทฺโธ อิมา คาถาโย อภาสิ –

“นาหุ อสฺสาสปสฺสาโส, ฐิตจิตฺตสฺส ตาทิโน;
อเนโช สนฺติมารพฺภ, จกฺขุมา ปรินิพฺพุโต [ยํ กาลมกรี มุนิ (มหาปรินิพฺพานสุตฺต)]ฯ

“อสลฺลีเนน จิตฺเตน, เวทนํ อชฺฌวาสยิ;
ปโชฺชตเสฺสว นิพฺพานํ, วิโมโกฺข เจตโส อหู”ติฯ

ทุติโย วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

พฺรหฺมาสนํ เทวทโตฺต, อนฺธกวิโนฺท อรุณวตี;
ปรินิพฺพาเนน จ เทสิตํ, อิทํ พฺรหฺมปญฺจกนฺติฯ

พฺรหฺมสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ [อิโต ปรํ มรมฺมโปตฺถเกสุ เอวมฺปิ ทิสฺสติ –§พฺรหฺมายาจนํ อคารวญฺจ, พฺรหฺมเทโว พโก จ พฺรหฺมาฯ§อญฺญตโร จ พฺรหฺมาโกกาลิกญฺจ, ติสฺสกญฺจ ตุรู จฯ§พฺรหฺมาโกกาลิกภิกฺขุ, สนงฺกุมาเรน เทวทตฺตํฯ§อนฺธกวินฺทํ อรุณวติ, ปรินิพฺพาเนน ปนฺนรสาติฯ]

๗. พฺราหฺมณสํยุตฺตํ

๑. อรหนฺตวโคฺค

๑. ธนญฺชานีสุตฺตํ

๑๘๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภารทฺวาชโคตฺตสฺส พฺราหฺมณสฺส ธนญฺชานี [ธานญฺชานี (ปี. สี. อฏฺฐ.)] นาม พฺราหฺมณี อภิปฺปสนฺนา โหติ พุทฺเธ จ ธมฺเม จ สงฺเฆ จฯ อถ โข ธนญฺชานี พฺราหฺมณี ภารทฺวาชโคตฺตสฺส พฺราหฺมณสฺส ภตฺตํ อุปสํหรนฺตี อุปกฺขลิตฺวา ติกฺขตฺตุํ อุทานํ อุทาเนสิ –

“นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส;
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส;
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา”ติฯ

เอวํ วุตฺเต, ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ ธนญฺชานิํ พฺราหฺมณิํ เอตทโวจ – “เอวเมวํ ปนายํ วสลี ยสฺมิํ วา ตสฺมิํ วา ตสฺส มุณฺฑกสฺส สมณสฺส วณฺณํ ภาสติฯ อิทานิ ตฺยาหํ, วสลิ, ตสฺส สตฺถุโน วาทํ อาโรเปสฺสามี”ติฯ “น ขฺวาหํ ตํ, พฺราหฺมณ, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย ตสฺส ภควโต วาทํ อาโรเปยฺย อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ อปิ จ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, คจฺฉ, คนฺตฺวา วิชานิสฺสสี”ติ [คนฺตฺวาปิ ชานิสฺสสีติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

อถ โข ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ กุปิโต อนตฺตมโน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กิํสุ เฉตฺวา สุขํ เสติ, กิํสุ เฉตฺวา น โสจติ;
กิสฺสสฺสุ เอกธมฺมสฺส, วธํ โรเจสิ โคตมา”ติฯ

“โกธํ เฉตฺวา สุขํ เสติ, โกธํ เฉตฺวา น โสจติ;
โกธสฺส วิสมูลสฺส, มธุรคฺคสฺส พฺราหฺมณ;
วธํ อริยา ปสํสนฺติ, ตญฺหิ เฉตฺวา น โสจตี”ติฯ

เอวํ วุตฺเต, ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม! เสยฺยถาปิ, โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมโนฺต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอสาหํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ ลเภยฺยาหํ โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปท”นฺติฯ

อลตฺถ โข ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทํฯ อจิรูปสมฺปโนฺน โข ปนายสฺมา ภารทฺวาโช เอโก วูปกโฏฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิ

หรโนฺต นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสีติฯ

๒. อโกฺกสสุตฺตํ

๑๘๘. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อโสฺสสิ โข อโกฺกสก ภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ – ‘‘ภารทฺวาชโคโตฺต กิร พฺราหฺมโณ สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติเก อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต’’ติ กุปิโต อนตฺตมโน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อโกฺกสติ ปริภาสติฯ

เอวํ วุเตฺต, ภควา อโกฺกสกภารทฺวาชํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ – ‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, พฺราหฺมณ, อปิ นุ โข เต อาคจฺฉนฺติ มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา อติถิโย [อติถโย (?)]’’ติ? ‘‘อเปฺปกทา เม, โภ โคตม, อาคจฺฉนฺติ มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา อติถิโย’’ติฯ ‘‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, พฺราหฺมณ, อปิ นุ เตสํ อนุปฺปเทสิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา สายนียํ วา’’’ติ? ‘‘‘อเปฺปกทา เนสาหํ, โภ โคตม, อนุปฺปเทมิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา สายนียํ วา’’’ติฯ ‘‘‘สเจ โข ปน เต, พฺราหฺมณ, นปฺปฏิคฺคณฺหนฺติ , กสฺส ตํ โหตี’’’ติ? ‘‘‘สเจ เต, โภ โคตม, นปฺปฏิคฺคณฺหนฺติ, อมฺหากเมว ตํ โหตี’’’ติฯ ‘‘เอวเมว โข, พฺราหฺมณ, ยํ ตฺวํ อเมฺห อนโกฺกสเนฺต อโกฺกสสิ, อโรเสเนฺต โรเสสิ, อภณฺฑเนฺต ภณฺฑสิ, ตํ เต มยํ นปฺปฏิคฺคณฺหามฯ ตเวเวตํ, พฺราหฺมณ, โหติ; ตเวเวตํ, พฺราหฺมณ, โหติ’’ฯ

‘‘โย โข, พฺราหฺมณ, อโกฺกสนฺตํ ปจฺจโกฺกสติ, โรเสนฺตํ ปฏิโรเสติ, ภณฺฑนฺตํ ปฏิภณฺฑติ, อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, สมฺภุญฺชติ วีติหรตีติฯ เต มยํ ตยา เนว สมฺภุญฺชาม น วีติหรามฯ ตเวเวตํ, พฺราหฺมณ, โหติ; ตเวเวตํ, พฺราหฺมณ, โหตี’’ติฯ ‘‘ภวนฺตํ โข โคตมํ สราชิกา ปริสา เอวํ ชานาติ – ‘อรหํ สมโณ โคตโม’ติฯ อถ จ ปน ภวํ โคตโม กุชฺฌตี’’ติฯ

‘‘อโกฺกธสฺส กุโต โกโธ, ทนฺตสฺส สมชีวิโน;
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตสฺส, อุปสนฺตสฺส ตาทิโนฯ

‘‘ตเสฺสว เตน ปาปิโย, โย กุทฺธํ ปฏิกุชฺฌติ;
กุทฺธํ อปฺปฏิกุชฺฌโนฺต, สงฺคามํ เชติ ทุชฺชยํฯ

‘‘อุภินฺนมตฺถํ จรติ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ปรํ สงฺกุปิตํ ญตฺวา, โย สโต อุปสมฺมติฯ

‘‘อุภินฺนํ ติกิจฺฉนฺตานํ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ชนา มญฺญนฺติ พาโลติ, เย ธมฺมสฺส อโกวิทา’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต, อโกฺกสกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ ลเภยฺยาหํ, ภเนฺต, โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปท’’นฺติฯ

อลตฺถ โข อโกฺกสกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทํฯ อจิรูปสมฺปนฺโน โข ปนายสฺมา อโกฺกสกภารทฺวาโช เอโก วูปกโฎฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ ''ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตายา''ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสีติฯ

๓. อสุรินฺทกสุตฺตํ

๑๘๙. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อโสฺสสิ โข อสุรินฺทกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ – ''ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ กิร สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติเก อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต''ติ กุปิโต อนตฺตมโน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อโกฺกสติ ปริภาสติฯ เอวํ วุเตฺต, ภควา ตุณฺหี อโหสิฯ อถ โข อสุรินฺทกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''ชิโตสิ, สมณ, ชิโตสิ, สมณา''ติฯ

''ชยํ เว มญฺญติ พาโล, วาจาย ผรุสํ ภณํ;
ชยเญฺจวสฺส ตํ โหติ, ยา ติติกฺขา วิชานโตฯ

''ตเสฺสว เตน ปาปิโย, โย กุทฺธํ ปฎิกุชฺฌติ;
กุทฺธํ อปฺปฎิกุชฺฌโนฺต, สงฺคามํ เชติ ทุชฺชยํฯ

''อุภินฺนมตฺถํ จรติ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ปรํ สงฺกุปิตํ ญตฺวา, โย สโต อุปสมฺมติฯ

''อุภินฺนํ ติกิจฺฉนฺตานํ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ชนา มญฺญนฺติ พาโลติ, เย ธมฺมสฺส อโกวิทา''ติฯ

เอวํ วุเตฺต, อสุรินฺทกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสี''ติฯ

๔. พิลงฺคิกสุตฺตํ

๑๙๐. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อโสฺสสิ โข พิลงฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ – ''ภารทฺวาชโคโตฺต กิร พฺราหฺมโณ สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติเก อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต''ติ กุปิโต อนตฺตมโน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตุณฺหีภูโต เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ อถ โข ภควา พิลงฺคิกสฺส ภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย พิลงฺคิกํ ภารทฺวาชํ พฺราหฺมณํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''โย อปฺปทุฎฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ,
สุทฺธสฺส โปสสฺส อนงฺคณสฺส;
ตเมว พาลํ ปเจฺจติ ปาปํ,
สุขุโม รโช ปฎิวาตํว ขิโตฺต''ติฯ

เอวํ วุตฺเต, วิลงฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสี’’ติฯ

๕. อหิํสกสุตฺตํ

๑๙๑. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข อหิํสกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อหิํสกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหิํสกาหํ, โภ โคตม, อหิํสกาหํ, โภ โคตมา’’ติฯ

‘‘ยถา นามํ ตถา จสฺส, สิยา โข ตฺวํ อหิํสโก;
โย จ กาเยน วาจาย, มนสา จ น หิํสติ;
ส เว อหิํสโก โหติ, โย ปรํ น วิหิํสตี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, อหิํสกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา อหิํสกภารทฺวาโช อรหตํ อโหสี’’ติฯ

๖. ชฎาสุตฺตํ

๑๙๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข ชฎาภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ชฎาภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘อโนฺตชฎา พหิชฎา, ชฎาย ชฎิตา ปชา;
ตํ ตํ โคตม ปุจฺฉามิ, โก อิมํ วิชฎเย ชฎ’’นฺติฯ

‘‘สีเล ปติฎฺฐาย นโร สปโญฺญ, จิตฺตํ ปญฺญญฺจ ภาวยํ;
อาตาปี นิปโก ภิกฺขุ, โส อิมํ วิชฎเย ชฎํฯ

‘‘เยสํ ราโค จ โทโส จ, อวิชฺชา จ วิราชิตา;
ขีณาสวา อรหโนฺต, เตสํ วิชฎิตา ชฎาฯ

‘‘ยตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ, อเสสํ อุปรุชฺฌติ;
ปฎิฃํ รูปสญฺญา จ, เอเตฺถสา ฉิชฺชเต ชฎา’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, ชฎาภารทฺวาโช ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสี’’ติฯ

๗. สุทฺธิกสุตฺตํ

๑๙๓. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข สุทฺธิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สุทฺธิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อชฺฌภาสิ –

‘‘น พฺราหฺมโณ [นาพฺราหฺมโณ (?)] สุชฺฌติ โกจิ, โลเก สีลวาปิ ตโปกรํ;

วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, โส สุชฺฌติ น อญฺญา อิตรา ปชา’’ติฯ

‘‘พหุมฺปิ ปลปํ ชปฺปํ, น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ;
อนฺโตกสมฺพุ สงฺกิลิฏฺฐ, กุหนํ อุปนิสฺสิโตฯ

‘‘ขตฺติโย พฺราหฺมโณ เวโสฺส, สุทฺโท จณฺฑาลปุกฺกุโส;
อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต, นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกโม;
ปโปฺปติ ปรมํ สุทฺธึ, เอวํ ชานาหิ พฺราหฺมณา’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, สุทฺธิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสี’’ติฯ

๘. อคฺคิกสุตฺตํ

๑๙๔. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน อคฺคิกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส สปฺปินา ปายโส สนฺนิหิโต โหติ – ‘‘อคฺคึ ชุหิสฺสามิ, อคฺคิหุตฺตํ ปริจริสฺสามี’’ติฯ

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ ราชคเห สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน เยน อคฺคิกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ อทฺทสา โข อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ ปิณฺฑาย ฐิตํฯ ทิสฺวาน ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘ตีหิ วิชฺชาหิ สมฺปนฺโน, ชาติมา สุตวา พหู;
วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, โสมํ ภุเญฺชยฺย ปายส’’นฺติฯ

‘‘พหุมฺปิ ปลปํ ชปฺปํ, น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ;
อนฺโตกสมฺพุ สํกิลิโฏฺฐ, กุหนาปริวาริโตฯ

‘‘ปุเพฺพนิวาสํ โย เวที, สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ;
อโถ ชาติกฺขยํ ปตฺโต, อภิญฺญาโวสิโต มุนิฯ

‘‘เอตาหิ ตีหิ วิชฺชาหิ, เตวิโชฺช โหติ พฺราหฺมโณ;
วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, โสมํ ภุเญฺชยฺย ปายส’’นฺติฯ

‘‘ภุญฺชตุ ภวํ โคตโมฯ พฺราหฺมโณ ภว’’นฺติฯ

‘‘คาถาภิคีตํ เม อโภชเนยฺยํ,
สมฺปสฺสตํ พฺราหฺมณ เนส ธโมฺม;
คาถาภิคีตํ ปนุทนฺติ พุทฺธา,
ธเมฺม สติ พฺราหฺมณ วุตฺติเรสาฯ

‘‘อเญฺญน จ เกวลินํ มเหสึ,
ขีณาสวํ กุกฺกุจฺจวูปสนฺตํ;
อเนฺนน ปาเนน อุปฏฺฐหสฺสุ,

เขตฺตณฺหิ ตํ ปุญฺญเปกฺขสฺส โหตี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อญฺญตโร จ ปนายสฺมา อคฺคิกภารทฺวาโช อรหตํ อโหสี’’ติฯ

๙. สุนฺทริกสุตฺตํ

๑๙๕. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ สุนฺทริกาย นทิยา ตีเรฯ เตน โข ปน สมเยน สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ สุนฺทริกาย นทิยา ตีเร อคฺคึ ชุหติ, อคฺคิหุตฺตํ ปริจรติฯ อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ อคฺคึ ชุหิตฺวา อคฺคิหุตฺตํ ปริจริตฺวา อุฏฺฐายาสนา สมนฺตา จตุทฺทิสา อนุวิโลเกสิ – ‘‘โก นุ โข อิมํ หพฺยเสสํ ภุญฺเชยฺยา’’ติ? อทฺทสา โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล สสีสํ ปารุตํ นิสินฺนํฯ ทิสฺวาน วาเมน หตฺเถน หพฺยเสสํ คเหตฺวา ทกฺขิเณน หตฺเถน กมณฺฑลุํ คเหตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิฯ อถ โข ภควา สุนฺทริกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปทสทฺเทน สีสํ วิวริฯ อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ‘มุณฺโฑ อยํ ภวํ, มุณฺฑโก อยํ ภว’นฺติ ตโตว ปุน นิวตฺติตุกาโม อโหสิฯ อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ – ‘มุณฺฑาปิ หิ อิเธกจฺเจ พฺราหฺมณา ภวนฺติ; ยํนูนาหํ ตํ อุปสงฺกมิตฺวา ชาตึ ปุจฺเฉยฺย’นฺติฯ

อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘กึชจฺโจ ภว’นฺติ?

‘‘มา ชาตึ ปุจฺฉ จรณญฺจ ปุจฺฉ,
กฏฺฐา หเว ชายติ ชาตเวโท;
นีจากุลีโนปิ มุนิ ธิติมา,
อาชานีโย โหติ หิรีนิเสโธฯ

‘‘สเจฺจน ทนฺโต ทมสา อุเปโต,
เวทนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย;
ยโญฺญปนีโต ตมุปวฺหเยถ,
กาเลน โส ชุหติ ทกฺขิเณยฺย’’ติฯ

‘‘อทฺธา สุยิฏฺฐํ สุหุตํ มม ยิทํ,
ยํ ตาทิสํ เวทคุมทฺทสามิ;
ตุมฺหาทิสานญฺหิ อทสฺสเนน,
อโญฺญ ชโน ภุญฺชติ หพฺยเสส’’นฺติฯ

‘‘ภุญฺชตุ ภวํ โคตโมฯ พฺราหฺมโณ ภว’’นฺติฯ

‘‘คาถาภิคีตํ เม อโภชเนยฺยํ,
สมฺปสฺสตํ พฺราหฺมณ เนส ธโมฺม;
คาถาภิคีตํ ปนุทนฺติ พุทฺธา,
ธเมฺม สติ พฺราหฺมณ วุตฺติเรสาฯ

‘‘อเญฺญน จ เกวลินํ มเหสึ,

ขีณาสวํ กุกฺกุจฺจวูปสนฺตํ;
อเนฺนน ปาเนน อุปฏฺฐหสฺสุ,
เขตฺตญฺหิ ตํ ปุญฺญเปกฺขสฺส โหตี’’ติฯ

‘‘อถ กสฺส จาหํ, โภ โคตม, อิมํ หพฺยเสสํ ทมฺมี’’ติ? ‘‘น ขฺวาหํ, พฺราหฺมณ, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ยเสฺสโส หพฺยเสโส ภุตฺโต สมฺมา ปริณามํ คเจฺฉยฺย อญฺญตฺร, พฺราหฺมณ, ตถาคตสฺส วา ตถาคตสาวกสฺส วาฯ เตน หิ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, ตํ หพฺยเสสํ อปฺปหริเต วา ฉเฑฺฑหิ อปฺปาณเก วา อุทเก โอปิลาเปหี’’ติฯ

อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ตํ หพฺยเสสํ อปฺปาณเก อุทเก โอปิลาเปสิฯ อถ โข โส หพฺยเสโส อุทเก ปกฺขิโตฺต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูปายติ สมฺปธูปายติ ฯ เสยฺยถาปิ นาม ผาโล [โลโห (ก.)] ทิวสํสนฺตโตฺต [ทิวสสนฺตโตฺต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อุทเก ปกฺขิโตฺต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูปายติ สมฺปธูปายติ; เอวเมว โส หพฺยเสโส อุทเก ปกฺขิโตฺต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูปายติ สมฺปธูปายติฯ

อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ สํวิโคฺค โลมหฏฺฐชาโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตํ โข สุนฺทริกภารทฺวาชํ พฺราหฺมณํ ภควา คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

‘‘มา พฺราหฺมณ ทารุ สมาทหาโน,
สุทฺธึ อมญฺญิ พหิทฺธา หิ เอตํ;
น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺติ,
โย พาหิเรน ปริสุทฺธิมิเจฺฉฯ

‘‘หิตฺวา อหํ พฺราหฺมณ ทารุทาหํ
อชฺฌตฺตเมวุชฺชลยามิ [อชฺฌตฺตเมว ชลยามิ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โชตึ;
นิจฺจคฺคินี นิจฺจสมาหิตโตฺต,
อรหํ อหํ พฺรหฺมจริยํ จรามิฯ

‘‘มาโน หิ เต พฺราหฺมณ ขาริภาโร,
โกโธ ธุโม ภสฺมนิ โมสวชฺชํ;
ชิวฺหา สุชา หทยํ โชติฐานํ,
อตฺตา สุทโนฺต ปุริสสฺส โชติฯ

‘‘ธโมฺม รหโท พฺราหฺมณ สีลติโตฺถ,
อนาวิโล สพฺภิ สตํ ปสโตฺถ;
ยตฺถ หเว เวทคุโน สินาตา,
อนลฺลคตฺตาว [อนลฺลีนคตฺตาว (สี. ปี. ก.)] ตรนฺติ ปารํฯ

‘‘สจฺจํ ธโมฺม สํยโม พฺรหฺมจริยํ,
มเชฺฌ สิตา พฺราหฺมณ พฺรหฺมปตฺติ;
ส ตุชฺชุภูเตสฺ นโม กโรหิ,

ตมหํ นรํ ธมฺมสารีติ พฺรูมี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสี’’ติฯ

๑๐. พหุธีตรสุตฺตํ

๑๙๖. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมิํ วนสณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภารทฺวาชโคตฺตสฺส พฺราหฺมณสฺส จตุทฺทส พลีพทฺทา นฏฺฐา โหนฺติฯ อถ โข ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ เต พลีพเทฺท คเวสโนฺต เยน โส วนสโณฺฑ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อทฺทส ภควนฺตํ ตสฺมิํ วนสณฺฑ นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘น หิ นูนิมสฺส [นหนูนิมสฺส (สี. สฺยา. กํ.)] สมณสฺส, พลีพทฺทา จตุทฺทส;
อชฺชสฏฺฐิํ น ทิสฺสนฺติ, เตนายํ สมโณ สุขีฯ

‘‘น หิ นูนิมสฺส สมณสฺส, ติลาเขตฺตสฺมิ ปาปกา;
เอกปณฺณา ทุปณฺณา [ทฺวิปณฺณา (สี. ปี.)] จ, เตนายํ สมโณ สุขีฯ

‘‘น หิ นูนิมสฺส สมณสฺส, ตุจฺฉโกฏฺฐสฺมิ มูสิกา;
อุโสฺสฬฺหิกาย นจฺจนฺติ, เตนายํ สมโณ สุขีฯ

‘‘น หิ นูนิมสฺส สมณสฺส, สนฺถาโร สตฺตมาสิโก;
อุปฺปาฏเกหิ สญฺฉโนฺน, เตนายํ สมโณ สุขีฯ

‘‘น หิ นูนิมสฺส สมณสฺส, วิธวา สตฺต ธีตโร;
เอกปุตฺตา ทุปุตฺตา [ทฺวิปุตฺตา (สี. ปี.)] จ, เตนายํ สมโณ สุขีฯ

‘‘น หิ นูนิมสฺส สมณสฺส, ปิงฺคลา ติลกาหตา;
โสตฺตํ ปาเทน โพเธติ, เตนายํ สมโณ สุขีฯ

‘‘น หิ นูนิมสฺส สมณสฺส, ปจฺจูสมฺหิ อิณายิกา;
เทถ เทถาติ โจเทนฺติ, เตนายํ สมโณ สุขี’’ติฯ

‘‘น หิ มยฺหํ พฺราหฺมณ, พลีพทฺทา จตุทฺทส;
อชฺชสฏฺฐิํ น ทิสฺสนฺติ, เตนาหํ พฺราหฺมณา สุขีฯ

‘‘น หิ มยฺหํ พฺราหฺมณ, ติลาเขตฺตสฺมิ ปาปกา;
เอกปณฺณา ทุปณฺณา จ, เตนาหํ พฺราหฺมณา สุขีฯ

‘‘น หิ มยฺหํ พฺราหฺมณ, ตุจฺฉโกฏฺฐสฺมิ มูสิกา;
อุโสฺสฬฺหิกาย นจฺจนฺติ, เตนาหํ พฺราหฺมณา สุขีฯ

‘‘น หิ มยฺหํ พฺราหฺมณ, สนฺถาโร สตฺตมาสิโก;

อุปฺปาฏเกหิ สญฺฉนฺนํ, เตนาหํ พฺราหฺมณา สุขี ฯ

‘‘น หิ มยฺหํ พฺราหฺมณ, วิธวา สตฺต ธีตโร;
เอกปุตฺตา ทุปุตฺตา จ, เตนาหํ พฺราหฺมณา สุขี ฯ

‘‘น หิ มยฺหํ พฺราหฺมณ, ปิงฺคลา ติลกาหตา;
โสตฺตํ ปาเทน โพเธติ, เตนาหํ พฺราหฺมณา สุขี ฯ

‘‘น หิ มยฺหํ พฺราหฺมณ, ปจฺจูสมฺหิ อิณายิกา;
เทถ เทถาติ โจเทนฺติ, เตนาหํ พฺราหฺมณา สุขี’’ติ ฯ

เอวํ วุตฺเต, ภารทฺวาชโคตฺโต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม! เสยฺยถาปิ, โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต ฯ เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ ฯ ลเภยฺยาหํ โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปท’’นฺติ ฯ

อลตฺถ โข ภารทฺวาชโคตฺโต พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทํ ฯ อจิรูปสมฺปนฺโน ปนายสฺมา ภารทฺวาโช เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ ฯ ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิ ฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสีติ ฯ

อรหนฺตวคฺโค ปฐโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ธนญฺชานี จ อกฺโกสํ, อสุรินฺทํ พิลงฺคิกํ;
อหิํสกํ ชฏา เจว, สุทฺธิกญฺเจว อคฺคิกา;
สุนฺทริกํ พหุธีตเรน จ เต ทสาติ ฯ

๒. อุปาสกวคฺโค

๑. กสิภารทฺวาชสุตฺตํ

๑๙๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ วิหรติ ทกฺขิณาคิริสฺมิํ เอกนาฬายํ พฺราหฺมณคาเม ฯ เตน โข ปน สมเยน กสิภารทฺวาชสฺส [กสิกภารทฺวาชสฺส (ก.)] พฺราหฺมณสฺส ปญฺจมตฺตานิ นงฺคลสตานิ ปยุตฺตานิ โหนฺติ วปฺปกาเล ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส กมฺมนฺโต เตนุปสงฺกมิ ฯ

เตน โข ปน สมเยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปริเวสนา วตฺตติ ฯ อถ โข ภควา เยน ปริเวสนา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ อทฺทสา โข กสิภารทฺวาโช พฺ

ราหฺมโณ ภควนฺตํ ปิณฺฑาย ฐิตํฯ ทิสฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหํ โข, สมณ, กสามิ จ วปามิ จ, กสิตฺวา จ วปิตฺวา จ ภุญฺชามิฯ ตฺวมฺปิ, สมณ, กสสฺสุ จ วปสฺสุ จ, กสิตฺวา จ วปิตฺวา จ ภุญฺชสฺสู’’ติฯ ‘‘อหมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, กสามิ จ วปามิ จ, กสิตฺวา จ วปิตฺวา จ ภุญฺชามี’’ติฯ น โข มยํ ปสฺสาม โภโต โคตมสฺส ยุคํ วา นงฺคลํ วา ผาลํ วา ปาจนํ วา พลีพทฺเท วา, อถ จ ปน ภวํ โคตโม เอวมาห – ‘‘อหมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, กสามิ จ วปามิ จ, กสิตฺวา จ วปิตฺวา จ ภุญฺชามี’’ติ ฯ อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘กสฺสโก ปฏิชานาสิ, น จ ปสฺสามิ เต กสิํ;
กสฺสโก ปุจฺฉิโต พฺรูหิ, กถํ ชาเนมุ ตํ กสิ’’นฺติฯ

‘‘สทฺธา พีชํ ตโป วุฏฺฐิ, ปญฺญา เม ยุคนงฺคลํ;
หิรี อีสา มโน โยตฺตํ, สติ เม ผาลปาจนํฯ

‘‘กายคุตฺโต วจีคุตฺโต, อาหาเร อุทเร ยโต;
สจฺจํ กโรมิ นิทฺทานํ, โสรจฺจํ เม ปโมจนํฯ

‘‘วีริยํ เม ธุรโธรยฺหํ, โยคกฺเขมาธิวาหนํ;
คจฺฉติ อนิวตฺตนฺตํ, ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจติฯ

‘‘เอวเมสา กสี กฏฺฐา, สา โหติ อมตปฺผลา;
เอตํ กสิํ กสิตฺวาน, สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตี’’ติฯ

‘‘ภุญฺชตุ ภวํ โคตโมฯ กสฺสโก ภวํฯ ยญฺหิ ภวํ โคตโม อมตปฺผลมฺปิ กสิํ กสตี’’ติ [ภาสตีติ (ก.)]ฯ

‘‘คาถาภิคีตํ เม อโภชเนยฺยํ,
สมฺปสฺสตํ พฺราหฺมณ เนส ธมฺโม;
คาถาภิคีตํ ปนุทนฺติ พุทฺธา,
ธมฺเม สติ พฺราหฺมณ วุตฺติเรสาฯ

‘‘อญฺเญน จ เกวลินํ มเหสิํ,
ขีณาสวํ กุกฺกุจฺจวูปสนฺตํ;
อนฺเนน ปาเนน อุปฏฺฐหสฺสุ,
เขตฺตญฺหิ ตํ ปุญฺญเปกฺขสฺส โหตี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม… เป.… อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๒. อุทยสุตฺตํ

๑๙๘. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อุทยสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิฯ อถ โข อุทโย พฺราหฺมโณ ภควโต ปตฺตํ โอทเนน ปูเรสิฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อุทยสฺส พฺ

ราหฺมณสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ…เป.… ตติยมฺปิ โข อุทโย พฺราหฺมโณ ภควโต ปตฺตํ โอทเนน ปูเรตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปกฏฺฐโกยํ สมโณ โคตโม ปุนปฺปุนํ อาคจฺฉตี’’ติฯ

‘‘ปุนปฺปุนเญฺจว วปนฺติ พีชํ, ปุนปฺปุนํ วสฺสติ เทวราชา;
ปุนปฺปุนํ เขตฺตํ กสนฺติ กสฺสกา, ปุนปฺปุนํ ธญฺญมุเปติ รฏฺฐํฯ

‘‘ปุนปฺปุนํ ยาจกา ยาจยนฺติ, ปุนปฺปุนํ ทานปตี ททนฺติ;
ปุนปฺปุนํ ทานปตี ททิตฺวา, ปุนปฺปุนํ สคฺคมุเปนฺติ ฐานํฯ

‘‘ปุนปฺปุนํ ขีรนิกา ทุหนฺติ, ปุนปฺปุนํ วจฺฉ อุเปติ มาตรํ;
ปุนปฺปุนํ กิลมติ ผนฺทติ จ, ปุนปฺปุนํ คพฺภมุเปติ มนฺโทฯ

‘‘ปุนปฺปุนํ ชายติ มียติ จ, ปุนปฺปุนํ สิวถิกํ [สีวถิกํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] หรนฺติ;
มคฺคญฺจ ลทฺธา อปุนพฺภวาย, น ปุนปฺปุนํ ชายติ ภูริปโญฺญ’’ติ [ปุนปฺปุนํ ชายติ ภูริปโญฺญติ (สฺยา. กํ. ก.)]ฯ

เอวํ วุตฺเต, อุทโย พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๓. เทวหิตสุตฺตํ

๑๙๙. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา วาเตหาพาธิโก โหติ; อายสฺมา จ อุปวาโณ ภควโต อุปฏฺฐาโก โหติฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อุปวาณํ อามเนฺตสิ – ‘‘อิงฺฆ เม ตฺวํ, อุปวาณ, อุโณฺหทกํ ชานาหี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา อุปวาโณ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน เทวหิตสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตุณฺหีภูโต เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ อทฺทสา โข เทวหิโต พฺราหฺมโณ อายสฺมนฺตํ อุปวาณํ ตุณฺหีภูตํ เอกมนฺตํ ฐิตํฯ ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อุปวาณํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘ตุณฺหีภูโต ภวํ ติฏฺฐํ, มุโณฺฑ สงฺฆาฏิปารุโต;
กึ ปตฺถยาโน กึ เอสํ, กึ นุ ยาจิตุมาคโต’’ติฯ

‘‘อรหํ สุคโต โลเก, วาเตหาพาธิโก มุนิ;
สเจ อุโณฺหทกํ อตฺถิ, มุนิโน เทหิ พฺราหฺมณฯ

‘‘ปูชิโต ปูชเนยฺยานํ, สกฺกเรยฺยาน สกฺกโต;
อปจิโต อปเจยฺยานํ [อปจิเนยฺยานํ (สี. สฺยา. กํ.) ฏีกา โอโลเกตพฺพา], ตสฺส อิจฺฉามิ หาตเว’’ติฯ

อถ โข เทวหิโต พฺราหฺมโณ อุโณฺหทกสฺส กาชํ ปุริเสน คาหาเปตฺวา ผาณิตสฺส จ ปุฏํ อายสฺมโต อุปวาณสฺส ปาทาสิฯ อถ โข อายสฺมา อุปวาโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อุโณฺหทเกน นฺหาเปตฺวา [นหาเปตฺวา (สี. ปี.)] อุโณฺหทเกน ผาณิตํ อาโลเลตฺวา ภควโต ปาทาสิฯ อถ โข ภควโต อาพาโธ ปฏิปฺปสฺสมฺภิฯ

อถ โข เทวหิโต พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ ส โมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข เทวหิโต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กตฺถ ทชฺชา เทยฺยธมฺมํ, กตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ;
กถญฺหิ ยชมานสฺส, กถํ อิชฺฌติ ทกฺขิณา”ติฯ

“ปุเพฺพนิวาสํ โย เวที, สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ;
อโถ ชาติกฺขยํ ปโตฺต, อภิญฺญาโวสิโต มุนิฯ

“เอตฺถ ทชฺชา เทยฺยธมฺมํ, เอตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ;
เอวญฺหิ ยชมานสฺส, เอวํ อิชฺฌติ ทกฺขิณา”ติฯ

เอวํ วุเตฺต, เทวหิโต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม…เป.… อุ ปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ

๔. มหาสาลสุตฺตํ

๒๐๐. สาวตฺถินิทานํ ฯ อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมณมหาสาโล ลูโข ลูขปาวุรโณ [ลูข ปาปุรโณ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ ส โมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ พฺราหฺมณมหา สาลํ ภควา เอตทโวจ – “กินฺนุ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, ลูโข ลูขปาวุรโณ”ติ? “อิธ เม, โภ โคตม, จตฺ ตาโร ปุตฺตาฯ เต มํ ทาเรหิ สํปุจฺฉ ฆรา นิกฺขาเมนฺตี”ติฯ “เตน หิ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, อิมา คาถา โย ปริยาปุณิตฺวา สภายํ มหาชนกาเย สนฺนิปติเต ปุเตฺตสุ จ สนฺนิสิเนฺนสุ ภาสสฺสุ –

“เยหิ ชาเตหิ นนฺทิสฺสํ, เยสญฺจ ภวมิจฺฉิสํ;
เต มํ ทาเรหิ สํปุจฺฉ, สาว วาเรนฺติ สูกรํฯ

“อสนฺตา กิร มํ ชมฺมา, ตาต ตาตาติ ภาสเร;
รกฺขสา ปุตฺตรูเปน, เต ชหนฺติ วโยคตํฯ

“อโสฺสว ชิโณฺณ นิโพฺภโค, ขาทนา อปนียติ;
พาลกานํ ปิตา เถโร, ปราคาเรสุ ภิกฺขติฯ

“ทโณฺฑว กิร เม เสโยฺย, ยเญฺจ ปุตฺตา อนสฺสวา;
จณฺฑมฺปิ โคณํ วาเรติ, อโถ จณฺฑมฺปิ กุกฺกุรํฯ

“อนฺธกาเร ปุเร โหติ, คมฺภีเร คาธเมธติ;
ทณฺฑสฺส อานุภาเวน, ขลิตฺวา ปติติฏฺฐตี”ติฯ

อถ โข โส พฺราหฺมณมหาสาโล ภควโต สนฺติเก อิมา คาถาโย ปริยาปุณิตฺวา สภายํ มหาชนกาเย สนฺนิปติเต ปุเตฺตสุ จ สนฺนิสิเนฺนสุ อภาสิ –

“เยหิ ชาเตหิ นนฺทิสฺสํ, เยสญฺจ ภวมิจฺฉิสํ;
เต มํ ทาเรหิ สํปุจฺฉ, สาว วาเรนฺติ สูกรํฯ

‘‘อสนฺตา กิร มํ ชมฺมา, ตาต ตาตาติ ภาสเร;
รกฺขสา ปุตฺตรูเปน, เต ชหนฺติ วโยคตํฯ

‘‘อโสฺสว ชิโณฺณ นิโพฺภโค, ขาทนา อปนียติ;
พาลกานํ ปิตา เถโร, ปราคาเรสุ ภิกฺขติฯ

‘‘ทโณฺฑว กิร เม เสโยฺย, ยเญฺจ ปุตฺตา อนสฺสวา;
จณฺฑมฺปิ โคณํ วาเรติ, อโถ จณฺฑมฺปิ กุกฺกุรํฯ

‘‘อนฺธกาเร ปุเร โหติ, คมฺภีเร คาธเมธติ;
ทณฺฑสฺส อานุภาเวน, ขลิตฺวา ปติติฎฺฐตี’’ติฯ

อถ โข นํ พฺราหฺมณมหาสาลํ ปุตฺตา ฆรํ เนตฺวา นฺหาเปตฺวา ปเจฺจกํ ทุสฺสยุเคน อจฺฉาเทสุํฯ อถ โข โส พฺราหฺมณมหาสาโล เอกํ ทุสฺสยุคํ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข พฺราหฺมณมหาสาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มยํ, โภ โคตม, พฺราหฺมณา นาม อาจริยสฺส อาจริยธนํ ปริเยสามฯ ปฎิคฺคณฺหตุ เม ภวํ โคตโม อาจริยธน’’นฺติฯ ปฎิคฺคเหสิ ภควา อนุกมฺปํ อุปาทายฯ อถ โข โส พฺราหฺมณมหาสาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๕. มานตฺถทฺธสุตฺตํ

๒๐๑. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน มานตฺถโทฺธ นาม พฺราหฺมโณ สาวตฺถิยํ ปฎิวสติฯ โส เนว มาตรํ อภิวาเทติ, น ปิตรํ อภิวาเทติ, น อาจริยํ อภิวาเทติ, น เชฎฺฐภาตรํ อภิวาเทติฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา มหติยา ปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสติฯ อถ โข มานตฺถทฺธสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข สมโณ โคตโม มหติยา ปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสติฯ ยํนูนาหํ เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกเมยฺยํฯ สเจ มํ สมโณ โคตโม อาลปิสฺสติ, อหมฺปิ ตํ อาลปิสฺสามิฯ โน เจ มํ สมโณ โคตโม อาลปิสฺสติ, อหมฺปิ นาลปิสฺสามี’’ติฯ อถ โข มานตฺถโทฺธ พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตุณฺหีภูโต เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ อถ โข ภควา ตํ นาลปิฯ อถ โข มานตฺถโทฺธ พฺราหฺมโณ – ‘นายํ สมโณ โคตโม กิญฺจิ ชานาตี’ติ ตโตว ปุน นิวตฺติตุกาโม อโหสิฯ อถ โข ภควา มานตฺถทฺธสฺส พฺราหฺมณสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย มานตฺถทฺธํ พฺราหฺมณํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘น มานํ พฺราหฺมณ สาธุ, อตฺถิกสฺสีธ พฺราหฺมณ;
เยน อเตฺถน อาคจฺฉิ, ตเมวมนุพฺรูหเย’’ติฯ

อถ โข มานตฺถโทฺธ พฺราหฺมโณ – ‘‘จิตฺตํ เม สมโณ โคตโม ชานาตี’’ติ ตเตฺถว ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควโต ปาทานิ มุเขน จ ปริจุมฺพติ ปาณีหิ จ ปริสมฺพาหติ, นามญฺจ สาเวติ – ‘‘มานตฺถทฺธาหํ, โภ โคตม, มานตฺถทฺธาหํ, โภ โคตมา’’ติฯ อถ โข สา ปริสา อพฺภุตจิตฺตชาตา [อพฺภุตจิตฺตชาตา (สี. สฺยา. กํ. ปี.), อจฺฉริยพฺภุตจิตฺตชาตา (ก.)] อโหสิ – ‘อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ! อยญฺหิ มานตฺถโทฺธ พฺราหฺมโณ เนว มาตรํ อภิวาเทติ, น ปิตรํ อภิวาเทติ, น อาจริยํ อภิวาเทติ, น เชฎฺฐภาตรํ อภิวาเทติ; อถ จ ปน สมเณ โคตเม เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรตี’ติฯ อถ โข ภควา มานตฺถทฺธํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ – ‘‘อลํ, พฺ

ราหฺมณ , อุฏฺเฐหิ, สเก อาสเน นิสีทฯ ยโต เต มยิ จิตฺตํ ปสนฺน’’นฺติฯ อถ โข มานตฺถทฺโธ พฺราหฺมโณ สเก อาสเน นิสีทิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“เกสุ น มานํ กยิราถ, เกสุ จสฺส สคารโว;
กฺยสฺส อปจิตา อสฺสุ, กฺยสฺสุ สาธุ สุปูชิตา’’ติฯ

“มาตริ ปิตริ จาปิ, อโถ เชฏฺฐมฺหิ ภาตริ;
อาจริเย จตุตฺถมฺหิ,
เตสุ น มานํ กยิราถ;
เตสุ อสฺส สคารโว,
ตฺยสฺส อปจิตา อสฺสุ;
ตฺยสฺสุ สาธุ สุปูชิตาฯ

“อรหนฺเต สีตีภูเต, กตกิจฺเจ อนาสเว;
นิหจฺจ มานํ อถทฺโธ, เต นมสฺเส อนุตฺตเร’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, มานตฺถทฺโธ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๖. ปจฺจนีกสุตฺตํ

๒๐๒. สาวตฺถินิทานํ ฯ เตน โข ปน สมเยน ปจฺจนีกสาโต นาม พฺราหฺมโณ สาวตฺถิยํ ปฏิวสติฯ อถ โข ปจฺจนีกสาตสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ – “ยํนูนาหํ เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกเมยฺยํฯ ยํ ยเทว สมโณ โคตโม ภาสิสฺสติ ตํ ตเทวสฺสาหํ [ตเทว สาหํ (ก.)] ปจฺจนีกาสฺส’’นฺติ [ปจฺจนีกสฺสนฺติ (ปี.), ปจฺจนีกสาตนฺติ (ก.)]ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา อพฺโภกาเส จงฺกมติฯ อถ โข ปจฺจนีกสาโต พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ จงฺกมนฺตํ เอตทโวจ – ‘ภณ สมณธมฺม’นฺติฯ

“น ปจฺจนีกสาเตน, สุวิชานํ สุภาสิตํ;
อุปกฺกิลิฏฺฐจิตฺเตน, สารมฺภพหุเลน จฯ

“โย จ วิเนยฺย สารมฺภํ, อปฺปสาทญฺจ เจตโส;
อาฆาตํ ปฏินิสฺสชฺช, ส เว [สเจ (สฺยา. กํ. ก.)] ชญฺญา สุภาสิต’’นฺติฯ

เอวํ วุตฺเต, ปจฺจนีกสาโต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๗. นวกมฺมิกสุตฺตํ

๒๐๓. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสณฺเฑ ฯ เตน โข ปน สมเยน นวกมฺมิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ตสฺมึ วนสณฺเฑ กมฺมนฺตํ การาเปติฯ อทฺทสา โข นวกมฺมิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมึ สาลรุกฺขมูเล นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – “อหํ โข อิมสฺมึ วนสณฺเฑ

กมฺมนฺตํ การาเปนฺต รมามิฯ อยํ สมโณ โคตโม กึ การาเปนฺต รมตี’’ติ? อถ โข นวกมฺมิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิฯ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“เก นุ กมฺมนฺตา กรียนฺติ, ภิกฺขุ สาลวเน ตว;
ยเทกโก อรญฺญสฺมึ, รตึ วินฺทติ โคตโม’’ติฯ

“น เม วนสฺมึ กรณียมตฺถิ,
อุจฺฉินฺนมูลํ เม วนํ วิสูกํ;
สฺวาหํ วเน นิพฺพนโถ วิสลฺล,
เอโก รเม อรตึ วิปฺปหายา’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต, นวกมฺมิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๘. กฏฺฐหารสุตฺตํ

๒๐๔. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ภารทฺวาชโคตฺตสฺส พฺราหฺมณสฺส สมฺพหุลา อเนฺตวาสิกา กฏฺฐหารกา มาณวกา เยน วนสโณฺฑ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อทฺทสํสุ ภควนฺตํ ตสฺมึ วนสเณฺฑ นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ ทิสฺวาน เยน ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภารทฺวาชโคตฺตํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจุํ – ‘‘ยเคฺฆ, ภวํ ชาเนยฺยาสิ! อสุกสฺมึ วนสเณฺฑ สมโณ นิสิโนฺน ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา’’ฯ อถ โข ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ เตหิ มาณวเกหิ สทฺธึ เยน โส วนสโณฺฑ เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข ภควนฺตํ ตสฺมึ วนสเณฺฑ นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“คมฺภีรรูเป พหุเภรเว วเน,
สุญฺญํ อรญฺญํ วิชนํ วิคาหิย;
อนิญฺชมาเนน ฐิเตน วคฺคุนา,
สุจารุรูปํ วต ภิกฺขุ ฌายสิฯ

“น ยตฺถ คีตํ นปิ ยตฺถ วาทิตํ,
เอโก อรเญฺญ วนวสฺสิโต มุนิ;
อเจฺฉรรูปํ ปฏิภาติ มํ อิทํ,
ยเทกโก ปีติมโน วเน วเสฯ

“มญฺญามหํ โลกาธิปติสหพฺยตํ,
อากงฺขมาโน ติทิวํ อนุตฺตรํ;
กสฺมา ภวํ วิชนมรญฺญมสฺสิโต,
ตโป อิธ กุพฺพสิ พฺรหฺมปตฺติยา’’ติฯ

“ยา กาจิ กงฺขา อภินนฺทนา วา,
อเนกธาตูสุ ปุถู สทาสิตา;

อญฺญาณมูลปฺปภวา ปชปฺปิตา,
สพฺพา มยา พฺยนฺติกตา สมูลิกาฯ

‘‘สฺวาหํ อกโงฺข อสิโต อนูปโย,
สเพฺพสุ ธเมฺมสุ วิสุทฺธทสฺสโน;
ปปฺปุยฺย สโมฺพธิมนุตฺตรํ สิวํ,
ฌายามหํ พฺรหฺม รโห วิสารโท’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต, ภารทฺวาชโคโตฺต พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๙. มาตุโปสกสุตฺตํ

๒๐๕. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข มาตุโปสโก พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มาตุโปสโก พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหญฺหิ, โภ โคตม, ธเมฺมน ภิกฺขํ ปริเยสามิ, ธเมฺมน ภิกฺขํ ปริเยสิตฺวา มาตาปิตโร โปเสมิฯ กจฺจาหํ, โภ โคตม, เอวํการี กิจฺจการี โหมี’’ติ? ‘‘ตคฺฆ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, เอวํการี กิจฺจการี โหสิฯ โย โข, พฺราหฺมณ, ธเมฺมน ภิกฺขํ ปริเยสติ, ธเมฺมน ภิกฺขํ ปริเยสิตฺวา มาตาปิตโร โปเสติ, พหุํ โส ปุญฺญํ ปสวตี’’ติฯ

‘‘โย มาตรํ ปิตรํ วา, มโจฺจ ธเมฺมน โปสติ;
ตาย นํ ปาริจริยาย, มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา;
อิเธว นํ ปสํสนฺติ, เปจฺจ สเคฺค ปโมทตี’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต, มาตุโปสโก พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๑๐. ภิกฺขกสุตฺตํ

๒๐๖. สาวตฺถินิทานํฯ อถ โข ภิกฺขโก พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ภิกฺขโก พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, โภ โคตม, ภิกฺขโก, ภวมฺปิ ภิกฺขโก, อิธ โน กิํ นานากรณ’’นฺติ?

‘‘น เตน ภิกฺขโก โหติ, ยาวตา ภิกฺขเต ปเร;
วิสฺสํ ธมฺมํ สมาทาย, ภิกฺขุ โหติ น ตาวตาฯ

‘‘โยธ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ, พาหิตฺวา พฺรหฺมจริยํ;
สงฺขาย โลเก จรติ, ส เว ภิกฺขูติ วุจฺจตี’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต, ภิกฺขโก พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๑๑. สงฺคารวสุตฺตํ

๒๐๗. สาวตฺถินิทานํฯ เตน โข ปน สมเยน สงฺคารโว นาม พฺราหฺมโณ สาวตฺถิยํ ปฏิวสติ อุทกสุทฺธิโก, อุทเกน ปริสุทฺธึ ปเจฺจติ, สายํ ปาตํ อุทโกโรหนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรติฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกโนฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธ, ภเนฺต, สงฺคารโว นาม พฺราหฺมโณ สาวตฺถิยํ ปฏิวสติ อุทกสุทฺธิโก , อุทเกน สุทฺธึ ปเจฺจติ, สายํ ปาตํ อุทโกโรหนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรติฯ สาธุ, ภเนฺต, ภควา เยน สงฺคารวสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’ติฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวนฯ

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน สงฺคารวสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข สงฺคารวํ พฺราหฺมณํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘สจฺจํ กิร ตฺวํ, พฺราหฺมณ, อุทกสุทฺธิโก, อุทเกน สุทฺธึ ปเจฺจสิ, สายํ ปาตํ อุทโกโรหนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรสี’’ติ? ‘‘เอวํ, โภ โคตม’’ฯ ‘‘กึ ปน ตฺวํ, พฺราหฺมณ, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อุทกสุทฺธิโก, อุทกสุทฺธึ ปเจฺจสิ, สายํ ปาตํ อุทโกโรหนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรสี’’ติ? ‘‘อิธ เม, โภ โคตม [อิธ เม โภ โคตม อหํ (ปี. ก.)], ยํ ทิวา ปาปกมฺมํ กตํ โหติ, ตํ สายํ นฺหาเนน [นหาเนน (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปวาเหมิ, ยํ รตฺตึ ปาปกมฺมํ กตํ โหติ ตํ ปาตํ นฺหาเนน ปวาเหมิฯ อิมํ ขฺวาหํ, โภ โคตม, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อุทกสุทฺธิโก, อุทเกน สุทฺธึ ปเจฺจมิ, สายํ ปาตํ อุทโกโรหนานุโยคมนุยุโตฺต วิหรามี’’ติฯ

‘‘ธโมฺม รหโท พฺราหฺมณ สีลติโตฺถ,
อนาวิโล สพฺภิ สตํ ปสโตฺถ;
ยตฺถ หเว เวทคุโน สินาตา,
อนลฺลคตฺตาว [อนลฺลีนคตฺตาว (ก.)] ตรนฺติ ปาร’’นฺติฯ

เอวํ วุเตฺต, สงฺคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

๑๒. โขมทุสฺสสุตฺตํ

๒๐๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ โขมทุสฺสํ นามํ สกฺยานํ นิคโมฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โขมทุสฺสํ นิคมํ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ เตน โข ปน สมเยน โขมทุสฺสกา พฺราหฺมณคหปติกา สภายํ สนฺนิปติตา โหนฺติ เกนจิเทว กรณีเยน, เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติฯ อถ โข ภควา เยน สา สภา เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสํสุ โขมทุสฺสกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน เอตทโวจุํ – ‘‘เก จ มุณฺฑกา สมณกา, เก จ สภาธมฺมํ ชานิสฺสนฺตี’’ติ? อถ โข ภควา โขมทุสฺสเก พฺราหฺมณคหปติเก คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘เนสา สภา ยตฺถ น สนฺติ สโนฺต,
สโนฺต น เต เย น วทนฺติ ธมฺมํ;
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ,

ธมฺมํ วทนฺตา จ ภวนฺติ สโนฺต’’ติฯ

เอวํ วุเตฺต, โขมทุสฺสกา พฺราหฺมณคหปติกา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม; เสยฺยถาปิ, โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมโนฺต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ, เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอเต มยํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปเต สรณํ คเต’’ติฯ

อุปาสกวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กสิ อุทโย เทวหิโต, อญฺญตรมหาสาลํ;
มานถทฺธํ ปจฺจนีกํ, นวกมฺมิกกฏฺฐหารํ;
มาตุโปสกํ ภิกฺขโก, สงฺคารโว จ โขมทุเสฺสน ทฺวาทสาติฯ

พฺราหฺมณสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

๘. วงฺคีสสํยุตฺตํ

๑. นิกฺขนฺตสุตฺตํ

๒๐๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อายสฺมา วงฺคีโส อาฬวิยํ วิหรติ อคฺคาฬเว เจติเย อายสฺมตา นิโคฺรธกปฺเปน อุปชฺฌาเยน สทฺธึฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา วงฺคีโส นวโก โหติ อจิรปพฺพชิโต โอหิยฺยโก วิหารปาโลฯ อถ โข สมฺพหุลา อิตฺถิโย สมลงฺกริตฺวา เยน อคฺคาฬวโก อาราโม เตนุปสงฺกมึสุ วิหารเปกฺขิกาโยฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส ตา อิตฺถิโย ทิสฺวา อนภิรติ อุปฺปชฺชติ, ราโค จิตฺตํ อนุทฺธํเสติฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อลาภา วต เม, น วต เม ลาภา; ทุลฺลทฺธํ วต เม, น วต เม สุลทฺธํ; ยสฺส เม อนภิรติ อุปฺปนฺนา, ราโค จิตฺตํ อนุทฺธํเสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา, ยํ เม ปโร อนภิรตึ วิโนเทตฺวา อภิรตึ อุปฺปาเทยฺยฯ ยํนูนาหํ อตฺตนาว อตฺตโน อนภิรตึ วิโนเทตฺวา อภิรตึ อุปฺปาเทยฺย’’นฺติฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อตฺตนาว อตฺตโน อนภิรตึ วิโนเทตฺวา อภิรตึ อุปฺปาเทตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘นิกฺขนฺตํ วต มํ สนฺตํ, อคารสฺมานคาริยํ;
วิตกฺกา อุปธาวนฺติ, ปคพฺภา กณฺหโต อิเมฯ

‘‘อุคฺคปุตฺตา มหิสฺสาสา, สิกฺขิตา ทฬฺหธมฺมิโน;
สมนฺตา ปริกิเรยฺยุํ, สหสฺสํ อปลายินํฯ

‘‘สเจปิ เอตโต [เอตฺตโต (สี. ปี. ก.), เอตฺตกา (สฺยา. กํ.)] ภิโยฺย, อาคมิสฺสนฺติ อิตฺถิโย;
เนว มํ พฺยาธยิสฺสนฺติ [พฺยาถยิสฺสนฺติ (?)], ธเมฺม สมฺหิ ปติฏฺฐิตํฯ

‘‘สกฺขี หิ เม สุตํ เอตํ, พุทฺธสฺสาทิจฺจพนฺธุโน;
นิพฺพานคมนํ มคฺคํ, ตตฺถ เม นิรโต มโนฯ

‘‘เอวเญฺจ มํ วิหรนฺตํ, ปาปิม อุปคจฺฉสิ;
ตถา มจฺจุ กริสฺสามิ, น เม มคฺคมฺปิ ทกฺขสี’’ติฯ

๒. อรติสุตฺตํ

๒๑๐. เอกํ สมยํ…เป.… อายสฺมา วงฺคีโส อาฬวิยํ วิหรติ อคฺคาฬเว เจติเย อายสฺมตา นิโคฺรธกปฺเปน อุปชฺฌาเยน สทฺธึฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา นิโคฺรธกโปฺป ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกโนฺต วิหารํ ปวิสติ, สายํ วา นิกฺขมติ อปรชฺชุ วา กาเลฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต วงฺคีสสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, ราโค จิตฺตํ อนุทฺธํเสติฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อลาภา วต เม, น วต เม ลาภา; ทุลฺลทฺธํ วต เม, น วต เม สุลทฺธํ; ยสฺส เม อนภิรติ อุปฺปนฺนา, ราโค จิตฺตํ อนุทฺธํเสติ; ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา, ยํ เม ปโร อนภิรตึ วิโนเทตฺวา อภิรตึ อุปฺปาเทยฺยฯ ยํนูนาหํ อตฺตนาว อตฺตโน อนภิรตึ วิโนเทตฺวา อภิรตึ อุปฺปาเทยฺย’’นฺติฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อตฺตนาว อตฺตโน อนภิรตึ วิโนเทตฺวา อภิรตึ อุปฺปาเทตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

“อรติญฺจ รติญฺจ ปหาย, สพฺพโส เคหสิตญฺจ วิตกฺกํ;
วนถํ น กเรยฺย กุหิญฺจิ, นิพฺพนโถ อรโต ส หิ ภิกฺขุ [ส ภิกฺขุ (ก.)]ฯ

“ยมิธ ปถวิญฺจ เวหาสํ, รูปคตญฺจ ชคโตคธํ;
กิญฺจิ ปริชียติ สพฺพมนิจฺจํ, เอวํ สเมจฺจ จรนฺติ มุตตฺตาฯ

“อุปธีสุ ชนา คธิตาเส [คถิตาเส (สี.)], ทิฏฺฐสุเต ปฏิเฆ จ มุเต จ;
เอตฺถ วิโนทย ฉนฺทมเนโช, โย เอตฺถ น ลิมฺปติ ตํ มุนิมาหุฯ

“อถ สฏฺฐินิสฺสิตา สวิตกฺกา, ปุถู ชนตาย อธมฺมา นิวิฏฺฐา;
น จ วคฺคคตสฺส กุหิญฺจิ, โน ปน ทุฏฺฐุลฺลภาณี ส ภิกฺขุฯ

“ทโพฺพ จิรรตฺตสมาหิโต, อกุหโก นิปโก อปิหาลุ;
สนฺตํ ปทํ อชฺฌคมา มุนิ ปฏิจฺจ, ปรินิพฺพุโต กงฺขติ กาล”นฺตฺนฺติฯ

๓. เปสลสุตฺตํ

๒๑๑. เอกํ สมยํ อายสฺมา วงฺคีโส อาฬวิยํ วิหรติ อคฺคาฬเว เจติเย อายสฺมตา นิโคฺรธกปฺเปน อุปชฺฌาเยน สทฺธิํฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา วงฺคีโส อตฺตโน ปฏิภาเนน อเญฺญ เปสเล ภิกฺขู อติมญฺญติฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – “อลาภา วต เม, น วต เม ลาภา; ทุลฺลทฺธํ วต เม, น วต เม สุลทฺธํ; ยฺวาหํ อตฺตโน ปฏิภาเนน อเญฺญ เปสเล ภิกฺขู อติมญฺญามี”ติฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อตฺตนาว อตฺตโน วิปฺปฏิสารํ อุปฺปาเทตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

“มานํ ปชหสฺสุ โคตม, มานปถญฺจ ปชหสฺสุ;
อเสสํ มานปถสฺมิํ, สมุจฺฉิโต วิปฺปฏิสารีหุวา จิรรตฺตํฯ

“มเกฺขน มกฺขิตา ปชา, มานหตา นิรยํ ปปตนฺติ;
โสจนฺติ ชนา จิรรตฺตํ, มานหตา นิรยํ อุปปนฺนาฯ

“น หิ โสจติ ภิกฺขุ กทาจิ, มคฺคชิโน สมฺมาปฏิปนฺโน;
กิตฺติญฺจ สุขญฺจ อนุโภติ, ธมฺมทโสติ ตมาหุ ปหิตตฺตํฯ

“ตสฺมา อขิโลธ ปธานวา, นีวรณานิ ปหาย วิสุทฺโธ;
มานญฺจ ปหาย อเสสํ, วิชฺชายนฺตกโร สมิตาวี”ติฯ

๔. อานนฺทสุตฺตํ

๒๑๒. เอกํ สมยํ อายสฺมา อานโนฺท สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ อายสฺมตา วงฺคีเสน ปจฺฉาสมเณนฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต วงฺคีสสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, ราโค จิตฺตํ อนุทฺธํเสติฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กามราเคน ฑยฺหามิ, จิตฺตํ เม ปริฑยฺหติ;

สาธุ นิพฺพาปนํ พฺรูหิ, อนุกมฺปาย โคตมา’’ติฯ

‘‘สญฺญาย วิปริเยสา, จิตฺตํ เต ปริฑยฺหติ;
นิมิตฺตํ ปริวเชฺชหิ, สุภํ ราคูปสํหิตํฯ

‘‘สงฺขาเร ปรโต ปสฺส, ทุกฺขโต มา จ อตฺตโต;
นิพฺพาเปหิ มหาราคํ, มา ฑยฺหิตฺโถ ปุนปฺปุนํฯ

‘‘อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ, เอกคฺคํ สุสมาหิตํ;
สติ กายคตา ตฺยตฺถุ, นิพฺพิทาพหุโล ภฯ

‘‘อนิมิตฺตญฺจ ภาเวหิ, มานานุสยมุชฺชห;
ตโต มานาภิสมยา, อุปสนฺโต จริสฺสสี’’ติฯ

๕. สุภาสิตสุตฺตํ

๒๑๓. สาวตฺถินิทานํฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตา วาจา สุภาสิตา โหติ, โน ทุพฺภาสิตา; อนวชฺชา จ อนนุวชฺชา จ วิญฺญูนํฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุภาสิตํเยว ภาสติ โน ทุพฺภาสิตํ, ธมฺมํเยว ภาสติ โน อธมฺมํ, ปิยํเยว ภาสติ โน อปฺปิยํ, สจฺจํเยว ภาสติ โน อลิกํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตา วาจา สุภาสิตา โหติ, โน ทุพฺภาสิตา, อนวชฺชา จ อนนุวชฺชา จ วิญฺญูน’’นฺติฯ อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘สุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ สนฺโต,
ธมฺมํ ภเณ นาธมฺมํ ตํ ทุติยํ;
ปิยํ ภเณ นาปฺปิยํ ตํ ตติยํ,
สจฺจํ ภเณ นาลิกํ ตํ จตุตฺถ’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปฏิภาติ มํ ภควา, ปฏิภาติ มํ สุคตา’’ติฯ ‘‘ปฏิภาตุ ตํ วงฺคีสา’’ติ ภควา อโวจฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ –

‘‘ตเมว วาจํ ภาเสยฺย, ยายตฺตานํ น ตาปเย;
ปเร จ น วิหิํเสยฺย, สา เว วาจา สุภาสิตาฯ

‘‘ปิยวาจํว ภาเสยฺย, ยา วาจา ปฏินนฺทิตา;
ยํ อนาทาย ปาปานิ, ปเรสํ ภาสเต ปิยํฯ

‘‘สจฺจํ เว อมตา วาจา, เอส ธโมฺม สนนฺตโน;
สเจฺจ อเตฺถ จ ธเมฺม จ, อาหุ สนฺโต ปติฏฺฐิตาฯ

‘‘ยํ พุโทฺธ ภาสเต วาจํ, เขมํ นิพฺพานปตฺติยา;
ทุกฺขสฺสนฺตกิริยาย, สา เว วาจานมุตฺตมา’’ติฯ

๖. สาริปุตฺตสุตฺตํ

๒๑๔. เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปุตฺโต สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ โปริยา วาจาย วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย [อเนฬคลาย (สี. ก.), อเนลคฬาย (สฺยา. กํ. ปี.)] อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยาฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – “อยํ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ โปริยา วาจาย วิสฺสฏฺฐาย อเนลคลาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยาฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ ยํนูนาหํ อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถเวยฺย”นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ – “ปฏิภาติ มํ, อาวุโส สาริปุตฺต, ปฏิภาติ มํ, อาวุโส สาริปุตฺตา”ติฯ “ปฏิภาตุ ตํ, อาวุโส วงฺคีสา”ติฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ –

“คมฺภีรปญฺโญ เมธาวี, มคฺคามคฺคสฺส โกวิโท;
สาริปุตฺโต มหาปญฺโญ, ธมฺมํ เทเสติ ภิกฺขุนํฯ

“สํขิตฺเตนปิ เทเสติ, วิตฺถาเรนปิ ภาสติ;
สาฬิกายิว นิคฺโฆโส, ปฏิภานํ อุทีรยิ [อุทีริยิ (สฺยา. กํ.) อุทีรยติ (สามญฺญผลสุตฺต ฏีกานุรูปํ)]ฯ

“ตสฺส ตํ เทสยนฺตสฺส, สุณนฺติ มธุรํ คิรํ;
สเรน รชนีเยน, สวนีเยน วคฺคุนา;
อุทคฺคจิตฺตา มุทิตา, โสตํ โอเธนฺติ ภิกฺขโว”ติฯ

๗. ปวารณาสุตฺตํ

๒๑๕. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเท มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิํ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ สเพฺพเหว อรหนฺเตหิฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ปนฺนรเส ปวารณาย ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต อโพฺภกาเส นิสินฺโน โหติฯ อถ โข ภควา ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – “หนฺท ทานิ, ภิกฺขเว, ปวาเรมิ โวฯ น จ เม กิญฺจิ ครหถ กายิกํ วา วาจสิกํ วา”ติฯ

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา สาริปุตฺโต อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “น โข มยํ, ภนฺเต, ภควโต กิญฺจิ ครหาม กายิกํ วา วาจสิกํ วาฯ ภควา หิ , ภนฺเต, อนุปฺปนฺนสฺส มคฺคสฺส อุปฺปาเทตา, อสญฺชาตสฺส มคฺคสฺส สญฺชเนตา, อนกฺขาตสฺส มคฺคสฺส อกฺขาตา, มคฺคญฺญู มคฺควิทู มคฺคโกวิโทฯ มคฺคานุคา จ, ภนฺเต, เอตรหิ สาวกา วิหรนฺติ ปจฺฉา สมนฺนาคตา; อหญฺจ โข, ภนฺเต, ภควนฺตํ ปวาเรมิฯ น จ เม ภควา กิญฺจิ ครหติ กายิกํ วา วาจสิกํ วา”ติฯ

‘‘น ขฺวาหํ เต, สาริปุตฺต, กิญฺจิ ครหามิ กายิกํ วา วาจสิกํ วาฯ ปณฺฑิโต ตฺวํ, สาริปุตฺต, มหาปโญฺญ ตฺวํ, สาริปุตฺต , ปุถุปโญฺญ ตฺวํ, สาริปุตฺต, หาสปโญฺญ ตฺวํ, สาริปุตฺต, ชวนปโญฺญ ตฺวํ, สาริปุตฺต, ติกฺขปโญฺญ ตฺวํ, สาริปุตฺต, นิเพฺพธิกปโญฺญ ตฺวํ, สาริปุตฺตฯ เสยฺยถาปิ, สาริปุตฺต, รโญฺญ จกฺกวตฺติสฺส เชฎฺฐปุโตฺต ปิตรา ปวตฺติตํ จกฺกํ สมฺมเทว อนุปฺปวเตฺตติ; เอวเมว โข ตฺวํ, สาริปุตฺต, มยา อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ สมฺมเทว อนุปฺปวเตฺตสี’’ติฯ

‘‘โน เจ กิร เม, ภเนฺต, ภควา กิญฺจิ ครหติ กายิกํ วา วาจสิกํ วาฯ อิเมสํ ปน, ภเนฺต, ภควา ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ น กิญฺจิ ครหติ กายิกํ วา วาจสิกํ วา’’ติฯ ‘‘อิเมสมฺปิ ขฺวาหํ, สาริปุตฺต, ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ น กิญฺจิ ครหามิ กายิกํ วา วาจสิกํ วาฯ อิเมสญฺหิ, สาริปุตฺต, ปญฺจนฺนํ ภิกฺขุสตานํ สฎฺฐิ ภิกฺขู เตวิชฺชา, สฎฺฐิ ภิกฺขู ฉฬภิญฺญา, สฎฺฐิ ภิกฺขู อุภโตภาควิมุตฺตา, อถ อิตเร ปญฺญาวิมุตฺตา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฎฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปฎิภาติ มํ ภควา, ปฎิภาติ มํ สุคตา’’ติฯ ‘‘ปฎิภาตุ ตํ, วงฺคีสา’’ติ ภควา อโวจฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ –

‘‘อชฺช ปนฺนรเส วิสุทฺธิยา, ภิกฺขู ปญฺจสตา สมาคตา;
สํโยชนพนฺธนจฺฉิทา , อนีฆา ขีณปุนพฺภวา อิสีฯ

‘‘จกฺกวตฺตี ยถา ราชา, อมจฺจปริวาริโต;
สมนฺตา อนุปริเยติ, สาครนฺตํ มหิํ อิมํฯ

‘‘เอวํ วิชิตสงฺคามํ, สตฺถวาหํ อนุตฺตรํ;
สาวกา ปยิรุปาสนฺติ, เตวิชฺชา มจฺจุหายิโนฯ

‘‘สเพฺพ ภควโต ปุตฺตา, ปลาเปตฺถ น วิชฺชติ;
ตณฺหาสลฺลสฺส หนฺตารํ, วเนฺท อาทิจฺจพนฺธุน’’นฺติฯ

๘. ปโรสหสฺสสุตฺตํ

๒๑๖. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํ อฑฺฒเตลเสหิ ภิกฺขุสเตหิฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขู นิพฺพานปฎิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติฯ เต จ ภิกฺขู อฎฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข ภควา ภิกฺขู นิพฺพานปฎิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสติ สมาทเปติ สมุเตฺตเชติ สมฺปหํเสติฯ เต จ ภิกฺขู อฎฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ ยํนูนาหํ ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถเวยฺย’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฎฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปฎิภาติ มํ ภควา, ปฎิภาติ มํ สุคตา’’ติฯ ‘‘ปฎิภาตุ ตํ, วงฺคีสา’’ติ ภควา อโวจฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ –

‘‘ปโรสหสฺสํ ภิกฺขูนํ, สุคตํ ปยิรุปาสติ;

เทเสนฺตํ วิรชํ ธมฺมํ, นิพฺพานํ อกุโตภยํฯ

‘‘สุณนฺติ ธมฺมํ วิมลํ, สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ;
โสภติ วต สมฺพุโทฺธ, ภิกฺขุสงฺฆปุรกฺขโตฯ

‘‘นาคนาโมสิ ภควา, อิสีนํ อิสิสตฺตโม;
มหาเมโฆว หุตฺวาน, สาวเก อภิวสฺสติฯ

‘‘ทิวาวิหารา นิกฺขมฺม, สตฺถุทสฺสนกมฺยตา [สตฺถุทสฺสนกามตา (สี. สฺยา. กํ.)];
สาวโก เต มหาวีร, ปาเท วนฺทติ วงฺคีโส’’ติฯ

‘‘กึ นุ เต, วงฺคีส, อิมา คาถาโย ปุเพฺพ ปริวิตกฺกิตา, อุทาหุ ฐานโสว ตํ ปฏิภนฺตี’’ติ? ‘น โข เม, ภเนฺต, อิมา คาถาโย ปุเพฺพ ปริวิตกฺกิตา, อถ โข ฐานโสว มํ ปฏิภนฺตี’ติฯ ‘เตน หิ ตํ, วงฺคีส, ภิโยฺยโสมตฺตาย ปุเพฺพ อปริวิตกฺกิตา คาถาโย ปฏิภนฺตู’ติฯ ‘เอวํ, ภเนฺต’ติ โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ภิโยฺยโสมตฺตาย ภควนฺตํ ปุเพฺพ อปริวิตกฺกิตาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ –

‘‘อุมฺมคฺคปถํ [อุมฺมคฺคสตํ (สฺยา. กํ. ก.)] มารสฺส อภิภุยฺย, จรติ ปภิชฺช ขิลานิ;
ตํ ปสฺสถ พนฺธปมุญฺจกรํ, อสิตํ ภาคโส ปวิภชํฯ

‘‘โอฆสฺส นิตฺถรณตฺถํ, อเนกวิหิตํ มคฺคํ อกฺขาสิ;
ตสฺมิเญฺจ อมเต อกฺขาเต, ธมฺมทฺทสา ฐิตา อสํหีราฯ

‘‘ปโชฺชตกโร อติวิชฺฌ [อติวิชฺฌ ธมฺมํ (สี. สฺยา. กํ.)], สพฺพฎฺฐิตีนํ อติกฺกมมทฺทส;
ญตฺวา จ สจฺฉิกตฺวา จ, อคฺคํ โส เทสยิ ทสทฺธานํฯ

‘‘เอวํ สุเทสิเต ธเมฺม,
โก ปมาโท วิชานตํ ธมฺมํ [โก ปมาโท วิชานตํ (สี. สฺยา. กํ.)];
ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน;
อปฺปมโตฺต สทา นมสฺสมนุสิเกฺข’’ติฯ

๙. โกณฺฑญฺญสุตฺตํ

๒๑๗. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ อถ โข อายสฺมา อญฺญาสิโกณฺฑโญฺญ [อญฺญาโกณฺฑโญฺญ (สี. สฺยา. กํ.)] สุจิรเสฺสว เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควโต ปาทานิ มุเขน จ ปริจุมฺพติ, ปาณีหิ จ ปริสมฺพาหติ, นามญฺจ สาเวติ – ‘‘โกณฺฑโญฺญหํ, ภควา, โกณฺฑโญฺญหํ, สุคตา’’ติฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข อายสฺมา อญฺญาสิโกณฺฑโญฺญ สุจิรเสฺสว เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควโต ปาทานิ มุเขน จ ปริจุมฺพติ, ปาณีหิ จ ปริสมฺพาหติ, นามญฺจ สาเวติ – ‘โกณฺฑโญฺญหํ, ภควา, โกณฺฑโญฺญหํ, สุคตา’ติฯ ยํนูนาหํ อายสฺมนฺตํ อญฺญาสิโกณฺฑญฺญํ ภควโต สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถเวยฺย’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปฏิภาติ มํ, ภควา, ปฏิภาติ มํ, สุคตา’’ติฯ ‘‘ปฏิภาตุ ตํ, วงฺคีสา’’ติ ภควา อโวจฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อายสฺมนฺตํ อญฺญาสิโกณฺฑญฺญํ ภควโต สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ –

‘‘พุทฺธานุพุทฺโธ โส เถโร, โกณฺฑญฺโญ ติพฺพนิกฺกโม;
ลาภี สุขวิหารานํ, วิเวกานํ อภิณฺหโสฯ

‘‘ยํ สาวเกน ปตฺตพฺพํ, สตฺถุสาสนการินา;
สพฺพสฺส ตํ อนุปฺปตฺตํ, อปฺปมตฺตสฺส สิกฺขโตฯ

‘‘มหานุภาโว เตวิชฺโช, เจโตปริยายโกวิโท;
โกณฺฑญฺโญ พุทฺธทายาโท [พุทฺธสาวโก (ปี.)], ปาเท วนฺทติ สตฺถุโน’’ติฯ

๑๐. โมคฺคลฺลานสุตฺตํ

๒๑๘. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ อิสิคิลิปสฺเส กาฬสิลายํ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ สพฺเพเหว อรหนฺเตหิฯ เตสํ สุทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เจตสา จิตฺตํ สมนฺเนสติ [สมนฺวสติ (สฺยา. อฏฺฐ.)] วิปฺปมุตฺตํ นิรุปธึฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข ภควา ราชคเห วิหรติ อิสิคิลิปสฺเส กาฬสิลายํ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ สพฺเพเหว อรหนฺเตหิฯ เตสํ สุทํ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เจตสา จิตฺตํ สมนฺเนสติ วิปฺปมุตฺตํ นิรุปธึฯ ยํนูนาหํ อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ ภควโต สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถเวยฺย’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปฏิภาติ มํ, ภควา, ปฏิภาติ มํ, สุคตา’’ติฯ ‘‘ปฏิภาตุ ตํ, วงฺคีสา’’ติ ภควา อโวจฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ ภควโต สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ –

‘‘นคสฺส ปสฺเส อาสีนํ, มุนึ ทุกฺขสฺส ปารคุํ;
สาวกา ปยิรุปาสนฺติ, เตวิชฺชา มจฺจุหายิโนฯ

‘‘เต เจตสา อนุปริเยติ [อนุปริเยสติ (สี. สฺยา. กํ.)], โมคฺคลฺลาโน มหิทฺธิโก;
จิตฺตํ เนสํ สมนฺเนสํ [สมนฺวสํ (สฺยา. อฏฺฐ.)], วิปฺปมุตฺตํ นิรูปธึฯ

‘‘เอวํ สพฺพงฺคสมฺปนฺนํ, มุนึ ทุกฺขสฺส ปารคุํ;
อเนกาการสมฺปนฺนํ, ปยิรุปาสนฺติ โคตม’’นฺติฯ

๑๑. คคฺคราสุตฺตํ

๒๑๙. เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเร มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ สตฺตหิ จ อุปาสกสเตหิ สตฺตหิ จ อุปาสิกาสเตหิ อเนเกหิ จ เทวตาสหเสฺสหิฯ ตฺยาสฺสุทํ ภควา อติโรจติ [อติวิโรจติ (ก.)] วณฺเณน เจว ยสสา จฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเร

มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธึ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ สตฺตหิ จ อุปาสกสเตหิ สตฺตหิ จ อุปาสิกาสเตหิ อเนเกหิ จ เทวตาสหเสฺสหิฯ ตฺยาสฺสุทํ ภควา อติโรจติ วณฺณน เจว ยสสา จฯ ยํนูนาหํ ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาย คาถาย อภิตฺถเวยฺย’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปฏิภาติ มํ, ภควา, ปฏิภาติ มํ, สุคตา’’ติฯ ‘‘ปฏิภาตุ ตํ, วงฺคีสา’’ติ ภควา อโวจฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาย คาถาย อภิตฺถวิ –

‘‘จโนฺท ยถา วิคตวลาหเก นเภ,
วิโรจติ วิคตมโลว ภาณุมา;
เอวมฺปิ องฺคีรส ตฺวํ มหามุนิ,
อติโรจสิ ยสสา สพฺพโลก’’นฺติฯ

๑๒. วงฺคีสสุตฺตํ

๒๒๐. เอกํ สมยํ อายสฺมา วงฺคีโส สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา วงฺคีโส อจิรอรหตฺตปฺปโตฺต หุตฺวา [โหติ (สี. สฺยา. กํ.)] วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที [วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที (สี. ปี.)] ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘กาเวยฺยมตฺตา วิจริมฺห ปุเพฺพ, คามา คามํ ปุรา ปุรํ;
อถทฺทสาม สมฺพุทฺธํ, สทฺธา โน อุปปชฺชถฯ

‘‘โส เม ธมฺมมเทเสสิ, ขนฺธายตนธาตุโย [ขเนฺธ อายตนานิ ธาตุโย (สฺยา. กํ. ปี. ก.)];
ตสฺสาหํ ธมฺมํ สุตฺวาน, ปพฺพชึ อนคาริยํฯ

‘‘พหุนฺนํ วต อตฺถาย, โพธึ อชฺฌคมา มุนิ;
ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนญฺจ, เย นิยามคตทฺทสาฯ

‘‘สฺวาคตํ วต เม อาสิ, มม พุทฺธสฺส สนฺติเก;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสนํฯ

‘‘ปุเพฺพนิวาสํ ชานามิ, ทิพฺพจกฺขุํ วิโสธิตํ;
เตวิโชฺช อิทฺธิปโตฺตมฺหิ, เจโตปริยายโกวิโท’’ติฯ

วงฺคีสสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

นิกฺขนฺตํ อรติ เจว, เปสลา อติมญฺญนา;
อานเนฺทน สุภาสิตา, สาริปุตฺตปวารณา;
ปโรสหสฺสํ โกณฺฑโญฺญ, โมคฺคลฺลาเนน คคฺครา;
วงฺคีเสน ทฺวาทสาติฯ

๙. วนสํยุตฺตํ

๑. วิเวกสุตฺตํ

๒๒๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมิํ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน โส ภิกฺขุ ทิวาวิหารคโต ปาปเก อกุสเล วิตกฺเก วิตกฺเกติ เคหนิสฺสิเตฯ อถ โข ยา ตสฺมิํ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา ตสฺส ภิกฺขุโน อนุกมฺปิกา อตฺถกามา ตํ ภิกฺขุํ สํเวเชตุกามา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“วิเวกกาโมสิ วนํ ปวิฏฺโฐ,
อถ เต มโน นิจฺฉรตี พหิทฺธา;
ชโน ชนสฺมิํ วินยสฺสุ ฉนฺทํ,
ตโต สุขี โหหิสิ วีตราโคฯ

“อรติํ ปชหาสิ สโต, ภวาสิ สตํ ตํ สารยามเส;
ปาตาลรโช หิ ทุตฺตโร, มา ตํ กามรโช อวาหริฯ

“สกุโณ ยถา ปํสุกุนฺถิโต [ปํสุกุณฺฐิโต (ก.), ปํสุกุณฺฑิโต (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], วิธุนํ ปาตยติ สิตํ รชํ;
เอวํ ภิกฺขุ ปธานวา สติมา, วิธุนํ ปาตยติ สิตํ รช”นฺตฺนฺตฺติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ ตาย เทวตาย สํเวชิโต สํเวคมาปาทีติฯ

๒. อุปฏฺฐานสุตฺตํ

๒๒๒. เอกํ สมยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมิํ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน โส ภิกฺขุ ทิวาวิหารคโต สุปติฯ อถ โข ยา ตสฺมิํ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา ตสฺส ภิกฺขุโน อนุกมฺปิกา อตฺถกามา ตํ ภิกฺขุํ สํเวเชตุกามา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“อุเฏฺฐหิ ภิกฺขุ กิํ เสสิ, โก อโตฺถ สุปิเตน [สุปิเนน (สี.)] เต;
อาตุรสฺส หิ กา นิทฺทา, สลฺลวิทฺธสฺส รุปฺปโตฯ

“ยาย สทฺธาย ปพฺพชิโต [ยาย สทฺธาปพฺพชิโต (สี. สฺยา. กํ.)], อคารสฺมานคาริยํ;
ตเมว สทฺธํ พฺรูเหหิ, มา นิทฺทาย วสํ คมี”ติฯ

“อนิจฺจา อทฺธุวา กามา, เยสุ มโนฺทว มุจฺฉิโต;
พเทฺธสุ [ขเนฺธสุ (สี.)] มุตฺตํ อสิตํ, กสฺมา ปพฺพชิตํ ตเปฯ

“ฉนฺทราคสฺส วินยา, อวิชฺชาสมติกฺกมา;
ตํ ญาณํ ปรโมทานํ [ปริโยทาตํ (สี. ปี.), ปรโมทาตํ (สฺยา. กํ.), ปรมโวทานํ (สี. อฎฺฐ.)], กสฺมา ปพฺพชิตํ ตเปฯ

“เฉตฺวา [เภตฺวา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] อวิชฺชํ วิชฺชาย, อาสวานํ ปริกฺขยา;

อโสกํ อนุปายาสํ, กสฺมา ปพฺพชิตํ ตเปฯ

“อารทฺธวีริยํ ปหิตตฺตํ, นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมํ;
นิพฺพานํ อภิกงฺขนฺตํ, กสฺมา ปพฺพชิตํ ตเป”ติฯ

๓. กสฺสปโคตฺตสุตฺตํ

๒๒๓. เอกํ สมยํ อายสฺมา กสฺสปโคโตฺต โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา กสฺสปโคโตฺต ทิวาวิหารคโต อญฺญตรํ เฉตํ โอวทติฯ อถ โข ยา ตสฺมึ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา อายสฺมนฺตํ กสฺสปโคตฺตํ สํเวเชตุกามา เยนายสฺมา กสฺสปโคโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ กสฺสปโคตฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“คิริทุคฺคจรํ เฉตํ, อปฺปปญฺญํ อเจตสํ;
อกาเล โอวทํ ภิกฺขุ, มโนฺทว ปฏิภาติ มํฯ

“สุณาติ น วิชานาติ, อาโลเกติ น ปสฺสติ;
ธมฺมสฺมึ ภญฺญมานสฺมึ, อตฺถํ พาโล น พุชฺฌติฯ

“สเจปิ ทส ปโชฺชเต, ธารยิสฺสสิ กสฺสป;
เนว ทกฺขติ รูปานิ, จกฺขุ หิสฺส น วิชฺชตี”ติฯ

อถ โข อายสฺมา กสฺสปโคโตฺต ตาย เทวตาย สํเวชิโต สํเวคมาปาทีติฯ

๔. สมฺพหุลสุตฺตํ

๒๒๔. เอกํ สมยํ สมฺพหุลา ภิกฺขู โกสเลสุ วิหรนฺติ อญฺญตรสฺมึ วนสเณฺฑฯ อถ โข เต ภิกฺขู วสฺสํวุฎฺฐา [วสฺสํวุตฺถา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เตมาสจฺจเยน จาริกํ ปกฺกมิํสุฯ อถ โข ยา ตสฺมึ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา เต ภิกฺขู อปสฺสนฺตี ปริเทวมานา ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

“อรติ วิย เมชฺช ขายติ,
พหุเก ทิสฺวาน วิวิเตฺต อาสเน;
เต จิตฺตกถา พหุสฺสุตา,
โกเม โคตมสาวกา คตา”ติฯ

เอวํ วุเตฺต, อญฺญตรา เทวตา ตํ เทวตํ คาถาย ปจฺจภาสิ –

“มาคธํ คตา โกสลํ คตา, เอกจฺจิยา ปน วชฺชิภูมิยา;
มคา วิย อสงฺคจาริโน, อนิเกตา วิหรนฺติ ภิกฺขโว”ติฯ

๕. อานนฺทสุตฺตํ

๒๒๕. เอกํ สมยํ อายสฺมา อานโนฺท โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อานโนฺท อติเวลํ คิหิสญฺญตฺติพหุโล วิหรติฯ อถ โข ยา ตสฺมึ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา อายสฺมโต อานนฺทสฺส อนุกมฺปิกา อตฺถกามา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ

สํเวเชตุกามา เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“รุกฺขมูลคหนํ ปสกฺกิย, นิพฺพานํ หทยสฺมึ โอปิย;
ฌาย โคตม มา ปมาโท [มา จ ปมาโท (สี. ปี.)], กึ เต พิฬิพิฬิกา กริสฺสตี”ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ตาย เทวตาย สํเวชิโต สํเวคมาปาทีติฯ

๖. อนุรุทฺธสุตฺตํ

๒๒๖. เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุโทฺธ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสเณฺฑฯ อถ โข อญฺญตรา ตาวตึสกายิกา เทวตา ชาลินี นาม อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส ปุราณทุติยิกา เยนายสฺมา อนุรุโทฺธ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ตตฺถ จิตฺตํ ปณิเธหิ, ยตฺถ เต วุสิตํ ปุเร;
ตาวตึเสสุ เทเวสุ, สพฺพกามสมิทฺธิสุ;
ปุรกฺขโต ปริวุโต, เทวกญฺญาหิ โสภสี”ติฯ

“ทุคฺคตา เทวกญฺญาโย, สกฺกายสฺมึ ปติฎฺฐิตา;
เต จาปิ ทุคฺคตา สตฺตา, เทวกญฺญาหิ ปตฺถิตา”ติฯ

“น เต สุขํ ปชานนฺติ, เย น ปสฺสนฺติ นนฺทนํ;
อาวาสํ นรเทวานํ, ติทสานํ ยสสฺสินฺ”นฺติฯ

“น ตฺวํ พาเล วิชานาสิ, ยถา อรหตํ วโจ;
อนิจฺจา สพฺพสงฺขารา, อุปฺปาทวยธมฺมิโน;
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ, เตสํ วูปสโม สุโขฯ

“นตฺถิ ทานิ ปุนาวาโส, เทวกายสฺมิ ชาลินิ;
วิกฺขีโณ ชาติสํสาโร, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว”ติฯ

๗. นาคทตฺตสุตฺตํ

๒๒๗. เอกํ สมยํ อายสฺมา นาคทโตฺต โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา นาคทโตฺต อติกาเลน คามํ ปวิสติ, อติทิวา ปฎิกฺกมติฯ อถ โข ยา ตสฺมึ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา อายสฺมโต นาคทตฺตสฺส อนุกมฺปิกา อตฺถกามา อายสฺมนฺตํ นาคทตฺตํ สํเวเชตุกามา เยนายสฺมา นาคทโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ นาคทตฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“กาเล ปวิส นาคทตฺต, ทิวา จ อาคนฺตฺวา อติเวลจารี;
สํสโฎฺฐ คหเฎฺฐหิ, สมานสุขทุโกฺขฯ

“ภายามิ นาคทตฺตํ สุปฺปคพฺภํ, กุเลสุ วินิพทฺธํ;
มา เหว มจฺจุรโญฺญ พลวโต, อนฺตกสฺส วสํ อุเปสี”ติ [วสเมยฺยาติ (สี. ปี.), วสเมสีติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

อถ โข อายสฺมา นาคทตฺโต ตาย เทวตาย สํเวชิโต สํเวคมาปาทีติฯ

๘. กุลฆรณีสุตฺตํ

๒๒๘. เอกํ สมยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสณฺเฑฯ เตน โข ปน สมเยน โส ภิกฺขุ อญฺญตรสฺมึ กุเล อติเวลํ อชฺโฌคาฬฺหปฺปตฺโต วิหรติฯ อถ โข ยา ตสฺมึ วนสณฺเฑ อธิวตฺถา เทวตา ตสฺส ภิกฺขุโน อนุกมฺปิกา อตฺถกามา ตํ ภิกฺขุํ สํเวเชตุกามา ยา ตสฺมึ กุเล กุลฆรณี, ตสฺสา วณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“นทีตีเรสุ สณฺฐาเน, สภาสุ รถิยาสุ จ;
ชนา สงฺคมฺม มเนฺตนฺติ, มญฺจ ตญฺจ [ตฺวญฺจ (ก.)] กิมนฺตร”นฺติฯ

“พหูหิ สทฺทา ปจฺจูหา, ขมิตพฺพา ตปสฺสินา;
น เตน มงฺกุ โหตพฺพํ, น หิ เตน กิลิสฺสติฯ

“โย จ สทฺทปริตฺตาสี, วเน วาตมิโค ยถา;
ลหุจิโตฺตติ ตํ อาหุ, นาสฺส สมฺปชฺชเต วต”นฺติฯ

๙. วชฺชิปุตฺตสุตฺตํ

๒๒๙. เอกํ สมยํ อญฺญตโร วชฺชิปุตฺตโก ภิกฺขุ เวสาลิยํ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสณฺเฑฯ เตน โข ปน สมเยน เวสาลิยํ วชฺชิปุตฺตโก สพฺพรตฺติจาโร โหติฯ อถ โข โส ภิกฺขุ เวสาลิยา ตูริย-ตาฬิต-วาทิต-นิโคฺฆสสทฺทํ สุตฺวา ปริเทวมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

“เอกกา มยํ อรเญฺญ วิหราม,
อปวิทฺธํว [อปวิฎฺฐํว (สฺยา. กํ.)] วนสฺมึ ทารุกํ;
เอตาทิสิกาย รตฺติยา,
โก สุ นามเมฺหหิ [นาม อเมฺหหิ (สี. ปี.)] ปาปิโย”ติฯ

อถ โข ยา ตสฺมึ วนสณฺเฑ อธิวตฺถา เทวตา ตสฺส ภิกฺขุโน อนุกมฺปิกา อตฺถกามา ตํ ภิกฺขุํ สํเวเชตุกามา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“เอกโกว ตฺวํ อรเญฺญ วิหรสิ, อปวิทฺธํว วนสฺมึ ทารุกํ;
ตสฺส เต พหุกา ปิหยนฺติ, เนรยิกา วิย สคฺคคามิน”นฺติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ ตาย เทวตาย สํเวชิโต สํเวคมาปาทีติฯ

๑๐. สชฺฌายสุตฺตํ

๒๓๐. เอกํ สมยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมึ วนสณฺเฑฯ เตน โข ปน สมเยน โส ภิกฺขุ ยํ สุทํ ปุเพฺพ อติเวลํ สชฺฌายพหุโล วิหรติ โส อปเรน สมเยน อโปฺปสฺสุโกฺก ตุณฺหีภูโต สงฺกสายติฯ อถ โข ยา ตสฺมึ วนสณฺเฑ อธิวตฺถา เทวตา ตสฺส ภิกฺขุโน ธมฺมํ อสุณนฺตี เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กสฺมา ตุวํ ธมฺมปทานิ ภิกฺขุ, นาธียสิ ภิกฺขูหิ สํวสโนฺต;
สุตฺวาน ธมฺมํ ลภติปฺปสาทํ, ทิเฏฺฐว ธเมฺม ลภติปฺปสํส”นฺติฯ

“อหุ ปุเร ธมฺมปเทสุ ฉโนฺท, ยาว วิราเคน สมาคมิมฺห;
ยโต วิราเคน สมาคมิมฺห, ยํ กิญฺจิ ทิฏฺฐํว สุตํ มุตํ วา;
อญฺญาย นิเกฺขปนมาหุ สโนฺต”ติฯ

๑๑. อกุสลวิตกฺกสุตฺตํ

๒๓๑. เอกํ สมยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมิํ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน โส ภิกฺขุ ทิวาวิหารคโต ปาปเก อกุสเล วิตเกฺก วิตเกฺกติ, เสยฺยถิทํ – กามวิตกฺกํ, พฺยาปาทวิตกฺกํ, วิหิํสาวิตกฺกํฯ อถ โข ยา ตสฺมิํ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา ตสฺส ภิกฺขุโน อนุกมฺปิกา อตฺถกามา ตํ ภิกฺขุํ สํเวเชตุกามา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“อโยนิโส มนสิการา, โส วิตเกฺกหิ ขชฺชสิ;
อโยนิโส [อโยนิํ (ปี. ก.)] ปฏินิสฺสชฺช, โยนิโส อนุจินฺตยฯ

“สตฺถารํ ธมฺมมารพฺภ, สงฺฆํ สีลานิ อตฺตโน;
อธิคจฺฉสิ ปาโมชฺชํ, ปีติสุขมสํสยํ;
ตโต ปาโมชฺชพหุโล, ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสสี”ติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ ตาย เทวตาย สํเวชิโต สํเวคมาปาทีติฯ

๑๒. มชฺฌนฺหิกสุตฺตํ

๒๓๒. เอกํ สมยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมิํ วนสเณฺฑฯ อถ โข ตสฺมิํ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ฐิเต มชฺฌนฺหิเก กาเล, สนฺนิสีเวสุ [สนฺนิสิเนฺนสุ (สฺยา. กํ. ปี.)] ปกฺขิสุ;
สณเตว พฺรหารญฺญํ, ตํ ภยํ ปฏิภาติ มํฯ

“ฐิเต มชฺฌนฺหิเก กาเล, สนฺนิสีเวสุ ปกฺขิสุ;
สณเตว พฺรหารญฺญํ, สา รติ ปฏิภาติ ม”นฺติฯ

๑๓. ปากตินฺทฺริยสุตฺตํ

๒๓๓. เอกํ สมยํ สมฺพหุลา ภิกฺขู โกสเลสุ วิหรนฺติ อญฺญตรสฺมิํ วนสเณฺฑ อุทฺธตา อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยาฯ อถ โข ยา ตสฺมิํ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา เตสํ ภิกฺขูนํ อนุกมฺปิกา อตฺถกามา เต ภิกฺขู สํเวเชตุกามา เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“สุขชีวิโน ปุเร อาสุํ, ภิกฺขู โคตมสาวกา;
อนิจฺฉา ปิณฺฑเมสนา, อนิจฺฉา สยนาสนํ;

โลเก อนิจฺจตํ ญตฺวา, ทุกฺขสฺสนฺตํ อกํสุ เตฯ

“ทุโปฺปสํ กตฺวา อตฺตานํ, คาเม คามณิกา วิย;
ภุตฺวา ภุตฺวา นิปชฺชนฺติ, ปราคาเรสุ มุจฺฉิตาฯ

“สงฺฆสฺส อญฺชลิํ กตฺวา, อิเธกเจฺจ วทามหํ;
อปวิทฺธา [อปวิฎฺฐา (สฺยา. กํ.)] อนาถา เต, ยถา เปตา ตเถว เตฯ

“เย โข ปมตฺตา วิหรนฺติ, เต เม สนฺธาย ภาสิตํ;
เย อปฺปมตฺตา วิหรนฺติ, นโม เตสํ กโรมห”นฺติฯ

อถ โข เต ภิกฺขู ตาย เทวตาย สํเวชิตา สํเวคมาปาทุนฺติฯ

๑๔. คนฺธเตฺถนสุตฺตํ

๒๓๔. เอกํ สมยํ อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ วิหรติ อญฺญตรสฺมิํ วนสเณฺฑฯ เตน โข ปน สมเยน โส ภิกฺขุ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฎิกฺกโนฺต โปกฺขรณิํ โอคาเหตฺวา ปทุมํ อุปสิงฺฆติฯ อถ โข ยา ตสฺมิํ วนสเณฺฑ อธิวตฺถา เทวตา ตสฺส ภิกฺขุโน อนุกมฺปิกา อตฺถกามา ตํ ภิกฺขุํ สํเวเชตุกามา เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ยเมตํ วาริชํ ปุปฺผํ, อทินฺนํ อุปสิงฺฆสิ;
เอกงฺคเมตํ เถยฺยานํ, คนฺธเตฺถโนสิ มาริสา”ติฯ

“น หรามิ น ภญฺชามิ, อารา สิงฺฆามิ วาริชํ;
อถ เกน นุ วเณฺณน, คนฺธเตฺถโนติ วุจฺจติฯ

“ยฺวายํ ภิสานิ ขนติ, ปุณฺฑรีกานิ ภญฺชติ;
เอวํ อากิณฺณกมฺมโนฺต, กสฺมา เอโส น วุจฺจตี”ติฯ

“อากิณฺณลุโทฺท ปุริโส, ธาติเจลํว มกฺขิโต;
ตสฺมิํ เม วจนํ นตฺถิ, ตฺวญฺจารหามิ วตฺตเวฯ

“อนงฺคณสฺส โปสสฺส, นิจฺจํ สุจิคเวสิโน;
วาลคฺคมตฺตํ ปาปสฺส, อพฺภามตฺตํว ขายตี”ติฯ

“อทฺธา มํ ยกฺข ชานาสิ, อโถ เม อนุกมฺปสิ;
ปุนปิ ยกฺข วชฺชาสิ, ยทา ปสฺสสิ เอทิส”นฺติฯ

“เนว ตํ อุปชีวาม, นปิ เต ภตกามฺหเส;
ตฺวเมว ภิกฺขุ ชาเนยฺย, เยน คเจฺฉยฺย สุคฺคติ”นฺติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ ตาย เทวตาย สํเวชิโต สํเวคมาปาทีติฯ

วนสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วิเวกํ อุปฏฺฐานญฺจ, กสฺสปโคเตฺตน สมฺพหุลา;
อานโนฺท อนุรุโทฺธ จ, นาคทตฺตญฺจ กุลฆรณีฯ

วชฺชิปุโตฺต จ เวสาลี, สชฺฌาเยน อโยนิโส;
มชฺฌนฺหิกาลมฺหิ ปากตินฺทฺริย, ปทุมปุเปฺผน จุทฺทส ภเวติฯ

๑๐. ยกฺขสํยุตฺตํ

๑. อินฺทกสุตฺตํ

๒๓๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ อินฺทกูเฏ ปพฺพเต, อินฺทกสฺส ยกฺขสฺส ภวเนฯ อถ โข อินฺทโก ยโกฺข เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“รูปํ น ชีวนฺติ วทนฺติ พุทฺธา, กถํ นฺวยํ วินฺทติมํ สรีรํ;
กุตสฺส อฏฺฐียกปิณฺฑเมติ, กถํ นฺวยํ สชฺชติ คพฺภรสฺมิ”นฺติฯ

“ปฐมํ กลลํ โหติ, กลลา โหติ อพฺพุทํ;
อพฺพุทา ชายเต เปสิ, เปสิ นิพฺพตฺตตี ฆโน;
ฆนา ปสาขา ชายนฺติ, เกสา โลมา นขาปิ จฯ

“ยญฺจสฺส ภุญฺชตี มาตา, อนฺนํ ปานญฺจ โภชนํ;
เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, มาตุกุจฺฉิคโต นโร”ติฯ

๒. สกฺกนามสุตฺตํ

๒๓๖. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ อถ โข สกฺกนามโก ยโกฺข เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“สพฺพคนฺถปฺปหีนสฺส , วิปฺปมุตฺตสฺส เต สโต;
สมณสฺส น ตํ สาธุ, ยทญฺญมนุสาสสี”ติ [ยทญฺญมนุสาสตีติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ

“เยน เกนจิ วณฺณน, สํวาโส สกฺก ชายติ;
น ตํ อรหติ สปฺปโญฺญ, มนสา อนุกมฺปิตุํฯ

“มนสา เจ ปสเนฺนน, ยทญฺญมนุสาสติ;
น เตน โหติ สํยุโตฺต, ยานุกมฺปา [สานุกมฺปา (สี. ปี.)] อนุทฺทยา”ติฯ

๓. สูจิโลมสุตฺตํ

๒๓๗. เอกํ สมยํ ภควา คยายํ วิหรติ ฏงฺกิตมเญฺจ สูจิโลมสฺส ยกฺขสฺส ภวเนฯ เตน โข ปน สมเยน ขโร จ ยโกฺข สูจิโลโม จ ยโกฺข ภควโต อวิทูเร อติกฺกมนฺติฯ อถ โข ขโร ยโกฺข สูจิโลมํ ยกฺขํ เอตทโวจ – “เอโส สมโณ”ติ! “เนโส สมโณ, สมณโก เอโส”ฯ “ยาว ชานามิ ยทิ วา โส สมโณ ยทิ วา ปน โส สมณโก”ติฯ

อถ โข สูจิโลโม ยโกฺข เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต กายํ อุปนาเมสิฯ อถ โข ภควา กายํ อปนาเมสิฯ อถ โข สูจิโลโม ยโกฺข ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ภายสิ มํ สมณา”ติ? “น ขฺวาหํ ตํ, อาวุโส, ภายามิ; อปิ จ เต สมฺผโสฺส ปาปโก”ติฯ “ปญฺหํ ตํ, สมณ ปุจฺฉิสฺสามิฯ สเจ เม น พฺยากริสฺสสิ, จิตฺตํ วา เต ขิปิสฺสามิ, หทยํ วา เต ผาเลสฺสามิ, ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย [ปารํ คงฺคาย (ก.)] ขิปิสฺสามี”ติฯ “น ขฺวาหํ ตํ, อาวุโส, ปสฺสามิ ส

เทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย เม จิตฺตํ วา ขิเปยฺย หทยํ วา ผาเลยฺย ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิเปยฺย; อปิ จ ตฺวํ, อาวุโส, ปุจฺฉ ยทา กงฺขสี''ติฯ อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ – ( ) [(อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิฯ) (สี.)]

> ''ราโค จ โทโส จ กุโตนิทานา,
> อรตี รตี โลมหํโส กุโตชา;
> กุโต สมุฏฺฐาย มโนวิตกฺกา,
> กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชนฺตี''ติฯ

> ''ราโค จ โทโส จ อิโตนิทานา,
> อรตี รตี โลมหํโส อิโตชา;
> อิโต สมุฏฺฐาย มโนวิตกฺกา,
> กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชนฺติฯ

> ''เสฺนหชา อตฺตสมฺภูตา, นิโคฺรธเสฺสว ขนฺธชา;
> ปุถู วิสตฺตา กาเมสุ, มาลุวาว วิตตา [วิตฺถตา (สฺยา. กํ.)] วเนฯ

> ''เย นํ ปชานนฺติ ยโตนิทานํ,
> เต นํ วิโนเทนฺติ สุโณหิ ยกฺข;
> เต ทุตฺตรํ โอฆมิมํ ตรนฺติ,
> อติณฺณปุพฺพํ อปุนพฺภวาย''ติฯ

๔. มณิภทฺทสุตฺตํ

๒๓๘. เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ วิหรติ มณิมาลิเก เจติเย มณิภทฺทสฺส ยกฺขสฺส ภวเนฯ อถ โข มณิภโทฺท ยกฺโข เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

> ''สตีมโต สทา ภทฺทํ, สติมา สุขเมธติ;
> สตีมโต สุเว เสโยฺย, เวรา จ ปริมุจฺจตี''ติฯ

> ''สตีมโต สทา ภทฺทํ, สติมา สุขเมธติ;
> สตีมโต สุเว เสโยฺย, เวรา น ปริมุจฺจติฯ

> ''ยสฺส สพฺพมโหรตฺตํ [รตฺตึ (สฺยา. กํ. ก.)], อหึสาย รโต มโน;
> เมตฺตํ โส สพฺพภูเตสุ, เวรํ ตสฺส น เกนจี''ติฯ

๕. สานุสุตฺตํ

๒๓๙. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตริสฺสา อุปาสิกาย สานุ นาม ปุโตฺต ยเกฺขน คหิโต โหติฯ อถ โข สา อุปาสิกา ปริเทวมานา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี;
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาคตํฯ

‘‘อุโปสถํ อุปวสนฺติ, พฺรหฺมจริยํ จรนฺติ เย;
น เตหิ ยกฺขา กีฬนฺติ, อิติ เม อรหตํ สุตํ;
สา ทานิ อชฺช ปสฺสามิ, ยกฺขา กีฬนฺติ สานุนา’’ติฯ

‘‘จาตุทฺทสึ ปญฺจทสึ, ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมี;
ปาฏิหาริยปกฺขญฺจ, อฏฺฐงฺคสุสมาคตํ;
อุโปสถํ อุปวสนฺติ, พฺรหฺมจริยํ จรนฺติ เยฯ

‘‘น เตหิ ยกฺขา กีฬนฺติ, สาหุ เต อรหตํ สุตํ;
สานุํ ปพุทฺธํ วชฺชาสิ, ยกฺขานํ วจนํ อิทํ;
มากาสิ ปาปกํ กมฺมํ, อาวิ วา ยทิ วา รโหฯ

‘‘สเจ จ [สเจว (สฺยา. กํ. ปี. ก.), ยเญฺจว (สี.)] ปาปกํ กมฺมํ, กริสฺสสิ กโรสิ วา;
น เต ทุกฺขา ปมุตฺยตฺถิ, อุปฺปจฺจาปิ ปลายโต’’ติฯ

‘‘มตํ วา อมฺม โรทนฺติ, โย วา ชีวํ น ทิสฺสติ;
ชีวนฺตํ อมฺม ปสฺสนฺตี, กสฺมา มํ อมฺม โรทสี’’ติฯ

‘‘มตํ วา ปุตฺต โรทนฺติ, โย วา ชีวํ น ทิสฺสติ;
โย จ กาเม จชิตฺวาน, ปุนราคจฺฉเต อิธ;
ตํ วาปิ ปุตฺต โรทนฺติ, ปุน ชีวํ มโต หิ โสฯ

‘‘กุกฺกุฬา อุพฺภโต ตาต, กุกฺกุฬํ [กุกฺกุเฬ (สี.)] ปติตุมิจฺฉสิ;
นรกา อุพฺภโต ตาต, นรกํ ปติตุมิจฺฉสิฯ

‘‘อภิธาวถ ภทฺทเนฺต, กสฺส อุชฺฌาปยามเส;
อาทิตฺตา นีหตํ [นิพฺภตํ (สฺยา. กํ. ก.), นิภตํ (ปี. ก.)] ภณฺฑํ, ปุน ฑยฺหิตุมิจฺฉสี’’ติฯ

๖. ปิยงฺกรสุตฺตํ

๒๔๐. เอกํ สมยํ อายสฺมา อนุรุทฺโธ สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามเฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อนุรุทฺโธ รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย ธมฺมปทานิ ภาสติฯ อถ โข ปิยงฺกรมาตา ยกฺขินี ปุตฺตกํ เอวํ โตเสสิ –

‘‘มา สทฺทํ กริ ปิยงฺกร, ภิกฺขุ ธมฺมปทานิ ภาสติ;
อปิ [อปิ (สี.)] จ ธมฺมปทํ วิชานิย, ปฏิปชฺชม หิตาย โน สิยาฯ

‘‘ปาเณสุ จ สํยมามเส, สมฺปชานมุสา น ภณามเส;
สิกฺเขม สุสีลฺยมตฺตโน [สุสีลมตฺตโน (สี. ก.)], อปิ มุจฺเจม ปิสาจโยนิยา’’ติฯ

๗. ปุนพฺพสุสุตฺตํ

๒๔๑. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขู นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิํ กตฺวา มนสิ กตฺวา สพฺพเจตสา สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติฯ อถ โข ปุนพฺพสุมาตา ยกฺขินี ปุตฺตเก เอวํ โตเสสิ –

"ตุณฺหี อุตฺตริเก โหหิ, ตุณฺหี โหหิ ปุนพฺพสุ;
ยาวาหํ พุทฺธเสฏฺฐสฺส, ธมฺมํ โสสฺสามิ สตฺถุโนฯ

"นิพฺพานํ ภควา อาห, สพฺพคนฺถปฺปโมจนํ;
อติเวลา จ เม โหติ, อสฺมิํ ธมฺเม ปิยายนาฯ

"ปิโย โลเก สโก ปุตฺโต, ปิโย โลเก สโก ปติ;
ตโต ปิยตรา มยฺหํ, อสฺส ธมฺมสฺส มคฺคนาฯ

"น หิ ปุตฺโต ปติ วาปิ, ปิโย ทุกฺขา ปโมจเย;
ยถา สทฺธมฺมสฺสวนํ, ทุกฺขา โมเจติ ปาณินํฯ

"โลเก ทุกฺขปเรตสฺมิํ, ชรามรณสํยุเต;
ชรามรณโมกฺขาย, ยํ ธมฺมํ อภิสมฺพุธํ;
ตํ ธมฺมํ โสตุมิจฺฉามิ, ตุณฺหี โหหิ ปุนพฺพสู"ติฯ

"อมฺมา น พฺยาหริสฺสามิ, ตุณฺหีภูตายมุตฺตรา;
ธมฺมเมว นิสาเมหิ, สทฺธมฺมสฺสวนํ สุขํ;
สทฺธมฺมสฺส อนญฺญาย, อมฺมา ทุกฺขํ จรามเสฯ

"เอส เทวมนุสฺสานํ, สมฺมูฬฺหานํ ปภงฺกโร;
พุโทฺธ อนฺติมสารีโร, ธมฺมํ เทเสติ จกฺขุมา"ติฯ

"สาธุ โข ปณฺฑิโต นาม, ปุตฺโต ชาโต อุเรสโย;
ปุตฺโต เม พุทฺธเสฏฺฐสฺส, ธมฺมํ สุทฺธํ ปิยายติฯ

"ปุนพฺพสุ สุขี โหหิ, อชฺชาหมฺหิ สมุคฺคตา;
ทิฏฺฐานิ อริยสจฺจานิ, อุตฺตราปิ สุณาตุ เม"ติฯ

๘. สุทตฺตสุตฺตํ

๒๔๒. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ สีตวเนฯ เตน โข ปน สมเยน อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ราชคหํ อนุปฺปโตฺต โหติ เกนจิเทว กรณีเยนฯ อโสฺสสิ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ – "พุโทฺธ กิร โลเก อุปฺปโนฺน"ติฯ ตาวเทว จ ปน ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุกาโม โหติฯ อถสฺส อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส เอตทโหสิ – "อกาโล โข อชฺช ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุํฯ เสฺว ทานาหํ กาเลน ภควนฺตํ ทสฺสนาย คมิสฺสามี"ติ พุทฺธคตาย สติยา นิปชฺชิฯ รตฺติยา สุทํ ติกฺขตฺตุํ วุฏฺฐาสิ ปภาตนฺติ มญฺญมาโนฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน สิวถิกทฺวารํ [สีวถิกทฺวารํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เตนุปสงฺกมิฯ อมนุสฺสา ทฺวารํ วิวริํสุฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส นครมฺหา นิกฺขมนฺตสฺส อาโลโก อนฺตรธายิ, อนฺธกาโร ปาตุรโหสิ, ภยํ

ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส อุทปาทิ, ตโตว ปุน นิวตฺติตุกาโม อโหสิฯ อถ โข สิวโก [สีวโก (สี. ปี.)] ยโกฺข อนฺตรหิโต สทฺทมนุสฺสาเวสิ –

“สตํ หตฺถี สตํ อสฺสา, สตํ อสฺสตรีรถา;
สตํ กญฺญาสหสฺสานิ, อามุกฺกมณิกุณฺฑลา;
เอกสฺส ปทวีติหารสฺส, กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสิํฯ

“อภิกฺกม คหปติ, อภิกฺกม คหปติ;
อภิกฺกมนํ เต เสโยฺย, โน ปฏิกฺกมน”นฺติฯ

อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส อนฺธกาโร อนฺตรธายิ, อาโลโก ปาตุรโหสิ, ยํ อโหสิ ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส, โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิฯ ทุติยมฺปิ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส อาโลโก อนฺตรธายิ, อนฺธกาโร ปาตุรโหสิ, ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส อุทปาทิ, ตโตว ปุน นิวตฺติตุกาโม อโหสิฯ ทุติยมฺปิ โข สิวโก ยโกฺข อนฺตรหิโต สทฺทมนุสฺสาเวสิ –

“สตํ หตฺถี สตํ อสฺสา…เป.…
กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสิํฯ

“อภิกฺกม คหปติ, อภิกฺกม คหปติ;
อภิกฺกมนํ เต เสโยฺย, โน ปฏิกฺกมน”นฺติฯ

อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส อนฺธกาโร อนฺตรธายิ , อาโลโก ปาตุรโหสิ, ยํ อโหสิ ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส, โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิฯ ตติยมฺปิ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส อาโลโก อนฺตรธายิ, อนฺธกาโร ปาตุรโหสิ, ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส อุทปาทิ, ตโตว ปุน นิวตฺติตุกาโม อโหสิฯ ตติยมฺปิ โข สิวโก ยโกฺข อนฺตรหิโต สทฺทมนุสฺสาเวสิ –

“สตํ หตฺถี สตํ อสฺสา…เป.…
กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสิํฯ

“อภิกฺกม คหปติ, อภิกฺกม คหปติ;
อภิกฺกมนํ เต เสโยฺย, โน ปฏิกฺกมน”นฺติฯ

อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส อนฺธกาโร อนฺตรธายิ, อาโลโก ปาตุรโหสิ, ยํ อโหสิ ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํโส, โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน สีตวนํ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิฯ

เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย อโพฺภกาเส จงฺกมติฯ อทฺทสา โข ภควา อนาถปิณฺฑิกํ คหปติํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน จงฺกมา โอโรหิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา อนาถปิณฺฑิกํ คหปติํ เอตทโวจ – “เอหิ สุทตฺตา”ติฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ, นาเมน มํ ภควา อาลปตีติ, หฏฺฐ อุทโคฺค ตเตฺถว ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กจฺจิ, ภเนฺต, ภควา สุขมสยิตฺถา”ติ?

“สพฺพทา เว สุขํ เสติ, พฺราหฺมโณ ปรินิพฺพุโต;
โย น ลิมฺปติ กาเมสุ, สีติภูโต นิรูปธิฯ

“สพฺพา อาสตฺติโย เฉตฺวา, วิเนยฺย หทเย ทรํ;
อุปสโนฺต สุขํ เสติ, สนฺตึ ปปฺปุยฺย เจตสา”ติ [เจตโสติ (สี.)]ฯ

๙. ปฐมสุกฺกาสุตฺตํ

๒๔๓. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน สุกฺกา ภิกฺขุนี มหติยา ปริสาย ปริวุตา ธมฺมํ เทเสติฯ อถ โข สุกฺกาย ภิกฺขุนิยา อภิปฺปสโนฺน ยโกฺข ราชคเห รถิกาย รถิกํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสงฺกมิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

“กึ เม กตา ราชคเห มนุสฺสา, มธุปีตาว เสยเร;
เย สุกฺกํ น ปยิรุปาสนฺติ, เทเสนฺตึ อมตํ ปทํฯ

“ตญฺจ ปน อปฺปฏิวานียํ, อเสจนกโมชวํ;
ปิวนฺติ มเญฺญ สปฺปญฺญา, วลาหกมิว ปนฺถคู”ติ [วลาหกมิวทฺธคูติ (สี.)]ฯ

๑๐. ทุติยสุกฺกาสุตฺตํ

๒๔๔. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร อุปาสโก สุกฺกาย ภิกฺขุนิยา โภชนํ อทาสิฯ อถ โข สุกฺกาย ภิกฺขุนิยา อภิปฺปสโนฺน ยโกฺข ราชคเห รถิกาย รถิกํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสงฺกมิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ปุญฺญํ วต ปสวิ พหุํ, สปฺปโญฺญ วตายํ อุปาสโก;
โย สุกฺกาย อทาสิ โภชนํ, สพฺพคเนฺถหิ วิปฺปมุตฺติยา”ติ [วิปฺปมุตฺตายาติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

๑๑. จีราสุตฺตํ

๒๔๕. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร อุปาสโก จีราย [จิราย (ก.)] ภิกฺขุนิยา จีวรํ อทาสิฯ อถ โข จีราย ภิกฺขุนิยา อภิปฺปสโนฺน ยโกฺข ราชคเห รถิกาย รถิกํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสงฺกมิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

“ปุญฺญํ วต ปสวิ พหุํ, สปฺปโญฺญ วตายํ อุปาสโก;
โย จีราย อทาสิ จีวรํ, สพฺพโยเคหิ วิปฺปมุตฺติยา”ติ [วิปฺปมุตฺตายาติ (สฺยา. กํ.)]ฯ

๑๒. อาฬวกสุตฺตํ

๒๔๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ อาฬวกสฺส ยกฺขสฺส ภวเนฯ อถ โข อาฬวโก ยโกฺข เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – “นิกฺขม, สมณา”ติฯ “สาธาวุโส”ติ ภควา นิกฺขมิฯ “ปวิส, สมณา”ติฯ “สาธาวุโส”ติ ภควา ปาวิสิฯ ทุติยมฺปิ โข อาฬวโก ยโกฺข ภควนฺตํ เอตทโวจ – “นิกฺขม, สมณา”ติฯ “สาธาวุโส”ติ ภควา นิกฺขมิฯ “ปวิส, สมณา”ติฯ “สาธาวุโส”ติ ภควา ปาวิสิฯ ตติยมฺปิ โข อาฬวโก ยโกฺข ภควนฺ

ตํ เอตทโวจ – ‘‘นิกฺขม, สมณา’’ติฯ ‘‘สาธาวุโส’’ติ ภควา นิกฺขมิฯ ‘‘ปวิส, สมณา’’ติฯ ‘‘สาธาวุโส’’ติ ภควา ปาวิสิฯ จตุตฺถมฺปิ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘นิกฺขม, สมณา’’ติฯ ‘‘น ขฺวาหํ ตํ, อาวุโส, นิกฺขมิสฺสามิฯ ยํ เต กรณียํ ตํ กโรหี’’ติฯ ‘‘ปญฺหํ ตํ, สมณ, ปุจฺฉิสฺสามิฯ สเจ เม น พฺยากริสฺสสิ, จิตฺตํ วา เต ขิปิสฺสามิ, หทยํ วา เต ผาเลสฺสามิ, ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิปิสฺสามี’’ติฯ ‘‘น ขฺวาหํ ตํ, อาวุโส, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, เย เม จิตฺตํ วา ขิเปยฺย หทยํ วา ผาเลยฺย, ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิเปยฺยฯ อปิ จ ตฺวํ, อาวุโส, ปุจฺฉ ยทา กงฺขสี’’ติ [(อถ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิฯ) (สี.)]ฯ

‘‘กึสูธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ, กึสุ สุจิณฺณํ สุขมาวหาติ;
กึสุ หเว สาทุตรํ รสานํ, กถํชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐ’’นฺติฯ

‘‘สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ, ธมฺโม สุจิโณฺณ สุขมาวหาติ;
สจฺจํ หเว สาทุตรํ รสานํ, ปญฺญาชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐ’’นฺติฯ

‘‘กถํสุ ตรติ โอฆํ, กถํสุ ตรติ อณฺณวํ;
กถํสุ ทุกฺขมเจฺจติ, กถํสุ ปริสุชฺฌตี’’ติฯ

‘‘สทฺธาย ตรติ โอฆํ, อปฺปมาเทน อณฺณวํ;
วีริเยน ทุกฺขมเจฺจติ, ปญฺญาย ปริสุชฺฌตี’’ติฯ

‘‘กถํสุ ลภเต ปญฺญํ, กถํสุ วินฺทเต ธนํ;
กถํสุ กิตฺติํ ปโปฺปติ, กถํ มิตฺตานิ คนฺถติ;
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, กถํ เปจฺจ น โสจตี’’ติฯ

‘‘สทฺทหาโน อรหตํ, ธมฺมํ นิพฺพานปตฺติยา;
สุสฺสูสํ [สุสฺสูสา (สี. ปี.)] ลภเต ปญฺญํ, อปฺปมโตฺต วิจกฺขโณฯ

‘‘ปติรูปการี ธุรวา, อุฏฺฐาตา วินฺทเต ธนํ;
สเจฺจน กิตฺติํ ปโปฺปติ, ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ;
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ, เอวํ เปจฺจ น โสจติฯ

‘‘ยเสฺสเต จตุโร ธมฺมา, สทฺธสฺส ฆรเมสิโน;
สจฺจํ ทโมฺม ธิติ จาโค, ส เว เปจฺจ น โสจติฯ

‘‘อิงฺฆ อเญฺญปิ ปุจฺฉสฺสุ, ปุถู สมณพฺราหฺมเณ;
ยทิ สจฺจา ทมฺมา จาคา, ขนฺตฺยา ภิโยฺยธ วิชฺชตี’’ติฯ

‘‘กถํ นุ ทานิ ปุเจฺฉยฺยํ, ปุถู สมณพฺราหฺมเณ;
โยหํ [โสหํ (สี.), สฺวาหํ (ก.)] อชฺช ปชานามิ, โย อโตฺถ สมฺปรายิโกฯ

‘‘อตฺถาย วต เม พุโทฺธ, วาสายาฬวิมาคมา [มาคโต (ปี. ก.)];
โยหํ [โสหํ (สี.)] อชฺช ปชานามิ, ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํฯ

‘‘โส อหํ วิจริสฺสามิ, คามา คามํ ปุรา ปุรํ;
นมสฺสมาโน สมฺพุทฺธํ, ธมฺมสฺส จ สุธมฺมต’’นฺติฯ

ยกฺขสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อินฺทโก สกฺก สูจิ จ, มณิภทฺท จ สานุ จ;
ปิยงฺกร ปุนพฺพสุ สุทตฺต จ, เทฺว สุกฺกา จีรอาฬวีติ ทฺวาทสฯ

๑๑. สกฺกสํยุตฺตํ

๑. ปฐมวโคฺค

๑. สุวีรสุตฺตํ

๒๔๗. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามเฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – “ภิกฺขโว”ติฯ “ภทนฺเต”ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อสุรา เทเว อภิยํสุฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุวีรํ เทวปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ‘เอเต, ตาต สุวีร, อสุรา เทเว อภิยนฺติฯ คจฺฉ, ตาต สุวีร, อสุเร ปจฺจุยฺยาหี’ติฯ ‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, สุวีโร เทวปุโตฺต สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา ปมาทํ อาปาเทสิ [อาหเรสิ (กตฺถจิ) นวงฺคุตฺตเร สีหนาทสุเตฺตปิ]ฯ ทุติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุวีรํ เทวปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ‘เอเต, ตาต สุวีร, อสุรา เทเว อภิยนฺติฯ คจฺฉ, ตาต สุวีร, อสุเร ปจฺจุยฺยาหี’ติฯ ‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, สุวีโร เทวปุโตฺต สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา ทุติยมฺปิ ปมาทํ อาปาเทสิฯ ตติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุวีรํ เทวปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ‘เอเต, ตาต สุวีร, อสุรา เทเว อภิยนฺติฯ คจฺฉ, ตาต สุวีร, อสุเร ปจฺจุยฺยาหี’ติ ฯ ‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, สุวีโร เทวปุโตฺต สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา ตติยมฺปิ ปมาทํ อาปาเทสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุวีรํ เทวปุตฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“อนุฎฺฐหํ อวายามํ, สุขํ ยตฺราธิคจฺฉติ;
สุวีร ตตฺถ คจฺฉาหิ, มญฺจ ตเตฺถว ปาปยา”ติฯ

“อลสฺวสฺส [อลส’สฺส (สี. ปี.), อลสฺวายํ (สฺยา. กํ.)] อนุฎฺฐาตา, น จ กิจฺจานิ การเย;
สพฺพกามสมิทฺธสฺส, ตํ เม สกฺก วรํ ทิสา”ติฯ

“ยตฺถาลโส อนุฎฺฐาตา, อจฺจนฺตํ สุขเมธติ;
สุวีร ตตฺถ คจฺฉาหิ, มญฺจ ตเตฺถว ปาปยา”ติฯ

“อกมฺมุนา [อกมฺมนา (สี. ปี.)] เทวเสฎฺฐ, สกฺก วินฺทมุ ยํ สุขํ;
อโสกํ อนุปายาสํ, ตํ เม สกฺก วรํ ทิสา”ติฯ

“สเจ อตฺถิ อกเมฺมน, โกจิ กฺวจิ น ชีวติ;
นิพฺพานสฺส หิ โส มโคฺค, สุวีร ตตฺถ คจฺฉาหิ;
มญฺจ ตเตฺถว ปาปยา”ติฯ

“โส หิ นาม, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สกํ ปุญฺญผลํ อุปชีวมาโน เทวานํ ตาวตึสานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรโนฺต อุฎฺฐานวีริยสฺส วณฺณวาที ภวิสฺสติฯ อิธ โข ตํ, ภิกฺขเว, โสเภถ, ยํ ตุเมฺห เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิตา สมานา อุฎฺฐเหยฺยาถ ฆเฎยฺยาถ วายเมยฺยาถ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายา”ติฯ

๒. สุสีมสุตฺตํ

๒๔๘. สาวตฺถิยํฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อสุรา เทเว อภิยํสุฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุสีมํ [สุสิมํ (สฺยา. กํ. ก.)] เทวปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ‘เอเต, ตาต สุสีม, อสุรา เทเว อภิยนฺติฯ คจฺฉ, ตาต สุสีม, อสุเร ปจฺจุยฺยาหี’ติฯ ‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, สุสีโม เทวปุโตฺต สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิสุตฺวา ปมาทํ อาปาเทสิฯ ทุติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุสีมํ เทวปุตฺตํ อามเนฺตสิ…เป.… ทุติยมฺปิ ปมาทํ อาปาเทสิฯ ตติยมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุสีมํ เทวปุตฺตํ อามเนฺตสิ…เป.… ตติยมฺปิ ปมาทํ อาปาเทสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สุสีมํ เทวปุตฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘อนุฎฺฐหํ อวายามํ, สุขํ ยตฺราธิคจฺฉติ;
สุสีม ตตฺถ คจฺฉาหิ, มญฺจ ตเตฺถว ปาปยา’’ติฯ

‘‘อลสฺวสฺส อนุฎฺฐาตา, น จ กิจฺจานิ การเย;
สพฺพกามสมิทฺธสฺส, ตํ เม สกฺก วรํ ทิสา’’ติฯ

‘‘ยตฺถาลโส อนุฎฺฐาตา, อจฺจนฺตํ สุขเมธติ;
สุสีม ตตฺถ คจฺฉาหิ, มญฺจ ตเตฺถว ปาปยา’’ติฯ

‘‘อกมฺมุนา เทวเสฎฺฐ, สกฺก วินฺทมุ ยํ สุขํ;
อโสกํ อนุปายาสํ, ตํ เม สกฺก วรํ ทิสา’’ติฯ

‘‘สเจ อตฺถิ อกเมฺมน, โกจิ กฺวจิ น ชีวติ;
นิพฺพานสฺส หิ โส มโคฺค, สุสีม ตตฺถ คจฺฉาหิ;
มญฺจ ตเตฺถว ปาปยา’’ติฯ

‘‘โส หิ นาม, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สกํ ปุญฺญผลํ อุปชีวมาโน เทวานํ ตาวตึสานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรเนฺต อุฎฺฐานวีริยสฺส วณฺณวาที ภวิสฺสติฯ อิธ โข ตํ, ภิกฺขเว, โสเภถ, ยํ ตุเมฺห เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิตา สมานา อุฎฺฐเหยฺยาถ ฆเฎยฺยาถ วายเมยฺยาถ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา, อนธิคตสฺส อธิคมาย, อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายา’’ติฯ

๓. ธชคฺคสุตฺตํ

๒๔๙. สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติ ฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห อโหสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท เทเว ตาวตึเส อามเนฺตสิ –

‘สเจ, มาริสา, เทวานํ สงฺคามคตานํ อุปฺปเชฺชยฺย ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, มเมว ตสฺมิํ สมเย ธชคฺคํ อุโลฺลเกยฺยาถฯ มมญฺหิ โว ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา

ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติ’ฯ

‘โน เจ เม ธชคฺคํ อุโลฺลเกยฺยาถ, อถ ปชาปติสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลเกยฺยาถฯ ปชาปติสฺส หิ โว เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติ’ฯ

‘โน เจ ปชาปติสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลเกยฺยาถ, อถ วรุณสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลเกยฺยาถฯ วรุณสฺส หิ โว เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติ’ฯ

‘โน เจ วรุณสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลเกยฺยาถ, อถ อีสานสฺส เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลเกยฺยาถฯ อีสานสฺส หิ โว เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสตี’’’ติฯ

‘‘ตํ โข ปน, ภิกฺขเว, สกฺกสฺส วา เทวานมินฺทสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ, ปชาปติสฺส วา เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ, วรุณสฺส วา เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ, อีสานสฺส วา เทวราชสฺส ธชคฺคํ อุโลฺลกยตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหีเยถาปิ โนปิ ปหีเยถ [โน ปหีเยถ (ก.)]ฯ

‘‘ตํ กิสฺส เหตุ? สโกฺก หิ, ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท อวีตราโค อวีตโทโส อวีตโมโห ภีรุ ฉมฺภี อุตฺราสี ปลายีติฯ

‘‘อหญฺจ โข, ภิกฺขเว, เอวํ วทามิ – ‘สเจ ตุมฺหากํ, ภิกฺขเว, อรญฺญคตานํ วา รุกฺขมูลคตานํ วา สุญฺญาคารคตานํ วา อุปฺปเชฺชยฺย ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, มเมว ตสฺมิํ สมเย อนุสฺสเรยฺยาถ – อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ มมญฺหิ โว, ภิกฺขเว, อนุสฺสรตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติฯ

‘‘โน เจ มํ อนุสฺสเรยฺยาถ, อถ ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาถ – ‘สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม สนฺทิฎฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี’ติฯ ธมฺมญฺหิ โว, ภิกฺขเว, อนุสฺสรตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติฯ

‘‘โน เจ ธมฺมํ อนุสฺสเรยฺยาถ, อถ สงฺฆํ อนุสฺสเรยฺยาถ – ‘สุปฺปฎิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ อุชุปฺปฎิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ ญายปฺปฎิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ สามีจิปฺปฎิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฎฺฐ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สาวกสโงฺฆ, อาหุเนโยฺย ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา’ติฯ สงฺฆญฺหิ โว, ภิกฺขเว, อนุสฺสรตํ ยํ ภวิสฺสติ ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส วา, โส ปหียิสฺสติฯ

‘‘ตํ กิสฺส เหตุ? ตถาคโต หิ, ภิกฺขเว, อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วีตราโค วีตโทโส วีตโมโห อภีรุ อจฺฉมฺภี อนุตฺราสี อปลายี’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘อรเญฺญ รุกฺขมูเล วา, สุญฺญาคาเรว ภิกฺขโว;

อนุสฺสเรถ [อนุสฺสเรยฺยาถ (ก.) ปทสิทฺธิ ปน จิเนฺตตพฺพา] สมฺพุทฺธํ, ภยํ ตุมฺหาก โน สิยาฯ

“โน เจ พุทฺธํ สเรยฺยาถ, โลกเชฏฺฐํ นราสภํ;
อถ ธมฺมํ สเรยฺยาถ, นิยฺยานิกํ สุเทสิตํฯ

“โน เจ ธมฺมํ สเรยฺยาถ, นิยฺยานิกํ สุเทสิตํ;
อถ สงฺฆํ สเรยฺยาถ, ปุญฺญกฺเขตฺตํ อนุตฺตรํฯ

“เอวํ พุทฺธํ สรนฺตานํ, ธมฺมํ สงฺฆญฺจ ภิกฺขโว;
ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา, โลมหํโส น เหสฺสตี”ติฯ

๔. เวปจิตฺติสุตฺตํ

๒๕๐. สาวตฺถินิทานํฯ “ภูตปุพฺพํ , ภิกฺขเว, เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห อโหสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท อสุเร อามเนฺตสิ – ‘สเจ, มาริสา, เทวานํ อสุรสงฺคาเม สมุปพฺยูเฬฺห อสุรา ชิเนยฺยุํ เทวา ปราชิเนยฺยุํ [ปราเชยฺยุํ (สี. ปี.)], เยน นํ สกฺกํ เทวานมินฺทํ กณฺฐปญฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตฺวา มม สนฺติเก อาเนยฺยาถ อสุรปุร’นฺติฯ สโกฺกปิ โข, ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท เทเว ตาวตึเส อามเนฺตสิ – ‘สเจ, มาริสา, เทวานํ อสุรสงฺคาเม สมุปพฺยูเฬฺห เทวา ชิเนยฺยุํ อสุรา ปราชิเนยฺยุํ, เยน นํ เวปจิตฺตึ อสุรินฺทํ กณฺฐปญฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตฺวา มม สนฺติเก อาเนยฺยาถ สุธมฺมสภ’’’นฺติฯ ตสฺมิํ โข ปน, ภิกฺขเว, สงฺคาเม เทวา ชินิํสุ , อสุรา ปราชินิํสุ [ปราชิํสุ (สี. ปี.)]ฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เทวา ตาวตึสา เวปจิตฺตึ อสุรินฺทํ กณฺฐปญฺจเมหิ พนฺธเนหิ พนฺธิตฺวา สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส สนฺติเก อาเนสุํ สุธมฺมสภํฯ ตตฺร สุทํ, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท กณฺฐปญฺจเมหิ พนฺธเนหิ พโทฺธ สกฺกํ เทวานมินฺทํ สุธมฺมสภํ ปวิสนฺตญฺจ นิกฺขมนฺตญฺจ อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อโกฺกสติ ปริภาสติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกํ เทวานมินฺทํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“ภยา นุ มฆวา สกฺก, ทุพฺพลฺยา โน ติติกฺขสิ;
สุณโนฺต ผรุสํ วาจํ, สมฺมุขา เวปจิตฺติโน”ติฯ

“นาหํ ภยา น ทุพฺพลฺยา, ขมามิ เวปจิตฺติโน;
กถญฺหิ มาทิโส วิญฺญู, พาเลน ปฏิสํยุเช”ติฯ

“ภิโยฺย พาลา ปภิเชฺชยฺยุํ, โน จสฺส ปฏิเสธโก;
ตสฺมา ภุเสน ทเณฺฑน, ธีโร พาลํ นิเสธเย”ติฯ

“เอตเทว อหํ มเญฺญ, พาลสฺส ปฏิเสธนํ;
ปรํ สงฺกุปิตํ ญตฺวา, โย สโต อุปสมฺมตี”ติฯ

“เอตเทว ติติกฺขาย, วชฺชํ ปสฺสามิ วาสว;
ยทา นํ มญฺญติ พาโล, ภยา มฺยายํ ติติกฺขติ;
อชฺฌารุหติ ทุมฺมโธ, โคว ภิโยฺย ปลายิน”นฺติฯ

“กามํ มญฺญตุ วา มา วา, ภยา มฺยายํ ติติกฺขติ;

สทตฺถปรมา อตฺถา, ขนฺตฺยา ภิโยฺย น วิชฺชติฯ

‘‘โย หเว พลวา สโนฺต, ทุพฺพลสฺส ติติกฺขติ;
ตมาหุ ปรมํ ขนฺติํ, นิจฺจํ ขมติ ทุพฺพโลฯ

‘‘อพลํ ตํ พลํ อาหุ, ยสฺส พาลพลํ พลํ;
พลสฺส ธมฺมคุตฺตสฺส, ปฏิวตฺตา น วิชฺชติฯ

‘‘ตเสฺสว เตน ปาปิโย, โย กุทฺธํ ปฏิกุชฺฌติ;
กุทฺธํ อปฺปฏิกุชฺฌโนฺต, สงฺคามํ เชติ ทุชฺชยํฯ

‘‘อุภินฺนมตฺถํ จรติ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ปรํ สงฺกุปิตํ ญตฺวา, โย สโต อุปสมฺมติฯ

‘‘อุภินฺนํ ติกิจฺฉนฺตานํ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ชนา มญฺญนฺติ พาโลติ, เย ธมฺมสฺส อโกวิทา’’ติฯ

‘‘โส หิ นาม, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท สกํ ปุญฺญผลํ อุปชีวมาโน เทวานํ ตาวติํสานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรโนฺต ขนฺติโสรจฺจสฺส วณฺณวาที ภวิสฺสติฯ อิธ โข ตํ, ภิกฺขเว, โสเภถ ยํ ตุเมฺห เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย ปพฺพชิตา สมานา ขมา จ ภเวยฺยาถ โสรตา จา’’ติฯ

๕. สุภาสิตชยสุตฺตํ

๒๕๑. สาวตฺถินิทานํฯ ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห อโหสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุริโนฺท สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ – ‘โหตุ, เทวานมินฺท, สุภาสิเตน ชโย’ติฯ ‘โหตุ, เวปจิตฺติ, สุภาสิเตน ชโย’ติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เทวา จ อสุรา จ ปาริสเชฺช ฐเปสุํ – ‘อิเม โน สุภาสิตทุพฺภาสิตํ อาชานิสฺสนฺตี’ติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุริโนฺท สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ – ‘ภณ, เทวานมินฺท, คาถ’นฺติฯ เอวํ วุเตฺต, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท เวปจิตฺติ อสุรินฺทํ เอตทโวจ – ‘ตุเมฺห เขฺวตฺถ, เวปจิตฺติ, ปุพฺพเทวาฯ ภณ, เวปจิตฺติ, คาถ’นฺติฯ เอวํ วุเตฺต, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุริโนฺท อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘ภิโยฺย พาลา ปภิเชฺชยฺยุํ, โน จสฺส ปฏิเสธโก;
ตสฺมา ภุเสน ทเณฺฑน, ธีโร พาลํ นิเสธเย’’ติฯ

‘‘ภาสิตาย โข ปน, ภิกฺขเว, เวปจิตฺตินา อสุริเนฺทน คาถาย อสุรา อนุโมทิํสุ, เทวา ตุณฺหี อเหสุํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุริโนฺท สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ – ‘ภณ, เทวานมินฺท, คาถ’นฺติฯ เอวํ วุเตฺต, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘เอตเทว อหํ มเญฺญ, พาลสฺส ปฏิเสธนํ;
ปรํ สงฺกุปิตํ ญตฺวา, โย สโต อุปสมฺมตี’’ติฯ

‘‘ภาสิตาย โข ปน, ภิกฺขเว, สเกฺกน เทวานมิเนฺทน คาถาย, เทวา อนุโมทิํสุ, อสุรา ตุณฺหี อเหสุํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท เวปจิตฺติํ อสุรินฺทํ เอตทโวจ – ‘ภณ, เวปจิตฺติ, คาถ’นฺติฯ เอวํ วุเตฺต, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุริโนฺท อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘เอตเทว ติติกฺขาย, วชฺชํ ปสฺสามิ วาสว;
ยทา นํ มญฺญติ พาโล, ภยา มฺยายํ ติติกฺขติ;
อชฺฌารุหติ ทุมฺเมโธ, โคว ภิโยฺย ปลายิน’’นฺติฯ

‘‘ภาสิตาย โข ปน, ภิกฺขเว, เวปจิตฺตินา อสุรินฺเทน คาถาย อสุรา อนุโมทึสุ, เทวา ตุณฺหี อเหสุํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ – ‘ภณ, เทวานมินฺท, คาถ’นฺติฯ เอวํ วุตฺเต, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘กามํ มญฺญตุ วา มา วา, ภยา มฺยายํ ติติกฺขติ;
สทตฺถปรมา อตฺถา, ขนฺตฺยา ภิโยฺย น วิชฺชติฯ

‘‘โย หเว พลวา สนฺโต, ทุพฺพลสฺส ติติกฺขติ;
ตมาหุ ปรมํ ขนฺติํ, นิจฺจํ ขมติ ทุพฺพโลฯ

‘‘อพลํ ตํ พลํ อาหุ, ยสฺส พาลพลํ พลํ;
พลสฺส ธมฺมคุตฺตสฺส, ปฏิวตฺตา น วิชฺชติฯ

‘‘ตสฺเสว เตน ปาปิโย, โย กุทฺธํ ปฏิกุชฺฌติ;
กุทฺธํ อปฺปฏิกุชฺฌนฺโต, สงฺคามํ เชติ ทุชฺชยํฯ

‘‘อุภินฺนมตฺถํ จรติ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ปรํ สงฺกุปิตํ ญตฺวา, โย สโต อุปสมฺมติฯ

‘‘อุภินฺนํ ติกิจฺฉนฺตานํ, อตฺตโน จ ปรสฺส จ;
ชนา มญฺญนฺติ พาโลติ, เย ธมฺมสฺส อโกวิทา’’ติฯ

‘‘ภาสิตาสุ โข ปน, ภิกฺขเว, สเกฺกน เทวานมิเนฺทน คาถาสุ, เทวา อนุโมทึสุ, อสุรา ตุณฺหี อเหสุํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เทวานญฺจ อสุรานญฺจ ปาริสชฺชา เอตทโวจุํ – ‘ภาสิตา โข เวปจิตฺตินา อสุริเนฺทน คาถาโยฯ ตา จ โข สทณฺฑาวจรา สสตฺถาวจรา, อิติ ภณฺฑนํ อิติ วิคฺคโห อิติ กลโหฯ ภาสิตา โข [ภาสิตา โข ปน (สี.)] สเกฺกน เทวานมิเนฺทน คาถาโยฯ ตา จ โข อทณฺฑาวจรา อสตฺถาวจรา, อิติ อภณฺฑนํ อิติ อวิคฺคโห อิติ อกลโหฯ สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส สุภาสิเตน ชโย’ติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส สุภาสิเตน ชโย อโหสี’’ติฯ

๖. กุลาวกสุตฺตํ

๒๕๒. สาวตฺถิยํฯ ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห อโหสิฯ ตสฺมิํ โข ปน, ภิกฺขเว, สงฺคาเม อสุรา ชินิํสุ , เทวา ปราชินิํสุฯ ปราชิตา จ โข, ภิกฺขเว, เทวา อปายํเสฺวว อุตฺตเรนมุขา, อภิยํเสฺวว เน อสุราฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท มาตลิ สงฺคาหกํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘กุลาวกา มาตลิ สิมฺพลิสฺมิํ,
อีสามุเขน ปริวชฺชยสฺสุ;
กามํ จชาม อสุเรสุ ปาณํ,

มายิเม ทิชา วิกุลาวกา [วิกุลาวา (สฺยา. กํ. ก.)] อเหสุ’’นฺติฯ

‘‘‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา สหสฺสยุตฺตํ อาชญฺญรถํ ปจฺจุทาวเตฺตสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, อสุรานํ เอตทโหสิ – ‘ปจฺจุทาวโตฺต โข ทานิ สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส สหสฺสยุโตฺต อาชญฺญรโถ ฯ ทุติยมฺปิ โข เทวา อสุเรหิ สงฺคาเมสฺสนฺตีติ ภีตา อสุรปุรเมว ปาวิสึสุฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ธเมฺมน ชโย อโหสี’’’ติฯ

๗. นทุพฺภิยสุตฺตํ

๒๕๓. สาวตฺถิยํฯ ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘โยปิ เม อสฺส สุปจฺจตฺถิโก ตสฺสปาหํ น ทุเพฺภยฺย’นฺติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เยน สโกฺก เทวานมิโนฺท เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท เวปจิตฺตึ อสุรินฺทํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน เวปจิตฺตึ อสุรินฺทํ เอตทโวจ – ‘ติฏฺฐ, เวปจิตฺติ, คหิโตสี’’’ติฯ

‘‘ยเทว เต, มาริส, ปุเพฺพ จิตฺตํ, ตเทว ตฺวํ มา ปชหาสี’’ติ [ตเทว ตฺวํ มาริส ปหาสีติ (สี. สฺยา. กํ.)]ฯ

‘‘สปสฺสุ จ เม, เวปจิตฺติ, อทุพฺภายา’’ติ [อทฺรุพฺภาย (ก.)]ฯ

‘‘ยํ มุสา ภณโต ปาปํ, ยํ ปาปํ อริยูปวาทิโน;
มิตฺตทฺทุโน จ ยํ ปาปํ, ยํ ปาปํ อกตญฺญุโน;
ตเมว ปาปํ ผุสตุ [ผุสติ (สี. ปี.)], โย เต ทุเพฺภ สุชมฺปตี’’ติฯ

๘. เวโรจนอสุรินฺทสุตฺตํ

๒๕๔. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ทิวาวิหารคโต โหติ ปฏิสลฺลีโนฯ อถ โข สโกฺก จ เทวานมิโนฺท เวโรจโน จ อสุรินฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปเจฺจกํ ทฺวารพาหํ นิสฺสาย อฏฺฐํสุฯ อถ โข เวโรจโน อสุรินฺโท ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘วายเมเถว ปุริโส, ยาว อตฺถสฺส นิปฺผทา;
นิปฺผนฺนโสภโน [โสภิโน (สี.), โสภโณ (ปี. ก.)] อโตฺถ [อตฺถา (สี.)], เวโรจนวโจ อิท’’นฺติฯ

‘‘วายเมเถว ปุริโส, ยาว อตฺถสฺส นิปฺผทา;
นิปฺผนฺนโสภโน อโตฺถ [นิปฺผนฺนโสภิโน อตฺถา (สี. สฺยา. กํ.)], ขนฺตฺยา ภิโยฺย น วิชฺชตี’’ติฯ

‘‘สเพฺพ สตฺตา อตฺถชาตา, ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ;
สํโยคปรมา เตฺวว, สโมฺภคา สพฺพปาณินํ;
นิปฺผนฺนโสภโน อโตฺถ, เวโรจนวโจ อิท’’นฺติฯ

“สเพฺพ สตฺตา อตฺถชาตา, ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ;
สํโยคปรมา เตฺวว, สโมฺภคา สพฺพปาณินํ;
นิปฺผนฺนโสภโน อโตฺถ, ขนฺตฺยา ภิโยฺย น วิชฺชตี”ติฯ

๙. อรญฺญายตนอิสิสุตฺตํ

๒๕๕. สาวตฺถิยํ ฯ “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สมฺพหุลา อิสโย สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา อรญฺญายตเน ปณฺณกุฏีสุ สมฺมนฺติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก จ เทวานมิโนฺท เวปจิตฺติ จ อสุริโนฺท เยน เต อิสโย สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา เตนุปสงฺกมิํสุฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุริโนฺท ปฏลิโย [อฎลิโย (สี. สฺยา. กํ. ปี.), อาฎลิโย (ก.) ม. นิ. ๒.๔๑๐] อุปาหนา อาโรหิตฺวา ขคฺคํ โอลเคฺคตฺวา ฉเตฺตน ธาริยมาเนน อคฺคทฺวาเรน อสฺสมํ ปวิสิตฺวา เต อิสโย สีลวเนฺต กลฺยาณธเมฺม อปพฺยามโต กริตฺวา อติกฺกมิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท ปฏลิโย อุปาหนา โอโรหิตฺวา ขคฺคํ อเญฺญสํ ทตฺวา ฉตฺตํ อปนาเมตฺวา ทฺวาเรเนว อสฺสมํ ปวิสิตฺวา เต อิสโย สีลวเนฺต กลฺยาณธเมฺม อนุวาตํ ปญฺชลิโก นมสฺสมาโน อฎฺฐาสิ”ฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เต อิสโย สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา สกฺกํ เทวานมินฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิํสุ –

“คโนฺธ อิสีนํ จิรทิกฺขิตานํ,
กายา จุโต คจฺฉติ มาลุเตน;
อิโต ปฏิกฺกมฺม สหสฺสเนตฺต,
คโนฺธ อิสีนํ อสุจิ เทวราชา”ติฯ

“คโนฺธ อิสีนํ จิรทิกฺขิตานํ,
กายา จุโต คจฺฉตุ [คจฺฉติ (สี. สฺยา. กํ.)] มาลุเตน,
สุจิตฺรปุปฺผํ สิรสฺมิํว มาลํ;
คนฺธํ เอตํ ปฏิกงฺขาม ภเนฺต,
น เหตฺถ เทวา ปฏิกูลสญฺญิโน”ติฯ

๑๐. สมุทฺทกสุตฺตํ

๒๕๖. สาวตฺถิยํฯ “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สมฺพหุลา อิสโย สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา สมุทฺทตีเร ปณฺณกุฏีสุ สมฺมนฺติฯ เตน โข ปน สมเยน เทวาสุรสงฺคาโม สมุปพฺยูโฬฺห อโหสิฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เตสํ อิสีนํ สีลวนฺตานํ กลฺยาณธมฺมานํ เอตทโหสิ – ‘ธมฺมิกา โข เทวา, อธมฺมิกา อสุราฯ สิยาปิ โน อสุรโต ภยํฯ ยํนูน มยํ สมฺพรํ อสุรินฺทํ อุปสงฺกมิตฺวา อภยทกฺขิณํ ยาเจยฺยามา’”ติฯ “อถ โข, ภิกฺขเว, เต อิสโย สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย เอวเมว – สมุทฺทตีเร ปณฺณกุฏีสุ อนฺตรหิตา สมฺพรสฺส อสุรินฺทสฺส สมฺมุเข ปาตุรเหสุํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เต อิสโย สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมา สมฺพรํ อสุรินฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิํสุ –

“อิสโย สมฺพรํ ปตฺตา, ยาจนฺติ อภยทกฺขิณํ;
กามํกโร หิ เต ทาตุํ, ภยสฺส อภยสฺส วา”ติฯ

“อิสีนํ อภยํ นตฺถิ, ทุฎฺฐานํ สกฺกเสวินํ;
อภยํ ยาจมานานํ, ภยเมว ททามิ โว”ติฯ

“อภยํ ยาจมานานํ, ภยเมว ททาสิ โน;
ปฏิคฺคณฺหาม เต เอตํ, อกฺขยํ โหตุ เต ภยํฯ

“ยาทิสํ วปเต พีชํ, ตาทิสํ หรเต ผลํ;
กลฺยาณการี กลฺยาณํ, ปาปการี จ ปาปกํ;
ปวุตฺตํ ตาต เต พีชํ, ผลํ ปจฺจนุโภสฺสสี’’ติฯ

“อถ โข, ภิกฺขเว, เต อิสโย สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา สมฺพรํ อสุรินฺทํ อภิสปิตฺวา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิญฺเชยฺย เอวเมว – สมฺพรสฺส อสุรินฺทสฺส สมฺมุเข อนฺตรหิตา สมุทฺทตีเร ปณฺณกุฏีสุ ปาตุรเหสุํฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สมฺพโร อสุรินฺโท เตหิ อิสีหิ สีลวนฺเตหิ กลฺยาณธมฺเมหิ อภิสปิโต รตฺติยา สุทํ ติกฺขตฺตุํ อุพฺพิชฺชี’’ติฯ

ปฐโม วคฺโคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สุวีรํ สุสีมเญฺจว, ธชคฺคํ เวปจิตฺติโน;
สุภาสิตํ ชยเญฺจว, กุลาวกํ นทุพฺภิยํ;
เวโรจน อสุรินฺท, อิสโย อรญฺญกเญฺจว;
อิสโย จ สมุทฺทกาติฯ

๒. ทุติยวคฺค

๑. วตปทสุตฺตํ

๒๕๗. สาวตฺถิยํ ฯ “สกฺกสฺส, ภิกฺขเว, เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส สตฺต วตปทานิ [วตฺตปทานิ (ก.)] สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํ, เยสํ สมาทินฺนตฺตา สกฺโก สกฺกตฺตํ อชฺฌคาฯ กตมานิ สตฺต วตปทานิ? ยาวชีวํ มาตาเปตฺติภโร อสฺสํ, ยาวชีวํ กุเล เชฏฺฐาปจายี อสฺสํ, ยาวชีวํ สณฺหวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ อปิสุณวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวเสยฺยํ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต, ยาวชีวํ สจฺจวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ อโกฺกธโน อสฺสํ – สเจปิ เม โกโธ อุปฺปเชฺชยฺย, ขิปฺปเมว นํ ปฏิวิเนยฺย’’นฺติฯ “สกฺกสฺส, ภิกฺขเว, เทวานมินฺทสฺส ปุพฺเพ มนุสฺสภูตสฺส อิมานิ สตฺต วตปทานิ สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํ, เยสํ สมาทินฺนตฺตา สโกฺก สกฺกตฺตํ อชฺฌคา’’ติฯ

“มาตาเปตฺติภรํ ชนฺตุํ, กุเล เชฏฺฐาปจายินํ;
สณฺหํ สขิลสมฺภาสํ, เปสุเณยฺยปฺปหายินํฯ

“มเจฺฉรวินเย ยุตฺตํ, สจฺจํ โกธาภิภุํ นรํ;
ตํ เว เทวา ตาวตึสา, อาหุ สปฺปุริโส อิตี’’ติฯ

๒. สกฺกนามสุตฺตํ

๒๕๘. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู เอตทโวจ – ‘‘สโกฺก, ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน มโฆ นาม มาณโว อโหสิ, ตสฺมา มฆวาติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน ปุเร [ปุเร ปุเร (สี. ปี.)] ทานํ อทาสิ, ตสฺมา ปุรินฺทโทติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน สกฺกจฺจํ ทานํ อทาสิ, ตสฺมา สโกฺกติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก , ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน อาวสถํ อทาสิ, ตสฺมา วาสโวติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท สหสฺสมฺปิ อตฺถานํ มุหุเตฺตน จิเนฺตติ, ตสฺมา สหสฺสโกฺขติ วุจฺจติฯ

‘‘สกฺกสฺส, ภิกฺขเว, เทวานมินฺทสฺส สุชา นาม อสุรกญฺญา ปชาปติ, ตสฺมา สุชมฺปตีติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, ภิกฺขเว, เทวานมิโนฺท เทวานํ ตาวตึสานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรติ, ตสฺมา เทวานมิโนฺทติ วุจฺจติฯ

‘‘สกฺกสฺส , ภิกฺขเว เทวานมินฺทสฺส ปุเพฺพ มนุสฺสภูตสฺส สตฺต วตปทานิ สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํ, เยสํ สมาทินฺนตฺตา สโกฺก สกฺกตฺตํ อชฺฌคาฯ กตมานิ สตฺต วตปทานิ? ยาวชีวํ มาตาเปตฺติภโร อสฺสํ, ยาวชีวํ กุเล เชฎฺฐาปจายี อสฺสํ, ยาวชีวํ สณฺหวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ อปิสุณวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวเสยฺยํ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต, ยาวชีวํ สจฺจวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ อโกฺกธโน อสฺสํ – สเจปิ เม โกโธ อุปฺปเชฺชยฺย, ขิปฺปเมว นํ ปฎิวิเนยฺย’’นฺติฯ ‘‘สกฺกสฺส, ภิกฺขเว, เทวานมินฺทสฺส ปุเพฺพ มนุสฺสภูตสฺส อิมานิ สตฺต วตปทานิ สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํ, เยสํ สมาทินฺนตฺตา สโกฺก สกฺกตฺตํ อชฺฌคา’’ติฯ

‘‘มาตาเปตฺติภรํ ชนฺตุํ, กุเล เชฎฺฐาปจายินํ;
สณฺหํ สขิลสมฺภาสํ, เปสุเณยฺยปฺปหายินํฯ

‘‘มเจฺฉรวินเย ยุตฺตํ, สจฺจํ โกธาภิภุํ นรํ;
ตํ เว เทวา ตาวตึสา, อาหุ สปฺปุริโส อิตี’’ติฯ

๓. มหาลิสุตฺตํ

๒๕๙. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฎาคารสาลายํฯ อถ โข มหาลิ ลิจฺฉวี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหาลิ ลิจฺฉวี ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ทิโฎฺฐ โข , ภเนฺต, ภควตา สโกฺก เทวานมิโนฺท’’ติ?

‘‘ทิโฎฺฐ โข เม, มหาลิ, สโกฺก เทวานมิโนฺท’’ติฯ

‘‘โส หิ นูน, ภเนฺต, สกฺกปติรูปโก ภวิสฺสติฯ ทุทฺทโส หิ, ภเนฺต, สโกฺก เทวานมิ โนฺท’’ติฯ

‘‘สกฺกญฺจ ขฺวาหํ, มหาลิ, ปชานามิ สกฺกกรเณ จ ธเมฺม, เยสํ ธมฺมานํ สมาทินฺนตฺตา ส โกฺก สกฺกตฺตํ อชฺฌคา, ตญฺจ ปชานามิฯ

‘‘สโกฺก, มหาลิ, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน มโฆ นาม มาณโว อโหสิ, ตสฺ มา มฆวาติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, มหาลิ, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน สกฺกจฺจํ ทานํ อทาสิ, ตสฺมา ส โกฺกติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, มหาลิ, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน ปุเร ทานํ อทาสิ, ตสฺมา ปุรินฺ ทโทติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, มหาลิ, เทวานมิโนฺท ปุเพฺพ มนุสฺสภูโต สมาโน อาวสถํ อทาสิ, ตสฺมา วาสโว ติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, มหาลิ, เทวานมิโนฺท สหสฺสมฺปิ อตฺถานํ มุหุเตฺตน จิเนฺตติ, ตสฺมา สหสฺสโกฺขติ วุจฺจติฯ

‘‘สกฺกสฺส , มหาลิ, เทวานมินฺทสฺส สุชา นาม อสุรกญฺญา ปชาปติ, ตสฺมา สุชมฺปตีติ วุจฺจติฯ

‘‘สโกฺก, มหาลิ, เทวานมิโนฺท เทวานํ ตาวตึสานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรติ, ตสฺมา เท วานมิโนฺทติ วุจฺจติฯ

‘‘สกฺกสฺส, มหาลิ, เทวานมินฺทสฺส ปุเพฺพ มนุสฺสภูตสฺส สตฺต วตปทานิ สมตฺตานิ สมา ทินฺนานิ อเหสุํ, เยสํ สมาทินฺนตฺตา สโกฺก สกฺกตฺตํ อชฺฌคาฯ กตมานิ สตฺต วตปทานิ? ยาว ชีวํ มาตาเปตฺติภโร อสฺสํ, ยาวชีวํ กุเล เชฎฺฐาปจายี อสฺสํ, ยาวชีวํ สณฺหวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ อปิสุณวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวเสยฺยํ มุตฺตจาโค ปยต ปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต, ยาวชีวํ สจฺจวาโจ อสฺสํ, ยาวชีวํ อโกฺกธโน อสฺสํ – สเจปิ เม โกโธ อุปฺปเชฺชยฺย, ขิปฺปเมว นํ ปฏิวิเนยฺย’’นฺติฯ ‘‘สกฺกสฺส, มหาลิ, เทวา นมินฺทสฺส ปุเพฺพ มนุสฺสภูตสฺส อิมานิ สตฺต วตปทานิ สมตฺตานิ สมาทินฺนานิ อเหสุํ, เยสํ สมาทินฺนตฺตา สโกฺก สกฺกตฺตํ อชฺฌคา’’ติฯ

‘‘มาตาเปตฺติภรํ ชนฺตุํ, กุเล เชฎฺฐาปจายินํ;
สณฺหํ สขิลสมฺภาสํ, เปสุเณยฺยปฺปหายินํฯ

‘‘มเจฺฉรวินเย ยุตฺตํ, สจฺจํ โกธาภิภุํ นรํ;
ตํ เว เทวา ตาวตึสา, อาหุ สปฺปุริโส อิตี’’ติฯ

๔. ทลิทฺทสุตฺตํ

๒๖๐. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อญฺญตโร ปุริโส อิมสฺมึเยว ราชคเห มนุสฺสทลิทฺโท [มนุสฺสทฬิทฺโท (สี. สฺยา. กํ.)] อโหสิ มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโกฯ โส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย สทฺธํ สมาทิยิ, สีลํ สมาทิยิ, สุตํ สมาทิยิ, จาคํ สมาทิยิ, ปญฺญํ สมาทิยิฯ โส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย สทฺธํ สมาทิยิตฺวา สีลํ สมาทิยิตฺวา สุตํ สมาทิยิตฺวา จาคํ สมาทิยิตฺวา ปญฺญํ สมาทิยิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิ เทวานํ ตาวตึสานํ สหพฺยตํฯ โส อญฺเญ เทเว อติโรจติ วณฺเณน เจว ยสสา จฯ ตตฺร สุทํ, ภิกฺขเว, เทวา ตาวตึสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ! อยญฺหิ เทวปุตฺโต ปุพฺเพ มนุสฺสภูโต สมาโน มนุสฺสทลิทฺโท อโหสิ มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโก; โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺโน เทวานํ ตาวตึสานํ สหพฺยตํฯ โส อญฺเญ เทเว อติโรจติ วณฺเณน เจว ยสสา จา’’’ติฯ

‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท เทเว ตาวตึเส อามนฺเตสิ – ‘มา โข ตุมฺเห, มาริสา, เอตสฺส เทวปุตฺตสฺส อุชฺฌายิตฺถฯ เอโส โข, มาริสา, เทวปุตฺโต ปุพฺเพ มนุสฺสภูโต สมาโน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย สทฺธํ สมาทิยิ, สีลํ สมาทิยิ, สุตํ สมาทิยิ, จาคํ สมาทิยิ, ปญฺญํ สมาทิยิฯ โส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย สทฺธํ สมาทิยิตฺวา สีลํ สมาทิยิตฺวา สุตํ สมาทิยิตฺวา จาคํ สมาทิยิตฺวา ปญฺญํ สมาทิยิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺโน เทวานํ ตาวตึสานํ สหพฺยตํ ฯ โส อญฺเญ เทเว อติโรจติ วณฺเณน เจว ยสสา จา’’’ติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท เทเว ตาวตึเส อนุนยมาโน ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

‘‘ยสฺส สทฺธา ตถาคเต, อจลา สุปฺปติฏฺฐิตา;
สีลญฺจ ยสฺส กลฺยาณํ, อริยกนฺตํ ปสํสิตํฯ

‘‘สงฺเฆ ปสาโท ยสฺสตฺถิ, อุชุภูตญฺจ ทสฺสนํ;
อทลิทฺโทติ ตํ อาหุ, อโมฆํ ตสฺส ชีวิตํฯ

‘‘ตสฺมา สทฺธญฺจ สีลญฺจ, ปสาทํ ธมฺมทสฺสนํ;
อนุยุญฺเชถ เมธาวี, สรํ พุทฺธาน สาสน’’นฺติฯ

๕. รามเณยฺยกสุตฺตํ

๒๖๑. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข สกฺโก เทวานมินฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กึ นุ โข, ภนฺเต, ภูมิรามเณยฺยก’’นฺติ?

‘‘อารามเจตฺยา วนเจตฺยา, โปกฺขรญฺโญ สุนิมฺมิตา;
มนุสฺสรามเณยฺยสฺส, กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึฯ

‘‘คาเม วา ยทิ วารญฺเญ, นินฺเน วา ยทิ วา ถเล;
ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ, ตํ ภูมิรามเณยฺยก’’นฺติฯ

๖. ยชมานสุตฺตํ

๒๖๒. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเตฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข สกฺโก เทวานมินฺโท ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ยชมานานํ มนุสฺสานํ, ปุญฺญเปกฺขาน ปาณินํ;
กโรตํ โอปธิกํ ปุญฺญํ, กตฺถ ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติฯ

“จตฺตาโร จ ปฏิปนฺนา, จตฺตาโร จ ผเล ฐิตา;
เอส สงฺโฆ อุชุภูโต, ปญฺญาสีลสมาหิโตฯ

“ยชมานานํ มนุสฺสานํ, ปุญฺญเปกฺขาน ปาณินํ;
กโรตํ โอปธิกํ ปุญฺญํ, สงฺเฆ ทินฺนํ มหปฺผล”นฺติฯ

๗. พุทฺธวนฺทนาสุตฺตํ

๒๖๓. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ทิวาวิหารคโต โหติ ปฏิสลฺลีโนฯ อถ โข สกฺโก จ เทวานมินฺโท พฺรหฺมา จ สหมฺปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ปเจฺจกํ ทฺวารพาหํ นิสฺสาย อฏฺฐํสุฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ อภาสิ –

“อุฏฺเฐหิ วีร วิชิตสงฺคาม,
ปนฺนภาร อนณ วิจร โลเก;
จิตฺตญฺจ เต สุวิมุตฺตํ,
จนฺโท ยถา ปนฺนรสาย รตฺติ”นฺติฯ

“น โข, เทวานมินฺท, ตถาคตา เอวํ วนฺทิตพฺพาฯ เอวญฺจ โข, เทวานมินฺท, ตถาคตา วนฺทิตพฺพา –

“อุฏฺเฐหิ วีร วิชิตสงฺคาม,
สตฺถวาห อนณ วิจร โลเก;
เทสสฺสุ ภควา ธมฺมํ,
อญฺญาตาโร ภวิสฺสนฺตี”ติฯ

๘. คหฏฺฐวนฺทนาสุตฺตํ

๒๖๔. สาวตฺถิยํฯ ตตฺร…เป…. เอตทโวจ – “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท มาตลึ สงฺคาหกํ อามนฺเตสิ – ‘โยเชหิ, สมฺม มาตลิ, สหสฺสยุตฺตํ อาชญฺญรถํฯ อุยฺยานภูมึ คจฺฉาม สุภูมึ ทสฺสนายา’ติฯ ‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา สหสฺสยุตฺตํ อาชญฺญรถํ โยเชตฺวา สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิเวเทสิ – ‘ยุโตฺต โข เต, มาริส, สหสฺสยุโตฺต อาชญฺญรโถฯ ยสฺส ทานิ กาลํ มญฺญสี’’’ติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท เวชยนฺตปาสาทา โอโรหนฺโต อญฺชลึ กตฺวา [ปญฺชลิโก (ปี.),

ปญฺชลึ กตฺวา (ก.)] สุทํ ปุถุทฺทิสา นมสฺสติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกํ เทวานมินฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ตํ นมสฺสนฺติ เตวิชฺชา, สเพฺพ ภุมฺมา จ ขตฺติยา;
จตฺตาโร จ มหาราชา, ติทสา จ ยสสฺสิโน;
อถ โก นาม โส ยโกฺข, ยํ ตฺวํ สกฺก นมสฺสสี”ติฯ

“มํ นมสฺสนฺติ เตวิชฺชา, สเพฺพ ภุมฺมา จ ขตฺติยา;
จตฺตาโร จ มหาราชา, ติทสา จ ยสสฺสิโนฯ

“อหญฺจ สีลสมฺปนฺนํ, จิรรตฺตสมาหิเต;
สมฺมาปพฺพชิเต วเนฺท, พฺรหฺมจริยปรายเนฯ

“เย คหฎฺฐา ปุญฺญกรา, สีลวโนฺต อุปาสกา;
ธเมฺมน ทารํ โปเสนฺติ, เต นมสฺสามิ มาตลี”ติฯ

“เสฎฺฐา หิ กิร โลกสฺมิํ, เย ตฺวํ สกฺก นมสฺสสิ;
อหมฺปิ เต นมสฺสามิ, เย นมสฺสสิ วาสวา”ติฯ

“อิทํ วตฺวาน มฆวา, เทวราชา สุชมฺปติ;
ปุถุทฺทิสา นมสฺสิตฺวา, ปมุโข รถมารุหี”ติฯ

๙. สตฺถารวนฺทนาสุตฺตํ

๒๖๕. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท มาตลิํ สงฺคาหกํ อามเนฺตสิ – ‘โยเชหิ, สมฺม มาตลิ, สหสฺสยุตฺตํ อาชญฺญรถํ, อุยฺยานภูมิํ คจฺฉาม สุภูมิํ ทสฺสนายา’ติฯ ‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฎิสฺสุตฺวา สหสฺสยุตฺตํ อาชญฺญรถํ โยเชตฺวา สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฎิเวเทสิ – ‘ยุโตฺต โข เต, มาริส, สหสฺสยุโตฺต อาชญฺญรโถฯ ยสฺส ทานิ กาลํ มญฺญสี’”ติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท เวชยนฺตปาสาทา โอโรหโนฺต อญฺชลิํ กตฺวา สุทํ ภควนฺตํ นมสฺสติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกํ เทวานมินฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ยญฺหิ เทวา มนุสฺสา จ, ตํ นมสฺสนฺติ วาสว;
อถ โก นาม โส ยโกฺข, ยํ ตฺวํ สกฺก นมสฺสสี”ติฯ

“โย อิธ สมฺมาสมฺพุโทฺธ, อสฺมิํ โลเก สเทวเก;
อโนมนามํ สตฺถารํ, ตํ นมสฺสามิ มาตลิฯ

“เยสํ ราโค จ โทโส จ, อวิชฺชา จ วิราชิตา;
ขีณาสวา อรหโนฺต, เต นมสฺสามิ มาตลิฯ

“เย ราคโทสวินยา, อวิชฺชาสมติกฺกมา;
เสกฺขา อปจยารามา, อปฺปมตฺตานุสิกฺขเร;
เต นมสฺสามิ มาตลี”ติฯ

“เสฏฺฐา หิ กิร โลกสฺมึ, เย ตฺวํ สกฺก นมสฺสสิ;
อหมฺปิ เต นมสฺสามิ, เย นมสฺสสิ วาสวา”ติฯ

“อิทํ วตฺวาน มฆวา, เทวราชา สุชมฺปติ;
ภควนฺตํ นมสฺสิตฺวา, ปมุโข รถมารุหี”ติฯ

๑๐. สงฺฆวนฺทนาสุตฺตํ

๒๖๖. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ ตตฺร โข…เป.… เอตทโวจ – “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท มาตลึ สงฺคาหกํ อามเนฺตสิ – ‘โยเชหิ, สมฺม มาตลิ, สหสฺสยุตฺตํ อาชญฺญรถํ , อุยฺยานภูมึ คจฺฉาม สุภูมึ ทสฺสนายา’ติฯ ‘เอวํ ภทฺทนฺตวา’ติ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, สหสฺสยุตฺตํ อาชญฺญรถํ โยเชตฺวา สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส ปฏิเวเทสิ – ‘ยุโตฺต โข เต, มาริส, สหสฺสยุโตฺต อาชญฺญรโถ, ยสฺส ทานิ กาลํ มญฺญสี’”ติฯ อถ โข, ภิกฺขเว , สโกฺก เทวานมิโนฺท เวชยนฺตปาสาทา โอโรหนฺโต อญฺชลึ กตฺวา สุทํ ภิกฺขุสงฺฆํ นมสฺสติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, มาตลิ สงฺคาหโก สกฺกํ เทวานมินฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“ตญฺหิ เอเต นมเสฺสยฺยุํ, ปูติเทหสยา นรา;
นิมฺุคฺคา กุณปเมฺหเต, ขุปฺปิปาสสมปฺปิตาฯ

“กึ นุ เตสํ ปิหยสิ, อนาคาราน วาสว;
อาจารํ อิสินํ พฺรูหิ, ตํ สุโณม วโจ ตวา”ติฯ

“เอตํ เตสํ ปิหยามิ, อนาคาราน มาตลิ;
ยมฺหา คามา ปกฺกมนฺติ, อนเปกฺขา วชนฺติ เตฯ

“น เตสํ โกเฏฺฐ โอเปนฺติ, น กุมฺภิ [น กุมฺภา (สฺยา. กํ. ปี. ก.)] น กโฬปิยํ [ขโฬปิยํ (สี.)];
ปรนิฏฺฐิตเมสานา [ปรนิฏฺฐิตเมสนา (สฺยา. กํ. ก.)], เตน ยาเปนฺติ สุพฺพตาฯ

“สุมนฺตมนฺติโน ธีรา, ตุณฺหีภูตา สมญฺจรา;
เทวา วิรุทฺธา อสุเรหิ, ปุถุ มจฺจา จ มาตลิฯ

“อวิรุทฺธา วิรุเทฺธสุ, อตฺตทเณฺฑสุ นิพฺพุตา;
สาทาเนสุ อนาทานา, เต นมสฺสามิ มาตลี”ติฯ

“เสฏฺฐา หิ กิร โลกสฺมึ, เย ตฺวํ สกฺก นมสฺสสิ;
อหมฺปิ เต นมสฺสามิ, เย นมสฺสสิ วาสวา”ติฯ

“อิทํ วตฺวาน มฆวา, เทวราชา สุชมฺปติ;
ภิกฺขุสงฺฆํ นมสฺสิตฺวา, ปมุโข รถมารุหี”ติฯ

ทุติโย วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทวา ปน [ว ตปเทน (สี. สฺยา. กํ.)] ตโย วุตฺตา, ทลิทฺทญฺจ รามเณยฺยกํ;
ยชมานญฺจ วนฺทนา, ตโย สกฺกนมสฺสนาติฯ

๓. ตติยวคฺโค

๑. เฉตฺวาสุตฺตํ

๒๖๗. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข สกฺโก เทวานมินฺโท ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“กึสุ เฉตฺวา สุขํ เสติ, กึสุ เฉตฺวา น โสจติ;
กิสฺสสฺสุ เอกธมฺมสฺส, วธํ โรเจสิ โคตมา”ติฯ

“โกธํ เฉตฺวา สุขํ เสติ, โกธํ เฉตฺวา น โสจติ;
โกธสฺส วิสมูลสฺส, มธุรคฺคสฺส วาสว;
วธํ อริยา ปสํสนฺติ, ตญฺหิ เฉตฺวา น โสจตี”ติฯ

๒. ทุพฺพณฺณิยสุตฺตํ

๒๖๘. สาวตฺถิยํ เชตวเนฯ ตตฺร โข…เป.… เอตทโวจ – “ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, อญฺญตโร ยกฺโข ทุพฺพโณฺณ โอโกฏิมโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส อาสเน นิสินฺโน อโหสิฯ ตตฺร สุทํ, ภิกฺขเว, เทวา ตาวตึสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต, โภ! อยํ ยกฺโข ทุพฺพโณฺณ โอโกฏิมโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส อาสเน นิสินฺโน’”ติ! ยถา ยถา โข, ภิกฺขเว, เทวา ตาวตึสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ, ตถา ตถา โส ยกฺโข อภิรูปตโร เจว โหติ ทสฺสนียตโร จ ปาสาทิกตโร จฯ

“อถ โข, ภิกฺขเว, เทวา ตาวตึสา เยน สกฺโก เทวานมินฺโท เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจุํ – ‘อิธ เต, มาริส, อญฺญตโร ยกฺโข ทุพฺพโณฺณ โอโกฏิมโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส อาสเน นิสินฺโนฯ ตตฺร สุทํ, มาริส, เทวา ตาวตึสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – อจฺฉริยํ วต, โภ, อพฺภุตํ วต, โภ! อยํ ยกฺโข ทุพฺพโณฺณ โอโกฏิมโก สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส อาสเน นิสินฺโนติฯ ยถา ยถา โข, มาริส, เทวา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ, ตถา ตถา โส ยกฺโข อภิรูปตโร เจว โหติ ทสฺสนียตโร จ ปาสาทิกตโร จาติฯ โส หิ นูน, มาริส, โกธภกฺโข ยกฺโข ภวิสฺสตี’”ติฯ

“อถ โข, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท เยน โส โกธภกฺโข ยกฺโข เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณชาณุมณฺฑลํ ปถวิยํ นิหนฺตฺวา เยน โส โกธภกฺโข ยกฺโข เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตุํ นามํ สาเวติ – ‘สกฺโกหํ มาริส, เทวานมินฺโท, สกฺโกหํ, มาริส, เทวานมินฺโท’ติฯ ยถา ยถา โข, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท นามํ สาเวสิ, ตถา ตถา โส ยกฺโข ทุพฺพณฺณตโร เจว อโหสิ โอโกฏิมกตโร จฯ ทุพฺพณฺณตโร เจว หุตฺวา โอโกฏิมกตโร จ ตเตฺถวนฺตรธายี”ติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, สกฺโก เทวานมินฺโท สเก อาสเน นิสีทิตฺวา เทเว ตาวตึเส อนุนยมาโน ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

“น สูปหตจิโตฺตมฺหิ, นาวเตฺตน สุวานโย;

น โว จิราหํ กุชฺฌามิ, โกโธ มยิ นาวติฏฺฐติฯ

‘‘กุทฺธาหํ น ผรุสํ พฺรูมิ, น จ ธมฺมานิ กิตฺตเย;
สนฺนิคฺคณฺหามิ อตฺตานํ, สมฺปสฺสํ อตฺถมตฺตโน’’ติฯ

๓. สมฺพริมายาสุตฺตํ

๒๖๙. สาวตฺถิยํ…เป…. ภควา เอตทโวจ – ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท อาพาธิโก อโหสิ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมินฺโท เยน เวปจิตฺติ อสุรินฺโท เตนุปสงฺกมิ คิลานปุจฺฉโกฯ อทฺทสา โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท สกฺกํ เทวานมินฺทํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ – ‘ติกิจฺฉ มํ เทวานมินฺทา’ติฯ ‘วาเจหิ มํ, เวปจิตฺติ, สมฺพริมาย’นฺติฯ ‘น ตาวาหํ วาเจมิ, ยาวาหํ, มาริส, อสุเร ปฏิปุจฺฉามี’’’ติฯ ‘‘อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท อสุเร ปฏิปุจฺฉิ – ‘วาเจมหํ, มาริสา, สกฺกํ เทวานมินฺทํ สมฺพริมาย’นฺติ? ‘มา โข ตฺวํ, มาริส, วาเจสิ สกฺกํ เทวานมินฺทํ สมฺพริมาย’’’นฺติฯ อถ โข, ภิกฺขเว, เวปจิตฺติ อสุรินฺโท สกฺกํ เทวานมินฺทํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘มายาวี มฆวา สกฺก, เทวราช สุชมฺปติ;
อุเปติ นิรยํ โฆรํ, สมฺพโรว สตํ สม’’นฺติฯ

๔. อจฺจยสุตฺตํ

๒๗๐. สาวตฺถิยํ…เป…. อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน เทฺว ภิกฺขู สมฺปโยเชสุํฯ ตเตฺร โก ภิกฺขุ อจฺจสราฯ อถ โข โส ภิกฺขุ ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺติเก อจฺจยํ อจฺจยโต เทเสติ; โส ภิกฺขุ นปฺปฏิคฺคณฺหาติฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อิธ, ภเนฺต, เทฺว ภิกฺขู สมฺปโยเชสุํ, ตเตฺรโก ภิกฺขุ อจฺจสรา ฯ อถ โข โส, ภเนฺต, ภิกฺขุ ตสฺส ภิกฺขุโน สนฺติเก อจฺจยํ อจฺจยโต เทเสติ, โส ภิกฺขุ นปฺปฏิคฺคณฺหาตี’’ติฯ

‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, พาลาฯ โย จ อจฺจยํ อจฺจยโต น ปสฺสติ, โย จ อจฺจยํ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมํ นปฺปฏิคฺคณฺหา’’ติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว พาลาฯ ‘‘เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปณฺฑิตาฯ โย จ อจฺจยํ อจฺจยโต ปสฺสติ, โย จ อจฺจยํ เทเสนฺตสฺส ยถาธมฺมํ ปฏิคฺคณฺหา’’ติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปณฺฑิตาฯ

‘‘ภูตปุพฺพํ , ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมินฺโท สุธมฺมายํ สภายํ เทเว ตาวติํเส อนุนยมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

‘‘โกโธ โว วสมายาตุ, มา จ มิเตฺตหิ โว ชรา;
อครหิยํ มา ครหิตฺถ, มา จ ภาสิตฺถ เปสุณํ;
อถ ปาปชนํ โกโธ, ปพฺพโตวาภิมทฺทตี’’ติฯ

๕. อโกฺกธสุตฺตํ

๒๗๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามเฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู…เป…. ภควา เอตทโวจ – ‘‘ภูตปุพฺพํ, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิ

โนฺท สุธมฺมายํ สภายํ เทเว ตาวตึเส อนุนยมาโน ตายํ เวลายํ อิมํ คาถํ อภาสิ –

“มา โว โกโธ อชฺฌภวิ, มา จ กุชฺฌิตฺถ กุชฺฌตํ;
อโกฺกโธ อวิหึสา จ, อริเยสุ จ ปฏิปทา [วสตี สทา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)];
อถ ปาปชนํ โกโธ, ปพฺพโตวาภิมทฺทตี”ติฯ

ตติโย วโคฺคฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เฉตฺวา ทุพฺพณฺณิยมายา, อจฺจเยน อโกธโน;
เทสิตํ พุทฺธเสเฏฺฐน, อิทญฺหิ สกฺกปญฺจกนฺติฯ
สกฺกสํยุตฺตํ สมตฺตํฯ

สคาถาวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทวตา เทวปุโตฺต จ, ราชา มาโร จ ภิกฺขุนี;
พฺรหฺมา พฺราหฺมณ วงฺคีโส, วนยเกฺขน วาสโวติฯ

สคาถาวคฺคสํยุตฺตปาฬิ นิฎฺฐิตาฯ